

Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova

RAPORT

privind respectarea drepturilor omului în
Republica Moldova în anul 2009

Chișinău, 2009

CAPITOLUL I.....	4
<i>Imagina Centrului pentru Drepturile Omului pe plan internațional</i>	
CAPITOLUL II.....	6
<i>Respectarea Drepturilor Omului în Republica Moldova</i>	
§ 1. <i>Interzicerea discriminării</i>	
§ 2. <i>Accesul liber la justiție</i>	
§ 3. <i>Viața intimă, familială și privată</i>	
§ 4. <i>Dreptul de vot și dreptul de a fi ales</i>	
§ 5. <i>Libertatea întrunirilor</i>	
§ 6. <i>Dreptul la muncă și la protecția muncii</i>	
§ 7. <i>Dreptul la proprietate privată și protecția acesteia</i>	
§ 8. <i>Dreptul la asistență și protecție socială</i>	
CAPITOLUL III.....	73
<i>Activitatea Instituției Ombudsmanului prin prisma prevederilor Protocolului Opțional la Convenția ONU împotriva torturii și a pedepeselor sau tratamentelor inumane, sau degradante</i>	
CAPITOLUL IV.....	137
<i>Respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova</i>	
§ 1. <i>Ocrotirea copiilor orfani și a copiilor rămași fără îngrijire părintească</i>	
§ 2. <i>Drepturile copilului care locuiește separat de părinți</i>	
§ 3. <i>Răspunderea familiei pentru copil</i>	
§ 4. <i>Dreptul la odihnă</i>	
§ 5. <i>Dreptul la învățătură</i>	
§ 6. <i>Ocrotirea drepturilor copilului în instituțiile educative speciale</i>	
§ 7. <i>Dreptul la inviolabilitatea persoanei, la protecție împotriva violenței fizice și psihice</i>	
§ 8. <i>Interzicerea discriminării</i>	
§ 9. <i>Justiția juvenilă</i>	
CAPITOLUL V.....	158
<i>Informarea și promovarea drepturilor omului în comunitate</i>	
CAPITOLUL VI.....	169
<i>Activitatea Centrului pentru Drepturile Omului în anul 2009</i>	
§ 1. <i>Activitatea Centrului pentru Drepturile Omului în cifre</i>	
§ 2. <i>Alte aspecte ale activității Instituției avocaților parlamentari</i>	
§ 3. <i>Recomandări și Observații concludente ale organizațiilor internaționale formulate pentru Centrul pentru Drepturile Omului</i>	

În scopul realizării obligațiilor ce-i revin, în conformitate cu articolul 34 din Legea cu privire la avocații parlamentari, Centrul pentru Drepturile Omului prezintă Raportul privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2009.

Acest raport nu intenționează să reia constatările și evaluările situației din perioadele anterioare, deoarece ele sînt disponibile pentru consultare în rapoartele precedente, nu este o descriere sau un bilanț al lucrului efectuat de avocații parlamentari pe parcursul unui an de activitate, ci o trecere în revistă a situației respectării drepturilor omului în unele domenii, care mai des au fost avizate în adresările petiționarilor.

Raportul prezintă generalizări bazate pe observații și experiențe înregistrate în anul 2009. Raportul este consacrat analizei situației privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova, din prisma autosesizărilor și investigațiilor inițiate de avocații parlamentari, materialelor prezentate de autoritățile publice central și locale, informației acumulate din alte surse, inclusiv selectate din presa electronică și scrisă, rapoartelor și sondajelor făcute publice de societatea civilă și organizațiile internaționale.

În vederea păstrării confidențialității stipulate de prevederile articolului 26 din Legea cu privire la avocații parlamentari, exemplele expuse nu oferă date cu caracter personal care au fost comunicate avocaților parlamentari în cadrul activității lor, precum și alte detalii care ar putea identifica persoana.

Anatolie Munteanu,
avocat parlamentar,
Directorul Centrului pentru Drepturile Omului

CAPITOLUL I

Imaginea Centrului pentru Drepturile Omului pe plan internațional

Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova (Instituția Națională pentru Promovarea și Protejarea Drepturilor Omului) își exprimă satisfacția și recunoștința pentru suportul oferit de către Oficiul Națiunilor Unite al Coordonatorului Rezident în Moldova, în special domnilor Edwin Berry (în prezent reprezentant al Oficiului Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului) și domnului Claude Cahn, consilier pentru Drepturile Omului, în cadrul procesului de acreditare a Centrului pentru Drepturilor Omului din Moldova de către Comitetul Internațional de Coordonare a Instituțiilor Naționale pentru drepturile omului (ICC).

Centrul pentru Drepturile Omului, pe plan internațional, are drept scop fortificarea parteneriatelor cu instituțiile internaționale, avocații parlamentari fiind afiliați Institutului Internațional al Ombudsmanului, Institutului European al Ombudsmanului, Asociației Ombudsmanilor și Mediatorilor Francofoni – instituții preocupate de promovarea ombudsmanilor la nivel internațional și regional.

Înaltul Comisar ONU pentru Drepturile Omului a recunoscut Instituțiile Naționale pentru drepturile omului drept parteneri-cheie în protecția și promovarea drepturilor omului la nivel național și regional. Pentru a menține această recunoaștere la nivel internațional, Instituția Națională pentru Promovarea și Protejarea Drepturilor Omului trebuie să fie credibilă, competentă și eficace. Acest obiectiv poate fi atins prin asigurarea faptului, că Instituția avocaților parlamentari corespunde Principiilor de la Paris, care sînt principala sursă de norme pentru instituțiile naționale și un ghid de lucru pentru acestea.

Înaltul Comisar pentru Drepturile Omului și Comitetul Internațional de Coordonare a Instituțiilor Naționale pentru Drepturile Omului (ICC) lucrează îndeaproape pentru a promova crearea și consolidarea Instituțiilor Naționale în scopul conformării acestora cu Principiile de la Paris. **În acest context, în cadrul celei de-a doua sesiuni a Subcomitetului de acreditare al ICC (16-18 noiembrie, Geneva) Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova a fost acreditat cu statutul B, fapt ce denotă capacitatea Instituției avocaților parlamentari de a-și realiza sarcinile în domeniul protecției drepturilor omului, dînd dovadă de o plusvaloare exprimată prin recunoașterea instituției pe plan internațional.**

În Recomandarea sa, Subcomitetul de acreditare al ICC și-a exprimat aprecierea pentru lucrul efectuat de către Centrul pentru Drepturile Omului, realizat în circumstanțe dificile, în special datorită alocării resurselor neadecvate, fapt, care afectează capacitatea de a-și realiza

competențele în mod eficient, și a încurajat instituția să continue angajamentul constructiv de raliere la sistemul internațional în domeniul drepturilor omului.

Totodată, Subcomitetul a constatat că „în ciuda eforturilor semnificative făcute de către instituție, finanțarea insuficientă subminează capacitatea Centrului pentru Drepturile Omului de a angaja personal, a face uz de spații dotate și de a desfășura activități; instituția ar trebui să fie echipată cu resurse adecvate pentru a asigura realizarea treptată și progresivă a operațiunilor de îmbunătățire a organizației și îndeplinirea mandatului său; bugetul Centrului pentru Drepturile Omului ar trebui să aibă, de asemenea, o linie bugetară separată pentru finanțarea Mecanismului Național de Prevenire a Torturii”.

Instituția avocaților parlamentari a fost încurajată să coopereze cu Oficiul Înaltului Comisar Pentru Drepturile Omului și cu grupul regional de coordonare a Instituțiilor Naționale de Protecție a Drepturilor Omului (Grupul european) în scopul abordării aspectelor menționate.

În perspectiva promovării candidaturii Republicii Moldova în Consiliul pentru Drepturile Omului, Centrul pentru Drepturile Omului va putea deveni membru cu drept de vot al ICC (statutul A) în timpul apropiat, în condițiile înlăturării unui șir de curențe – lipsa transparenței în procedura de selectare și numire în funcție a avocaților parlamentari, lipsa finanțării adecvate care este o problemă structurală a instituției, dotarea inadecvată a instituției pentru îmbunătățirea plenară a performanțelor funcționale, lipsa unei subdiviziuni specializate și a liniei bugetare distincte pentru funcționarea Mecanismului Național de Prevenire a Torturii.

Instituția Națională pentru Promovarea și Protejarea Drepturilor Omului realizează importanța recunoașterii sale pe plan internațional pentru Republica Moldova și este decisă să continue reformarea instituțională cu sprijinul forului legislativ și celui executiv. Or, beneficiile statutului de membru votant (statut A) sînt: dreptul de a participa nemijlocit în activitatea Consiliului ONU pentru drepturile omului, de a înainta recomandări, de a lua cuvîntul și de a depune declarații, de a se expune asupra rapoartelor naționale înaintate Organelor Convenționale ale ONU și Consiliului pentru drepturile omului, de a prezenta și a susține rapoartele alternative; posibilitatea de a juca un rol activ în procesul decizional și de elaborare a politicilor de către ICC.

Recunoașterea rolului Centrului pentru Drepturile Omului în interiorul comunității internaționale, încurajarea Subcomitetului de acreditare de a participa în activitatea Consiliului ONU pentru drepturile omului și de a stabili relații de colaborare cu organisme internaționale permit integrarea Instituției avocaților parlamentari în comunitatea internațională a ombudsmanilor și mediatorilor, precum și promovarea imaginii Republicii Moldova pe plan internațional.

CAPITOLUL II

RESPECTAREA DREPTURILOR OMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

§1. Interzicerea discriminării

Obiectivul Centrului pentru Drepturile Omului este identificarea deficiențelor între standardele și principiile existente în domeniul drepturilor omului pe de o parte, și punerea în aplicare a acestora prin intervențiile de gestionare, pe de altă parte.

De la crearea sa, Organizația Națiunilor Unite a militat pentru consacrarea și traducerea în viață a principiului egalității fără deosebire de rasă, sex, limbă, religie, înscris în Carta sa, în anul 1945.

Prin Rezoluția Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite nr.217 A(III) din 10 decembrie 1948 a fost adoptată Declarația Universală a Drepturilor Omului, care „exprimă concepția comună pe care o au popoarele din lumea întreagă asupra drepturilor inalienabile și inviolabile inerente tuturor membrilor familiei umane și constituie o obligație pentru membrii comunității internaționale”.

Declarația a fost urmată de adoptarea unor instrumente internaționale cu caracter regional și universal de mare însemnătate. Între acestea: Convenția europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (1950), Pactul internațional privind drepturile civile și politice (1966), care consfințesc principiul egalității în drepturile fundamentale - dreptul la viață, la libertatea și siguranța persoanei, dreptul la vot, participarea la viața publică și politică și Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale (1966), așa numite drepturi de a doua generație - dreptul la muncă remunerație suficientă, sănătate, securitate socială, educație, viață culturală, etc, premise necesare pentru consacrarea acordată ulterior drepturilor de „a treia generație” – la dezvoltare, pace, mediu sănătos, recunoscute împreună ca un set indivizibil.

Deși în Declarația Universală a Drepturilor Omului este specificat în mod clar că nimeni nu poate fi supus discriminării după anumite criterii, iar instrumentele internaționale adoptate ulterior au recunoscut implicit sau explicit principiul egalității, practica a demonstrat că aceste prevederi necesare nu sînt suficiente pentru a produce o ameliorare constantă.

Decisivă în impulsionarea instaurării egalității în drepturi a fost adoptarea de către Adunarea Generală a ONU la 21 decembrie 1965 a Convenției Internaționale privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, iar la 18 decembrie 1979 - a Convenției asupra eliminării oricăror forme de discriminare față de femei (CEDAW). Aderînd la aceste instrumente juridice internaționale, Republica Moldova a recunoscut rolul lor excepțional și

necesitatea intensificării eforturilor de a dezvolta și de a încuraja respectarea universală și efectivă a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, fără deosebire de origine etnică limbă, sex sau religie.

De altfel, prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.707 din 10.09.91 privind aderarea Republicii Moldova la instrumentele juridice internaționale referitoare la drepturile omului, a fost recunoscut rolul Consiliului Europei și al Parlamentului European în garantarea și protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Constituția recunoaște în art.1 că „Republica Moldova este un stat de drept, democratic în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sînt garantate”.

Deși Constituția și alte acte normative definesc egalitatea cetățenilor, pînă în prezent unele legi continuă să-i diferențieze în drepturi. Rămîne nereglementat mecanismul de protecție în caz de discriminare sau inegalitate în drepturi.

În prezent, în Republica Moldova nu există un act legislativ special privind excluderea oricărei discriminări, iar cadrul legislativ național conține prevederi inserate în diferite acte legislative care interzic discriminarea pe diferite criterii, însă în pofida existenței acestora, la nivel național nu există nicio lege, nu este generalizată în acest domeniu practica judiciară.

În condițiile în care aspirațiile Republicii Moldova de integrare europeană necesită ajustarea cadrului legislativ național la cel internațional, avocații parlamentari consideră că prin urgentarea adoptării proiectului de Lege privind prevenirea și combaterea discriminării (expediat în mod repetat pentru coordonare autorităților prin scrisoarea Ministerului Justiției nr.03/4144 din 25 iunie 2009 – în continuare proiect de Lege), Republica Moldova va prilejui reconfirmarea profilului particular în vederea combaterii oricărei forme de discriminare și intoleranță.

Proiectul de lege propus vizează acele categorii de persoane, care pot fi supuse discriminării pe criterii de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, convingere, culoare, sex, vîrstă, stare a sănătății, origine socială, dizabilitate, opinie, apartenență politică, origine socială, avere, apartenență la o categorie de persoane defavorizate, precum și pe bază de orice alt criteriu (art.1)¹.

Deși prevederile art.1 cuprind, în linii mari, cele mai esențiale forme ale discriminării, avocații parlamentari consideră că lista acestora ar putea fi suplinită și cu alte criterii.

¹ Proiectul Legii privind prevenirea și combaterea discriminării – www.justice.gocontramd

Noțiunile „discriminare directă” și „discriminare indirectă”, stipulate în art.2 („Noțiuni generale”) din proiectul de lege, trebuie să fie ajustate la prevederile art.2 din capitolul I („Noțiuni generale/ Conceptul de discriminare”) din Directiva Consiliului Uniunii Europene 2000/43/ EC din 29 iunie 2000 privind implementarea principiului egalității de tratament între persoane, fără nicio deosebire bazată pe origine etnică sau rasă².

De asemenea, la art.2 lit.g)³, este binevenită stipularea expresă a faptului, că astfel de măsuri afirmative nu vor fi considerate ca fiind discriminare (art.6 alin.(2))⁴.

În opinia avocaților parlamentari, ar fi oportună specificarea expresă a tuturor formelor de discriminare în art. 6 alin.(1)⁵ enumerate în art.2, fapt care ar permite evitarea interpretării eronate a prevederilor proiectului de lege. Este binevenită ajustarea prevederilor art.6 alin.(3)⁶ la standardele europene (ex.p.18, cap.I - art.4 „Cerințe profesionale reale și determinante” din Directiva Consiliului Uniunii Europene 2000/43/ EC din 29 iunie 2000 privind implementarea principiului egalității de tratament între persoane, fără nicio deosebire bazată pe origine etnică sau rasă) întru reglementarea clară a justificărilor/exceptiilor admise în cazul tuturor formelor de discriminare.

În viziunea avocaților parlamentari, capitolul II („Dispoziții speciale”) din proiectul legii necesită ajustare la prevederile legislației internaționale și standardele Uniunii Europene, cu precădere domeniile în care este interzisă discriminarea (aici ar putea fi, de asemenea, incluse domenii ca: asistența socială, asistența medicală, locuințe, justiție - securitatea persoanei, participația politică - dreptul de vot și de a fi ales, etc.) și ar trebui să conțină prevederi clare asupra condițiilor/cazurilor de interzicere a discriminării, fiind evitată utilizarea de expresii „cu excepția cazurilor stipulate de legislația în vigoare” (art.11 alin.(2))⁷.

² Directiva Consiliului Uniunii Europene 2000/43/ EC din 29 iunie 2000 privind implementarea principiului egalității de tratament între persoane, fără nici o deosebire bazată pe origine etnică sau rasă;

³ Art.2 lit.g) din proiectul Legii: „*măsuri afirmative* - măsuri speciale și temporare luate pentru a preveni sau remedia situațiile de inegalitate legate de discriminare, și promovarea unei egalități depline”;

⁴ Art.6 alin.(2) din proiectul Legii: „Nu constituie discriminare în sensul prezentei legi măsurile afirmative luate în favoarea unei persoane, unui grup de persoane sau a unei comunități, vizând asigurarea dezvoltării lor firești și realizarea efectivă a egalității de șanse a acestora în raport cu celelalte persoane, grupuri de persoane sau comunități”;

⁵ Art.6 alin.(1) din proiectul Legii: „Discriminarea directă sau indirectă este interzisă. Promovarea unei politici sau efectuarea de acțiuni care nu asigură respectarea principiului nediscriminării trebuie să fie înlăturată de autoritățile publice competente, conform legislației”.

⁶ Art.6 alin.(3) din proiectul Legii: „Nu constituie discriminare situația în care restrângerea unui drept este justificată obiectiv de un scop legitim, iar metodele de atingere a acelui scop sînt proporționale, adecvate și necesare”.

⁷ Art.11 alin.(2) din proiectul Legii: „Instituțiile de învățămînt nu pot stabili principii de admitere bazate pe anumite restricții, cu excepția cazurilor stipulate de legislația în vigoare”.

Cu referință la art.12, în care sînt enumerați subiecții cu atribuții în domeniul prevenirii și combaterii discriminării, avocații parlamentari sînt de părerea că ar fi oportună includerea ca subiect și „instanțele judecătorești”, rolul acestora fiind reglementat în alte articole.

Potrivit prevederilor proiectului de lege nominalizat, cu referință la cadrul instituțional pentru prevenirea discriminării, avocații parlamentari vor fi subiecți cu atribuții în domeniul prevenirii discriminării. Constatarea existenței sau inexistenței actului de discriminare va fi inițiat de către avocații parlamentari din proprie inițiativă sau la cererea persoanei care se consideră că a fost discriminată.

În condițiile în care, prin indicația Guvernului nr.2503-103 din 18 mai 2009, proiectul a fost restituit Ministerului Justiției pentru o definitivare suplimentară, avocații parlamentari reiterează *Observațiile concludente ale Comitetului pentru Drepturile Omului adoptate în cadrul ședinței 2582 din 29 octombrie 2009 asupra celui de-al doilea raport periodic prezentat de Republica Moldova cu privire la măsurile adoptate de către statul-parte pentru implementarea Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice.*

Astfel, Comitetul și-a exprimat preocuparea și îngrijorarea în ceea ce privește lipsa unui progres semnificativ în implementarea multor recomandări anterioare, mai cu seamă ale celor care se referă la exercitarea libertății întrunirilor, exercitarea dreptului la libertatea conștiinței (a religiei), discriminare, libertatea opiniei și exprimării.

Comitetul pentru Drepturile Omului a notat cu îngrijorare faptul, că Republica Moldova nu a adoptat o legislație comprehensivă anti-discriminatorie pentru a preveni și combate discriminarea în toate domeniile și a reiterat că Republica Moldova trebuie să adopte o legislație comprehensivă nediscriminatorie care să prevadă în mod direct toate temeiurile specificate în Pact, precum și prevederi cu privire la sancțiuni și compensații adecvate.

În aceeași ordine de idei, Comitetul pentru Eliminarea Discriminării Rasiale a constatat cu îngrijorare că **Republica Moldova nu a adoptat o legislație cuprinzătoare pentru a preveni și combate discriminarea în toate domeniile, și că multe dispoziții existente privind non-discriminarea garantează egalitatea în fața legii și exercitarea în mod egal a drepturilor omului numai cetățenilor.** Astfel, Comitetul a recomandat ca Republica Moldova să ia în considerare necesitatea adoptării legislației non-discriminatorii cuprinzătoare, care ar proteja atât cetățenii, cât și non-cetățenii, sub rezerva unor diferențieri rezonabile, și care ar include definiția discriminării directe și indirecte, precum și dispozițiile privind sancțiunile corespunzătoare și compensarea adecvată.

În *Observațiile concludente ale Comitetului pentru Eliminarea Discriminării Rasiale, adoptate în cadrul ședinței din 16 mai 2008 asupra rapoartelor periodice combinate 5-7,*

prezentate de Republica Moldova cu privire la măsurile adoptate de către statul-parte în conformitate cu articolul 9 din Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, Comitetul a constatat că avocații parlamentari au examinat doar câteva plângeri legate de discriminarea rasială. **Comitetul a recomandat statului parte să promoveze și să consolideze rolul activităților avocaților parlamentari în legătură cu plîngerile privind discriminarea rasială și să considere statutul Centrului pentru Drepturile Omului cu cea a unei Instituții naționale pentru drepturile omului, în conformitate cu Principiile de la Paris (Rezoluția Adunării Generale 48/134, anexa, din 20 decembrie 1993).**

Este de menționat că solicitarea redusă a audiențelor și numărul mai mic de petiții înregistrate la tematica prevenirea și combaterea discriminării, nu atestă nivelul ridicat de asigurare a respectării drepturilor omului în aceste domenii. Nu se exclude existența altor cauze - imposibilitatea sesizării Centrului pentru Drepturile Omului din diverse motive subiective; tolerarea de către cetățeni a violării drepturilor lor, în cazurile când acestora le sînt aduse atingeri minore. Mai mult decît atît, discriminarea, ca formă de marginalizare de orice fel și în orice situație, este un fenomen încă prezent în societatea democratică, fiind atît de obișnuit, încît e considerat normal de către foarte mulți cetățeni.

În Planul de acțiuni al Centrului pentru Drepturile Omului pentru anul 2010 avocații parlamentari și-au propus realizarea mai multor obiective cu referință la prevenirea și combaterea discriminării, printre care:

- Evaluarea practicilor de examinare a cazurilor de discriminare și elaborarea propunerilor de modificare a legislației;
- Evaluarea garanțiilor și drepturilor cetățenilor străini și apatrizilor din prisma relațiilor cu autoritățile publice (abordări de modernizare la acordarea cetățeniei, permisului de ședere, excluderea birocratismului și comportamentului din partea oficialilor, care creează sentimentul de inferioritate);
- Analiza legislației și practicii de aplicare a acesteia în domeniul libertății conștiinței și contribuția la realizarea spiritului de toleranță între toate confesiunile religioase din Republica Moldova;
- Evaluarea gradului de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități;
- Stabilirea relațiilor de colaborare cu ONG-le de nivel național și internațional în vederea monitorizării stării de lucru în domeniul respectării drepturilor omului în regiunea transnistreană etc.

În consecință, ținând cont de obligația primordială a Republicii Moldova, ca stat democratic, de drept, de a asigura exercitarea progresivă a tuturor drepturilor, precum și exercitarea fără nicio discriminare a drepturilor recunoscute de instrumentele internaționale, la care statul este parte, **se impune adoptarea în termeni cât mai restrânși a măsurilor legislative, administrative, judiciare, politice, economice, sociale și educative întru alinierea la standardele europene existente.**

Reieșind din faptul că prevederile Constituției Republicii Moldova sînt materializate prin realizarea reformelor în toate domeniile, prin dezvoltarea instituțiilor democratice și prin formarea unei baze legislative naționale conforme standardelor internaționale, Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale servește drept model pentru formarea și activitatea mecanismelor de apărare a drepturilor omului.

Ratificînd Convenția, Republica Moldova și-a asumat obligația de a garanta drepturile și libertățile proclamate de acest document pentru toate persoanele aflate sub jurisdicția sa (art.1 CEDO). Deși articolul 1 beneficiază de o anumită autonomie, el este unul dintre articolele fundamentale ale Convenției, deoarece anume el delimitează cadrul în care statele contractante trebuie să acorde persoanelor aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile garantate.

Modul de redactare a textului are, de asemenea, consecințe directe asupra întinderii sale. În timp ce în majoritatea textelor internaționale, statele „*se angajează să recunoască*” drepturi și libertăți, în textul Convenției statele „*recunosc*” drepturile și libertățile. Această deosebire, a priori neînsemnată și formală, are o consecință juridică importantă: ea atribuie un efect direct drepturilor enunțate în Convenție. De altfel, Curtea, în una din primele sale hotărîri, a subliniat această caracteristică a textului și a dedus din ea consecințele: „Substituind în conținutul articolului 1 cuvintele „se angajează să recunoască” cu „recunosc”, redactorii au dorit să arate (...) că drepturile și libertățile garantate în Titlul I vor fi recunoscute direct oricărei persoane care se află sub jurisdicția statelor semnatare” (*cauza Irlanda contra Regatului Unit*)⁸.

Convenția acordă interzicerii discriminării art.14 din Titlul I - „Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație”.

Principiul redat de art.14, care interzice tratamente inegale în exercitarea drepturilor și libertăților, amintește de principiul fundamental al egalității tuturor în fața legii. De altfel, acesta este preluat în Protocolul nr.12, art.1 din Convenție:

⁸ Codul Convenției Europene a Drepturilor Omului, 2008 - Jean-Loup Charrier, Andrei Chiriac, p.19;

„1. Exercițarea oricărui drept prevăzut de lege trebuie să fie asigurată, fără nicio discriminare bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere, sau orice altă situație.

2. Nimeni nu va fi discriminat de o autoritate publică pe baza oricăruia dintre motivele menționate în paragraful 1”.

Conform jurisprudenței CEDO, un reclamant trebuie să probeze că este supus unei diferențe de tratament față de alte persoane aflate într-o situație comparabilă în ceea ce privește capacitatea de a se bucura de unul din drepturile garantate prin Convenție, diferență care ar putea fi justificată din punct de vedere obiectiv și rațional ținându-se cont de marja de apreciere aplicabilă.

Discriminare: Minorități (Romii)

Cele mai des invocate articole în fața Curții Europene a Drepturilor Omului: articolul 8 (viața privată, familie și căminul); articolul 14 (discriminarea); articolul 1 din Protocolul nr.1 (dreptul de proprietate), articolul 2 din Protocolul nr.1 (dreptul la instruire).

Jurisprudența de bază: cauza Bryan contra Regatului Unit, Hotărîrea CEDO din 22 noiembrie 1995 și cauza Buckley contra Regatului Unit, Hotărîrea CEDO din 25 septembrie 1996.

De asemenea, sînt relevante pentru Republica Moldova următoarele cauze: cauza D.H. și alții contra Republicii Cehe, Hotărîrea CEDO din 13 noiembrie 2007; cauza Munoz Diaz contra Spaniei, Hotărîrea CEDO din 8 decembrie 2009; cauza Stoica contra României, Hotărîrea CEDO din 4 martie 2008; cauza Sampanis și alții contra Greciei, Hotărîrea CEDO din 5 iunie 2008.

Cauzele provenite, în principal, din Regatul Unit, au făcut trimitere la staționarea țiganilor cu corturi în diferite zone. S-au subliniat greutățile cu care se confruntă țiganii, ai căror posibilitate de a duce o viață de nomad a fost serios amenințată, inter alia, de prevederile legale care declară că orice staționare neautorizată de caravane pe autostrăzi sau pe orice alt teren este o ofensă criminală; lipsa de amplasamente legale din întreaga țară și dificultățile pentru obținerea unei autorizații de construcție de la autoritățile locale pentru a-și organiza locații proprii.

Asfel, chiar și acolo unde se constată existența unei diferențe în tratament, problema care se pune este dacă aceasta are o motivație rațională și obiectivă.

În cazul Republicii Moldova, s-a constatat că o parte considerabilă de romi se află în situația social-culturală dificilă, ceea ce influențează negativ realizarea drepturilor lor economice, sociale și culturale.

Potrivit Raportului privind Respectarea Drepturilor Omului față de Romi în Moldova pentru 2009, elaborat de către Centrul Național al Romilor, romii continuă să fie unul dintre cele mai vulnerabile grupuri, care înfruntă un risc mai mare de marginalizare de către autoritățile de stat și actorii non-statali. Acest lucru se datorează nereprezentării acestora în procesul decizional, condițiilor sociale proaste, gradului sporit de analfabetism, șomajului ridicat, existenței stigmatului social și a prejudecăților negative, în special⁹.

Raportul este bazat atât pe rezultatele monitorizării drepturilor omului și a investigării cazurilor de încălcare a drepturilor omului comise de către organele de drept, funcționarii publici și autoritățile locale, cât și pe cazurile de ură rasială din mass media. Monitorizarea a relevat două categorii de probleme (voință politică/cadru juridic și abordare comunitară/integrare), subliniind lacunele și oportunitățile în accesarea legii, care uneori eșuează să asigure remedii adecvate victimelor. Raportul conține informații colectate în perioada iunie 2008 - februarie 2009 și se bazează pe proiectul "Politici Antidiscriminare pentru Romii din Moldova.

Potrivit Raportului OSCE privind situația romilor în 2002, „...toți romii întâlnesc probleme, inclusiv discriminarea pe scară largă și sistematică în educație, locuință, ocuparea forței de muncă precum și în acces în locurile publice. Protecția juridică împotriva discriminării rasiale este inadecvată și nu oferă o cale de atac eficientă. Romii suferă discriminare în sistemul judiciar, inclusiv ca victime care se adresează justiției pentru încălcările comise împotriva acestora (plângerile lor nu sînt investigate adecvat și urmărite penal)”.

Condițiile socio-economice ale romilor pot fi interpretate ca degradare socială. Ei ar avea nevoie de sprijin special și realizarea unor politici eficiente pentru a începe soluționarea unei serii de probleme care îi afectează. Or, discriminarea în viața economică și socială duce la marginalizare.

În același Raport se reiterează că „Principalul motiv pentru neimplementarea drepturilor romilor este lipsa politicilor guvernamentale. Chiar dacă recent au început să fie dezvoltate câteva inițiative în Republica Moldova, acest lucru nu este sprijinit suficient. Republica Moldova a proiectat vag câteva programe, însă nu sînt alocatii financiare pentru acestea, sînt dezvoltate lent și implementate ineficient”.

⁹ Raportul Centrului Național al Romilor privind Respectarea Drepturilor Omului față de Romi în Moldova (2009);

În dispozițiile celui de-al doilea raport din anul 2002 și în al treilea raport din 2007 al Comisiei Europene împotriva Rasismului și a Intoleranței (ECRI) în ceea ce privește respectarea drepturilor omului și situația romilor, Moldova înregistrează câteva progrese realizate în mai multe domenii: în 2003 a fost introdusă o nouă legislație care scoate în afara legii activitățile extremiste în domenii legate de rasism și intoleranță; Codul muncii, adoptat în 2003, conține dispoziții anti-discriminatorii; la nivel de politici a fost adoptat Planul Național de Acțiuni în domeniul Drepturilor Omului pentru anii 2004-2008 și Planul Național de Acțiuni pentru susținerea romilor din Republica Moldova pe anii 2007-2010, ceea ce confirmă intențiile pe care le are Republica Moldova în asigurarea și implementarea integrării romilor în viața social-culturală activă a Republicii Moldova.

Concomitent, Raportul Centrului Național al Romilor relevă problema comportamentului abuziv al organelor de drept, în special al poliției, care manifestă o atitudine discriminatorie, ostilă, un comportament abuziv și chiar violent față de romi și afișează lipsă de înțelegere față de aceste persoane, multe dintre care trăiesc în condiții extrem de dificile (ex.: estorcarea de bani de la o familie de romi din raionul Florești; comportament abuziv al ofițerilor de poliție față de romi în Strășeni; cazul unei familii de romi din Anenii Noi, hărțuite de polițistul din localitate, etc.)¹⁰.

Aproximativ 70% din cazurile colectate de către Centrul Național al Romilor sînt legate de probleme sociale. Guvernul Republicii Moldova duce lipsa unei gestionări clare de implementare a politicilor sociale față de romi, care sînt în mare măsură dependenți de acestea. Există deficiențe flagrante în modul de tratare a romilor, în accesul lor la serviciile sociale.

Accesul romilor la educație, locuință, asistență medicală, de asemenea au fost abordate în cadrul Raportului nominalizat. Astfel, „problemele legate de dreptul la locuință privind romii în Moldova încă nu sînt bine documentate. Este evident faptul că un anumit segment al comunității trăiește în sate excluse/marginalizate, cu o infrastructură subdezvoltată. În general, problemele ce țin de locuință sînt mai mult legate de sărăcie, decît de aspectul juridic. Sînt cazuri care exprimă vulnerabilitate și instabilitate și sînt asociate cu alte drepturi, cum ar fi sănătatea, viața privată, dreptul la proprietate, iar în unele cazuri chiar și dreptul la viață. De obicei, condițiile precare de viață sînt impuse de faptul că familiile de romi sînt numeroase și trăiesc în locuințe mici de cîțiva metri pătrați, nu dispun de utilități sau chiar sînt deconectați de la acestea. De asemenea, locuința are legătură cu problemele de înregistrare a reședinței. Cea mai mare parte a romilor care nu au viză de reședință au dificultăți în accesarea/solicitarea

¹⁰ Raportul Centrului Național al Romilor privind Respectarea Drepturilor Omului față de Romi în Moldova (2009)- cap.VII „Comportament abuziv al organelor de drept”

dreptului la locuință. Au fost raportate discriminarea pe piața de închiriere sau de proprietate, precum și evacuările forțate din locuințe, care necesită a fi obiectul unor cercetări ulterioare”¹¹.

Centrul Național al Romilor a monitorizat mass-media la capitolul declarațiilor care pot afecta și calomnia comunitatea de romi sau fac obiectul unor remarci discriminatorii, declarații făcute de obicei de persoane publice sau instituțiile mass media, precum și presa scrisă. În unele articole de presă s-a constatat tendința de a perpetua prejudecățile și stereotipurile rasiste împotriva romilor, deși există și câteva articole de presă care încearcă să atragă atenția publicului la problemele romilor într-o manieră pozitivă. De menționat, că problema declarațiilor lansate de anumite persoane publice a constituit subiect de abordare în Raportul Centrului pentru Drepturile Omului privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2008¹².

Potrivit *Raportului Periodic al Republicii Moldova asupra stadiului aplicării Convenției Internaționale privind Eliminarea Tuturor Formelor de Discriminare Rasială pentru anii 2008-2009*, „...una din problemele minorităților naționale este integrarea lingvistică ce limitează posibilitatea reprezentanților acestora la participarea pe larg în serviciul public, deși se întreprind măsuri concrete pentru îmbunătățirea calității și extinderii accesului la studierea limbii de stat a populației adulte și în sistemul de învățământ preuniversitar”.

În Raport se mai constată că „...în componența personalului organelor administrației publice centrale (aparatură de miniștri și alte organe ale administrației publice centrale) reprezentanța persoanelor aparținând minorităților naționale nu corespunde procentului minorităților naționale în componența populației Moldovei, inclusiv reprezentanța minorității rome și minorităților puțin numeroase. Nu este creat mecanismul realizării art.24 din Legea cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor” nr.382 din 19.07.2001, care prevede că persoanele aparținând minorităților naționale au dreptul la reprezentanță aproximativ proporțională în structurile executive și judecătorești la toate nivelurile”.¹³

¹¹ Raportul Centrului Național al Romilor privind Respectarea Drepturilor Omului fata de Romi in Moldova (2009)

¹² Raportul Centrului pentru Drepturile Omului din Moldova privind respectarea drepturilor în Republica Moldova în anul 2008- cap.I (1.6) „Prevenirea și combaterea discriminării”- Cazul cu privire la declarațiile făcute de către administratorul unei societăți pe acțiuni vizavi de persoanele de etnie romă.

¹³ Raportului Periodic al Republicii Moldova asupra stadiului aplicării Convenției Internaționale privind Eliminarea Tuturor Formelor de Discriminare Rasială pentru anii 2008-2009

Discriminare: Orientare sexuală

Cele mai invocate articole în fața Curții Europene a Drepturilor Omului: articolul 8 (respectul pentru viața privată și pentru viața de familie), articolul 12 (dreptul la căsătorie), articolul 11 (libertatea de întrunire și asociere), articolul 14 (interzicerea discriminării).

Jurisprudența de bază: cauza Dudgeon contra Regatului Unit, Hotărârea CEDO din 22 octombrie 1991, cauza Norris contra Irlandei, Hotărârea CEDO din 26 octombrie 1988, cauza Modinos contra Ciprului, Hotărârea CEDO din 22 aprilie 1993, cauza Laskey Jaggard și Brown contra Regatului Unit, Hotărârea CEDO din 19 februarie 1997, cauza Rees contra Regatului Unit, Hotărârea CEDO din 17 octombrie 1986, cauza Cossey contra Regatului Unit, Hotărârea CEDO din 27 septembrie 1990, cauza B contra Franței, Hotărârea CEDO din 25 martie 1992, cauza X,Y și Z contra Regatului Unit, Hotărârea CEDO din 22 aprilie 1997.

Concomitent, menționăm ca fiind relevante și: cauza E.B. contra Franței, Hotărârea CEDO din 22 ianuarie 2008; Decizia din 30 martie 2009 a Comitetului European pentru Drepturi Civile pe cauza Centrului Internațional pentru Protecția Legală a Drepturilor Omului (INTERIGHTS) contra Croației.

Problemele cu care se confruntă transsexualii în obținerea recunoașterii schimbărilor lor de sex și consecințele asupra cadrului de drepturi garantate de Convenție se află în zona unor divergențe pregnante.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului atribuie numelui și prenumelui o funcție socială de identificare. Statutul prenumelui și numelui de familie intră, astfel, în cadrul dreptului la respectarea vieții private sau de familie. La fel și sexul poate fi inclus în această protecție de fiecare dată, când o persoană prezintă, ca urmare a unei operații, un aspect fizic contrar celui pe care îl sugerează în mod normal sexul său biologic. Totuși, există o diferență între sexul biologic și sexul aparent care este susceptibil să aibă consecințe asupra vieții private a transsexualului. Aceasta depinde de faptul, deja întâlnit, că în anumite circumstanțe viața privată poate avea un aspect public. Nemiavând, prin definiție, aspectul conferit de starea civilă, transsexualii deseori primesc din partea autorităților publice un refuz de a modifica starea lor civilă, adică documentele oficiale utilizate cotidian; aceasta îi conduce la situația să prezinte fizic un element determinant al personalității lor - identitate sexuală, morfologie, psihism - care nu mai corespund existenței lor juridice civile. Curtea Europeană își dezvoltă jurisprudența în favoarea persoanelor transsexuale prin referință la „uzanțele secolului XXI” (*I. contra Regatului Unit, Hotărârea CEDO din 11 iulie 2001*)¹⁴. În cauza nominalizată Curtea a constatat că transsexualismul a devenit astăzi un fenomen recunoscut în lumea întreagă și nu se

¹⁴ Codul Convenției Europene a Drepturilor Omului, 2008 - Jean-Loup Charrier, Andrei Chiriac, p.322 (Sexul și prenumele);

poate susține că el reprezintă, în secolul XXI, un risc serios pentru societate. Curtea a constatat, de asemenea, că refuzul de recunoaștere a schimbării de sex duce la apariția unor disparități în plan social, în special în materie de pensie sau de determinare a vârstei de pensionare.

În cauza *B. Contra Franței*, Curtea a stabilit violarea articolului 8, în situația în care reclamantul nu a putut să obțină o modificare în registrul de stare civilă, ceea ce a avut drept rezultat faptul că numele ei a rămas înregistrat în toate documentele oficiale de identitate ca înainte, însoțit adesea de indicația că este de sex masculin. Între acestea se numără și documentele utilizate în mod frecvent (cum ar fi cecurile, numărul național de asigurare, permisul de conducere ș.a.). Acest fapt a plasat reclamanta în situația zilnică incompatibilă cu respectul față de viața sa privată.

În Rezoluția Adunării Parlamentare a Consiliului Europei nr.1465 din 16 septembrie 2005 despre funcționarea instituțiilor democratice în Republica Moldova, se recomandă asigurarea deplină a respectării drepturilor fundamentale ale minorităților sexuale.

Deși în Moldova au avut loc schimbări democratice în ceea ce privește asigurarea drepturilor minorităților sexuale, realitatea ne convinge că la acest capitol comportamentul autorităților și al societății nu reflectă standardele internaționale.

În mare parte problema nu ține doar de cadrul legislativ național sau de convențiile internaționale privind drepturile omului, la care a aderat Republica Moldova, ci mai degrabă de stereotipurile și de prejudecățile membrilor societății noastre.

Avocații parlamentari au fost sesizați de un grup de persoane transgender care au invocat lezarea drepturilor lor constituționale de către autoritățile naționale de resort în aspectul imposibilității modificării actelor de identitate. (*Capitolul „Dreptul la respectarea vieții private și familiale”*).

În acest context, Centrul pentru Drepturile Omului a inițiat efectuarea unui studiu privind aplicarea discriminării și evaluarea practicilor de examinare a acestor cazuri cu elaborarea propunerilor de amendare a legislației și, totodată, a unui studiu privind oportunitatea ratificării de către Republica Moldova a Protocolului nr.12 la Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale.

Minoritățile sexuale se confruntă cu imposibilitatea realizării dreptului la libertatea de întrunire și asociere, consfințit de art.40 din Constituția Republicii Moldova și garantat de art.11 din Convenție. Această problemă a fost abordată și în Rapoartele anuale anterioare ale Centrului pentru Drepturile Omului¹⁵.

¹⁵ Raportul Centrului pentru Drepturile Omului din Moldova privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2008-cap. I (1.5) „Libertatea întrunirilor, opiniei și exprimării”

Motivul renunțării, în 2009, la desfășurarea acțiunii publice întru susținerea adoptării proiectului Legii privind prevenirea și combaterea discriminării, invocat de comunitatea LGBT din Moldova, l-a reprezentat lipsa garanțiilor din partea autorităților vizavi de asigurarea securității evenimentului.

În opinia avocaților parlamentari, inacțiunile autorităților față de respectarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor pot constitui obiect de abordare în eventuale procese pornite împotriva Republicii Moldova în fața Curții Europene a Drepturilor Omului, invocându-se violarea articolului 8 - respectarea vieții private, articolului 11 - libertatea de întrunire și asociere, articolului 14 - nediscriminare Convenției Europene, și nu exclud condamnarea statului în plan internațional.

În acest context, este relevantă Recomandarea 1474 (2000), adoptată de către Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei, prin care statele membre sînt invitate să includă orientarea sexuală printre motivele de discriminare interzise de către legislația națională, să adopte măsuri disciplinare împotriva celor care ar discrimina homosexualii, să întreprindă acțiuni pozitive, prin intermediul instruirii inițiale și continuu, pentru combaterea atitudinilor de homofobie, în special în școli, structuri medicale, în armată, poliție.

Prevenirea cazurilor de discriminare a minorităților sexuale, inclusiv prin privarea acestora de drepturi fundamentale, a generat adoptarea, în 2007, a Principiilor de la Yogyakarta. Importanța acestor principii a fost marcată de Comisarul European pentru Drepturile Omului, Thomas Hammarberg, în discursul său prezentat la Conferința Consiliului Europei din 16 mai 2008, consacrată Zilei internaționale împotriva homofobiei.

În consecință, discriminarea unei categorii de cetățeni aduce atingere imaginii Republicii Moldova în contextul evoluării reformelor democratice și respectării angajamentelor asumate.

Recomandări ale avocaților parlamentari:

1. *Amendarea art.16 din Constituția Republicii Moldova și racordarea redacției acestuia la prevederile Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale și altor acte internaționale în vederea completării acestuia cu alte criterii de discriminare;*
2. *Ratificarea de către Republica Moldova a Protocolului nr.12 la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale;*
3. *Adoptarea în termeni cît mai restrînși a proiectului Legii privind prevenirea și combaterea discriminării;*
4. *Implementarea proiectelor orientate spre perfecționarea activității funcționarilor publici (organizarea training-urilor, meselor rotunde, etc.) în procesul de prevenire și combatere a fenomenului discriminării;*
5. *Sporirea gradului de conștientizare a populației asupra existenței fenomenului discriminării în societate.*

§ 2. Accesul liber la justiție

Proclamat în articolul 20 din Constituția Republicii Moldova, dreptul de acces liber la justiție este un drept de o importanță considerabilă, este un drept fundamental, „idealul de justiție adevărată, făcută cu respectarea drepturilor omului”. Acest drept este în același timp o garanție a exercitării celorlalte drepturi prevăzute în Constituție, iar garantarea acestui drept este cosubstanțială cu însuși spiritul Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (art.6 al CEDO).

Dreptul la un proces echitabil beneficiază în cuprinsul Convenției atât de garanții generale, cât și de garanții speciale. Acestea sînt: dreptul de a fi judecat de un tribunal independent și imparțial, dreptul de a fi judecat într-un termen rezonabil, publicitatea procedurii și respectarea prezumției de nevinovăție, dreptul la apărare.

Dreptul la o audiere echitabilă este o garanție implicită a dreptului la un proces echitabil. Cerința echității este consacrată din primele cuvinte ale articolului 6 și importanța sa este considerabilă. Echitatea presupune o apreciere „în concret” a cauzei. Pentru respectarea acestei exigențe, este nevoie de o serie de garanții implicite de o deosebită importanță, cum ar fi obligația de motivare a hotărârilor judecătorești, principiul egalității armelor, dreptul de a nu se autoacuză, prezența persoanei la audiere și contradictorialitatea procedurii.

Judecătorii europeni au consacrat principiul garanțiilor implicite ale dreptului la un proces echitabil, adică al acelor garanții care nu sînt menționate expres în articolul 6 al textului Convenției, dar fără de care noțiunea de „proces echitabil” nu este deplină.

În rapoartele anterioare privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova avocații parlamentari nu o dată au menționat cele mai actuale probleme ce țin de asigurarea dreptului de acces liber la justiție, printre acestea fiind tergiversarea examinării cauzelor, accesul limitat la serviciile unui avocat calificat, neexecutarea hotărârilor judecătorești, încălcarea de către instanțele judecătorești a normelor procesuale care garantează dreptul la un proces echitabil, activitatea unor magistrați.

Analiza sesizărilor adresate avocaților parlamentari în anul 2009 denotă persistența problemelor evocate, totodată fiind identificate și alte aspecte ce țin de realizarea dreptului la un proces echitabil.

Articolul 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale obligă ca orice persoană să poată avea dreptul de a-și vedea cauza examinată într-un termen rezonabil. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a declarat că obiectul acestei garanții este de a proteja toți justițiabilii împotriva duratei excesive a procedurii. Asemenea dispoziție *“subliniază importanța care se atribuie faptului, ca justiția să nu fie înfăptuită cu o*

întârziere, care să compromită eficiența și credibilitatea ei”. Condiția enunțată garantează că într-un termen rezonabil și prin intermediul unei hotărâri judecătorești se pune capăt incertitudinii în care se află o persoană în ceea ce privește poziția sa în dreptul civil sau acuzația în materie penală îndreptată împotriva sa: asemenea măsură în același timp vizează interesul persoanei în cauză și principiul securității juridice.

Cu toate că legislația națională nu specifică expres termenul pentru examinarea cauzelor în instanțele de judecată, cetățenii deseori invocă nerespectarea termenului rezonabil de desfășurare a proceselor penale și de examinare a pricinelor civile.

De altfel, în Republica Moldova respectarea termenului rezonabil rămîne a fi o problemă acută pentru justiție. Monitorizarea ședințelor de judecată efectuată în cadrul Programului OSCE de monitorizare a proceselor de judecată pentru Republica Moldova, a arătat că întîrzierile și amînările ședințelor de judecată sînt mai degrabă o regulă, decît o excepție, motivele amînării ținînd nu numai de absența unui participant la proces, dar și din cauza organizării nesatisfăcătoare a proceselor de către judecător/judecătoria care le prezidează, de managementul sistemului judecătoresc și de atitudinea subiecților implicați.

Avocații parlamentari au fost sesizați în repetate rînduri privind încălcarea de către instanțele judecătorești a unor norme procesuale care garantează dreptul la un proces echitabil – nerespectarea termenului de redactare a hotărîrii motivate și tergiversarea comunicării acesteia, nerespectarea termenului de înmînare a copieii de pe sentință, tergiversarea traducerii și/sau expedierii actelor judecătorești în limba pe care o posedă unii participanți la procesele judiciare.

În urma adresării avocatului parlamentar către Consiliul Superior al Magistraturii, organul de autoadministrare judecătorească a evidențiat, în Hotărîrea nr. 440/20 din 04.12.2008, cauzele situației sesizate (activitatea organizatorică insuficientă a președinților unor instanțe judecătorești, volumul mare de lucru și salarizarea insuficientă a personalului) și a indicat președinților instanțelor judecătorești asupra întreprinderii măsurilor necesare pentru asigurarea traducerii actelor judecătorești în conformitate cu prevederile legale. Cu toate acestea numărul plîngerilor depuse la Centrul pentru Drepturile Omului vizavi de acest subiect nu s-a diminuat.

În opinia avocaților parlamentari operarea modificărilor în Codul de procedură civilă în sensul stabilirii unui termen-limită pentru comunicarea hotărîrii motivate va contribui la asigurarea respectării termenului rezonabil de examinare a cauzei.

Un aspect separat al problemei îl constituie neprezentarea martorilor, deși, totuși, se exagerează atunci cînd se invocă faptul că tergiversarea judecării cauzei este determinată de neprezentarea acestora. Există și chestiuni de ordin procesual, care prevăd obligația părților de

a prezenta probe. Deși această obligație le revine părților, instanța citează martorii, iar în caz de neprezentare a acestora, îi poate sancționa cu amendă judiciară sau poate dispune aducerea lor silită.

Executarea aducerii forțate în instanța judecătorească a persoanelor care se eschivează să se prezinte este pusă în sarcina poliției judecătorești, create în anul 2006, în urma modificării și completării Legii privind organizarea judecătorească nr. 514 din 06.07.1995.

Conform prevederilor art. 50 din legea enunțată, poliția judecătorească este pusă în serviciul instanțelor judecătorești de către Ministerul Justiției. Termenul transferului poliției judecătorești din subordinea Ministerului Afacerilor Interne în subordinea Ministerului Justiției a fost prorogat pînă la 1 ianuarie 2012. Între timp, pentru asigurarea independenței funcționale față de alte structuri ale Ministerului Afacerilor Interne, serviciul poliției judecătorești activează în calitate de subdiviziune subordonată acestei autorități.

La momentul actual calitatea prestației poliției judecătorești este afectată de asigurarea tehnică inefficientă, numărul insuficient de personal și resursele limitate alocate din bugetul de stat pentru dotarea corespunzătoare. **Avocații parlamentari consideră că realizarea eficientă a funcțiilor poliției judecătorești și transferul acesteia în subordinea Ministerului Justiției nu mai tîrziu de 1 ianuarie 2012 vor fi posibile numai în condițiile în care Guvernul se va preocupa de fortificarea capacităților acestei structuri prin implicare financiară considerabilă.**

Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu o dată a considerat comportamentul autorităților judecătorești din Republica Moldova drept o încălcare a dreptului la judecarea cauzei în termen rezonabil. Pentru a evita încălcarea acestui drept, legiuitorul a introdus în codurile de procedură civilă și de procedură penală, ca principiu de bază, obligația de a examina cauza în termen rezonabil, evaluarea caracterului rezonabil al termenului presupunînd aprecierea a trei factori: complexitatea cazului, comportamentul reclamantului, comportamentul autorităților judecătorești și administrative. Însă, pentru CEDO contează și importanța procesului pentru reclamant, criteriu care nu este inclus în legislația națională. **În acest sens, avocații parlamentari recomandă completarea art. 20 din Codul de procedură penală și art. 192 din Codul de procedură civilă cu al patrulea criteriu de determinare a termenului rezonabil – importanța procesului pentru reclamant.**

Pe parcursul anului precedent avocații parlamentari au interceptat o creștere continuă a adresărilor deținuților care au invocat durată considerabilă de examinare a recursurilor în anulare, declarate în legătură cu modificările și completările Codului Penal, care ușurează pedeapsa ori în alt mod ameliorează situația lor. Petiționarii au solicitat intervenirea avocaților

parlamentari pentru urgentarea examinării acestora și asigurarea respectării dreptului constituțional de a nu li se îngredi accesul la justiție precum și recunoașterea drepturilor și libertăților definite în Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, angajament asumat de către Republica Moldova prin ratificarea acesteia.

Una din cauzele care au generat situația sesizată este durata considerabilă de examinare a recursurilor în anulare datorită volumului mare de lucru al judecătorilor Curții Supreme de Justiție. Astfel, doar în primul semestru al anului 2009 la Curtea Supremă de Justiție au fost depuse 2661 recursuri în anulare, dintre care 1066 au fost de competența Plenului Curții Supreme de Justiție.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a admis în jurisprudența sa că în cazul când dreptul intern al unui stat prevede posibilitatea declarării unui recurs, această procedură trebuie să asigure respectarea garanțiilor prevăzute în articolul 6 din Convenție. Mai mult decât atât, Curtea atribuie statelor o obligație pozitivă de celeritate a justiției, acestea fiind obligate să ia măsurile necesare pentru ca Justiția să se înlăptuiască într-un termen rezonabil; statele răspund de situația de suprasolicitare a jurisdicțiilor, atunci când aceasta nu este una temporară. *„Statele Contractante sînt obligate să-și organizeze sistemul legislativ într-un asemenea mod, încît tribunalele lor să poată respecta exigențele articolului 6(1), inclusiv obligația de a examina cauzele într-un termen rezonabil. Un stat nu va invoca aglomerarea cauzelor pe rolul tribunalelor pentru a argumenta duratele mari ale proceselor, dacă această problemă era una previzibilă și acest stat nu reușește să ia măsuri eficiente pentru remedierea situației”* (cauza Zimmerman și Steiner contra Elveției; cauza Guincho contra Portugaliei).

Ținînd cont de valorile protejate de Convenție, persistența unor riscuri de condamnare a Republicii Moldova de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului, ținînd cont de atenția sporită a înaltului for de la Strasbourg față de situația din Republica Moldova, avocații parlamentari, plasînd problema respectării termenului rezonabil de la garanție procesuală la compartimentul respectării drepturilor omului, au scos în evidență riscul unor eventuale condamnări la CEDO, inițiativă preluată de Ministerul Justiției și Curtea Supremă de Justiție, care a elaborat proiectul de Lege pentru modificarea și completarea unor prevederi din Codul de procedură penală, din Codul penal și din Legea nr. 277 din 18.12.2008 pentru modificarea și completarea Codului Penal al Republicii Moldova.

Alte aspecte care influențează asupra desfășurării procesului în termen rezonabil țin de buna organizare a activității instanțelor judecătorești și colaborare cu instituțiile care asigură executarea pedepselor penale.

Astfel, în cadrul examinării plîngerilor în care s-a invocat nerespectarea termenului rezonabil de soluționare a cauzelor penale și studierii dosarelor personale ale condamnaților escortați la Penitenciarul nr. 13 din municipiul Chișinău pentru asigurarea participării acestora la examinarea recursurilor depuse la Curtea Supremă de Justiție, s-a constatat o lipsă de conlucrare între această autoritate judecătorească și Departamentul Instituțiilor Penitenciare în partea ce ține de citarea condamnaților.

Întru asigurarea transferării deținuților dintr-o instituție penitenciară în alta, prin Ordinul Directorului Departamentului Instituțiilor Penitenciare nr. 55 din 14 martie 2008, a fost aprobat graficul deplasării gărzilor feroviare și auto planificate pe itinerarele de escortare stabilite, conform căruia etaparea deținuților se efectuează de trei ori pe lună, la date strict stabilite.

În condițiile în care, la numirea recursului spre judecare, agenda de lucru a judecătorului nu este coordonată cu graficul deplasării gărzilor feroviare și auto, ședințele de judecată se amîină în repetate rînduri. Astfel, examinarea recursului declarat de deținutul D. a fost amînată de 9 ori; a recursului declarat de deținutul M. – de 5 ori; a recursului declarat de deținutul C. – de 4 ori etc. În majoritatea acestor cazuri examinarea recursului a fost amînată pentru cîteva zile, termen în care nu a fost posibilă asigurarea participării deținutului la ședința de judecată, ținîndu-se cont de graficul deplasării gărzilor feroviare și auto.

Pentru asigurarea gestionării corecte a întregului proces și întru evitarea amînării, în repetate rînduri, a ședințelor de judecată în legătură cu neasigurarea participării deținuților la examinarea recursului, avocații parlamentari recomandă Curții Supreme de Justiție să instituie un mecanism eficient de conlucrare cu Departamentul Instituțiilor Penitenciare.

În cadrul examinării unor sesizări s-a constatat aplicarea defectuoasă a prevederilor art. 398 din Codul de procedură penală (Punerea în libertate a inculpatului arestat) în privința condamnaților eliberați condiționat de pedeapsă înainte de termen, în privința persoanelor cărora le-a fost înlocuită partea neexecutată din pedeapsă cu o pedeapsă mai blîndă, în privința persoanelor grav bolnave eliberate de la executarea pedepsei.

Conform normei legale menționate, dacă inculpatul a fost eliberat de executarea pedepsei, instanța îl pune imediat în libertate chiar din sala ședinței de judecată. În marea majoritate a cazurilor condamnații continuă să rămîină în detenție de la 1 pînă la 42 de zile din data pronunțării încheierii, administrația instituțiilor penitenciare invocînd parvenirea tardivă a încheierilor instanțelor de judecată. În acest context pot fi menționate judecătoriile Soroca, Hîncești, Rezina, Orhei, judecătoriile sectoarelor Rîșcani și Buiucani din municipiul Chișinău.

Contrar acestei practici vicioase, judecătoriile Cahul și Bălți pun în libertate condamnații eliberați de executarea pedepsei nemijlocit în sala ședinței de judecată.

În alt context, după pronunțarea încheierii de judecată privind liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen, administrația instituțiilor penitenciare nu mai dispune de temeiurile pentru detenție, prevăzute în punctul 6 din Statutul executării pedepsei de către condamnați. Respectiv, pe fundalul consecințelor care pot urma în legătură cu dispariția sau modificarea în modul prevăzut de lege a temeiului prevăzut de norma enunțată, nu pot fi tolerate acțiunile administrației unor instituții penitenciare, îndreptate spre deținerea în continuare a „condamnaților eliberați”. Or, administrația instituțiilor penitenciare trebuie să fie alarmată de situația creată și de modul în care se admite detenția ilegală a persoanelor.

Cu trimitere la prevederile art. 15 din Legea cu privire la procuratură și art. 174 din Codul de executare al Republicii Moldova, care sînt chemate să asigure controlul respectării legislației de către administrația instituțiilor penitenciare, inclusiv controlul asupra legalității aflării persoanelor în instituțiile care asigură detenția, avocații parlamentari insistă asupra consolidării eforturilor tuturor autorităților pentru a obține o avansare în asigurarea respectării dreptului la libertatea individuală a persoanei, garantat de art. 25 din Constituția Republicii Moldova și art. 5 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale care, în paragraful 1 din articolul 5, definește prezumția de libertate, drept de care nimeni nu poate fi privat decît în circumstanțe excepționale. Această prezumție de libertate este consolidată prin două exigențe: de a nu prelungi privațiunea de libertate depășind termenul strict necesar și de a elibera cît mai repede persoana interesată în momentul în care privațiunea se dovedește a fi nejustificată.

Exigența unui temei juridic pentru fiecare privare de libertate se extinde pe întreaga durată a detenției. Astfel, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, recunoscînd că o anumită reținere în executarea unei decizii de punere în libertate este un fapt firesc, a menționat că perioada de așteptare de unsprezece ore (*Quinn contra Franței*) sau întîrzierea eliberării de peste zece ore datorită absenței angajatului de la registratură (*Labita contra Italiei*) au fost prea lungi pentru a corespunde exigenței articolului 5 din Convenție și a considerat detenția ca fiind ilegală.

În opinia avocaților parlamentari, situația evocată cere atitudine din partea Consiliului Superior al Magistraturii și a Inspecției judiciare în partea ce ține de verificarea activității organizatorice a instanțelor judecătorești la efectuarea justiției. Totodată, ținînd cont de calitățile diferite oferite subiectului infracțiunii conform art. 65 (Învinuitul, inculpatul) din Codul de procedură penală și procedura distinctă prevăzută de art.

469-471 din Codul de procedură penală, făcând trimitere la prevederile art. 398 (Punerea în libertate a inculpatului arestat) din Codul de procedură penală, **avocații parlamentari propun consolidarea cadrului legislativ în vigoare prin reglementarea clară a punerii în libertate a persoanelor eliberate condiționat de pedeapsă înainte de termen, a persoanelor cărora le-a fost înlocuită partea neexecutată din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă, a persoanelor grav bolnave eliberate de la executarea pedepsei.**

Prin ratificarea unui șir de convenții internaționale Republica Moldova și-a asumat anumite angajamente, inclusiv să elaboreze rapoarte inițiale și periodice privind implementarea acestora. Conformându-se cerințelor articolului 40 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, Republica Moldova a prezentat cel de-al doilea Raport periodic asupra măsurilor pe care le-a adoptat pentru transpunerea în viață a drepturilor recunoscute în acest document, precum și asupra progreselor realizate în folosința acestor drepturi, care a fost examinat în cadrul ședințelor Comitetului pentru Drepturile Omului din 13 și 14 octombrie 2009.

Comitetul a adoptat un șir de observații concludente, exprimând îngrijorare cu privire la neasigurarea garanțiilor asigurării unui proces echitabil, neexecutarea hotărârilor judecătorești, ineficiența și profesionalismul limitat în gestionarea instanțelor de judecată, lipsa sălilor de judecată adecvate, insuficiența de traducători, nivelul înalt de corupție, existența unui cadru legal incapabil să asigure inamovibilitatea judecătorilor.

Totodată, subliniind rolul important al puterii judecătorești independente și menționând faptul că securitatea inamovibilității este componenta majoră a acestei independențe, Comitetul s-a arătat îngrijorat că judecătorii sînt inițial numiți în funcție pentru o perioadă de cinci ani și numai după acest răstimp numirea lor în funcție capătă caracter permanent.

Conform *Observațiilor concludente ale Comitetului pentru Drepturile Omului*, Republica Moldova „trebuie să aplice legislația care deja există întru abordarea insuficiențelor în administrarea justiției, să aloce resurse adecvate pentru susținerea sistemului judiciar și să asigure ca colaboratorii instanțelor de judecată să primească instruire și educație corespunzătoare, să revizuiască legislația pentru a asigura ca inamovibilitatea judecătorilor să fie suficient de lungă pentru a le asigura independența, în conformitate cu cerințele articolului 14 din Pactul cu privire la drepturile civile și politice”.

Aceste observații, precum și alte derogări de la normele stabilite privind prestația judecătorilor la examinarea dosarelor, au fost evidențiate de către avocații parlamentari în Rapoartele privind respectarea drepturilor omului în anii 2008, 2007, 2006. **În această ordine de idei avocații parlamentari reiterează necesitatea unor îmbunătățiri semnificative, mai**

ales în ceea ce privește realizarea în practică a garanțiilor procesuale prevăzute de lege. Se impune necesitatea redresării imaginii negative pe care o are astăzi justiția moldovenească recăpătarea autorității în domeniul respectiv, astfel încât cetățenii să ajungă să fie siguri că pot beneficia de aplicarea echitabilă și egală a legii, fără corupție, prejudecăți sau favoritism.

În același timp, suprasolicitarea judecătorilor și finanțarea insuficientă a sistemului ar fi printre cele mai grave probleme care afectează calitatea justiției în Republica Moldova, durata îndelungată a procedurilor judiciare reprezintă una din deficiențele constatate ale sistemului judecătoresc. Este alarmantă activitatea organizatorică insuficientă a președinților unor instanțe judecătorești, volumul mare de lucru care revine unui translator, salarizarea insuficientă. Practica utilizării birourilor judecătorilor ca săli de ședință afectează conduita și prestația judecătorilor și altor participanți la proces.

Pornind de la ideea că justiția independentă reprezintă elementul-cheie al statului de drept și al unei guvernări democratice și este instrumentul care trebuie să asigure suportul necesar pentru celelalte reforme, **Guvernul este chemat să promoveze reforme de ordin structural și procedural în justiție, capabile să sporească gradul de integritate și de profesionalism al corpului judecătoresc; să asigure instituirea unui sistem judecătoresc independent, imparțial, funcțional și transparent, caracteristic unui stat cu aspirații europene; să asigure un sistem stabil și eficient de finanțare a justiției; să inițieze revizuirea legislației pentru a asigura inamovibilitatea și independența judecătorilor.**

Totodată, avînd în vedere că Statul-parte trebuie să prezinte într-un an informații concludente cu privire la situația curentă și cu privire la implementarea recomandărilor oferite de organele convenționale ale ONU în urma studierii rapoartelor periodice, **avocații parlamentari consideră oportună crearea unui Grup de lucru (Comisie națională) care va monitoriza și va evalua realizarea acestora.**

Recomandările avocaților parlamentari:

1. *Operarea modificărilor în Codul de procedură civilă în sensul stabilirii unui termen-limită pentru comunicarea hotărîrii motivate, fapt care va contribui la asigurarea respectării termenului rezonabil de examinare a cauzei;*
2. *Implicarea financiară a Guvernului pentru fortificarea capacităților poliției judecătorești;*
3. *Completarea art. 20 din Codul de procedură penală și art. 192 din Codul de procedură civilă cu al patrulea criteriu de determinare a termenului rezonabil – importanța procesului pentru reclamant;*
4. *Instituirea unui mecanism eficient de colaborare între Curtea Supreme de Justiție și Departamentul Instituțiilor Penitenciare, care va permite excluderea amînării examinării recursurilor depuse de deținuți;*

5. *Consolidarea cadrului legislativ în vigoare prin reglementarea clară a punerii în libertate a persoanelor liberate condiționat de pedeapsă înainte de termen, a persoanelor cărora le-a fost înlocuită partea neexecutată din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă, a persoanelor grav bolnave liberate de la executarea pedepsei;*
6. *Promovarea reformelor de ordin structural și procedural în justiție, capabile să sporească gradul de integritate și de profesionalism al corpului judecătoresc; să asigure instituirea unui sistem judecătoresc independent, imparțial, funcțional și transparent, caracteristic unui stat cu aspirații europene; să asigure un sistem stabil și eficient de finanțare a justiției; să inițieze revizuirea legislației pentru a asigura inamovibilitatea și independența judecătorilor;*
7. *Crearea unui Grup de lucru (Comisie națională) care va monitoriza și va evalua gradul de implementare a recomandărilor oferite de organele convenționale ale ONU.*

§ 3. Viața intimă, familială și privată

Dreptul la viața privată face parte dintre drepturile și libertățile fundamentale ale omului, reglementate de Legea Supremă a Statului, de Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice și de Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

Viața privată este un concept vast care nu are o definiție exhaustivă și este în special mai larg decât conceptul dreptului la intimitate și se referă la o sferă în cadrul căreia orice individ poate liber să-și dezvolte personalitatea și să se destindă. Dreptul la viața privată intră adesea în conflict cu alte drepturi și interese legitime, moment în care se pune problema stabilirii limitelor acestuia. Evident că nu există granițe clare dincolo de care o încălcare trebuie să fie considerată ca fiind permisă.

Dreptul la respectarea vieții private și de familie este unul dintre cele mai evazive dintre drepturile garantate de Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Punctul de plecare este principiul, conform căruia o persoană are dreptul de a trăi liber de restricțiile impuse de stat; că viața privată este superioară celei publice. Atunci când bunăstarea publică impune restricții asupra dreptului la respectarea vieții private a unei persoane, acestea trebuie să fie clar definite, justificate din punct de vedere logic și să reprezinte un minimum necesar pentru a realiza obiectivul colectiv legitim. În cazul în care statul se amestecă în viața privată și de familie a unei persoane, intervine asupra domiciliului sau a corespondenței acesteia, el trebuie să justifice această acțiune prin referire la unul din temeiurile stabilite în articolul 8 din Convenție.

În Republica Moldova cetățeanul de rînd nu acordă semnificație respectării dreptului de viață privată, așa cum se întâmplă în țările cu o democrație dezvoltată, și nu îl percepe ca pe un drept inerent ființei umane, care impune statului nu numai datoria de neimixtiune, dar și obligațiuni pozitive care cer în mod concret de la autorități să întreprindă măsuri rezonabile și adecvate pentru a proteja drepturile individului. Această concluzie vine nu numai din numărul redus al sesizărilor parvenite la Centrul pentru Drepturile Omului cu referire la încălcarea acestui drept, dar și din lipsa abordării problemelor prin prisma dreptului la viață privată.

În prezent, noțiunea de viață privată înglobează atât aspecte „tradiționale”, precum dreptul la imagine, starea civilă a persoanei, identitatea, starea de sănătate, apartenența religioasă, integritatea fizică și morală, viața sentimentală, dar și aspecte „moderne”, legate de percepții noi în viața socială referitoare la avort, homosexualitate, transsexualitate. Recent, ca urmare a dezvoltării mijloacelor de comunicare, s-au născut dezbateri cu privire la interceptările telefonice sau ale corespondenței electronice, la utilizarea bazelor de date personale informatizate prin raportarea conținutului dreptului la viața privată.

Din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului rezultă că noțiunea de viață privată, fiind o noțiune largă, cuprinde integritatea fizică și morală a persoanei; identitatea fizică și socială a individului, inclusiv identitatea sa sexuală; dreptul la dezvoltare sau la prosperare personală; dreptul de a întreține și/sau a dezvolta relații cu alte ființe umane și lumea exterioară.

Cîteva aspecte, care vizează respectarea vieții private, au fost și rămîn în vizorul avocaților parlamentari, pînă la soluționarea lor definitivă.

Așadar, conform informației oferite de către Ministerul Justiției, în anul 2009 judecătorii de instrucție au dispus 3803 interceptări ale convorbirilor telefonice, numărul acestora crescînd considerabil comparativ cu anii precedenți.

Este incontestabil faptul, că interceptările și înregistrările audio sau video reprezintă mijloace deosebit de importante de combatere și prevenire a infracțiunilor, avînd în vedere nivelul avansat al tehnologiilor actuale. Existența dispozițiilor legislative ce acordă puteri de supraveghere secretă a corespondenței, a coletelor poștale

anul	examine	admise	respinse
2005	2609	2578	31
2006	1931	1891	40
2007	2372	2354	18
2008	2366	2355	11
2009	3848	3803	45

și a telecomunicațiilor este, în cazul unei situații excepționale este necesară într-o societate democratică pentru siguranța națională, apărarea ordinii publice și prevenirea infracțiunilor. Însă această concluzie nu constituie în mod cert o legitimare absolută a interceptărilor telefonice într-o societate democratică. Cu toate că statul se bucură de o competență discreționară în ceea ce privește modalitățile de funcționare a acestui sistem de supraveghere, puterile sale în acest domeniu nu trebuie să fie nelimitate, urmînd să existe garanții adecvate și suficiente contra abuzului.

Legislația în vigoare nu oferă un mecanism de control asupra procedurii de interceptare a convorbirilor telefonice și nu conține garanții suficiente împotriva eventualului abuz din partea autorităților în sensul articolului 8 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. **Deficiențele cadrului legislativ influențează asupra funcționării actuale a sistemului de supraveghere secretă care există în Republica Moldova și trebuie să constituie subiect de abordare de către autorități în partea ce ține de asigurarea protecției adecvate împotriva abuzului puterii de stat în domeniul interceptării convorbirilor telefonice.**

Avocații parlamentari au susținut amendamentele propuse de către Ministerul Justiției la unele acte legislative (Legea cu privire la activitatea operativă de investigații nr. 45 din 12.04.1994, Legea comunicațiilor electronice nr. 241 din 15.11.2007, Codul de procedură penală), cu referire la stabilirea clară a categoriilor de persoane în privința cărora pot fi aplicate interceptările convorbirilor telefonice, stabilirea temeiurilor cauzelor și faptelor care impun necesitatea aplicării acestei măsuri operative de investigare, reducerea sferei de aplicabilitate a interceptării convorbirilor telefonice, stabilirea unor condiții clare care ar oferi garanții ale confidențialității datelor obținute din efectuarea măsurii respective de investigații, stabilirea cadrului normativ de păstrare a datelor confidențiale obținute în urma aplicării măsurilor operative de investigații și acțiunilor de urmărire penală ș.a. **În acest context, întru asigurarea unui cadru legal viabil și capabil să asigure funcționarea sistemului de supraveghere secretă, limitînd la maxim ingerința în exercițiul dreptului la viață privată, avocații parlamentari au propus operarea unor modificări în Legea cu privire la Procuratură nr. 294 din 25.12.2008 și în Codul de procedură penală, care ar permite identificarea, în rîndul figurilor procesuale implicate într-un proces penal, a unui subiect cu împlutnriciri și responsabilități clare vis-a-vis de garantarea acestui drept. La momentul întocmirii prezentului raport, acest proiect de lege nu a fost remis spre examinare Guvernului.**

Avînd în vedere necesitatea de a apăra și respecta dreptul fundamental la viață intimă și privată, protecția datelor cu caracter personal constituie un domeniu deosebit de important, deoarece acest concept reprezintă dreptul persoanei fizice de a-i fi apărute acele caracteristici, care conduc la identificarea sa și obligația corelativă a statului de a adopta măsuri adecvate pentru a asigura o protecție eficientă. Prin date cu caracter personal se înțeleg acele informații, care pot fi puse direct sau indirect în legătură cu o persoană fizică identificată sau identificabilă, cum ar fi cu titlu de exemplu, numele, prenumele, codul numeric personal, adresa, telefonul, imaginea etc.

Colectarea informațiilor cu privire la individ fără consimțămîntul lui afectează viața sa privată și decurge din prevederile articolului 8 al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. În scopul asigurării protecției drepturilor și libertăților persoanei la prelucrarea datelor ei cu caracter personal, inclusiv a protecției drepturilor la inviolabilitatea vieții private, la secretul personal și familial, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea cu privire la protecția datelor cu caracter personal nr. 17 din 15.02.2007.

În această categorie de activități intră, în special, luarea amprentelor digitale.

Astfel, la Centrul pentru Drepturile Omului a parvenit o sesizare colectivă din partea angajaților întreprinderii A.S., care au contestat faptul prelucrării automatizate a informației dactiloscopice care permite identificarea lor și asigură controlul intrării-ieșirii pe teritoriul întreprinderii, în absența consimțământului și fără acordul acestora.

Deoarece operațiunile de colectare, înregistrare, organizare, stocare și utilizare a informației dactiloscopice a angajaților acestei întreprinderi reprezintă acțiuni de prelucrare a datelor cu caracter personal, care cad sub incidența Legii privind protecția datelor cu caracter personal nr. 17 din 15.02.2007, avocații parlamentari au solicitat concursul Centrului Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal în organizarea controlului circumstanțelor expuse în cerere. La începutul lunii septembrie 2009 autoritatea publică vizată a preluat examinarea pretinsului caz de încălcare a drepturilor și libertăților angajaților întreprinderii A.S., în vederea controlului legalității prelucrării datelor biometrice ale acestora. Până la definitivarea prezentului raport, controlul nu a fost finalizat. **În acest context avocații parlamentari recomandă elaborarea unei proceduri de soluționare a petițiilor adresate Centrului pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal, fapt care va contribui la îndeplinirea adecvată a atribuțiilor de către instituție pe acest segment.**

În altă ordine de idei, Legea cu privire la protecția datelor cu caracter personal nr. 17 din 15.02.2007 atribuie Centrului Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal competența de a lua măsurile necesare privind suspendarea sau încetarea prelucrării datelor cu caracter personal, efectuate cu încălcarea cerințelor prezentei legi; de a întocmi procese-verbale cu privire la încălcarea legii. Conform prevederilor Legii cu privire la aprobarea Regulamentului Centrului Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal nr. 182 din 10.07.2008, instituția efectuează controale prealabile și investigații, aplică după caz sancțiuni și monitorizează procesul aducerii la îndeplinire de către deținătorii de date cu caracter personal a măsurilor legale dispuse de Centru.

Astfel, legiuitorul a investit organul de control în domeniul prelucrării datelor cu caracter personal cu atribuții specifice, chemate să asigure și să apere dreptul la viața privată al persoanelor fizice în legătură cu prelucrarea și transmiterea transfrontalieră a datelor cu caracter personal, fără a pune la dispoziție reglementări și mecanisme chemate să asigure exercitarea atribuțiilor instituției în partea ce ține de suspendarea sau încetarea prelucrării datelor, procedura întocmirii proceselor verbale, aplicării sancțiunilor și monitorizării procesului aducerii la îndeplinire de către deținătorii de date cu caracter personal a măsurilor legale dispuse de Centru.

În opinia avocaților parlamentari, Guvernul Republicii Moldova trebuie să ia act de prevederile articolului 18 alin. (2) din Legea cu privire la protecția datelor cu caracter personal nr. 17 din 15.02.2007 și să prezinte Parlamentului propuneri privind aducerea legislației în vigoare în concordanță cu legile enunțate.

Respectarea caracterului confidențial al informațiilor cu privire la sănătate constituie un principiu esențial al sistemului juridic al tuturor Părților contractante la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Confidențialitatea este esențială nu doar pentru protejarea vieții private a bolnavilor, dar și pentru păstrarea încrederii în corpul medical și serviciile de sănătate în general. În lipsa unei asemenea protecții, persoanele care necesită îngrijiri medicale ar putea fi descurajate să furnizeze informații cu caracter personal și intim necesare pentru prescrierea tratamentului adecvat și chiar pentru consultarea unui medic. O reacție asemănătoare ar putea pune în pericol nu numai sănătatea lor în cazul bolnavilor de maladii transmisibile, dar și cea a colectivității. Cadrul normativ în vigoare impune medicilor, altor lucrători medico-sanitari, farmaciștilor obligațiunea de a păstra secretul informațiilor referitoare la boală, la viața intimă și familială a pacientului de care au luat cunoștință în exercițiul profesiei, cu unele excepții instituite prin lege.

În acest context, avocații parlamentari au reținut spre examinare o sesizare privind lezarea dreptului la viața privată, garantat de art. 28 din Constituție, în urma aplicării unor prevederi ale Hotărârii Guvernului nr. 864 din 17.08.2005 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la încorporarea cetățenilor în serviciul militar în termen sau în cel cu termen redus.

Petiționarul X. a fost supus examenului medical pentru stabilirea aptitudinii militare, în cadrul căruia s-a constatat că suferă de virusul imunodeficienței umane (HIV/SIDA). Comisia medicală l-a recunoscut inapt serviciului militar, cu excluderea din evidența militară și eliberarea adeverinței respective, modelul căreia este aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 864 din 17.08.2005 (anexa nr. 8). Această adeverință substituie livretul militar sau adeverința de recrut în cazurile în care cetățenii trebuie să prezinte actele enunțate la perfectarea actelor de identitate și în alte cazuri.

În opinia avocaților parlamentari, modelul adeverinței, în latura specificării exprese a baremului medical raportat la bolile și defectele fizice care servesc temei pentru scoaterea din evidența militară, constituie o lezare a dreptului la viața privată. Mai mult decât atât, din prisma dispozițiilor art. 1 alin. (2) din Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului nr. 263 din 27.10.2005, informația despre maladia de care suferă petiționarul cade sub incidența secretului medical. Totodată, prin prevederile aceleiași legi statul s-a angajat să asigure dreptul

pacientului la confidențialitatea informațiilor ce țin de sectorul medical și interzice orice amestec în viața privată și familială a pacientului fără consimțământul acestuia.

Prin prevederile art. 14 din Legea cu privire la profilaxia infecției HIV/SIDA, personalul medical și alte persoane care, în virtutea obligațiilor de serviciu, dețin informații privind rezultatele examenelor medicale în ce privește infecția HIV (maladia SIDA) sînt obligate să păstreze secretul acestor informații. Pentru divulgarea lor, ei sînt trași la răspundere în conformitate cu legislația în vigoare. Conform prevederilor art. 14 al Legii ocrotirii sănătății nr. 411 din 28.03.1995, medicii, alți lucrători medico-sanitari, farmaciștii sînt obligați să păstreze secretul informațiilor referitoare la boală, la viața intimă și familială a pacientului de care au luat cunoștință în exercițiul profesiei, cu excepția cazurilor de pericol al răspîndirii bolilor transmisibile, la cererea motivată a organelor de urmărire penală sau a instanțelor judecătorești.

Avocații parlamentari au apreciat circumstanțele în care a fost divulgată informația privind starea sănătății petiționarului drept ingerință în exercitarea dreptului protejat de articolul 8 al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Or, situația de fapt în care se impune divulgarea informației nu este prevăzută de lege, nu are un scop legitim și nu este necesară într-o societate democratică. **Din considerentele expuse Guvernului i-a fost înaintată propunerea de a opera modificări în Anexa nr. 8 la Regulamentul cu privire la expertiza medico-militară în Forțele Armate ale R.M., aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr. 897 din 23.07.2003 în vederea excluderii cerinței de a se indica paragraful baremului medical care servește temei pentru scoaterea din evidența militară.**

Conform jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului persoana aflată în detenție nu pierde protecția drepturilor fundamentale. Ea continuă să beneficieze în continuare de acestea, doar cu o anumită temperare, datorită exigențelor situației și cerințelor de securitate. Aproape toate, dacă nu chiar toate aspectele vieții condamnaților sînt supuse reglementărilor impuse de autorități. Potențialul pentru imixtiune și restricție în direcția drepturilor și libertăților lor fundamentale este considerabil și este reflectat de un număr mare de probleme ridicate de deținuți.

La Centrul pentru Drepturile Omului a fost înregistrat un număr considerabil de plîngeri de la condamnați, care au invocat refuzul administrației instituțiilor penitenciare de a le acorda întreveneri cu alte persoane, decît soțul sau rudele.

Articolul 232 din Codul de executare statuează dreptul condamnatului la întreveneri de scurtă și de lungă durată, care se acordă cu soțul, rudele, iar în cazuri excepționale, cu

autorizația administrației penitenciarului, cu o altă persoană indicată de condamnat. În același timp, în punctul 284 din Statutul executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 583 din 26.05.2006, sînt stabilite expres cazurile excepționale în care se acordă întrevederi cu alte persoane: lipsa soțului sau a altor rude; pentru comunicarea despre decesul soțului și rudelor apropiate; existența unui pericol real și iminent ce ar putea leza drepturile și interesele legitime ale deținutului; pentru desfășurarea nemijlocită a procedurii de încheiere a căsătoriei; cu notarii, în vederea autentificării unor acte civile care nu poate fi efectuată de către administrația penitenciarului.

Contrar aceleiași norme legale menționate, conform punctului 280 din Statutul executării pedepsei de către condamnați, întrevederile în calitate de stimulare se acordă doar cu soțul și rudele și nu pot fi acordate cu alte persoane.

În opinia avocaților parlamentari, normele menționate din actul guvernamental adoptat întru executarea prevederilor legale contravin acestora, deoarece completează relațiile ce țin de limitele, modul și condițiile acordării întrevederilor cu norme noi, care depășesc cerințele legii. Or, Codul de executare nu prevede restricții pentru acordarea întrevederilor cu alte persoane și stabilirea expresă în actul guvernamental a cazurilor de acordare a întrevederilor cu alte persoane decît soțul sau rudele, denaturează esența de caz excepțional. Mai mult decît atît, existența sau lipsa rudelor nu poate constitui un factor decisiv pentru limitarea realizării relațiilor cu persoanele din afara penitenciarului.

În urma investigării situației sesizate s-a constatat că nu există o practică unică de aplicare a legislației la acest capitol, deseori întrevederile acordîndu-se la discreția administrației; administrația unor instituții penitenciare categoric nu acordă întrevederi cu alte persoane, decît cu rudele apropiate, nici chiar în cazuri excepționale; nu se indică motivul refuzului acordării întrevederii, după cum o cere art. 286 din Statutul executării pedepsei.

Condamnații deseori invocă faptul, că administrația refuză acordarea întrevederilor cu persoanele cu care se află în relații de concubinaj. Motivul refuzului este justificat prin lipsa unui act eliberat de autoritatea publică locală, care ar adeveri aceste relații.

Un contact continuu între deținut, familie și prieteni are o importanță suplimentară în contextul art. 8 al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și al libertăților fundamentale, deoarece au fost înlocuite modalitățile normale de continuare a legăturilor cu aceștia. Regulile penitenciare europene subliniază necesitatea de a încuraja legăturile. Cu respectarea măsurilor de securitate necesare, deținuților trebuie să li se permită să se întâlnească nu doar cu rudele lor, dar și cu alte persoane care doresc să-i viziteze.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului reiterează că constituie un element esențial atât al vieții private, cât și al reabilitării deținuților „*ca contactul lor cu lumea din afară să fie menținut pe cât acest lucru este posibil, pentru a facilita reintegrarea lor în societate după eliberare și acest lucru se efectuează, spre exemplu, prin asigurarea condițiilor pentru vizite pentru prietenii deținuților și prin permisiunea de a corespunde cu ei și cu alte persoane*” (Ciorap contra Moldova).

În consecință, art. 8 cere statului cât se poate de mult ca deținutul să creeze și să continue legăturile personale din afara închisorii pentru a facilita reabilitarea lui socială.

Avocații parlamentari reiterează că Hotărârile Guvernului sînt subsecvente legilor adoptate de Parlament și nu pot conține norme juridice primare. Guvernul, ca organ executiv suprem, în exercitarea atribuțiilor constituționale și a celor ce decurg din Legea cu privire la Guvern, organizează executarea legilor, scop în care emite hotărâri pentru a preciza o lege, a o face cât mai clară și a o aplica cât mai corect. **În acest context, operarea unor modificări în Statutul executării pedepsei de către condamnat și elaborarea unui Regulament sau a unui act de uz intern care ar reglementa o procedură unică pentru toate instituțiile penitenciare de acordare a întreprinderilor de scurtă și lungă durată vor contribui la asigurarea respectării drepturilor omului în instituțiile penitenciare și aplicarea corectă a Codului de executare.**

Conform *Observațiilor concludente ale Comitetului pentru Drepturile Omului, adoptate la 29 octombrie 2009 în urma studierii celui de-al doilea raport periodic al Republicii Moldova cu privire la implementarea Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice*, au trezit îngrijorare raportările în privința faptului că discriminarea bazată pe orientarea sexuală este pe larg răspîndită la toate nivelele societății.

Viața sexuală constituie o parte importantă a vieții private a unei persoane. Comportamentul sexual privat, care este un element vital al sferei personale individuale, nu poate fi interzis doar din simplul motiv că riscă să șocheze sau să ofenseze pe cei din jur. Într-o sferă atât de intimă ca viața privată, ingerințele nu pot fi justificate din motive foarte serioase. În acest context Curtea Europeană a Drepturilor Omului a recurs la teoria obligațiilor pozitive pentru protecția drepturilor persoanelor care practică homosexualitatea sau transsexualitatea, subliniind în repetate rînduri două dintre caracteristicile esențiale ale societății democratice: toleranța și spiritul tolerant. În această împrejurare, luînd în considerare evoluția științei și a practicii internaționale, exigența de coerență a sistemelor juridice, creșterea dezavantajelor pentru persoanele vizate în urma neregularităților lor juridice, Curtea de la Strasbourg a statuat

că Statele trebuie să respecte dreptul la autodeterminarea sexuală, fiind obligate să acționeze în acest sens, avînd o anumită libertate doar în ceea ce privește modalitățile de recunoaștere (*I. și Christin Goodwin contra Regatul Unit*).

Avocații parlamentari au fost sesizați de către o organizație obștească preocupată de protecția drepturilor minorităților sexuale, inclusiv ale persoanelor transgender care nu pot beneficia de asistență medicală necesară și nu au posibilitatea să modifice actele de identitate. Cele circa 30 de persoane transgender care se află în stadiul terapiei hormonale de corecție a sexului (arătînd și fiind în rolul social al sexului dorit) și se deplasează peste hotarele țării pentru efectuarea etapelor chirurgicale de corecție a sexului, au nevoie de schimbarea actelor de identitate, inclusiv a literei care indică sexul. Cadrul normativ în vigoare nu oferă posibilitatea recunoașterii juridice a noii identități sexuale a unui transsexual operat, fapt care îi creează numeroase obstacole.

Dorința transsexualilor de a li se recunoaște schimbarea sexului și de a se bucura de alte drepturi ridică întrebări juridice, sociale, medicale și etice. Odată cu efectuarea operațiilor de conversie sexuală, au apărut probleme speciale în ceea ce privește situația juridică a persoanei în cauză, aceasta avînd starea civilă consacrată juridic, opusă celei dobîndite în urma operației de conversie de sex. Există, prin urmare, o neconcordanță între identitatea morfologică psihică și sexuală a persoanei și identitatea ei juridică pe planul dreptului civil în ipoteza în care statele nu recunosc noua identitate a persoanelor transsexuale operate.

Cu toate acestea identitatea sexuală este o componentă a identității personale și în cazul persoanelor transsexuale se încadrează în dreptul la respectarea vieții private a oricărei persoane și constituie o componentă a acestei noțiuni vaste care include, de asemenea, și raporturile cu alte persoane, dreptul la onoare și reputație al individului, dreptul la domiciliu și corespondență, dreptul la integritate fizică și psihică liberă dispoziție asupra corpului său și libertatea vieții sexuale, dreptul la muncă și liberă circulație. Cu toate că textul Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale nu conține o definiție clară a noțiunii de viață privată, din jurisprudența Curții se reține că aceasta privește nu doar integritatea fizică și morală a unei persoane, dar și aspecte care țin de identitatea și orientarea sexuală a persoanei. În consecință, textul Convenției are în vedere și protecția integrității fizice și morale a persoanelor transsexuale, cu toate consecințele ce decurg din aceasta, sub aspectul obligațiilor ce revin statelor contractante.

Justificarea atitudinii negative față de transsexuali este dată de conceptele morale și etice înrădăcinate profund în conștiința populară a națiunilor. Cu toate acestea, însă, există o tendință de schimbare în cadrul societăților europene, înregistrîndu-se o conștientizare crescută a

importanței identității personale a fiecărui individ și o necesitate de a accepta diferențele dintre ființe umane. În pofida absenței unui consens la nivel european în materie de recunoaștere juridică a schimbării de sex, Curtea apreciază că „justul echilibru ce trebuie menținut între interesul general și interesele persoanei” impune stabilirea în sarcina statului a unei obligații pozitive de a proceda la recunoașterea juridică a schimbării de sex, statul nemaiavând de o marjă de apreciere decât în privința mijloacelor ce trebuie puse în practică pentru asumarea acestei obligații.

În acest context, autoritățile Republicii Moldova sînt chemate să abordeze problemele cu care se confruntă această categorie de cetățeni, în vederea asigurării respectării drepturilor și libertăților garantate de Legea Supremă a Statului. Prioritare în acest sens sînt elaborarea de către Ministerul Sănătății a unui mecanism de corecție a sexului și revizuirea cadrului normativ existent întru asigurarea eliberării actelor de identitate corespunzătoare înfățișării dobîndite în urma terapiei hormonale.

Recomandări ale avocaților parlamentari:

1. *Asigurarea unui cadru legal viabil și capabil să asigure funcționarea sistemului de supraveghere secretă, limitînd la maxim ingerința în exercițiul dreptului la viața privată;*
2. *Elaborarea unei proceduri de soluționare a petițiilor adresate Centrului pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal, care va contribui la îndeplinirea adecvată a atribuțiilor instituției pe acest segment;*
3. *Aducerea legislației în vigoare în concordanță cu prevederile Legii cu privire la protecția datelor cu caracter personal nr. 17 din 15.02.2007 și cu prevederile Legii cu privire la aprobarea Regulamentului Centrului nr. 182 din 10.07.2008;*
4. *Operarea modificărilor în Anexa nr. 8 la Regulamentul cu privire la expertiza medico-militară în Forțele Armate ale R.M., aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr. 897 din 23.07.2003 în vederea excluderii cerinței de a se indica paragraful baremului medical care servește temei pentru scoaterea din evidența militară;*
5. *Operarea unor modificări în Statutul executării pedepsei de către condamnat și elaborarea unui Regulament sau a unui act de uz intern care ar reglementa o procedură unică pentru toate instituțiile penitenciare de acordare a întreprinderilor de scurtă și lungă durată, care vor contribui la asigurarea respectării drepturilor omului în instituțiile penitenciare și aplicarea corectă a Codului de executare;*
6. *Elaborarea de către Ministerul Sănătății a unui mecanism de corecție a sexului și revizuirea cadrului normativ existent întru asigurarea eliberării actelor de identitate corespunzătoare persoanelor transgender.*

§ 4. Dreptul de vot și dreptul de a fi ales

Alegerile sînt unul dintre cele mai importante instrumente cu ajutorul caruia cetățenii pot influența procesul decizional public. Votul este o expresie formală a preferinței cetățeanului în privința unui candidat sau a unei propuneri normative. Alegerile se produc, în general, la scară largă - națională sau regională - dar de o importanță similară pentru indivizi și guvernanți sînt și alegerile locale, organizate la nivel de comunități mici.

Declarația Universală a Drepturilor Omului recunoaște rolul unor alegeri deschise și transparente în asigurarea dreptului fundamental al omului de a participa la guvernare.

Conform articolului 21 al Declarației Universale a Drepturilor Omului, orice persoană are dreptul de a lua parte la conducerea treburilor publice ale țării sale, fie direct, fie prin reprezentanți liber aleși; orice persoană are dreptul de acces egal la funcțiile publice din țara sa; voința poporului trebuie să constituie baza puterii de stat; această voință trebuie să fie exprimată prin alegeri nefalsificate, care să aibă loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal și exprimat prin vot secret sau urmînd o procedură echivalentă care să asigure libertatea votului.

Cu toate că dreptul de vot este larg recunoscut ca un drept fundamental al omului, există totuși oameni care nu beneficiază de acesta. Există o serie de grupuri marginalizate de cetățeni precum tineri, minorități, persoane cu dizabilități, persoane fără adăpost, deținuți, care, în mod constant, sînt marginalizate din diverse cauze: sărăcie, analfabetism, intimidare, proces electoral viciat și altele.

Conform standardelor internaționale, statul trebuie să garanteze dreptul fiecărui cetățean de a participa la luarea deciziilor publice. În acest sens, există o serie de acțiuni și condiții care trebuie întreprinse sau îndeplinite: dreptul de a vota în alegeri și referendum trebuie stabilit prin lege; Constituția și legile trebuie să prevadă instrumente eficiente prin care indivizii să-și exercite dreptul de participare la viața publică; orice restricționare a dreptului de vot trebuie realizată în baza unor criterii argumentabile și obiective; persoanele cu drept de vot trebuie să aibă libertatea deplină de alegere asupra candidaților; asigurarea libertății de exprimare și a dreptului de asociere, ca două condiții necesare asigurării dreptului de participare politică; asumarea de măsuri pozitive care să ajute grupurile marginalizate să depășească problema limitării accesului la vot și să le ajute să își exercite acest drept; condițiile referitoare la data organizării scrutinului, eventualele taxe, trebuie stabilite în mod rezonabil și nediscriminatoriu; alegerile trebuie să fie organizate periodic, în baza unui cadru legislativ care să garanteze exercitarea efectivă a dreptului de vot.

Alegerile parlamentare ordinare din 5 aprilie 2009 s-au soldat cu o criză politică care s-a manifestat mai ales printr-un blocaj instituțional. Alegerile anticipate din 29 iulie 2009, care au succedat blocajului instituțional, au avut menirea, potrivit normelor constituționale, să ofere alegătorilor moldoveni misiunea de a soluționa problemele generate de clasa politică. Acest ultim exercițiu a adus schimbări pe scena politică și va avea în continuare un impact major asupra noii configurații de putere în Republica Moldova.

Alegerile anticipate au confirmat că societatea moldovenească rămâne divizată în baza unui șir de criterii. Suprapunerea crizei politice pe cea economică riscă să submineze pentru o perioadă îndelungată reafirmarea stabilității politice și sociale.

Comisia Electorală Centrală, urmare a examinării contestațiilor, concurenței electorali, monitorii internaționali, societatea civilă au semnalat un șir de încălcări ale legislației electorale în vigoare admise în timpul campaniilor electorale din anul 2009, care au fost apte de a determina caracterul proceselor politice din Republica Moldova, după cum urmează: efectuarea agitației electorale în ziua precedentă alegerilor; tipărirea și difuzarea materialului electoral cu încălcarea condițiilor și modului de susținere financiară a campaniilor electorale; încălcarea principiului egalității concurenților electorali în campania electorală; lezarea dreptului concurenților electorali de a desemna membri cu drept de vot deliberativ în componența birourilor electorale ale secțiilor de votare; votul cetățenilor moldoveni aflați peste hotare; drepturile electorale ale deținătorilor de multiplă cetățenie; drepturile electorale ale minorităților naționale; exercitarea dreptului de vot de către cetățenii Republicii Moldova din regiunea transnistreană; tratamentul diferențiat față de concurenții electorali de către unii radiodifuzori; admiterea derogărilor de către unele posturi de televiziune de la normele legale privind difuzarea publicității electorale.

Dreptul de a alege și de a fi ales este garantat de art. 38 din Constituția Republicii Moldova. În baza acestui articol, cetățenii dispun de dreptul de a alege și de a fi aleși începând cu vârsta de 18 ani, cu condiția respectării cerințelor impuse de lege.

Deși Codul electoral, în articolul 13, specifică expres categoriile persoanelor care nu au dreptul de a alege, se constată că unele grupuri de cetățeni asupra cărora nu se extinde interdicția stabilită de lege, nu-și pot realiza dreptul de vot, garantat în art. 38 din Constituție. Printre acestea se numără persoanele cu dizabilități fizice, nevăzătorii, persoanele internate în instituții psihoneurologice care nu au fost recunoscute incapabile prin hotărâre definitivă a instanței de judecată.

Dreptul de a alege pentru persoanele cu dizabilități este limitat de incapacitatea practică de deplasare la locul votării, de incapacitatea de a înțelege importanța actului, sau de a citi și

aplica materialul de vot. În acest sens, Codul electoral stabilește posibilitatea utilizării urnelor mobile de vot. În baza punctului 71 al Regulamentului cu privire la activitatea birourilor electorale ale secțiilor de votare, aprobat prin Hotărîrea Comisiei Electorale Centrale nr. 396 din 14.12.2006, pentru alegătorul care din motive de sănătate sau din alte motive temeinice nu poate participa la vot, biroul electoral al secției de votare desemnează, la cererea orală sau scrisă a acestuia, cel puțin doi membri ai biroului electoral care se deplasează cu o urnă de vot mobilă și cu materialul necesar votării la locul unde se află alegătorul pentru ca acesta să voteze. Astfel, printr-un atare mecanism este posibilă asigurarea participării persoanelor cu dizabilități la procesul de votare. Cu toate acestea, urnele mobile de vot sînt accesibile doar în bază de cerere, fapt care îngreunează procesul de votare pentru persoanele cu dizabilități și nu corespunde cerințelor art. 29 lit. a) și i) al Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, ratificarea căreia de către Republica Moldova a devenit un subiect important de abordare.

Persoanele care au o dizabilitate fizică aflate într-un scaun cu roțile, sînt puse în fața condiției să aibă nevoie de ajutorul unei persoane care să le însoțească în permanență. În lipsa însoțitorilor mulți dintre dependenții de cărucioare renunță să iasă din casă. O altă problemă care direct conduce la imposibilitatea realizării dreptului de vot este neadaptarea infrastructurii fizice la necesitățile persoanelor cu deficiențe locomotorii. **Astfel, pentru a permite persoanelor cu dizabilități să ducă o viață independentă și să participe deplin la toate aspectele vieții, statul trebuie să ia măsuri necesare pentru a asigura accesul lor, în egală măsură cu alți cetățeni, la mediul fizic, la transport și alte utilități la care are acces publicul larg.**

O categorie mai specială de electorat o constituie nevăzătorii, care sînt și ei cetățeni ai Republicii Moldova și au dreptul constituțional de a alege, însă care nu beneficiază de o procedură optimă de votare. Potrivit informației difuzate de Societatea Orbilor, astăzi în Moldova sînt circa 9000 de persoane cu dizabilități de vedere, dintre care circa 3500 sînt orbi.

Conform prevederilor Codului electoral, alegătorii care nu sînt în stare să completeze de sine stătător buletinul au dreptul să invite în cabina de votare o altă persoană. În același timp, atît Legea Supremă a Statului, cît și actele internaționale la care Republica Moldova este parte, garantează exprimarea voinței libere a cetățeanului prin vot secret. **Pentru a exclude orice inegalitate între persoanele cu dizabilități de vedere și cele sănătoase este necesară tipărirea buletinelor de vot în alfabetul Braille.** Aceasta le-ar permite nevăzătorilor să voteze fără însoțitori, astfel fiindu-le asigurat dreptul constituțional de vot.

Merită atenție din partea autorităților situația persoanelor cu deficiențe de auz, cărora nu le sînt asigurate condiții adecvate în ceea ce privește participarea lor la dezbaterile electorale. **Lipsa interpretării în limbajul mimico-gestual a emisiunilor consacrate dezbaterilor electorale împiedică pe acești alegători la libera formare a opiniei față de un candidat sau altul.**

În condițiile în care Republica Moldova și-a propus ratificarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, staul trebuie să întreprindă măsuri adecvate pentru a le asigura invalizilor drepturile politice și oportunitatea de a beneficia de aceste drepturi, în măsură egală cu alți cetățeni, inclusiv dreptul de a vota și a fi ales, prin asigurarea procedurii de vot, spațiilor și materialelor corespunzătoare, accesibile și ușor de înțeles și utilizat; prin protejarea dreptului persoanelor cu dizabilități la votul secret în alegeri publice și referendumuri, fără a fi intimidat și de a candida în alegeri, de a fi alese și de a deține funcții publice la toate nivelele de guvernare; prin garantarea exprimării libere a voinței persoanelor cu dizabilități în calitate de alegători, permițînd acordarea asistenței în procesul de votare de către o persoană aleasă de ei, atunci cînd este necesar.

Avocații parlamentari consideră necesar să atenționeze organele electorale, concurenții electorali, autoritățile publice și instituțiile mass media asupra necesității respectării necondiționate a tuturor normelor și standardelor în materie electorală, pentru a asigura un proces electoral liber, corect și accesibil tuturor cetățenilor cu drept de vot.

Recomandările avocaților parlamentari:

- 1. Asigurarea accesului persoanelor cu dizabilități, în egală măsură cu alți cetățeni, la mediul fizic, la transport și alte utilități la care are acces publicul larg;*
- 2. Tipărirea buletinelor de vot în alfabetul Braille;*
- 3. Asigurarea interpretării în limbajul mimico-gestual a emisiunilor consacrate dezbaterilor electorale;*
- 4. Respectarea necondiționată a tuturor normelor și standardelor în materie electorală, pentru a asigura un proces electoral liber, corect și accesibil tuturor cetățenilor cu drept de vot.*

§ 5. Libertatea întrunirilor

Articol de bază, invocat în fața Curții Europene a Drepturilor Omului: Articolul 11 (Libertatea de întrunire și de asociere).

Jurisprudența de bază: Cauza Platform „Arzte fur das leben” contra Austriei, Hotărârea CEDO din 21 iunie 1988; cauza Ezelin contra Franței, Hotărârea CEDO din 26 aprilie 1991.

În perioada 1 noiembrie 1998 - 31 decembrie 2009 Curtea Europeana a Drepturilor Omului a adoptat în privința Republicii Moldova 6 hotărâri de constatare a violării art.11 din Convenție:

- *PPDC contra Moldovei - (nr.cererii 28793/02 din 14.12.2006, costuri și cheltuieli în temeiul art.41 din Convenție – 4000 EUR);*
- *Roșca, Secăreanu și alții contra Moldovei - (nr.cererilor 25203/02, 25230/02, 25234/02, 25235/02, 27642/02 din 27.03.08, prejudiciu material- 52 EUR, prejudiciu moral- 6000 EUR, costuri și cheltuieli – 2000 EUR);*
- *Hyde Park și alții contra Moldovei - (nr.cererii 33482/06 din 31.03.09, prejudiciu material - nu s-a pretins, prejudiciu moral - 3000 EUR, costuri și cheltuieli - 1000 EUR);*
- *Hyde Park și alții contra Moldovei (nr.2) - (nr.cererii 45094/06 din 31.03.09, prejudiciu material - nu s-a pretins, prejudiciu moral - 3000 EUR, costuri și cheltuieli - 1000 EUR) ;*
- *Hyde Park și alții contra Moldovei (nr.3) - (nr.cererii 45095/06 din 31.03.09, prejudiciu material - nu s-a pretins, prejudiciu moral - 3000 EUR, costuri și cheltuieli - 1000 EUR);*
- *Hyde Park și alții contra Moldovei (nr.4) - (nr.cererii 18491/07 din 07.04.09, prejudiciu material - nu s-a pretins, prejudiciu moral - 25000 EUR, costuri și cheltuieli - 3000 EUR).*

În perioada 01 ianuarie 2009 - 31 decembrie 2009, Guvernul Republicii Moldova a fost notificat cu 168 cereri noi de către Grefa Curții Europene a Drepturilor Omului, dintre care 5 cereri privind violarea libertății întrunirilor (Hmeleivschi și Moscaliov, Brega, grupul Mătășaru).

Libertatea întrunirilor este considerată în art.11 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale ca fiind un element esențial al vieții publice necesare pentru sănătatea oricărei democrații. Această dispoziție protejează, de altfel, toate formele de întrunire, publice sau private, și oricare ar fi scopul lor, cu condiția ca ultimul să fie compatibil cu obiectivele Convenției.

Pentru a fi protejată, o reuniune trebuie de asemenea să fie „pașnică”. Termenul trebuie înțeles și pozitiv, și negativ, în sensul că reuniunea nu trebuie să aibă ca obiectiv tulburarea ordinii publice și invers, desfășurarea sa nu trebuie să provoace reacții violente din partea terților.¹⁶

Nimic în Convenție nu interzice posibilitatea ca legea națională să impună autorizarea administrativă prealabilă a întrunirilor, pentru ca autoritățile să se asigure de caracterul pașnic al acesteia, de exemplu, luând măsuri capabile să împiedice perturbarea întrunirii de către opozanți. În cauza Platform „Arzte fur das leben” contra Austriei, Curtea a decis că dreptul la contramanifestare nu poate împiedica dreptul de a manifesta. În acest sens, art.11 din Convenție impune statelor o obligație pozitivă de protecție și securitate, în special în măsura în care aceasta cuprinde dreptul de protecție împotriva acțiunilor opozanților în timpul unei reuniuni, libertatea de întrunire sau de manifestare efectiv nu poate fi redusă din teamă față de brutalitățile comise de persoane cu idei opuse și faptul că dreptul intern prevede un recurs împotriva celor care tulbură o reuniune sau o manifestație este insuficient.

Este suficient să existe un risc serios și obiectiv, pentru ca o autoritate publică să aibă, în conformitate cu Convenția, posibilitatea de a interzice o întrunire sau de a-i limita modul de manifestare: din moment ce caracterul „pașnic” al unei întruniri riscă să fie perturbat, este de datoria statului să intervină, oricare ar fi autorul incidentelor¹⁷.

Fosta Comisie Europeană a Drepturilor Omului a admis, de altfel, că nimic nu împiedică autoritățile ca pentru a interzice o manifestare, să aducă mai curînd argumentul de risc obiectiv de dezordini publice decît cel al intențiilor organizatorilor. Dar principiul rămîne acela: *„chiar dacă există un risc real ca o demonstrație să ducă la incidente ca urmare a unor evenimente ce au scăpat de sub controlul organizatorilor, această demonstrație nu iese, din acest singur motiv, din domeniul de aplicare a art.11” (Cauza Creștinii împotriva Rasismului și Fascismului contra Regatul Unit).*

Tot pe aceeași cauză, Comisia a statuat că interzicerea unui miting constituie o ingerință în exercitarea libertății de întrunire și aceasta nu poate fi justificată decît dacă corespunde cerințelor din alin.2 art.11 din Convenție: „Exercitarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrîngerii decît acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare într-o societate democratică pentru securitatea națională, siguranța publică apărarea ordinii și prevenirii infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei ori pentru protecția drepturilor și libertăților

¹⁶ Codul Convenției Europene , 2008 - Jean-Loup Charrier, Andrei Chiriac, p.418;

¹⁷ Codul Convenției Europene , 2008 - Jean-Loup Charrier, Andrei Chiriac, p.419 (Justificarea unei interdicții);

altora. Prezentul articol nu interzice ca restrîngerii legale să fie impuse exercitării acestor drepturi de către membrii forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat”.

Libertatea întrunirii pașnice include demonstrațiile, dar autoritățile care au permis demonstrația trebuie să asigure securitatea demonstranților împotriva unor eventuali opozanți.

Exercitarea libertății de întrunire deseori este strîns legată de o altă libertate garantată de Convenție - libertatea de exprimare. Și una, și alta sînt considerate de Comisie ca fundamente ale procesului democratic. Însă atunci cînd sînt invocate ambele drepturi, organele de la Strasbourg consideră că art.10 trebuie privit ca *lex specialis* în așa fel, încît nu este necesar de analizat libertatea de exprimare separat. Exercitarea libertății de întrunire este adesea strîns legată și de libertatea de gândire, de conștiință și de religie (art.9 din Convenție). Astfel, aceasta privește nu numai întrunirile publice, ci și întîlnirile private (*Cauza contra Elveției nr.8191/78, Decizia din 10 octombrie 1979*), adunările statice, ca și procesiunile publice. Ea poate fi exercitată nu numai de persoane, ci și de organizatorii întrunirii, cum ar fi asociațiile.

Importanța deosebită a libertății la întruniri a cetățenilor este pusă în valoare și de Constituția Republicii Moldova, fiind atribuită la categoria drepturilor fundamentale prin articolul 40, care stipulează că „mitingurile, demonstrațiile, manifestările, procesiunile sau orice alte întruniri sînt libere și se pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără nici un fel de arme”.

Concomitent, libertatea opiniei și exprimării își găsește reflectare și în articolul 32 din Constituția Republicii Moldova, care stipulează că oricărui cetățean îi este garantată libertatea gândirii, a opiniei, precum și libertatea exprimării în public prin cuvînt, imagine sau prin alt mijloc posibil.

Republica Moldova a făcut un pas semnificativ, prin adoptarea Legii privind întrunirile nr. 26 din 22.02.2008. Deși la nivel de reglementare, legea nominalizată este una foarte progresistă, fiind raliată la cele mai bune practici în domeniul asigurării libertății întrunirilor, avocații parlamentari au atestat carențe derizorii la compartimentul aplicare a legii din partea autorităților responsabile. Astfel, au fost atestate cazuri de sistare a întrunirilor/intervenții nejustificate, precum și inacțiuni din partea organelor de drept, nu au fost investigate aceste cazuri și nici trase la răspundere penală/administrativă persoanele care se fac culpabile de admiterea acestor acțiuni.

Anul 2009 a fost marcat și de o serie de evenimente produse în Aprilie, drept consecință a scrutinului parlamentar, cu repercusiuni nefaste asupra imaginii Republicii Moldova. Avocații parlamentari au condamnat vehement acțiunile de violență și actele de vandalism admise în cadrul manifestațiilor din 7 aprilie 2009, considerîndu-le ca fiind intolerabile pentru un stat de

drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sînt garantate.

Desfășurarea evenimentelor au dat avocaților parlamentari suficiente temeiuri pentru a conchide asupra realizării defectuoase a dreptului la libertatea întrunirilor, garantat de art.11 al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și de art.40 din Constituția Republicii Moldova, precum și existența carențelor grave în asigurarea dreptului la viață și la integritate fizică și psihică garantat de art.3 al Convenției și art.24 din Constituția Republicii Moldova.

La 7 aprilie 2009 avocații parlamentari au lansat un apel către cetățeni, autorități și lideri ai partidelor politice, prin care au pledat în favoarea unui dialog constructiv între părțile implicate în acțiunile de protest, îndemnându-le să înceteze și să renunțe la violență.

Avocații parlamentari rămîn pe poziția că libertatea de întrunire este un element esențial al vieții publice necesare pentru stabilitatea oricărei democrații. De altfel, protecția opiniilor și libertatea de exprimare constituie unul din obiectivele libertății de întrunire, după cum este consfințit în art.11 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale. Or, doar democrația este o trăsătură fundamentală a ordinii publice europene, iar Convenția a fost creată pentru a promova și menține idealurile și valorile unei societăți democratice.

Este cert că în urma acțiunilor de protest din 07 aprilie 2009 au avut de suferit atît persoane din rîndurile protestatarilor, cît și reprezentanți ai forțelor de ordine. Republica Moldova a acumulat o experiență nefastă în ceea ce privește asigurarea respectării valorilor protejate de articolele 3, 5, 11 a Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, ceea ce impune autorităților, în limitele competențelor atribuite, să scoată în evidență carențele existente în activitatea responsabililor de desfășurarea pașnică a protestului, care au condiționat depășirea limitelor instituite prin lege.

În opinia avocaților parlamentari, principala problemă o constituie calitatea interacțiunii dintre actorii implicați în asigurarea realizării libertății de întrunire, care, conform art.19-22 din Legea Republicii Moldova privind întrunirile, trebuie să colaboreze în vederea asigurării desfășurării pașnice a întrunirilor.¹⁸

¹⁸ **Art.18 alin.(1) lit.b)** –*Obligațiile organizatorului* : “Organizatorul întrunirii are obligația de a desemna un coordonator al întrunirii și de a comunica administrației publice locale, în timp util, numele acestuia”.

Art.19 lit.c)- *Obligațiile participanților* „Participanții la întrunire au obligația de a părăsi întrunirea la cererea organizatorului și/sau a reprezentantului autorității administrației publice locale ori a organului de poliție, în condițiile prevăzute la art.21 și art.22”;

Art.20 alin.(1) lit.b)- *Drepturile și obligațiile autorității administrației publice locale* „Autoritatea administrației publice locale are obligația de a desemna un responsabil de desfășurarea întrunirii și de a comunica organizatorului și organului de poliție numele și datele de contact ale acestuia”;

Potrivit studiului „Drepturile omului și instituțiile democratice în perioada post-electorală în Moldova/6 aprilie - 1 iulie 2009”, elaborat de către Asociația „PROMO-LEX” și CREDO, “evenimentele din 6 și 7 aprilie 2009, au degenerat în violențe, în primul rând, din cauza că nimeni nu și-a asumat sarcina de a dirija protestatarii și în al doilea rând, din cauza că a lipsit total comunicarea între manifestanți și poliție. Aducerea mașinii de pompieri în fața clădirii Președinției, ofensiva și retragerea poliției în interiorul și în spatele Președinției și Parlamentului au provocat o reacție adversă, în urma căreia persoanele agresive s-au consolidat și au luat puterea asupra întregii întruniri, atât din punct de vedere fizic, cât și psihologic”.

Autorii raportului consideră că agresivitatea substanțială putea fi evitată prin comunicarea guvernării și a opoziției cu manifestanții (prin intermediul echipamentului sonor și prin alte modalități); prin comunicarea și negocierea constructivă a forțelor de ordine cu manifestanții; prin întreprinderea acțiunilor prudente și profesioniste pentru a exclude provocările; prin izolarea discretă a provocatorilor și folosirea, după necesitate, a echipamentului specializat pentru detensionarea situației și dispersarea controlată a grupurilor violente.

În cadrul calificării juridice a evenimentelor din 7 aprilie 2009 este de menționat că potrivit art. 8 lit. c) din Legea privind întrunirile, cu începere de la ora 12.20 întrunirea din fața Parlamentului și a Președinției a devenit parțial ilegală, contravenind prevederilor art. 16 alin. (3) al Legii nr. 26, deoarece a fost încălcată vădit ordinea publică prin provocarea tulburărilor solide în masă. Poliția a reacționat în acest sens și a dispersat manifestanții adunați în fața Președinției. Întrunirea din fața Președinției a degradat și mai mult, în special după ora 13.30,

Art.21 alin.(1), (2)- Asigurarea ordinii publice. Sistarea întrunirii: „Dacă în timpul desfășurării întrunirii unii participanți încalcă ordinea publică sau prevederile art.8, organizatorul, în caz de necesitate împreună cu poliția, îi va îndepărta pe aceștia. (2) Dacă în timpul desfășurării întrunirii au loc acțiuni prin care se încalcă grav prevederile art.8, reprezentantul autorității administrației publice locale va cere organizatorului sistarea imediată a întrunirii. Aceasta este o măsură excepțională, ce poate fi folosită doar dacă alte măsuri nu sînt suficiente pentru asigurarea desfășurării întrunirii în mod legal”;

Art.22 alin.(2),(3)- Dispersarea forțată a întrunirii: „În cazul în care, după cererea reprezentantului autorității administrației publice locale, participanții la întrunire nu părăsesc locul întrunirii, poliția va avertiza participanții asupra posibilității aplicării mijloacelor speciale și a dispersării forțate a întrunirii, acordînd un termen rezonabil conformării acestei cereri, după care va repeta cererea de dispersare a participanților. (3) În cazul în care, după cererea repetată de dispersare, participanții la întrunire nu părăsesc locul întrunirii, la solicitarea reprezentantului autorității administrației publice locale, poliția va întreprinde măsurile legale pentru dispersarea întrunirii”.

ca urmare a acțiunilor violente a circa 200 de persoane și a pasivității forțelor de ordine, care depășeau demonstrații agresive¹⁹.

În consecință, în opinia avocaților parlamentari, aplicarea defectuoasă a prevederilor Legii privind întrunirile nr.26 din 22.02.08 în conexiune cu un șir de circumstanțe obiective, generate de situația de facto și nivelul de pregătire profesională a celor implicați, a provocat la 8 aprilie 2009 afectarea unui șir de drepturi constituționale pertinente unei societăți democratice, cum ar fi dreptul de a nu fi supus torturii, pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.

Pe fundalul problemelor trasate, avocații parlamentari au pledat pentru a elucida oricărui cetățean impactul nefast produs asupra raporturilor sociale protejate de art.174¹ din Codul privind contravențiile administrative - redacția 1985 („Încălcarea legislației cu privire la organizarea și desfășurarea întrunirilor”), art. 184 din Codul penal - redacția 2002 („Violarea dreptului la libertatea întrunirilor”), art.285 din Codul penal - redacția 2002 („Dezordini de masă”), art.309¹ din Codul penal – redacția 2002 („Tortura”), art.328 din Codul penal - redacția 2002 („Excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu”), astfel încât cei ce au atentat la normele protejate de Constituția Republicii Moldova și se fac culpabile de admiterea încălcărilor drepturilor constituționale ale cetățenilor, să poarte răspunderea corespunzătoare.

Cu referință la exercitarea libertății de întrunire, Comitetul pentru Drepturile Omului, studiind cel de-al doilea raport periodic prezentat de Republica Moldova care include informația cu privire la măsurile adoptate de către statul-parte pentru implementarea în continuare a Pactului cu privire la drepturile civile și politice (CCPR/C/MDA/2) în cadrul ședințelor 2559 și 2560 din 13 și 14 octombrie 2009 și adoptând observațiile concludente în cadrul ședinței 2582 din 29 octombrie 2009, și-a exprimat îngrijorarea cu privire la raportările credibile vizînd încălcările drepturilor omului comise împotriva protestatarilor din cadrul demonstrațiilor de după alegeri, organizate în aprilie 2009. În ordinea dată de idei, Comitetul a luat notă despre declarația delegației Republicii Moldova, precum că colaboratorii organelor de drept „au acționat în afara drepturilor lor”. Astfel, Comitetul a statuat că Republica Moldova trebuie să asigure respectarea dreptului la libertatea de a se asocia în conformitate cu articolul 21 din Pact, inclusiv prin aplicarea și executarea Legii privind întrunirile din 2008 și să implementeze anumite prevederi de siguranță, cum ar fi instruirea corespunzătoare, pentru a asigura nerepetarea unor astfel de cazuri când drepturile omului sînt încălcate de oamenii legii;

¹⁹ Studiul „Drepturile omului și instituțiile democratice în perioada post-electorală în Moldova/ 6 Aprilie-1 Iulie 2009”, elaborat de către Asociația „Promo-Lex” și CREDO, Chișinău, 2009
http://www.promolex.md/upload/publications/ro/doc_1258617509.pdf

investigarea în detaliu a tuturor acuzațiilor aduse cu privire la abuz din partea colaboratorilor organelor de drept pe parcursul demonstrațiilor din aprilie 2009, prin intermediul unui organ imparțial și independent, constatările căruia vor fi făcute publice; luarea măsurilor pentru a asigura ca colaboratorii organelor de drept care vor fi găsiți responsabili de torturarea și maltratarea protestanților, inclusiv a celor care dispun de responsabilități de a ordona subalternilor, să fie trași la răspundere prin urmărire în justiție și prin aplicare de măsuri disciplinare adecvate, iar pe parcursul derulării anchetei, colaboratorii implicați să fie suspendați din funcțiile deținute; asigurarea faptului, ca victimele torturii și altor forme de maltratare care au avut loc în timpul demonstrațiilor din aprilie 2009 să primească compensații adecvate, fără a ține cont de rezultatele anchetelor penale derulate împotriva făptașilor; punerea la dispoziția acestor victime a unor măsuri adecvate de reabilitare psihologică și medicală.

Cu referire la datele statistice, potrivit studiului realizat de către Asociația „PROMO-LEX” și CREDO, în prima jumătate a anului 2009 în medie au avut loc 82 de întruniri per lună. Astfel, în luna februarie 2009 au avut loc 85 de întruniri, în martie – 141 de întruniri, în aprilie - 65 de întruniri, în mai - 53 de întruniri și în iunie - 79 de întruniri, toate fiind determinate de alegerile parlamentare. Cele mai frecvente au fost întrunirile avînd pînă la 50 de participanți, pe locul 2 s-au situat manifestațiile solitare, urmate fiind de întrunirile la care au luat parte pînă la 300 de persoane.

Menită să asigure garantarea respectării drepturilor și libertăților constituționale ale omului de către autoritățile publice centrale și locale, instituții, organizații și întreprinderi, indiferent de tipul de proprietate, asociațiile obștești și persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile, Instituția avocaților parlamentari și-a exprimat îngrijorarea în legătură cu incidentul produs la 29 ianuarie 2009, cu referință la reținerea cetățeanul M. de către reprezentanți ai organelor de drept, în procesul desfășurării de către acesta a unui protest în fața sediului Procuraturii Generale.

De menționat, că avocații parlamentari au sesizat anterior, în repetate rînduri Ministerul Afacerilor Interne asupra admiterii de către colaboratorii organelor de drept a unor acțiuni ce contravin prevederilor legislației în vigoare, cu precădere prevederilor Legii privind întrunirile nr.26 din 22.02.2008 în raport cu participanții la întruniri. Cu regret, răspunsurile formale furnizate de către Ministerul Afacerilor Interne nu au un impact pozitiv asupra situației existente la acest capitol, acesta constituind, de altfel, și un temei de sesizare a Curții Europene a Drepturilor Omului de către cetățenii considerați ca fiind lezați în dreptul la libertatea întrunirilor, respectiv a libertății opiniei și exprimării. Or, libertatea întrunirilor se află în

conexiune funcțională cu alte drepturi și libertăți garantate de Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, cum ar fi libertatea opiniei și exprimării, libertatea conștiinței etc.

Cu referință la incidentul produs la 29 ianuarie 2009, în care cetățeanul M. a fost reținut, intimidat și escortat forțat de către colaboratorii organelor de drept la CPS Rîșcani, mun.Chișinău, pe motiv că pentru desfășurarea protestului în cauză nu exista o autorizație eliberată de către Primăria mun.Chișinău, deși în conformitate cu prevederile Legii privind întrunirile nr.26 din 22.02.2008, pentru desfășurarea întrunirilor nu este necesară eliberarea unei autorizații de către administrația publică locală, ci respectată procedura de notificare a acesteia, se impune a constata necunoașterea de către colaboratorii organelor de drept a prevederilor Legii nr.26. Or, art.12 alin.(5) din Legea privind întrunirile stipulează expres faptul că nu este obligatoriu de a notifica autoritatea administrației publice locale prin declarație prealabilă în cazul întrunirilor cu un număr redus de participanți.

Prin urmare, în condițiile prevederilor nominalizate, cetățeanul M. nu necesita deținerea unei autorizații pentru desfășurarea protestului și nici notificarea Primăriei mun.Chișinău.

Mult mai grav e faptul că acțiunile admise de către colaboratorii organelor de drept vis-a-vis de cetățeanul M. au generat lipsirea ultimului de posibilitatea de a fi audiat de reprezentanți ai Procuraturii Generale (autoritatea vizată în cadrul protestului), deși un reprezentant al Procuraturii Generale și-a exprimat disponibilitatea în acest sens.

În acest context, avocații parlamentari s-au autosesizat și au solicitat explicații Ministerului Afacerilor Interne asupra incidentului survenit la 29.01.09 cu referință la cetățeanul M., inclusiv a identifica persoanele care au efectuat reținerea, din inițiativa (ordinul) cui; motivele reținerii, durata exactă a aflării în detenție, modalitatea de implementare a Recomandărilor cu privire la menținerea ordinii publice în timpul organizării și desfășurării întrunirilor, aprobate prin ordinul MAI nr.274 din 06.08.2008, măsurile întreprinse vis-a-vis de colaboratorii organelor de drept care au admis abuzuri în îndeplinirea obligațiilor de serviciu (cu indicarea numărului acestora).

Potrivit răspunsului Ministerului Afacerilor Interne, „...Pe cazul nominalizat, întru stabilirea tuturor circumstanțelor, a fost inițiată o anchetă de serviciu, în cadrul căreia au fost stabilite încălcări, admise de către colaboratorii de poliție, ale Codului de etică și deontologie ale polițistului, aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr.481 din 10.05.06, a Legii nr.416 din 18.12.1990 cu privire la poliție, a Statutului serviciului de patrulare și santinelă a poliției, aprobat prin Ordinul MAI nr.157 din 26.07.94, precum și a Legii privind întrunirile nr.26 din

22.02.08, fapt pentru care locotenentul major X. a fost sancționat disciplinar cu „mustrare”, iar polițiștii K. și D.- cu „avertisment”.

În iunie 2009 avocații parlamentari au fost sesizați de părinții unor minori (cetățeanul G., anul nașterii 1991, cetățeanul R. anul nașterii 1994), care au participat la protestul autorizat din 15.06.09, desfășurat în fața sediului Companiei Teleradio Moldova. Petiționarii au invocat acțiunile ilegale admise de către colaboratorii de poliție sect.Centru, mun.Chișinău față de participanții la protest.

În cadrul efectuării investigațiilor pe cazul dat, avocații parlamentari au sesizat Comisariatul de poliție sect.Centru, mun.Chișinău, au discutat cu minorii, cu părinții acestora, precum și cu organizatorul protestului, au fost examinate materialele dosarelor administrative cu trasarea următoarelor constatări vis-a-vis de incidentele survenite la 15.06.09.

Atît organizatorul protestului, cît și minorii au afirmat că colaboratorii de poliție au intervenit în scurt timp ulterior apariției lor în fața sediului Companiei Teleradio Moldova (15.06.09, ora 10.00 cu aproximație) sub pretextul că primii nu respectă distanța de 50 de metri de la sediul acesteia. În acest context, este de menționat că Legea privind întrunirile nr.26 din 22.02.08 nu stipulează condiții speciale referitor de distanța care trebuie să fie respectată în cadrul desfășurării unei întruniri.

În pofida faptului că intervenția reprezentanților organelor de drept era nelegitimă, protestatarii s-au conformat cerințelor acestora. Ulterior, (peste jumătate de oră) s-a produs a doua intervenție a colaboratorilor de poliție, care au solicitat legitimarea participanților la protest. Astfel, lipsa actelor de identitate a constituit temei de ridicare a participanților și escortarea lor la Comisariatul de poliție, sect.Centru, mun.Chișinău. În cadrul celei de-a doua intervenții, colaboratorii poliției nu s-au legitimat, nu au furnizat explicații plauzibile referitor la legalitatea acțiunilor admise în raport cu protestatarii, nu au luat în considerație explicațiile acestora, precum și faptul că protestul desfășurat nu contravenea prevederilor legislației în vigoare.

Concomitent, minorii au afirmat că din momentul reținerii nu au fost informați reprezentanții lor legali asupra reținerii acestora. Mai mult, în sediul Comisariatului de poliție minorii au fost supuși intimidărilor, au fost bruscați, agresati, supuși presiunilor psihologice, amenințați, admiterea de acțiuni și limbaj, calificate ca fiind inadmisibile pentru funcțiile deținute, acestea generînd în mod direct lezarea demnității și onoarei.

Cu referință la cazurile nominalizate se impune mențiunea că părinții minorilor au fost anunțați asupra reținerii acestora abia aproximativ la ora 17.00, în registrul de evidență fiind înregistrată o altă oră de aducere a minorilor la sectorul de poliție.

Totodată, avocații parlamentari au solicitat părinților minorilor să prezinte materiale adiționale care ar justifica și ar confirma constatările preliminare ale Centrului pentru Drepturile Omului referitor la presupusele acțiuni ilegale ale colaboratorilor de poliție față de minori. Ținând cont de faptul că petiționarii nu au prezentat materialele solicitate, avocații parlamentari au decis sistarea examinării cazului nominalizat.

Un caz elocvent cu referință la realizarea libertății de întrunire constituie protestul desfășurat la 13 decembrie 2009 în Centrul capitalei, soldat cu doborîrea simbolului evreiesc „Menorah” de către enoriașii ortodocși, care a fost instalat autorizat la 11 decembrie 2009 cu prilejul sărbătorii Hanukkah.

Reprezentantul Bisericii „Preafericita Maica Matroana”, însoțit de aproximativ 120-150 persoane, s-a deplasat către Squarul Europei, fiind dispusă, de către primul, demontarea simbolului evreiesc „Menorah” și plasarea acestuia la sol, în partea dreaptă a monumentului „Ștefan cel Mare și Sfînt”.

Avocații parlamentari condamnă vehement și fără echivoc ura rasială și inter-etnică antisemitismul, xenofobia și discriminarea, orice chemare la manifest xenofob, precum și orice discurs care incită la nerespectarea drepturilor omului, garantate atît de Constituția Republicii Moldova, cît și de actele internaționale la care Republica Moldova este parte.

Totodată, avocații parlamentari au calificat aceste acțiuni de protest ca fiind intolerabile într-un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sînt garantate.

Libertatea de exprimare impune nu doar statelor, ci și celor care pretind a-i fi deținători, o obligație: oricine își exercită libertatea de exprimare, își asumă îndatoriri și responsabilități ale căror întindere depinde de situația sa și de procedeul tehnic utilizat.

Conceptul de libertate sugerează acțiuni negative din partea Statului, adică abținere de a interveni în realizarea libertății cetățenilor săi la întrunire. Cu toate acestea, o libertate reală și efectivă de întrunire pașnică nu este compatibilă cu o simplă obligație de neingerință din partea statului, ci încadrează și obligația pozitivă de a asigura desfășurarea pașnică a unei manifestații licite. Prin urmare, este în obligația statului protecția cetățenilor de o eventuală intervenție a altor persoane cu intenții violente.

Libertatea de religie depășește simpla libertate de gîndire, deoarece ea nu-și capătă adevăratul sens decît din momentul exteriorizării sale.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului constată (*Kokkinakis contra Greciei*) că „într-o societate democratică în care coexistă mai multe religii în sînul aceleiași populații, se poate

dovedi necesar de a echilibra această libertate cu limitări capabile să concilieze și să asigure respectarea convingerilor fiecăruia”.

În conformitate cu prevederile alin.(1) și alin.(3) art.31 din Constituția Republicii Moldova, libertatea conștiinței este garantată, ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și de respect reciproc, iar în relațiile dintre cultele religioase sînt interzise orice manifestări de învrăjbire.

Art.32 din Constituția Republicii Moldova consfințește faptul că libertatea exprimării nu poate prejudicia onoarea, demnitatea sau dreptul altei persoane la viziune proprie și că sînt interzise și pedepsite prin lege contestarea și defăimarea statului și a poporului, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial, la violență publică precum și alte manifestări ce atentează la regimul constituțional.

De asemenea, avocații parlamentari subliniază că libertatea întrunirilor este garantată tuturor persoanelor, indiferent de rasă, naționalitate, origine etnică limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică avere, origine socială sau oricare alt criteriu.

Pe de altă parte, conform art.4 din Legea Republicii Moldova privind cultele religioase și părțile lor componente nr.125 din 11.05.2007, orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie. Acest drept trebuie exercitat în spirit de toleranță și de respect reciproc și cuprinde libertatea de a aparține sau nu unei anumite religii, de a avea sau nu anumite convingeri, de a-și schimba religia sau convingerile, de a profesa religia sau convingerile în mod individual sau în comun, în public sau în particular, prin învățătură, practici religioase, cult și îndeplinirea riturilor. Fiecare persoană și comunitate religioasă poate adera liber la orice cult religios.

Art.8 din Legea nominalizată stipulează expres faptul că intoleranța confesională, manifestată prin acte care stînjenesc liberul exercițiu al unui cult religios, propagarea urii religioase constituie infracțiuni și se pedepsesc conform legislației în vigoare.

În contextul celor menționate, avocații parlamentari au lansat un apel către autoritățile delegate prin lege pentru a veghea la buna-realizare a drepturilor și libertăților cetățenilor, de a iniția investigațiile de rigoare pe marginea acestui caz și de a identifica persoanele care s-au făcut culpabile de admiterea actelor ilegale.

Concomitent, avocații parlamentari consideră că în condițiile în care prevederile Constituției și ale legilor referitoare la libertatea de conștiință și de religie vor fi interpretate și aplicate în conformitate cu Declarația Universală a Drepturilor Omului și cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, transpunerea în viață a

valorilor și exigențelor umane și juridice europene depinde în mare măsură de capacitatea și conlucrarea eficientă a autorităților publice centrale și locale, a instituțiilor statale de comun cu societatea civilă în ansamblu, precum și fiecare cetățean în parte.

Recomandările avocaților parlamentari:

1. *Asigurarea realizării unui program de pregătire profesională inițială și continuă a efectivului Ministerului Afacerilor Interne în domeniul respectării drepturilor omului (Centrul pentru Drepturile Omului își exprimă disponibilitatea de a asigura în acest sens resursele umane necesare realizării acestei acțiuni și financiare din cadrul Proiectului „Susținere pentru consolidarea Mecanismului Național de Prevenire a Torturii în conformitate cu prevederile Protocolului opțional CAT”, finanțat de Uniunea Europeană și co-finanțat și implementat de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, încheiat între Centrul pentru Drepturile Omului și Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare în Republica Moldova);*
2. *Asigurarea efectuării unor anchete eficiente, complete și cu celeritate pe marginea cazurilor în care persoanele pretind că au fost supuse torturii și altor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, excluzând astfel eventuale condamnări ale Republicii Moldova la CEDO;*
3. *Instruirea continuă a actorilor implicați în asigurarea realizării libertății de întrunire - autoritățile administrației publice locale, organele de drept; realizarea campaniilor de informare în societate în vederea sporirii gradului de conștientizare a drepturilor și obligațiilor „participanților”, reglementate de Legea privind întrunirile;*
4. *Modificarea art. 40 din Constituția Republicii Moldova în vederea racordării acestora la prevederile Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale prin introducerea prevederilor privind restricțiile la exercitarea libertății de întrunire, îndatoririle și responsabilitățile pe care le comportă exercitarea acestei libertăți.*

§ 6. Dreptul la muncă și la protecția muncii

În anul 2009 s-a atestat o sporire a numărului adresărilor la Centrul pentru Drepturile Omului privind nerespectarea dreptului la muncă și protecția muncii.

Deși plîngerile ale căror mod de examinare este prevăzut de legislația muncii nu fac obiectul activității avocatului parlamentar, semnalările petiționarilor în contextul unei posibile încălcări a dreptului la muncă impune doar în unele cazuri implicarea avocaților parlamentari, deoarece în majoritatea cazurilor verificarea circumstanțe invocate de cetățeni cere implicarea organelor abilitate cu funcții de supraveghere și control asupra respectării legislației muncii.

În mare parte problemele abordate în adresările petiționarilor către avocații parlamentari se repetă din an în an. Cele mai frecvente plîngerii vizează utilizarea forței de muncă fără întocmirea contractului individual de muncă în modul stabilit de legislație; neefectuarea înregistrărilor necesare în carnetul de muncă; neeliberarea carnetului de muncă în termenul stabilit de legislația în vigoare; nerespectarea legislației muncii la concedierea angajatului; neachitarea și tergiversarea achitării restanțelor salariale; refuzul neîntemeiat de angajare în câmpul muncii.

Nerespectarea duratei normale a timpului de muncă constituie o problemă invocată frecvent de cetățeni în timpul audiențelor la Centrul pentru Drepturile Omului. Astfel, salariații în majoritatea cauzilor acceptă condițiile impuse de angajator pentru a-și menține locul de muncă în situația în care numărul șomerilor este în creștere esențială.

Instituirea Inspecției Muncii, organ central specializat în exercitarea controlului de stat asupra respectării legislației muncii, a avut drept scop anihilarea și prevenirea abuzurilor și încălcărilor din partea angajatorilor, indiferent de tipul de proprietate, aceasta fiind împuternicită cu anumite atribuții, inclusiv de sancționare a angajatorilor care se fac vinovați de nerespectarea actelor normative în domeniu.

Examinarea mai multor adresări ale cetățenilor a permis avocaților parlamentari să concluzioneze în repetate rînduri că această autoritate nu utilizează din plin de competențele atribuite prin Legea privind Inspecția Muncii nr.140 din 10.05.2001, evitînd în multe cazuri să aplice măsuri de sancționare. Înmînarea prescripției de lichidare a neregulilor constatate la întreprinderea unde a fost efectuat controlul presupune ținerea la control și verificarea de către inspector, după expirarea termenului acordat pentru aceasta, conformarea angajatorului cerințelor respective, pentru ca ulterior să acționeze în conformitate cu competențele atribuite prin lege.

În opinia avocaților parlamentari starea de lucruri în domeniul respectării dreptului la muncă și protecția muncii ar putea fi redresată prin eficientizarea activității

Inspecției Muncii, organ abilitat cu funcții de control de stat asupra respectării actelor normative în domeniul muncii.

Adoptarea Legii securității și sănătății în muncă nr.186 din 10.07.2008, în vigoare de la 01.01.2009, se înscrie în șirul angajamentelor asumate de Republica Moldova la ratificarea Convenției Organizației Internaționale a Muncii nr. 155 (1981) privind securitatea, sănătatea lucrătorilor și mediul de muncă.

Având ca obiectiv instituirea de măsuri privind promovarea îmbunătățirii securității și sănătății lucrătorilor la locul de muncă legea stabilește principiile generale referitoare la prevenirea riscurilor profesionale, protecția sănătății și securitatea lucrătorilor, eliminarea factorilor de risc sau neprevăzuți, informarea, consultarea, instruirea lucrătorilor și a reprezentanților lor, precum și direcțiile generale pentru implementarea acestor principii.

Aprecierea gradului viabilității obiectivelor propuse va fi posibilă doar după elaborarea mecanismelor de aplicare a legii vizate.

Potrivit informației oferite de Inspecția muncii, în anul 2009 au fost comunicate 432 accidente, în rezultatul cărora au suferit 469 de persoane, dintre care 74 accidente mortale, soldate cu 75 decesuri. Din numărul total de accidente cercetate de Inspecția muncii, 138 au fost calificate ca accidente de muncă.

Respectarea strictă a normelor protecției muncii de către salariați, pe de o parte, și crearea condițiilor de securitate și igienă la locurile de muncă eliminarea factorilor de risc de către angajator, pe de altă parte, va contribui incontestabil la diminuarea acestora.

Comunicarea cu întârziere sau necomunicarea de către angajator Inspecției muncii despre producerea accidentului constituie unul din impedimentele la cercetarea obiectivă a accidentelor. Totodată, adresările cetățenilor către avocații parlamentari denotă tendința angajatorilor de a mușamaliza accidentele produse la locul de muncă aceștia din urmă recurgând la diverse metode pentru a induce în eroare angajații, având drept scop eschivarea de la răspunderea materială pentru prejudiciile cauzate angajaților de accidentele de muncă sau afecțiunile profesionale.

Pe de altă parte, accidentele produse cu persoanele aflate într-o relație de muncă nelegalizată generează dificultăți majore în procesul de cercetare. Gradul redus de informare a salariaților cu privire la prestațiile sociale stabilite în caz de accidente de muncă și cele în afara muncii, asupra consecințelor nelegalizării relațiilor de muncă în opinia avocaților parlamentari, ar fi una din cauzele admiterii și tolerării unor atare situații.

În acest context, avocații parlamentari recomandă Inspecției muncii și sindicatelor ramurale consolidarea eforturilor în vederea intensificării procesului de instruire a

participanților la procesul de muncă în domeniul securității și sănătății în muncă precum și de consultare asupra cadrului legal referitor la relațiile de muncă.

Potrivit datelor furnizate de Inspekția muncii, în ansamblu pe țară, la 1 ianuarie 2010 erau înregistrate datorii la salarii la 373 de întreprinderi, în creștere cu 17 unități față de situația de la 1 ianuarie 2009, suma datoriilor constituind 153,5 mln. lei, față de 101,3 mln. lei.

De altfel, și numărul sesizărilor către avocații parlamenatri atât în oficiu, cât și în cadrul audiențelor în teritoriu pe acest subiect au sporit considerabil în anul de referință. În unele cazuri, după intervenirea avocaților parlamentari, prin concilierea părților se soluționează problema evocată, în alte situații este necesară implicarea organelor responsabile. S-a constatat că anumite circumstanțe generează deficiențe în asigurarea lichidării restanțelor la salariu.

Situația s-a agravat considerabil în urma crizei economice mondiale, consecințele căreia se resimt și în Republica Moldova. Astfel, blocarea conturilor bancare ale angajatorilor, care sînt în incapacitate de plată și stoparea activității unor agenți economici au dus la imposibilitatea achitării restanțelor salariale.

Conform prevederilor Codului muncii, plata salariilor este efectuată de angajator în mod prioritar față de alte plăți, inclusiv în caz de insolvabilitate a unității. Sînt relevante plîngerile cetățenilor, care menționează asupra neexecutării hotărîrilor judecătorești privind achitarea restanțelor la salariu, debitor fiind întreprinderea aflată în proces de insolvabilitate.

În opinia avocaților parlamentari, această problemă urmează a fi una din prioritățile executivului, astfel încît să utilizeze la maximum resursele sale disponibile, întru asigurarea exercitării depline a dreptului la muncă în contextul în care Republica Moldova și-a asumat angajamentul să asigure în mod progresiv prin toate mijloacele adecvate drepturile prevăzute de Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale.

De altfel, Republica Moldova a fost condamnată în mai multe cazuri de Curtea Europeană a Drepturilor Omului pentru neexecutarea hotărîrilor judecătorești cu privire la neachitarea salariului. Curtea a menționat că cererile ce se referă la restabilirea la locul de muncă precum și achitarea salariului sînt de o „importanță crucială” pentru reclamanți și că ele trebuie să fie soluționate „cu promptitudine”. În lumina circumstanțelor cauzei *Bulava c. Moldovei*, termenul de 7 luni și 16 zile de executarea unei hotărîri judecătorești cu privire la achitarea salariului nu a fost considerat rezonabil. Prin urmare, Curtea a constatat violări ale articolului 6 al Convenției și articolului 1 al Protocolului nr.1 la Convenție.

În anul 2009 a fost atestată o majorare esențială a numărului șomerilor înregistrați la agențiile pentru ocuparea forței de muncă comparativ cu anii 2007-2008 (79241 în anul 2009 față de 48396 – în 2007 și 46230 – în 2008). În același timp numărul șomerilor plasați în

câmpul muncii este în diminuare (17001 în anul 2009 față de 23367 – în 2007 și 22185 – în 2008). În opinia avocaților parlamentari, unul dintre factori care au influențat creșterea numărului șomerilor îl constituie disponibilizările esențiale de la unitățile economice (în anul 2009 - 6821 șomeri disponibilizați față de 3015 – în 2007 și 3272 – în 2008).

În acest context, Avocații parlamentari recomandă Guvernului intensificarea eforturilor în elaborarea unui program de acțiuni imediate în vederea creării locurilor noi de muncă inclusiv prin stimularea angajatorilor în sectorul privat.

Recomandările avocaților parlamentari:

1. *Eficientizarea activității Inspecției Muncii.*
2. *Consolidarea eforturilor Inspecției muncii și sindicatelor ramurale în vederea intensificării procesului de instruire a participanților la procesul de muncă în domeniul securității și sănătății în muncă precum și de consultare asupra cadrului legal referitor la relațiile de muncă.*
3. *Intensificarea eforturilor în elaborarea unui program de acțiuni imediate în vederea creării locurilor noi de muncă inclusiv prin stimularea angajatorilor în sectorul privat.*

§ 7. Dreptul la proprietate privată și protecția acesteia

În conformitate cu art.46 din Constituția Republicii Moldova și art.1 din Primul Protocol adițional la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, orice persoană fizică sau juridică are dreptul la protejarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decît pentru o cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.

În anul de referință problemele abordate de cetățeni la capitolul respectarea dreptului la proprietatea privată și protecția acesteia nu diferă substanțial de cele invocate în anii precedenți. Astfel, cele mai frecvente sesizări la acest capitol au parvenit de la proprietari de cote de teren echivalent și cote valorice din proprietatea comună, deponenți ai Băncii de Economii, persoane supuse represiunilor politice și ulterior reabilite.

Cîteva probleme stringente, care necesită o soluționare urgentă se află în atenția avocaților parlamentari de mai mult timp.

Avocații parlamentari sînt sesizați în continuare de persoane supuse represiunilor politice și ulterior reabilite, care invocă problema restituirii bunurilor sau recuperarea valorii acestora prin achitarea de compensații.

Adoptarea Legii nr.1225 din 08.12.1992 privind reabilitarea victimelor represiunilor politice, cu modificările ulterioare, reflectă tendința statului de a repune în drepturile patrimoniale victimele represiunilor politice ale regimului totalitar, astfel asumîndu-și angajamentul de diminare a consecințelor represiunilor politice și materializarea principiului universal de drept privind inadmisibilitatea deposedării persoanei de proprietatea sa. Totodată, avocații parlamentari susțin că nu este suficient de a statua anumite prevederi legale, ci este important ca aceste prevederi să fie traduse în viață, astfel încît să asigure o satisfacție echitabilă victimelor represiunilor.

Soluționarea corespunzătoare a problemelor cu care se confruntă această categorie de persoane presupune implicare activă și onestă a autorităților publice centrale și locale, întru evitarea premiselor pentru ca acest subiect să constituie obiect de examinare în instituțiile de jurisdicție internațională. **Pentru a crea un mecanism eficient și echitabil de restituire a averii confiscate, naționalizate sau ieșite în alt mod din posesie, avocații parlamentari consideră că legislativul urmează să revizuiască unele aspecte principiale și importante ale legislației de domeniu.**

Studiul efectuat de avocații parlamentari pe parcursul anilor 2007 – 2009, bazat pe informațiile furnizate de către autoritățile publice locale și sesizările cetățenilor, a permis

evidențierea unor deficiențe în procesul de repunere în drepturi ale persoanelor supuse represiunilor politice.

Așadar, prin Legea nr. 186 din 29.06.2006 privind modificarea și completarea Legii nr. 1225 din 8 decembrie 1992 privind reabilitarea victimelor represiunilor politice s-a urmărit scopul perfecționării și concretizării mecanismului de restituire a averii sau achitare a compensațiilor. În Regulamentul privind restituirea valorii bunurilor prin achitarea de compensații persoanelor supuse represiunilor politice, precum și achitarea compensației în cazul decesului ca urmare a represiunilor politice, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 627 din 05.06.2007 a fost expusă detaliat modalitatea restituirii valorii bunurilor persoanelor supuse represiunilor politice, însă aplicarea eficientă a acestuia implică un șir de deficiențe.

Subiecții beneficiari ai actelor enunțate în Regulamentul vizat sînt, de regulă, persoane în etate cu un venit redus pentru care procedurile legale instituite în scopul probării faptului confiscării, naționalizării și evaluării bunurilor acestora în raport cu birocratismul unor funcționari, constituie un impediment în aspect de timp și mijloace.

De altfel, în perioada 01.01.2007 - 01.01.2008, potrivit informației furnizate de către 32 de autorități dintre cele 36 sesizate, din numărul de 5719 de cereri depuse de solicitanți au fost satisfăcute 203 cereri sau circa 3,5 %, celelalte fiind respinse sau neexamineate.

Numărul mic al cererilor examinate raportat la cele înaintate evidențiază randamentul mecanismului oferit de autorități în vederea realizării dreptului la proprietate.

Așa, potrivit articolului 12¹ alin.(3) din Legea nr. 186 “Comisia identifică bunurile ce urmează a fi restituite și determină valoarea acestora în baza documentelor ce atestă confiscarea, naționalizarea bunurilor sau scoaterea lor în orice alt mod din posesie, documente eliberate de arhive și de alte instituții abilitate, ori în baza altor probe legale”, pe cînd sarcina prezentării actelor prevăzute în norma citată conform pct.5 din Regulamentul aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 627 din 05.06.2007 este pusă în seama solicitantului. Ținînd cont de faptul că aceeași normă stipulează expres competența comisiei de evaluare a bunurilor, reglementarea ambiguă din lit. g) pct. 5 din Regulament “...dacă solicitantul nu a depus o cerere prin care să solicite comisiei determinarea valorii bunurilor...”, lasă autorităților o marjă largă de interpretare.

Pe de altă parte, dat fiind faptul că registrele de evidență a gospodăriilor pe anii 1944 - 1949 nu conțin o descriere minuțioasă a bunurilor imobile, după cum solicită organele cadastrale teritoriale, pentru a le evalua conform prețurilor de piață în vigoare, se face imposibilă aplicarea în practică a acestei prevederi legale.

S-a constatat că neprezentarea actelor conform cerințelor punctului 5 din Regulament a constituit unul dintre motivele frecvent invocate de către comisiile speciale pentru suspendarea/respingerea examinării cererilor depuse de potențialii beneficiari. Majoritatea președinților comisiilor speciale au susținut că anume obținerea actelor evocate constituie una din dificultățile principale cu care se confruntă solicitanții.

În altă ordine de idei, neconcretizarea sursei de finanțare pentru recuperarea valorii bunurilor ce nu pot fi restituite, în redacția articolului 12 alin.(6) din Legea nr. 1225 provoacă neclarități în aplicare, deoarece nu se specifică cu exactitate în ce proporție sumele se achită din contul bugetelor locale și din contul bugetului de stat.

Republica Moldova a fost condamnată în repetate rînduri la Curtea Europeană a Drepturilor Omului pentru neexecutarea deciziilor instanțelor de judecată ce țin de recuperarea sumelor în calitate de despăgubiri pentru averea confiscată, naționalizată sau luată în alt mod de la victimele represiunilor politice.

În acest context, avocații parlamentari pledează în favoarea achitării compensațiilor pentru recuperarea averii deportaților din contul bugetului de stat.

Generalizînd informația furnizată de autoritățile executive s-a stabilit aplicarea diferită a prevederii legale referitoare la stabilirea termenului de prescripție pentru recuperarea averii sau achitarea costului ei. Legiuitorul a stabilit că cererile de restituire a bunurilor confiscate, naționalizate sau scoase în orice alt mod din posesie ori de recuperare a valorii acestora se înaintează în decurs de 3 ani de la data înștiințării persoanei supuse represiunilor despre reabilitarea acesteia (art. 12). Legea statuează că cetățenii Republicii Moldova supuși represiunilor politice și ulterior reabilitați, în privința cărora, la data intrării în vigoare a Legii nr. 186 din 29.06.2006 a expirat termenul de prescripție pentru depunerea cererii de restituire a bunurilor de care au fost deposedați, se pot adresa comisiilor speciale cu cererile respective în termen de un an de la data intrării în vigoare a acesteia. Așadar, conform informației deținute de avocații parlamentari, unele comisii speciale din raioane au refuzat examinarea cererilor depuse după data de 01.01.2008 pe motiv că a expirat termenul de un an de adresare după intrarea în vigoare a Legii nr. 186. În același timp, alte comisii au acceptat spre examinare cererile depuse și după această dată.

Potrivit informației oferite de către Direcția informații și evidențe operative din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, doar în perioada 01.01.2008 - 10.08.2009 de către Ministerul Afacerilor Interne au fost eliberate 292 de certificate de reabilitare. Nu toate persoanele reparate sau rudele acestora au fost înștiințate despre reabilitare din cauza imposibilității stabilirii identității și domiciliului (circa 98% dintre persoanele reabilite au obținut

certIFICATELE respective). În condițiile în care comisiile speciale refuză examinarea cererilor în legătură cu expirarea termenului, este evident că persoanele care au obținut certificatele de reabilitare după data de 01.01.2008 nu mai au șanse de a-și realiza dreptul oferit de lege.

Un alt temei de refuz pentru examinarea cererilor de despăgubire îl constituie prevederile alin.2 al art. II din Legea nr. 186 din 29.06.2006, în conformitate cu care persoanele supuse represiunilor politice și ulterior reabilite, care au fost despăgubite pînă la intrarea în vigoare a acestei legi, nu cad sub incidența acestor modificări. La acest capitol există anumite imperfecțiuni. În opinia avocaților parlamentari, legislativul urma să specifice noțiunea de despăgubire. Redacția actuală lasă la discreția comisiilor speciale să aprecieze care persoane au fost despăgubite. Or, primirea despăgubirii în baza unor norme care au fost cîndva în vigoare, declarate ulterior neconstituționale (Hotărîrea Guvernului nr.338 din 26.05.1995) nu poate fi considerată o despăgubire efectivă. Există deja o practică viciată conform căreia, persoanele în privința cărora au fost emise decizii de acordare a unor sume de bani în baza Hotărîrii Guvernului nr. 338, nu mai pot pretinde la alte despăgubiri, chiar dacă nu le-au primit.

Curtea Constituțională în hotărîrea nr.16 din 12.06.2007 a calificat sumele compensațiilor, plafonul cărora varia între 200 lei și 90 lei, acordate familiilor deportate, ca fiind derizorii, aceste prevederi intrînd în contradicție cu dispozițiile art.53 alin.(1) din Constituție.

O categorie aparte de represați o constituie persoanele care pînă la deportare au locuit în regiunea de est a Republicii Moldova. Acestea au mult mai puține șanse de a-și realiza dreptul la proprietate.

În această ordine de idei avocații parlamentari consideră necesară intensificarea activității comisiei guvernamentale pentru problemele victimelor represiunilor politice, întru identificarea tuturor lacunelor în aplicarea mecanismului actual de restituire a valorii bunurilor persoanelor supuse represiunilor politice și întreprinderea măsurilor eficiente de soluționare a problemelor cu care se confruntă această categorie de cetățeni.

Avocații parlamentari își reiterează îngrijorarea vis-a-vis de modalitatea de plată a sumelor indexate pentru depunerile bănești ale cetățenilor în Banca de Economii, care poate fi apreciată ca o violare a dreptului la proprietate, garantat de Constituție, și care nu corespunde întru totul concepției dreptului european asupra regimului proprietății și cerințelor constituționale.

În rapoartele anterioare privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova, avocații parlamentari s-au pronunțat asupra unor aspecte semnalate în adresările cetățenilor cu referire la mecanismul actual prevăzut de Legea privind indexarea depunerilor bănești ale

cetățenilor în Banca de Economii nr. 1530 din 12.12.2002, care nu asigură tuturor persoanelor ce au avut depuneri bănești un tratament egal în fața legii.

Unul dintre aspectele garantării respectării dreptului la proprietate privată și protecția acesteia ține de indexarea depunerilor bănești ale cetățenilor străini – foști cetățeni ai Republicii Moldova care au avut depuneri bănești la Banca de Economii la situația din 2 ianuarie 1992 și care nu pot beneficia de plata sumelor indexate. Articolul 2 din Legea nr. 1530 stipulează expres că subiecți ai legii sînt doar cetățenii Republicii Moldova. Prin urmare, cetățenii - beneficiari de indexare care au locuit și au activat pe teritoriul Republicii Moldova, dar în ultimii ani au devenit cetățeni ai altor state, sînt lipsiți de dreptul de a-și ridica depunerile bănești la Banca de Economii.

În același context, este de menționat că prin articolul 1 din legea evocată statul își recunoaște obligațiunile pecuniare față de toți cetățenii Republicii Moldova, care au avut depuneri bănești la Banca de Economii la situația din 2 ianuarie 1992, stabilind principiile de bază privind indexarea, cuantumul și modul de plată a sumelor indexate. Totodată, articolul 9 din Lege stipulează că indexarea și plata depunerilor bănești ale cetățenilor Republicii Moldova în filialele Băncii de Economii din localitățile din stînga Nistrului se vor examina după restabilirea relațiilor financiar-bugetare ale acestor localități cu bugetul de stat al Republicii Moldova.

În opinia avocaților parlamentari, această reglementare vine în contradicție cu scopul Legii nr. 1530 și este discriminatorie față de cetățenii care au depus banii cîndva în filialele Băncii de Economii din stînga Nistrului, deoarece aceștia, întrunind toate condițiile necesare, nu-și pot realiza dreptul la proprietate privată.

În această ordine de idei se impune necesitatea revizuirii Legii privind indexarea depunerilor bănești ale cetățenilor în Banca de Economii, astfel încît să fie exclusă orice diferență de tratament în fața legii, asigurînd pe picior de egalitate fiecărei persoane realizarea dreptului la proprietate.

Recomandările avocaților parlamentari:

- 1. Intensificarea activității comisiei guvernamentale pentru problemele victimelor represiunilor politice;*
- 2. Revizuirea cadrului normativ în vigoare care vizează reabilitarea persoanelor supuse represiunilor politice, în vederea elaborării unui mecanism eficient și echitabil de restituire a averii confiscate, naționalizate sau ieșite în alt mod din posesia acestei categorii de persoane;*
- 3. Revizuirea Legii privind indexarea depunerilor bănești ale cetățenilor la Banca de Economii nr. 1530 din 12.12.2002.*

§ 8. Dreptul la asistență și protecție socială

Problematica adresărilor cu referire la asigurarea dreptului la asistență și protecție socială în mare parte nu diferă din an în an. Realizarea drepturilor sociale, care în măsură deplină să asigure pentru fiecare om un nivel de trai decent și libera dezvoltare a sa rămîne una din cele mai dificile probleme. Actualele realități socio-economice ale țării rezidă în dorința de a promova o creștere economică durabilă, dar care pînă în prezent nu a înregistrat o creștere semnificativă a bunăstării populației.

În anul 2009 s-a atestat o sporire a numărului de adresări la Centrul pentru Drepturile Omului cu referire la presupusa violare a dreptului la asistență și protecție socială. Astfel, în anul de referință au parvenit 170 de adresări la acest capitol, ceea ce constituie cu circa 34,5% mai mult în raport cu anul 2008. Acest fapt ar putea fi explicat prin resimțirea efectelor crizei economice, care a constituit o lovitură dureroasă pentru păturile vulnerabile ale societății, acestea manifestîndu-se prin scăderea veniturilor reale ale populației, sporirea numărului șomerilor, majorarea costului unor servicii ș.a.

Printre problemele abordate de petiționari pot fi menționate următoarele: cuantumul mic al pensiilor și prestațiilor sociale; modalitatea de calculare/reexaminare a pensiilor; modalitatea de calculare a stagiului de cotizare, în special, în serviciul public; asigurarea dreptului la un trai decent; tergiversarea examinării cererilor de pensionare; reexaminarea pensiilor pentru pensionarii care continuă activitatea în câmpul muncii după stabilirea pensiei.

Se atestă în continuare poziționarea persoanelor de vîrsta a treia, beneficiari de prestații sociale, care este într-o situație defavorabilă. Tot mai mulți cetățeni invocă neasigurarea unui trai decent, solicitînd intervenția avocaților parlamentari întru obținerea unui ajutor material pentru achitarea datoriilor la serviciile locativ-comunale, efectuarea tratamentului etc. În atare situații avocații parlamentari sînt impuși de a explica de fiecare dată cetățenilor dreptul de adresare către instituțiile publice, care sînt pentru susținerea materială și directă a persoanelor socialmente vulnerabile - Fondurile de susținere a populației. În acest context, **avocații parlamentari consideră necesară întreprinderea unor acțiuni de informare a populației în acest sens de către Fondul republican de susținere a populației.** Evident, și administrația publică locală trebuie să intervină cu susținerea, consilierea, acordarea ajutorului atît material, cît și moral pentru păturile vulnerabile ale populației, și familiarizarea acestora cu drepturile lor.

În scopul respectării dreptului la asistență și protecție socială și asigurarea unui trai decent, statul este obligat să întreprindă măsuri eficiente de ordin legislativ și să implementeze legislația în vigoare.

Gradul de apreciere a traiului decent îl constituie veniturile populației, obținute din activitățile desfășurate de ei în diverse ramuri ale economiei naționale și din cele oferite de stat sub formă de diverse plăți sociale.

Deși, pe parcursul ultimilor ani principala sursă de existență a majorității populației Republicii Moldova salariul a înregistrat o progresie, problema corelării acestuia cu costurile necesităților vitale ale omului rămâne a fi nesoluționată. Se înregistrează o diferență esențială a coraportului salariilor în dependență de sfera de activitate. Într-o situație deplorabilă se află pensionarii, beneficiarii de prestații sociale, beneficiarii de indemnizații pentru îngrijirea copilului.

În acest context, doar prin ajustarea salariului minim, a pensiei minime și a plăților sociale la cuantumul minimului de existență stabilit pe republică vor fi posibile asigurarea garanțiilor de stat acordate cetățenilor în obținerea unui venit minim și excluderea cazurilor de discriminare a unor categorii de cetățeni față de altele.

Ținând cont de faptul că în Republica Moldova nu există o bază legislativă pentru determinarea minimului de existență, avocații parlamentari recomandă adoptarea unei legi prin care să se propună un mecanism de determinare a minimului de existență prin corelarea nivelului de trai, salariului minim și prestațiilor sociale, întru asigurarea fiecărei persoane a minimului de existență.

Una dintre cele mai importante chestiuni de ordin social-economic o reprezintă situația actuală în sistemul de pensii. Problema asigurării cu pensii este deosebit de sensibilă pentru populație. Or, calitatea vieții pensionarilor depinde substanțial de modul în care autoritățile abordează această problemă, luând în calcul factorii sociali, economici, demografici care influențează sistemul de pensii.

Sistemul actual de pensionare este unul destul de complex și puțin înțeles, acesta oferind condiții diferite la stabilirea pensiei categoriilor de lucrători. Din aceste considerente la Centrul pentru Drepturile Omului continuă să parvină multiple adresări cu referire la modalitatea de calculare sau reexaminare a pensiilor, modul de stabilire a stagiului de cotizare, cuantumul mic al pensiilor și prestațiilor sociale de stat, tergiversarea examinării cererilor privind stabilirea pensiei.

Din adresările cetățenilor se atestă situații care, în opinia avocaților parlamentari, ar putea fi evitate dacă funcționarii organelor de asigurări sociale ar manifesta mai multă diligență în cadrul exercitării atribuțiilor de serviciu, în special la examinarea cererii de pensionare și stabilirea acesteia.

În cadrul examinării unui caz concret avocatul parlamentar a constatat că lipsa unor prevederi clare în Legea privind pensiile de asigurări sociale de stat nr. 156 din 14.10.98 acordă funcționarilor caselor teritoriale de asigurări sociale posibilitatea de a aplica arbitrar unele prevederi ale acesteia, fapt care duce la tergiversarea stabilirii pensiei solicitantului și la plata acesteia cu întârziere. Așadar, art. 31 din legea nominalizată nu specifică necesitatea prezentării personale și după un anumit model a cererii de pensionare, după cum insistă funcționarii caselor teritoriale de asistență socială, motiv din care se tergiversează stabilirea pensiei, solicitantul fiind lipsit de orice mijloc de subzistență pînă la plata efectivă a acesteia. Contrar faptului că legislația obligă organul teritorial de asigurări sociale să emită o decizie privind acordarea dreptului la pensie sau respingerea cererii de pensionare în termen de 15 zile de la data depunerii cererii cu toate actele necesare (alin. (3) art. 31), adresările petiționarilor către avocații parlamentari atestă examinarea acestora cu întârziere de pînă la 3 luni.

În contextul celor expuse, avocații parlamentari recomandă Casei Naționale de Asigurări Sociale să consolideze eforturile în vederea prestării serviciilor, aplicînd legislația în beneficiul solicitantului.

Din adresările cetățenilor către avocații parlamentari s-au constatat discrepanțe la aplicarea normelor care reglementează asigurarea cu pensii a diferitor categorii de persoane și care generează impedimente în realizarea dreptului la asistență și protecție socială.

Astfel, lipsa mecanismului de realizare a prevederilor art. 27 din Legea cu privire la teatre, circuri și organizații concertistice nr. 1421 din 31.10.2002 a făcut imposibilă executarea de către Casa Națională de Asigurări Sociale a hotărîrii judecătorești privind stabilirea și achitarea pensiei pentru vechime în muncă. Dat fiind faptul că la momentul actual nu există reglementări privind modul și ordinea de plată a acestui tip de pensii (organul care stabilește pensia, modul de calcul, mărimile minime și maxime etc.), beneficiarului de pensie în condițiile art. 27 din Legea nr. 1421 nu i se achita pensia timp îndelungat, chiar și în cazul existenței unei decizii judecătorești definitive. De altfel, conform prevederilor articolului 30 lit. b) din legea enunțată, în termen de trei luni de la data intrării în vigoare Guvernul urma să elaboreze actele necesare realizării acesteia, dispoziție rămasă neexecutată pînă în prezent.

În urma intervenției avocaților parlamentari către Guvern, petiționarului i-a fost achitată pensia pentru perioada 20.12.2002 - 31.12.2008, luîndu-se în considerație echivalentul cuantumului pensiei minime pentru limită de vîrstă. Totodată avocații parlamentari au intervenit în repetate rînduri către Guvern, insistînd asupra elaborării urgente a mecanismului necesar pentru aplicarea Legii nr.1421. În urma fiecărei intervenții a ombudsmailor, Guvernul a asigurat că proiectul unui act legislativ care va concorda prevederile Legii nr.1421 cu

prevederile legislației de pensionare în vigoare este în proces de elaborare. Deși, potrivit informației prezentate de Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, încă din anul 2004 se elaborează proiecte de legi, chemate să aducă în concordanță normele ce vizează pensionarea personalului artistic și de creație, această problemă rămîne nesoluționată pînă în prezent.

Avocații parlamentari sînt îngrijorați de faptul că în condițiile în care Republica Moldova este condamnată în repetate rînduri de Curtea Europeană a Drepturilor Omului pentru faptul că „autoritățile nu au întreprins toate măsurile rezonabile pentru a asigura executarea hotărîrii judecătorești”, neexecutarea unor hotărîri judecătorești generează violarea dreptului la asistență și protecție socială.

Un alt exemplu relevant în acest sens este cazul cetățeanului M., care se bucură de o protecție socială specială din partea statului ca persoană ce a avut de suferit de pe urma catastrofei de la Cernobîl. Petiționarul a fost impus de situație să-și realizeze dreptul la asistență și protecție socială, care include asigurarea sănătății și a unui nivel de trai decent, prin instanța de judecată. Deși există o hotărîre judecătorească definitivă privind eliberarea poliței de asigurare obligatorie de asistență medicală acestuia, avocații parlamentari au constatat neexecutarea acesteia dat fiind faptul că funcționarii Casei Naționale de Asigurări Sociale și executorii judecătorești nu și-au exercitat cu bună-credință atribuțiile de serviciu. În consecință, petiționarul a fost nevoit să ceară ani în șir asigurarea respectării drepturilor sale. Regretabil, dar și în acest caz soluța optimă au fost găsită doar după implicarea nemijlocită a avocaților parlamentari.

Din prisma cazurilor expuse se constată că neexercitarea atribuțiilor funcționale de către autoritățile implicate în soluționarea unei sau altei probleme poate conduce la condamnarea Republicii Moldova de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Constatănd o neconcordanță în legislație care permite interpretarea diferită a normelor legale și nu de fiecare dată în favoarea cetățeanului, avocații parlamentari, uzînd de competențele atribuite prin articolul 29 din Legea cu privire la avocații parlamentari, au propus Parlamentului examinarea oportunității de a opera modificări în art. 5 din Legea privind pensiile de asigurări sociale de stat, în sensul aducerii în concordanță a prevederilor acestuia cu prevederile art. 124 din Codul muncii, conform căruia concediul parțial plătit pentru îngrijirea copilului poate fi folosit și de tatăl copilului, bunică bunel sau altă rudă care se ocupă nemijlocit de îngrijirea copilului, cu includerea acestuia în stagiul de cotizare.

În susținerea propunerii avocaților parlamentari, Comisia protecție socială, sănătate și familie a Parlamentului a solicitat Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei examinarea problemei invocate întru evitarea reglementării diferite a aceluiași obiect.

În anul de referință au continuat să parvină adresări de la pensionarii încadrați în câmpul muncii, în contextul încălcării dreptului constituțional la asistență și protecție socială cu referință la actele normative privind pensiile de asigurări sociale ce țin de dreptul la recalcularea pensiilor.

Actualmente, persoanele care își realizează dreptul la pensie și își continuă activitatea, contribuind totodată prin impozite la formarea bugetului public național, nu beneficiază de dreptul de a li se recalcula cuantumul pensiilor.

În condițiile în care cuantumul pensiei nu asigură un trai decent persoanelor vârstnice, această problemă, de altfel, abordată și în anii precedenți, merită atenția autorităților competente întru căutarea unor soluții optime. Introducerea modificărilor de rigoare în Legea privind pensiile de asigurări sociale de stat nr.156 din 14.10.98 sau scutirea de impozit în bugetul public, ar fi unele din soluțiile propuse de avocații parlamentari.

În contextul realizării priorităților Programului de stabilizare și relansare economică a Republicii Moldova pe anii 2009-2011 aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr. 790 din 01.12.2009, Guvernul a stabilit implementarea unui set de acțiuni pe termen mediu și lung îndreptate spre asigurarea unei protecții sociale eficiente. Avînd în vedere că demararea Programului menționat are drept scop restabilirea încrederii populației în acțiunile Guvernului și în oportunitățile de trai și muncă în Republica Moldova, readucerea economiei pe o traiectorie de creștere, precum și fortificarea premiselor pentru dezvoltarea unei economii durabile este deosebit de important ca instrumentele pe care și le propune Guvernul să le aplice și efectele reformelor imperative să nu dăuneze celor care mizează pe susținere.

Ținînd cont de importanța acțiunilor ce urmează a fi realizate, avocații parlamentari consideră necesară inițierea unui dialog cu societatea și găsirea soluțiilor democratice ce vor spori gradul de înțelegere și susținere a societății. Or, semnalele parvenite în adresa avocaților parlamentari privind tendința de demisionare în masă și pensionare a angajaților organelor afacerilor interne și sistemului penitenciar a fost evidentă în ultimele luni ale anului 2009.

Valorile principale într-o societate democratică sînt echitatea și egalitatea tuturor cetățenilor. Nici o categorie de cetățeni nu trebuie să rămînă în afara atenției autorităților, indiferent de naționalitate, religie, situația materială, starea sănătății. Standardele internaționale de protecție a drepturilor persoanelor cu dizabilități se bazează pe principiul comun pentru întregul sistem de protecție a drepturilor omului, a universalității drepturilor omului și de interzicere a discriminării. Valoarea acestui principiu pentru persoanele cu dizabilități se întemeiază pe ideea creării "unei societăți pentru toți", care ar permite fiecărui individ de a-și dezvolta capacitățile, fără restricții pe motiv de stare fizică sau mentală.

În conformitate cu standardele internaționale, realizarea capacităților nu poate avea loc fără o abordare generală în rezolvarea problemelor legate de invaliditate, bazată nu doar pe acțiunile de natură medicală. Principala diferență a noii abordări - schimbarea principiului "vulnerabilitate" a persoanelor cu dizabilități cu conceptul incluziunii sociale - presupune acțiuni pentru crearea condițiilor de adaptare a acestora în viața socială și economică. Mai mult decît atît, standardele internaționale au schimbat însuși conceptul de "invaliditate", ca aparținînd unui grup vulnerabil, deoarece o astfel de atitudine vis-a-vis de persoanele cu dizabilități împiedică integrarea lor în societate.

Reglementarea protecției de către stat a cetățenilor săi, manifestată în primul rînd prin acte normative și politici, caracterizează gradul de pregătire a statului pentru respectarea standardelor internaționale privind drepturile anumitor categorii de populație.

Deși, Legea privind protecția socială a invalizilor nr. 821 din 24.12.1991, care este o expresie a standardelor naționale în domeniul drepturilor omului pentru persoanele cu dizabilități, prevede respectarea unui spectru larg de drepturi sociale ale persoanelor cu dizabilități, lipsa mecanismelor eficiente de implementare și acoperire financiară adecvate atribuie un caracter formal unor prevederi ale acesteia.

Pornind de la dezideratul constituțional proclamat în articolul 51, persoanele cu dizabilități beneficiază de o protecție socială specială din partea statului. Cu toate acestea, există un șir de probleme cu care se confruntă aceste categorii de persoane, probleme care necesită a fi depășite: prestații sociale sub nivel; cadrul legal neracordat la standardele internaționale în domeniul asigurării drepturilor persoanelor cu dizabilități; modalitatea de stabilire a invalidității; nivelul scăzut de plasare în cîmpul muncii și motivația redusă pentru angajarea persoanelor cu dizabilități; accesul limitat al persoanelor cu dizabilități la infrastructura socială ca rezultat al neadaptării mediului fizic din punct de vedere arhitectural; accesul limitat la mediul informațional; indiferența societății față de problemele persoanelor cu dizabilități.

Rămîne alarmantă situația în sfera acordării gradelor de invaliditate. Dezacordul cu gradul de invaliditate stabilit constituie unul din obiectele des abordate în adresările către avocații parlamentari. Examinarea acestor categorii de reclamații atestă gradul de informare a cetățenilor încadrați în grad de invaliditate, asupra procedurii de contestare/reexaminare a deciziilor Consiliilor primare teritoriale de expertiză medicală a vitalității. **În acest context, avocații parlamentari recomandă autorităților din domeniul expertizei vitalității să asigure informarea completă și veridică a populației la acest capitol.**

În altă ordine de idei, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei urmează să întreprindă acțiuni în vederea revizuirii definiției actuale a invalidității și noțiunilor juridice legate de ea, introducerii unei definiții unice pentru persoanele cu dizabilități, modificării metodologiei actuale de stabilire a dizabilității, în sensul determinării nivelului capacității de muncă a persoanelor cu vîrstă aptă de muncă astfel încît aceste deziderate să nu prezinte elemente discriminatorii și să corespundă standardelor internaționale în domeniu.

De asemenea, se impune necesitatea revizuirii art. 51 din Constituție în sensul înlocuirii noțiunii „persoane handicapate” cu noțiunea „persoane cu dizabilități”.

Un prim-pas în asigurarea realizării efective a drepturilor persoanelor cu dizabilități ar fi aderarea Republicii Moldova la Convenția Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

Principiul nediscriminării pe motiv de dizabilitate reprezintă firul roșu al Convenției enunțate. Actualmente, atît cadrul legislativ național, cît și Constituția nu prevede expres excluderea oricărei forme de discriminare pe criteriul de dizabilitate. Or, articolul 16 (2) din Constituție prevede o listă exhaustivă de criterii în baza cărora poate avea loc discriminarea. Prin urmare, avocații parlamentari consideră necesar de a include acest principiu în cadrul normativ național sau să includă o listă neexhaustivă de criterii.

Problema asigurării accesului persoanelor cu dizabilități la mediul fizic și comunicațional a constituit una din prioritățile agendei de lucru a avocaților parlamentari pentru anul 2009. În acest context au fost sesizate autoritățile publice competente în vederea întreprinderii măsurilor de adaptare a mediului habitual la necesitățile persoanelor cu dizabilități în aspectul asigurării accesului în instituții prin dotarea cu mijloace speciale care ar facilita accesul în edificii, dotării cu mijloace de orientare.

Adaptarea infrastructurii fizice la necesitățile persoanelor cu dizabilități constituie punctul critic în vederea creării de oportunități egale pentru aceste persoane. Prin prevederile capitolului II din Legea privind protecția socială a invalizilor, autoritățile publice centrale și locale sînt obligate să creeze condițiile necesare pentru accesul liber al invalizilor la casele de locuit, la clădirile și construcțiile publice și de producție, la folosirea liberă a mijloacelor de transport în comun și a comunicațiilor de transport, a mijloacelor de telecomunicații și de informare. Se atestă, însă, un șir de carențe la nivel de implementare a prevederilor legale.

Acțiuni în vederea asigurării accesului la mediul habitual pentru persoanele cu dizabilități au fost prevăzute în Programul național de protecție, reabilitare și integrare socială a persoanelor cu handicap pentru anii 2000-2005. În același timp, constatările rezultate în urma monitorizării situației la capitolul accesibilitatea la mediul habitual sînt destul de pesimiste.

Chiar dacă unele clădiri sînt dotate cu rampe de acces, nu totdeauna acestea sînt corespunzătoare, iar accesul persoanelor cu dizabilități locomotorii se limitează doar la intrarea în edificii la primul nivel. În opinia avocaților parlamentari acțiunile prevăzute în acest program au rămas la nivel de intenție, datorită inexistenței unui mecanism de implementare, de control și evaluare a costurilor necesare.

Și mai gravă este situația privind accesul în transportul public. Nu există unități de transport public adaptate la necesitățile persoanelor cu dizabilități.

În acest context, autoritățile publice locale trebuie să ia în considerație criteriul de adaptare în cadrul procedurii de achiziționare a unităților de transport noi.

Hotărîrea Guvernului nr.1268 din 21.11.2007 reglementează modalitatea de compensare a cheltuielilor de deservire cu transport a persoanelor cu dizabilități ale aparatului locomotor, stabilind o compensație anuală în mărime de 400 lei. Avocații parlamentari consideră această sumă derizorie, deoarece cheltuielile pentru deplasare depășesc substanțial aceste sume, luînd în considerare dificultățile persistente de acces la transportul public.

Ratificarea de către Republica Moldova a Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, poate face ca multe din așteptările acestor oameni să devină realitate. Acest fapt, însă, trebuie precedat de acțiuni îndreptate spre ajustarea legislației naționale de domeniu la standardele internaționale.

În opinia avocaților parlamentari, ratificarea acestei Convenții ar constitui o nouă etapă în promovarea drepturilor omului în Republica Moldova și în dezvoltarea sistemului de protecție socială a persoanelor cu dizabilități. Ratificarea acestui document important trebuie efectuată concomitent cu inițierea reformelor în domeniul dizabilității, cu elaborarea unui plan de acțiuni concrete pentru ca prevederile acestei convenții să devină realitate, cu estimarea costurilor reformelor politice care se impun.

Prin ratificarea celor mai importante tratate internaționale de domeniul drepturilor omului statul deja și-a asumat angajamente de a asigura respectarea drepturilor oricărei persoane, inclusiv a drepturilor persoanelor cu dizabilități. Convenția nu stabilește drepturi noi, ci stabilește mai detaliat obligațiunile pozitive ale statului întru asigurarea și promovarea drepturilor persoanelor cu dizabilități.

Cele mai multe discuții apar vis-a-vis de asigurarea respectării drepturilor sociale, economice și culturale, care presupun resurse financiare. În condițiile în care Convenția oferă posibilitatea implementării graduale, progresive a acestor prevederi, avocații parlamentari consideră nejustificate discuțiile în defavoarea ratificării Convenției. Mai cu seamă că Republica Moldova, ratificînd Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și

culturale și-a asumat angajamentul să asigure în mod progresiv prin toate mijloacele adecvate drepturile prevăzute de Pact, utilizând la maximum resursele sale disponibile.

Cetățenii care îngrijesc la domiciliu persoane încadrate în grad de invaliditate se confruntă cu un șir de probleme. Conform prevederilor articolului 4 alin.4 din Legea cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală nr.1585 din 27.02.98, Guvernul are calitatea de asigurat pentru persoanele care îngrijesc la domiciliu un copil invalid cu severitatea I sau un invalid din copilărie de gradul I ținut la pat cu vârsta de până la 18 ani. Așadar, în condițiile în care și după atingerea majoratului starea sănătății acestor persoane nu se îmbunătățește, iar tutorii rămân în continuare să îngrijească de aceștia, este inechitabilă lipsirea acestora de unele garanții de care dispuneau. **În opinia avocaților parlamentari, la elaborarea politicilor statului în sfera protecției sociale este necesar să se țină cont și de situația acestei categorii de cetățeni, astfel încât garanțiile stabilite să nu fie condiționate de vârsta persoanei aflate la îngrijire.**

În altă ordine de idei, constatând o divergență între prevederile legale cu referire la beneficiarii de alocații sociale, care îngrijesc la domiciliu un copil invalid (art. 3 lit.f) și art. 14 lit.a) din Legea privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni nr. 499 din 14.07.99 avocații parlamentari au propus Ministerului Protecției Sociale, Familiei și Copilului examinarea circumstanțelor expuse în vederea aducerii acestora în concordanță. În redacția actuală normele respective ar putea constitui temei de interpretare abuzivă și diferită. Autoritatea vizată a susținut propunerea respectivă, asigurând asupra demarării procesului de modificare a acestei legi.

Respectarea drepturilor persoanelor aflate în instituțiile sociale din subordinea Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei (aziluri de bătrâni, instituții psihoneurologice etc.) nu este tocmai favorabilă. În urma vizitelor de monitorizare efectuate de către avocații parlamentari în unele instituții sociale din țară au fost constatate lacune ce țin de activitatea acestora, de calitatea serviciilor prestate beneficiarilor. Recomandări privind asigurarea condițiilor optime de trai, de reabilitare și acordare a asistenței medicale calitative, privind crearea unui climat psihoemoțional favorabil pentru tutelați au fost prezente în sesizările avocaților parlamentari adresate administrației instituțiilor vizitate și Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei.

În cadrul exercitării atribuțiilor avocații parlamentari au constatat unele impedimente în realizarea drepturilor în instanța de judecată de către cetățenii care datorită dificultăților mintale și statutului lor social. Legislația procesuală națională prevede că drepturile, libertățile și interesele legitime ale persoanelor care nu au capacitate deplină de exercițiu și ale celor

limitate în capacitatea de exercițiu sînt apărute în instanță de către părinți, înfietori, tutori sau curatori, de alte persoane cărora acest drept le este acordat prin lege. În realitate reprezentanții legali lipsesc sau demonstrează o indiferență totală față de aceștea. Astfel, în speranța de a le oferi ajutorul necesar prin servicii comunitare, autoritățile conduc persoanele vulnerabile către instituțiile de îngrijire socială ori spitale psihiatrice, unde există pîrghii procedurale insuficiente, care să le asigure drepturile și libertățile fundamentale ori de cîte ori este necesar.

Recomandările avocaților parlamentari:

1. *Adoptarea cadrului legal privind determinarea și utilizarea minimului de existență;*
2. *Elaborarea în timp util a mecanismelor de punere în aplicare a legislației în vigoare în domeniul asistenței și protecției sociale;*
3. *Îmbunătățirea mecanismului de informare a cetățenilor privind drepturile omului;*
4. *Ratificarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități;*
5. *Perfecționarea legislației în vigoare cu privire la drepturile invalizilor și persoanelor care îngrijesc de aceștia;*
6. *Modificarea articolului 51 din Constituție în sensul înlocuirii noțiunii „persoane handicapate” cu „persoane cu dizabilități”;*
7. *Monitorizarea aplicării și executării normelor, ce reglementează asigurarea accesului persoanelor cu dizabilități la obiectele infrastructurii sociale, la sisteme de comunicare și informaționale ș.a.;*
8. *Achiziționarea unităților de transport public adaptat la necesitățile persoanelor cu dizabilități.*

CAPITOLUL III

Activitatea Instituției Ombudsmanului în prisma prevederilor Protocolului Opțional la Convenția ONU împotriva torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante

Notă: Informațiile prezentate în acest capitol se referă la respectarea dreptului constituțional la viață și la integritate fizică și psihică a dreptului la libertate individuală și siguranța persoanei prin prisma practicii Curții Europene a Drepturilor Omului

Obiectivul Protocolului Opțional la Convenția ONU împotriva torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante

Protocolul Opțional la Convenția ONU împotriva torturii și a altor tratamente cu cruzime, inumane sau degradante a fost adoptat la 18 decembrie 2002 la sesiunea a 57-a a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite. Protocolul opțional a fost semnat de către Republica Moldova la 16 septembrie 2005 și ratificat la 30 martie 2006. Acesta a intrat în vigoare la 24 iulie 2006.

Potrivit art.1 al Protocolului Opțional, obiectivul acestuia constă în stabilirea unui sistem de vizite regulate întreprinse de către organe independente internaționale și naționale în locurile în care persoanele sînt private de libertate, în vederea prevenirii torturii și al pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante.

Prin prisma Protocolului Opțional privire de libertate înseamnă orice formă de detenție sau închisoare, sau plasarea unei persoane într-un mediu public sau privat de reținere din care nu îi este permis să plece după voia sa, prin ordinul oricărei autorități judiciare, administrative sau de altă natură²⁰. Definiția dată de Protocolul Opțional privării de libertate face evident faptul că în cazul Republicii Moldova, sub incidența acestei definiții se află în egală măsură atît instituțiile penitenciare, de reținere și arestare preventivă, cît și instituțiile medico-sociale pentru persoanele cu disabilități mintale. Totodată, domeniul instituțiilor în legătură cu care mecanismul național ar urma să-și exercite atribuțiile este nu numai foarte larg dar și cu o complexitate și specificitate instituțională aparte.

Totodată, în scopul prevenirii torturii, la nivel internațional OPCAT a creat un organism de prevenire în cadrul ONU, Subcomitetul pentru prevenirea torturii, iar la nivel național presupune înființarea de mecanisme naționale de prevenire independente.

Practica implementării OPCAT nu identifică o formulă strict determinată a mecanismelor naționale de prevenire, deși majoritatea statelor europene care au semnat și ratificat OPCAT au optat în favoarea Instituțiilor naționale pentru apărarea drepturilor omului,

²⁰ Art.4 al Protocolului Opțional la Convenția ONU împotriva torturii și al altor tratamente cu cruzime, inumane sau degradante a fost adoptat la 18 decembrie 2002 la sesiunea a 57-a a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite, <http://www2.ohchr.org/english/law/cat-one.htm>

deoarece acestea au la baza constituirii Principiile privind statutul Instituțiilor naționale pentru apărarea drepturilor omului, cunoscute și sub denumirea de Principiile de la Paris, care presupun existența unui mandat larg, independență funcțională și pluralism. Prin urmare, statele-părți au libertatea de a selecta tipul organului care se potrivește cel mai bine contextului individual al țării.

Cert este faptul că activitatea de examinare în mod regulat a tratamentului aplicat persoanelor din aceste instituții, precum și formularea de recomandări către autoritățile competente în vederea îmbunătățirii acestui tratament și a condițiilor persoanelor private de libertate presupune existența unei autorități independente din punct de vedere funcțional, având asigurate resurse corespunzătoare pentru o bună organizare și funcționare, al cărei personal să fie format din experți cu aptitudini și cunoștințe profesionale necesare.

Întru conformarea cerințelor art.art. 3, 17 din Protocolul Opțional la Convenția ONU împotriva torturii și al altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante²¹, Parlamentul Republicii Moldova la 26.07.2007 a adoptat Legea nr.200 privind modificarea și completarea Legii RM cu privire la avocații parlamentari nr.1349 din 17 octombrie 1997²², astfel atribuind mandatul de Mecanism Național de Prevenire a Torturii avocaților parlamentari. Comitetul European pentru prevenirea torturii a menționat despre progresele înregistrate în acest sens.²³

Pentru Republica Moldova investirea ombudsmanului cu misiunea respectivă a reprezentat o variantă admisibilă, ținându-se cont de faptul că avocatul parlamentar (ombudsmanul) corespunde întru totul criteriilor înaintate de Protocolul Opțional față de mecanismul național de prevenire:

- independență funcțională (avocații parlamentari sînt numiți de Parlament pentru un mandat de 5 ani, dispun de imunitate, este separat de puterea executivă și judecătorească).

²¹ Fiecare Stat-Parte înființează, desemnează sau menține la nivel național unul sau mai multe organe de vizitare pentru prevenirea torturii și al pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante (denumite în continuare *mecanisme naționale de prevenire*). Fiecare Stat-Parte va menține, desemna sau înființa, cel mai târziu la un an de la intrarea în vigoare a prezentului Protocol sau de la ratificarea sau aderarea la acesta, unul sau mai multe mecanisme naționale de prevenire, independente, pentru prevenirea torturii la nivel național. Mecanismele înființate de către unități descentralizate pot fi desemnate ca mecanisme naționale de prevenire în sensul prezentului Protocol dacă se conformează prevederilor acestuia.

²² Lege pentru modificarea și completarea Legii nr.1349 din 17 octombrie 1997 cu privire la avocații parlamentari nr.200 din 26.07.2007, Monitorul oficial nr.136-140/581 din 31.08.2007

²³ Par.42 din Raportul Comitetului European pentru prevenirea torturii 27-31 iulie 2009
<http://www.cpt.coe.int/documents/mda/2009-37-inf-eng.pdf>

- aptitudini și cunoștințe profesionale necesare pentru exercitarea mandatului, dar și de competențe largi la inspectarea locurilor unde se dețin sau se pot deține persoane în detenție.

De asemenea, realizând necesitatea implicării societății civile în procesele naționale de eradicare a torturii pe lângă Centrul pentru Drepturile Omului a fost instituit un consiliu consultativ, care are menirea de a acorda consultanță și asistență în exercitarea atribuțiilor avocaților parlamentari în calitate de mecanism național de prevenire a torturii, dispunând de atribuții directe în monitorizarea fenomenului torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante.

Totodată, prin acordarea accesului necondiționat societății civile în locurile de detenție, care în cele mai dese cazuri sînt instituții cu regim special, precum și investirea acestora cu unele atribuții ale avocatului parlamentar, Republica Moldova și-a confirmat orientarea spre transparență și pluralitate în monitorizarea fenomenului torturii, exteriorizîndu-și totodată intenția de a stabili o conlucrare eficientă între societatea civilă și autorități.

Consiliul consultativ activează în baza Regulamentului de organizare și funcționare a Consiliului consultativ aprobat prin ordinul directorului Centrului pentru Drepturile Omului din 31.01.2008, după avizarea pozitivă de către Comisia pentru drepturile omului a Parlamentului.²⁴

Organizarea activității Mecanismului Național de Prevenire

Avocatul parlamentar și membrii Consiliului consultativ își desfășoară activitatea prin întruniri săptămînale în incinta Centrului pentru Drepturile Omului.

Convocarea membrilor Consiliului consultativ este dictată de necesitatea acordării unui caracter ritmic activității de examinare cu regularitate a tratamentului aplicat persoanelor aflate în instituțiile de detenție, de reținere și arestare preventivă, cît și în instituțiile medico-sociale pentru persoanele cu deficiențe mintale.

În cadrul ședințelor, avocatul parlamentar și membrii Consiliului consultativ decid asupra periodicității vizitelor de monitorizare, necesității antrenării specialiștilor și experților la efectuarea vizitelor, rapoartelor întocmite în urma vizitelor, elaborării recomandărilor în vederea ameliorării comportamentului față de persoanele private de libertate, a condițiilor de detenție și a prevenirii torturii, examinării răspunsurilor primite de la autoritățile sau persoanele cu funcții de răspundere sesizate, asupra încetării împuternicirilor membrilor Consiliului

²⁴ Regulamentul de organizare și funcționare a Consiliului consultativ, aprobat prin ordinul Directorului Centrului pentru Drepturile Omului din 31.01.2008, în baza avizului Comisiei pentru drepturile omului a Parlamentului CDO-4 nr.11 din 25 ianuarie 2008

consultativ, precum și asupra altor chestiuni ce țin de buna funcționare a Mecanismului Național de Prevenire a Torturii.²⁵

Reieșind din atribuțiile membrilor Consiliului consultativ, la moment avocatul parlamentar responsabil de activitatea Mecanismului Național de Prevenire a Torturii și membrii Consiliului consultativ s-au divizat în patru grupe mobile. În sarcina fiecărui grup a fost pusă efectuarea vizitelor de preventive și/sau de monitorizare în anumite instituții. De rînd cu aceasta, la efectuarea vizitelor preventive sînt antrenați funcționarii Centrului pentru Drepturile Omului și funcționarii reprezentanțelor Centrului din teritoriu (Bălți, Cahul, Comrat).

După fiecare vizită, în termen de 72 de ore, membrii Consiliului consultativ și angajații specializați ai Centrului pentru Drepturile Omului, au sarcina să elaboreze un raport în care să expună constatările și recomandările pe care le consideră necesare ameliorării situației persoanelor private de libertate, pentru ca ulterior avocații parlamentari să intervină cu acte de reacționare către autorități. Pentru unificarea practicii de control și întocmire a rapoartelor angajații oficiului ombudsmanului au elaborat metodici și formulare tip ce ar spori eficiența vizitelor efectuate, și anume:

- Îndrumar cu privire la metodica controlului în izolatoarele de detenție preventivă și locurile de detenție din cadrul comisariatelor de poliție, cu referire la:
 - tratamentul persoanelor reținute (penal),
 - tratamentul persoanelor în privința cărora a fost aplicată măsura preventivă arestul.
- Îndrumar cu privire la metodica controlului în izolatoarele de detenție preventivă și locurile de detenție din cadrul comisariatelor de poliție, cu referire la:
 - tratamentul persoanelor reținute în baza Codului contravențional,
 - tratamentul persoanelor în privința cărora a fost aplicată sancțiunea arestului contravențional.
- Îndrumar privind particularitățile efectuării controlului în cazurile de reținere și/sau arestare a minorului.

Activitatea în cadrul Consiliului consultativ este bazată pe principiile voluntariatului, fiind susținută de angajamentul individual și de dedicarea față de scopul prevenirii și combaterii torturii și nu este inspirată de dorința de câștig financiar.

²⁵ Pct.22 din Regulamentul de organizare și funcționare a Consiliului consultativ, aprobat prin ordinul Directorului Centrului pentru Drepturile Omului din 31.01.2008, în baza avizului Comisiei pentru drepturile omului a Parlamentului CDO-4 nr.11 din 25 ianuarie 2008.

Împuternicirile membrilor Consiliului consultativ

Potrivit pct.8 al Regulamentului de organizare și funcționare al Consiliului consultativ, mandatul de membru al Consiliului consultativ este de 3 ani.

Candidatul pentru calitatea de membru al Consiliului consultativ trebuie să dispună de înaltă probitate morală, precum și să întrunească un șir de calități ce nu ar oferi temei de a compromite titlul de membru al Consiliului consultativ.

Pentru exercitarea independentă a funcției de prevenire a torturii, membrii Consiliului consultativ au dreptul²⁶:

- să aibă acces liber în instituții, organizații și întreprinderi, indiferent de tipul de proprietate, asociații obștești, în comisariate de poliție și locurile de detenție din cadrul acestora, în instituții penitenciare, în izolatoare de detenție provizorie, în unități militare, în centre de plasament al imigranților sau al solicitanților de azil, în instituții care acordă asistență socială, medicală sau psihiatrică în școli speciale pentru minori cu devieri de comportament și în alte instituții similare;
- să solicite și să primească de la autoritățile publice centrale și locale, de la persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile informațiile, documentele și materialele necesare pentru exercitarea atribuțiilor;
- să aibă acces nelimitat la orice informație privind tratamentul și condițiile de detenție ale persoanelor private de libertate;
- să primească explicații de la persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile asupra chestiunilor ce urmează a fi elucidate în procesul efectuării controlului;
- să aibă întrevederi nelimitate și convorbiri personale, fără martori, iar în caz de necesitate, prin intermediul traducătorului, cu persoana aflată în locurile nominalizate, precum și cu oricare altă persoană care, în opinia sa, ar putea oferi informațiile necesare;
- să atragă, la efectuarea vizitelor preventive în locurile unde se află sau se pot afla persoane private de libertate, specialiști și experți independenți din diferite domenii, inclusiv juriști, medici, psihologi, reprezentanți ai asociațiilor obștești.

În componența Consiliului consultativ trebuie să fie incluși în mod obligatoriu reprezentanți ai societății civile.

²⁶ Art.23², 24 lit.b-d,f,g) din Legea cu privire la avocații parlamentari nr.1349 din 17.10.1997, Monitorul Oficial nr.82-83/671 din 11.12.1997

Finanțarea activității Mecanismului Național de Prevenire a Torturii

Statele-Părți garantează independența funcțională a mecanismelor naționale de prevenire, precum și independența personalului acestora. Statele-Părți se angajează să pună la dispoziție resursele necesare funcționării mecanismelor naționale de prevenire.²⁷

Ca o sursă de îndrumare, Protocolul Opțional solicită statelor părți să examineze Principiile privind statutul și funcționarea instituțiilor naționale pentru protecția drepturilor omului, cunoscute și sub denumirea „Principiile de la Paris”.²⁸

Autonomia financiară este un criteriu fundamental, fără de care mecanismele naționale de prevenire nu vor putea să-și exercite independența în luarea deciziilor. Mecanismul național de prevenire trebuie să fie financiar independent, pentru a fi capabil să-și îndeplinească funcțiile de bază. Principiile de la Paris accentuează necesitatea unei finanțări adecvate care îi va permite să dispună de propriul personal și oficii, în scopul de a fi independent de Guvern și a nu se supune unui control financiar.²⁹

Cu regret, în Republica Moldova implementarea Mecanismului Național de Prevenire nu a fost însoțită de o creștere corespunzătoare a resurselor financiare, fapt care-i împiedică activitatea.

Problema respectivă și-a găsit reflectare și în Raportul Comitetului European pentru prevenirea torturii urmare a vizitei efectuate în Republica Moldova în perioada 27-31 iulie 2009³⁰, în Recomandările Comitetului pentru Drepturile Omului a ONU adoptate pe marginea audierii celui de-al doilea raport periodic prezentat de Republica Moldova în perioada 13-14 octombrie 2009.³¹

²⁷ Art.4 al Protocolului Opțional la Convenția ONU împotriva torturii și a altor tratamente cu cruzime, inumane sau degradante a fost adoptat la 18 decembrie 2002 la sesiunea a 57-a a Asambleei Generale a Organizației Națiunilor Unite, <http://www2.ohchr.org/english/law/cat-one.htm>

²⁸ Principiile privind statutul și funcționarea instituțiilor naționale pentru protecția drepturilor omului adoptate în luna martie 1992, parte componentă a Rezoluției Asambleei Generale a ONU 48/134 din 20 decembrie 1993, <http://www.un.org/russian/documen/convents/paris.htm>

²⁹ Principul 2 din Principiile privind statutul și funcționarea instituțiilor naționale pentru protecția drepturilor omului adoptate în luna martie 1992, parte componentă a Rezoluției Asambleei Generale a ONU 48/134 din 20 decembrie 1993, <http://www.un.org/russian/documen/convents/paris.htm>

³⁰ Comitetul recomandă ca să fie luate măsuri fără întârziere pentru a se asigura că Mecanismul Național de Prevenire a Torturii își exercită competențele pe deplin și fără restricții, ținând cont de recomandările, observațiile și orientările care au fost elaborate de Subcomitetul ONU de prevenire, în vederea consolidării capacităților și mandatului Mecanismului Național de Prevenire.

³¹ Par.10 lit.a): Statul-parte trebuie să fortifice MNPT și să susțină independența acestuia, mai cu seamă prin intermediul sporirii resurselor financiare alocate acestuia.

De rînd cu aceasta, sarcina acoperirii cheltuielilor necesare pentru efectuarea vizitelor preventive, inclusiv remunerarea experților care urmează a fi atrași la efectuarea vizitelor preventive și/sau de monitorizare a fost pusă în seama Centrului pentru Drepturile Omului.³²

Funcționarea eficientă în scopul realizării sarcinilor MNPT presupune operativitate și mobilitate pe cînd reprezentanțele teritoriale ale instituției nu dispun de unități de transport, iar cele ale Centrului pentru Drepturile Omului au o uzură excesivă.

Implicarea organizațiilor neguvernamentale în activitatea Mecanismului Național de Prevenire a Torturii

Cooperarea cu societatea civilă reprezintă o componentă importantă a activității Centrului pentru Drepturile Omului, tradusă printr-un dialog permanent și dinamic, în vederea realizării obligațiunilor asumate atît la capitolul prevenirii torturii cît și în alte segmente de activitate.

După cum s-a menționat, Centrul pentru Drepturile Omului a creat un consiliu consultativ, în componența căruia au fost incluși reprezentanți ai societății civile.

Mai mult decît atît, sub aspectul organizării interne a Mecanismului Național de Prevenire a Torturii în Republica Moldova, există un proces transparent de selectare a membrilor Consiliului consultativ, fapt care de la bun început a fost salutat de către organizațiile neguvernamentale cu activitate în domeniul drepturilor omului. De altfel, comisia de selectare a candidaților este constituită dintr-un grup de 5 persoane, care acționează cu titlu individual, dintre care doi avocați parlamentari, doi reprezentanți ai societății civile și un reprezentant al mediului academic, care se bucură de autoritate recunoscută. Componența comisiei este desemnată prin ordinul directorului Centrului pentru Drepturile Omului.³³

De asemenea, la aprobarea primei componente a Consiliului consultativ, s-a pus accent pe reprezentanții organizațiilor neguvernamentale, mizînd în primul rînd pe experiența lor în monitorizarea locurilor de detenție, precum și pe relațiile de încredere, pe care ei, posibil, le-au stabilit cu persoanele private de libertate. De asemenea, reprezentanții societății civile fiind abilitați în calitatea lor de membri ai Consiliului consultativ cu unele atribuții ale avocaților parlamentari sînt priviți ca o importantă verigă în șirul mecanismelor naționale de prevenire a torturii.

³² Art.39 din Hotărîrea Parlamentului de aprobare a Regulamentului Centrului pentru Drepturile Omului, a structurii, a statului de funcții și a modului de finanțare a acestuia nr.57 din 20.03.2009, Monitorul Oficial nr.81/276 din 25.04.2008; Art.35 din Regulamentul de organizare și funcționare a Consiliului consultativ.

³³ Pct.10 din Regulamentul de organizare și funcționare a Consiliului consultativ, aprobat prin ordinul Directorului Centrului pentru Drepturile Omului din 31.01.2008, în baza avizului Comisiei pentru drepturile omului a Parlamentului CDO-4 nr.11 din 25 ianuarie 2008

Activitatea în cadrul Consiliului consultativ este bazată pe principiul voluntariatului fapt care o face puțin atractivă în aspect material. Această situație îmbinată cu activitățile curente ale organizațiilor neguvernamentale, lideri ai căror sînt, unii membri ai Consiliului consultativ au lipsit de la ședințele de lucru și nu au realizat o parte din vizitele preventive planificate, fapt ce a condiționat un nivel relativ scăzut al participării membrilor Consiliului consultativ la efectuarea vizitelor preventive și/sau de monitorizare. Totodată un indice ce determină plenitudinea activității de prevenire și eradicare a torturii și relelor tratamente indiscutabil este respectarea termenului convenit de întocmire a rapoartelor și nu în ultimul rînd calitatea acestuia.

Din data aprobării primei componente a Consiliului consultativ, pe parcursul anului 2008 și 2009, 5 membri ai CC au depus cereri prin care au solicitat încetarea calității de membru, pe motiv că sînt implicați în alte activități care nu le oferă suficient timp pentru realizarea sarcinilor asumate.

Pentru completarea locurilor vacante, la data de 16 octombrie 2009, Centrul pentru Drepturile Omului a anunțat concurs pentru suplinirea componentei Consiliului consultativ, termenul limită de depunere a actelor fiind 1 noiembrie 2009. Dat fiind faptul că în perioada indicată au fost depuse doar 2 dosare, s-a decis prelungirea termenul de depunere a actelor pînă la data de 13 noiembrie 2009. În cele din urmă au fost înregistrate 7 dosare.

Este important de menționat, că începînd cu luna noiembrie 2008 a fost instituită o nouă practică potrivit căreia membrilor Consiliului consultativ le-a fost acordată libertate deplină la alegerea locurilor de detenție pe care doresc să le viziteze și că aceștia pot efectua vizite fără participarea nemijlocită a avocatului parlamentar. Pînă la desemnarea în funcția de avocat parlamentar al dlui Anatolie Munteanu, realizarea vizitelor preventive era posibilă doar cu participarea nemijlocită a predecesorului său.

Vizite preventive efectuate în conformitate cu cerințele Protocolului Opțional la Convenția ONU împotriva torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante

Pe parcursul anului 2009, Mecanismul Național de Prevenire și-a continuat activitatea prin examinarea cu regularitate a tratamentului aplicat persoanelor private de libertate la dispoziția unui organ de stat sau la indicația acestuia, sau cu acordul ori consimțămîntul său tacit, în vederea consolidării protecției acestor persoane împotriva torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante.

În perioada de referință au fost efectuate 125 de vizite preventive și/sau de monitorizare, dintre care:

- 71 de vizite au fost efectuate de către avocații parlamentari;
- 22 de vizite au fost efectuate de către avocații parlamentari împreună cu membrii Consiliului consultative;
- 32 de vizite au fost efectuate de către membrii Consiliului consultativ.

Totodată, în raport cu instituțiile vizitate:

- 41 de vizite au fost efectuate în instituțiile subordonate Ministerului Justiției;
- 73 de vizite au fost efectuate în instituțiile subordonate Ministerului Afacerilor Interne;
- 6 vizite au fost efectuate în instituțiile subordonate Ministerului Sănătății;
- 3 vizite au fost efectuate în instituțiile subordonate Ministerului Protecției Sociale, Familiei și Copilului;
- 2 vizite au fost efectuate în alte instituții.

Totodată, 50 de vizite preventive au fost efectuate în timpul evenimentelor din 7 aprilie 2009.

În urma vizitelor efectuate avocatul parlamentar a intervenit cu 26 de acte de reacționare, dintre care 17 demersuri prin care s-a solicitat intentarea unui proces disciplinar sau penal în privința persoanei cu funcții de răspundere care a comis încălcări ce au generat lezarea considerabilă a drepturilor și libertăților omului și 11 avize cu recomandări privind măsurile ce urmează a fi luate pentru repunerea în drepturi a persoanelor. Urmare a acestor acțiuni, au fost intentate 22 de dosare penale, în privința a 6 persoane au fost aplicate sancțiuni disciplinare, 8 persoane dintre care doi șefi de penitenciare au fost atenționați și preîntâmpinați asupra neadmiterii curențelor în activitate. Cu excepția a trei avize, măsurile prevăzute în acestea au fost aduse la îndeplinire de autoritățile cărora le-au fost expediate în măsura în care acțiunile nu au necesitat investiții financiare majore.

În comparație cu anul 2008, numărul vizitelor efectuate pe parcursul anului 2009 s-a majorat considerabil, și anume:

<i>N/o</i>	<i>Categoria instituțiilor</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>
1.	Instituții subordonate Ministerului Afacerilor Interne	27	73
2.	Instituții subordonate Ministerului Justiției	13	41
3.	Instituții subordonate Ministerului Sănătății	2	6
4.	Instituții subordonate Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei	1	3

5.	Altele	-	2
----	--------	---	---

Cu referire la actele de reacționare cu care s-a intervenit în cadrul activității Mecanismului Național de Prevenire, situația poate fi ilustrată în modul următor:

N/o	Tipul actului	2008	2009
1.	Avize (art.27 din Legea RM cu privire la avocații parlamentari)	2	11
2.	Demersuri (art.28 alin.(1) lit.b) din Legea RM cu privire la avocații parlamentari)	2	17

Vizitele efectuate în cadrul activității Mecanismului Național de Prevenire atât în anul 2008 cât și 2009 au permis avocaților parlamentari și membrilor Consiliului consultativ să acumuleze informații și detalii ce țin de condițiile de detenție și respectarea drepturilor procesuale ale persoanelor aflate în custodia poliției. La rîndul său, aceste informații au făcut posibil scoaterea în evidență a trăsăturilor de bază ce caracterizează starea de lucruri.

Cu referire la situația din Transnistria, pe parcursul anului 2009 s-a majorat numărul sesizărilor parvenite de la cetățenii domiciliați în această regiune, dar și de la organizația neguvernamentală Promo-LEX, preocupată de promovarea și apărarea drepturilor omului, în special în regiunea nominalizată, în care se invocă încălcarea dreptului constituțional la viață și la integritate fizică și psihică și dreptului constituțional la libertatea și siguranța persoanei.

În mod special, se face referință la aplicarea pe larg a reținerilor nejustificate, a torturii și altor rele tratamente, imediat după reținere, de către colaboratorii ministerului securității naționale, colaboratorii miliției și a sistemului penitenciar, cu scopul de a obține de la persoanele reținute sau arestate recunoașterea vinovăției în comiterea infracțiunilor ce li se impută.

Alte aspecte, care în lumina jurisprudenței Curții Europene pentru Drepturile Omului pot fi calificate drept tratament inuman și degradant, de asemenea invocate în adresări, se referă la condițiile neadecvate de detenție din penitenciare și izolatoarele de detenție provizorie, neacordarea asistenței medicale adecvate, cantitatea insuficientă și calitatea neadecvată a hranei.

În privința instituțiilor penitenciare, Raportorul Special ONU pe problemele torturii s-a arătat îngrijorat de nivelul violenței între deținuți. În ceea ce privește tratamentul pe perioada aflării în custodia miliției, Raportorul Special a primit plîngeri consistente și credibile de bătăi

frecvente și alte forme de maltratare și tortură, mai ales în timpul interogării. Metodele de tortură includ bătăi severe cu pumnii și bastoanele de cauciuc, inclusiv pe tălpi și rinichi, electroșocuri, ace introduse sub unghii.³⁴

În acest context menționăm, că în cadrul examinării acestor sesizări, avocații parlamentari au intervenit către Împuternicitul pentru Drepturile Omului din regiunea transnistreană, dl Vasile Kaliko, abilitat cu dreptul de a vizita locurile de detenție din regiune.

Avocatul parlamentar, în baza unei sesizări parvenite de la organizația neguvernamentală „Promo-LEX”, a intervenit și pe cazul cet. Matcenco Iurie, deținut în penitenciarul nr.3, or. Tiraspol, rudele căruia făceau referință la reținerea ilegală a acestuia, la condițiile neadecvate de detenție existente în penitenciarul nominalizat, la aplicarea față de el a presiunilor fizice și psihice de către colaboratorii structurilor de forță transnistrene cu scopul de a obține declarații favorabile. Însă, rezultatele obținute, dar și impedimentele legate de interdicția vizitării locurilor de detenție din regiune, nu permit formarea unei viziuni complete și obiective asupra tratamentului aplicat deținuților.

De asemenea, în cadrul unei întrevederi cu Împuternicitul pentru Drepturile Omului din regiunea transnistreană, s-a discutat despre situația referitoare la tratamentul aplicat de către autoritățile transnistrene față de persoanele aflate în detenție, fiind stabilite unele relații de colaborare, însă care nu sunt de natură să soluționeze în deplină măsură problemele existente în regiune, fiind necesară o implicare mai activă a autorităților statale în acest sens.

De asemenea, prin prisma Legii privind formularea declarațiilor la Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante nr.178 din 26.07.2007, cu referire la art.21 și art.22 din Convenție, și contribuind la instruirea juridică a populației, avocații parlamentari au încurajat petenții care pretind că sunt victime ale unei violări de a adresa comunicări individuale Comitetului ONU împotriva torturii.

Situația persoanelor deținute în instituțiile subordonate Ministerului Afacerilor Interne

Pornind de la gradul de importanță, una din cele mai importante curențe în activitatea organelor MAI vis-a-vis de funcționalitatea Mecanismului Național de Prevenire constă în cunoașterea și/sau aplicarea defectuoasă de către unii colaboratori ai subdiviziunilor Ministerului Afacerilor Interne a atribuțiilor sale funcționale și a Legii cu privire la avocații

³⁴ Par.28, Raport al Raportorului Special pentru tortură și alte forme crude, inumane sau degradante de tratament sau pedeapsă, Manfred Nowak, din 12 februarie 2009, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G09/107/71/PDF/G0910771.pdf>

parlamentari, exprimată prin limitarea accesului necondiționat în locurile de detenție din comisariatele de poliție sau în alte subdiviziuni.

În cadrul vizitei preventive în locul de detenție din incinta Gării Feroviare Chișinău a Comisariatului de poliție în Transport (12.01.2008), accesul avocatului parlamentar a fost restricționat. La vizita din 29.05.2008, avocatului parlamentar și membrilor Consiliului consultativ le-a fost restricționat accesul pe teritoriul Regimentului de patrulă și santinelă „Scut” al Comisariatului General de Poliție Chișinău. Totodată, colaboratorii de poliție de la unitatea de gardă **primejduind exercitarea mandatului Mecanismului Național de Prevenire a Torturii**, i-au sugerat avocatului parlamentar și membrilor Consiliului să meargă la Comisariatul General de Poliție al municipiului Chișinău pentru a obține permisiunea scrisă de la Comisar.³⁵

Pe parcursul anului 2009, de asemenea au fost atestate atare cazuri la Departamentul Serviciilor Operative a Ministerului Afacerilor Interne – vizita din 28.05.09 a funcționarilor CpDOM a fost posibilă abia după 40 min; Comisariatul de poliție al sectorului Rîșcani, municipiul Chișinău vizita avocatului parlamentar și a membrilor Consiliului consultativ a fost restricționată pentru o perioadă de circa 15 min; **nu s-a permis accesul în general:** la 09.04.09 în Comisariatele de poliție a sectoarelor Rîșcani și Buiucani, la 11.04.09 - Comisariatul General de Poliție al municipiului Chișinău și Comisariatul de poliție al sectorului Centru, municipiul Chișinău. Și aceasta, în pofida faptului că în perioada 8-10 aprilie 2009, avocatul parlamentar a expediat în adresa tuturor Comisariatelor de Poliție din sectoarele municipiului Chișinău, Comisariatului General de Poliție al municipiului Chișinău, precum și Ministerului Afacerilor Interne adresări prin care se solicita de a asigura accesul necondiționat a avocaților parlamentari și membrilor Consiliului consultativ în Izolatoarele de detenție preventivă din subordine pentru a asigura buna funcționare a Mecanismului Național de Prevenire a Torturii. De asemenea, au fost expediate pentru informare actele normative naționale și internaționale care reglementează activitatea Mecanismului Național de Prevenire a Torturii.

Pe faptul restricțiilor și accesului cu întârziere în incinta Comisariatelor de poliție avocatul parlamentar a sesizat în repetate rînduri conducerea Ministerului Afacerilor Interne, însă totul s-a limitat la remiterea unei circulare către conducătorii subdiviziunilor subordonate MAI, însoțită de varianta integrală a Legii RM cu privire la avocații parlamentari nr.1349 din 17.10.1997, precum și la atenționarea persoanelor vinovate. Mai nou, a fost dispusă efectuarea unei investigații interne, asupra rezultatelor căreia nefiind informați pînă la moment. De asemenea, constatăm că asemenea cazuri au avut loc și după măsurile întreprinse de către

³⁵ Raportul cu privire la activitatea Mecanismului Național de Prevenire a Torturii în anul 2008, pag.10, http://www.ombudsman.md/file/Raport_mecanism.pdf

Ministerul Afacerilor Interne, ceea ce indică la ineficiența lor. Acest fapt demonstrează, că implementarea Mecanismului național de prevenire a torturii în Republica Moldova întâlnește unele deficiențe dictate de conformarea lentă a autorităților la cerințele Protocolului Opțional la Convenția ONU împotriva torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante.

Activitatea Izolatoarelor de detenție provizorie din cadrul Comisariatelor de Poliție este reglementată prin Ordinul Ministerului Afacerilor Interne cu privire la modul de organizare și desfășurare a activității de pază, escortare și deținere a persoanelor reținute și arestate în izoloarele de detenție provizorie nr.5 din 5 ianuarie 2004.

Potrivit pct.1.1 al anexei nr.2, Ordinul nominalizat reglementează regimul și condițiile de deținere a persoanelor reținute și arestate, bănuite și învinuite de comiterea infracțiunilor.

De fapt, acest ordin este depășit de timp și necesită a fi modificat esențial. Astfel, după ce a fost stipulat, Ordinul a fost aprobat în scopul îndeplinirii stricte a Legii RM cu privire la arestarea preventivă nr.1226 din 27.06.1997 (abrogat la 01.07.2005)³⁶ și Codului de procedură penală întru respectarea drepturilor reținuților și arestaților în izoloarele de detenție preventivă.

Împreună cu acesta, nici în Codul de executare, Legea cu privire la sistemul penitenciar nr.1036 din 17.12.1996, Legea cu privire la poliție nr.416 din 18.12.1990, Legea cu privire la Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției și nici în Statutul executării pedepsei de către condamnați aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.583 din 26.05.2006 nu sînt prevăzute asemenea instituții pentru detenția persoanelor.

De menționat, că în conformitate cu normele Codului de executare, persoanele față de care a fost aplicată arestarea preventivă³⁷ sau aplicată sancțiunea arestului contravențional³⁸ urmează a fi deținute în penitenciare. Cu referire la normele citate, nu sînt excluse pe viitor condamnări pentru condițiile de detenție în timpul executării unui arest contravențional, deoarece acesta, de facto, se execută în Izoloarele de detenție provizorie din cadrul Comisariatelor de Poliție.

În aceste condiții, poate fi ridicată problema constituționalității locurilor respective de detenție, care, în principiu, există în toate comisariatele raionale de poliție, activitatea cîtorva fiind sistată pe parcursul ultimilor 2 ani.

De asemenea, au fost atestate cazuri, cînd în Izolatorul de detenție preventivă al Comisariatului General de Poliție al mun. Chișinău, se dețineau persoane cu statut de

³⁶ Art.334 lit.c) Cod de executare, Monitorul Oficial nr.34-35/112 din 03.03.2005

³⁷ Persoanele față de care a fost aplicată arestarea preventivă sînt deținute în penitenciare - art.323 alin.(1) Cod de executare, Monitorul Oficial nr.34-35/112 din 03.03.2005

³⁸ Executarea sancțiunii arestului contravențional se asigură de către penitenciare – art.333 alin.(3) Cod de executare, Monitorul Oficial nr.34-35/112 din 03.03.2005

condamnat, transferate aici dintr-o instituție penitenciară pentru efectuarea acțiunilor de urmărire penală. Transferurile respective au fost efectuate în baza încheierilor judecătorului de instrucție, în care, în mod eronat s-a făcut referință la prevederile art.217 alin.(2) Cod de executare³⁹.

Urmare a intervenției avocatului parlamentar cu acte de reacționare către Consiliul Superior al Magistraturii, prin care a atenționat asupra interpretării și aplicării neuniforme a legislației în cazul transferurilor persoanelor cu statut de condamnat din penitenciare în Izolatoare de detenție provizorie din subordinea Ministerului Afacerilor Interne, practica respectivă a fost sistată.

Conform constatărilor, în majoritatea cazurilor, încăperile Izolatoarelor de detenție preventivă sînt situate în subsolurile edificiilor comisariatelor de poliție, și acestea nu vor fi niciodată în măsură să ofere condiții de detenție adaptate detenției persoanelor plasate în detenție provizorie.

Situația este mai gravă în cazul locurilor de detenție din cadrul Comisariatelor de Poliție din sectoarele mun. Chișinău, Comisariatelor raionale de Poliție în care activitatea Izolatoarelor de detenție provizorie a fost sistată, precum și în cazul posturilor de poliție din sectoarele municipiilor, orașelor și localităților rurale. Aceste locuri sînt destinate pentru deținerea persoanelor pentru o perioadă de timp ce nu depășește 3 ore. În cadrul vizitelor au fost constatate cazuri, cînd persoanele au fost deținute în aceste locuri pînă la 2 zile.

În această ordine de idei, un prim pas în asigurarea exercițiului la viața și la integritate fizică și psihică rezidă în necesitatea transferării Izolatoarelor de detenție preventivă din jurisdicția Ministerului Afacerilor Interne în jurisdicția Ministerului Justiției. Doar astfel este posibil de a exclude deținerea persoanelor în instituțiile subordonate Ministerului Afacerilor Interne unde s-a constatat că persoanele nu pot fi supuse unui examen medical obiectiv, condițiile de detenție reprezintă un risc iminent de a fi apreciate ca fiind neconforme cu cerințele internaționale în domeniu, persoanele sînt reținute cu încălcarea garanțiilor fundamentale, iar majoritatea dintre acestea pretind că au fost supuse relelor tratamente în primele ore după reținere.

³⁹ Dacă este necesar să se efectueze acte procedurale cu privire la o infracțiune săvîrșită de un condamnat care execută pedeapsa închisorii sau de o altă persoană, condamnatul, în baza încheierii judecătorului de instrucție sau a instanței de judecată, poate fi lăsat în izolatorul de urmărire penală sau transferat în el pe o anumită perioadă care nu poate depăși termenul ținerii în stare de arest prevăzut în art.186 din Codul de procedură penală.

Recunoscând că problema există și este actuală, autoritățile au decis să o includă pentru a fi realizată în Planul de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2004-2008.⁴⁰ Însă, în cele din urmă, această acțiune nu a fost realizată, una dintre principalele cauze constând în faptul că edificiile ce urmează a fi transmise vor necesita cheltuieli suplimentare pentru care nu sînt prevăzute mijloace financiare în bugetul de stat. De asemenea, au fost invocate argumente ce vizează imposibilitatea separării fizice ale Izolatoarelor de detenție provizorie de comisariate. Împreună cu aceasta, autoritățile au optat în favoarea construcției a 8 case de arest, obiectiv ce se regăsește în Concepția reformării sistemului penitenciar și Planul de măsuri pe anii 2004-2020 pentru realizarea Concepției reformării sistemului penitenciar aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr.1624 din 31.12.2003.

Totodată, necesitatea soluționării chestiunii transferării Izolatoarelor de detenție preventivă din jurisdicția Ministerului Afacerilor Interne în jurisdicția Ministerului Justiției a fost abordată și în Rapoartele Comitetului European pentru Prevenirea Torturii urmare a vizitelor efectuate în Republica Moldova în perioada 14-24 septembrie 2007, 23-31 iulie 2009; Rapoartele Centrului pentru Drepturile Omului privind respectarea drepturilor omului pentru anii 2003, 2004, 2005, 2008, precum și în Raportul cu privire la activitatea Mecanismului Național de Prevenire a Torturii pentru anul 2008, aceste recomandări nefiind urmate de reacții adecvate din partea autorităților.

Condițiile materiale de detenție

Comparativ cu anul 2008, primul an de funcționare a Mecanismului Național de Prevenire în Republica Moldova, s-a constatat că în anul 2009 condițiile de detenție din Izolatoarele de detenție provizorie din cadrul Comisariatelor de Poliție nu au suferit careva îmbunătățiri substanțiale, acestea rămînînd în mare parte a fi neconforme standardelor internaționale în domeniu.

Ministerul Afacerilor Interne dispune de 38 de izoloare de detenție provizorie, activitatea a 8 izoloare fiind sistată. Capacitatea celor aflate în funcțiune este de 1065 de persoane, dispunînd de 279 de celule.

Din cauza necorespunderii normelor tehnice și standardelor de detenție recunoscute, prin ordinul MAI nr.291 din 13.08.2007 a fost sistată activitatea izolatoarelor de detenție provizorie din cadrul Comisariatelor de Poliție Ialoveni, Dondușeni, Strășeni; prin ordinul MAI nr.95 din 10.03.2008 a fost sistată activitatea izolatoarelor de detenție provizorie din cadrul Comisariatelor de Poliție Criuleni, Ștefan-Vodă, Glodeni, Ceadr-Lunga; și prin ordinul MAI

⁴⁰ Capitolul 7, pct.2 al Hotărîrii Parlamentului privind aprobarea Planului național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2004-2008 nr.415 din 24.10.2003, Monitorul Oficial nr.235-238/950 din 28.11.2003

nr.314 din 24.08.2009 este sistată activitatea izolatorului de detenție provizorie din cadrul Comisariatelor de Poliție Călărași.

Astfel, în majoritatea Izolatoarelor de detenție provizorie vizitate, persistă problema iluminării naturale și artificiale. Din motiv că unele Izolatoare de detenție provizorie sînt amplasate în subsolul Comisariatelor de Poliție, celulele acestora nu sînt dotate cu ferestre. Aici pot fi menționate Izolatorul de detenție provizorie din cadrul Direcției Servicii Operative a Ministerului Afacerilor Interne, Comisariatul de Poliție din Bălți, Soroca, Drochia. Numărul izolatoarelor de detenție provizorie amplasate în subsolul Comisariatelor de Poliție este de 30. În altele, cum ar fi Izolatorul de detenție provizorie din cadrul Comisariatului General de Poliție al municipiului Chișinău, Comisariatului de Poliție al raionului Leova, Edineț deși există ferestre, acestea sînt de dimensiuni mici și acoperite cu gratii metalice dublate de o sită metalică mărunță care limitează considerabil accesul luminii naturale în celule.

În ceea ce privește lumina artificială s-a constatat că aceasta era de asemenea mediocră.

În lipsa unor reglementări naționale la acest capitol, considerăm că aceste omisiuni nu numai că sînt incompatibile cu normele internaționale în domeniu,⁴¹ dar eventual ar putea comporta consecințe nefaste pentru imaginea Republicii Moldova pe plan internațional. În conformitate cu prevederile acestora, în toate locurile unde deținuților li se cere să lucreze sau să trăiască ferestrele trebuie să fie suficient de mari pentru a permite deținuților să citească sau să scrie fără să-și strice vederea, beneficiind de lumină naturală în condiții normale. Aceleași cerințe se referă și la lumina artificială. Totodată, ferestrele vor fi astfel construite încît să permită pătrunderea aerului proaspăt în celulă.

De menționat că actele nominalizate recomandă statelor membre să se ghideze la elaborarea legislației interne cît și în practică de principiile ce reies din textul acestora, reprezentînd în același timp condiții minime admise de către organele emitente.

Cu referire la existența sistemelor de ventilare, în unele Comisariate de Poliție acestea lipsesc (CPR Edineț), în altele, deși, acestea sînt prezente produc zgomote puternice, iar în cazul Izolatoarelor de detenție provizorie în care lipsește sistemul de încălzire (CPR Soroca) acestea sînt inutilizabile pe perioada rece a anului.

Tot din motivul amplasării Izolatoarelor de detenție provizorie în subsolul Comisariatelor de Poliție, în unele dintre acestea lipsește toaleta și lavoarul în celule

⁴¹ Normele Comitetului European pentru Prevenirea Torturii, <http://www.cpt.coe.int/en/documents/eng-standards.pdf>;
Recomandarea nr. R(87)3 adoptată de Comitetul de Miniștri a Consiliului Europei privind Regulile Europene pentru Penitenciare,
[http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/prisons_and_alternatives/legal_instruments/Rec.R\(87\)3.asp](http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/prisons_and_alternatives/legal_instruments/Rec.R(87)3.asp);
Rezoluției nr.663 C a Consiliului Economic și Social a ONU privind Ansamblul de Reguli Minime pentru Tratatul Deținuților, <http://www2.ohchr.org/english/law/treatmentprisoners.htm>;

(Departamentul Serviciilor Operative a MAI, Comisariatul de Poliție Bălți, Cahul, Vulcănești), fiind imposibil de a le conecta la sistemul de canalizare și apeduct. În cazul Comisariatului General de Poliție al mun. Chișinău s-a constatat că blocul sanitar din celulele Izolatorului nu corespunde normelor sanitar-igienice. Aici celulele sînt dotate cu un veceu de tip asiatic și un robinet, care servește concomitent și ca scurgere de apă și ca sursă de apă potabilă, reprezentînd un veritabil focar de infecție. Peretele ce desparte veceul de suprafața locativă a celulei nu era de natură să asigure intimitatea deținuților.

În același timp, standardele enunțate cer ca instalațiile sanitare și amenajările pentru acces să fie astfel concepute încît să permită fiecărui deținut să-și satisfacă necesitățile naturale cînd este necesar în condiții de curățenie și decență. Încăperile de deținere și în special acelea care sînt destinate deținuților în timpul nopții, trebuie să corespundă exigențelor de igienă, ținîndu-se cont de climă, mai ales în ceea ce privește cubajul de aer, suprafața minimă, iluminatul, încălzirea și ventilația.

Referitor la igiena personală, în timpul vizitelor s-a constatat că persoanelor deținute în izolatoarele de detenție provizorie din subordinea Ministerului Afacerilor Interne li se oferă posibilitatea de a face duș cel puțin odată în săptămîină. Totodată, deținuții nu sînt asigurați de către administrația locului de detenție cu articole indispensabile pentru sănătate și igienă.

La fel, deținuții beneficiază de dreptul de a purta hainele proprii. S-a constatat că majoritatea deținuților sînt puși în situația de a utiliza propria lenjerie de pat transmisă de către rudele lor, pe motiv că administrația locurilor de detenție nu pune la dispoziție careva obiecte în acest sens.

Cît privește locurile de dormit, în cadrul vizitelor efectuate la Direcția Serviciilor Operative a MAI și Comisariatul General de Poliție al municipiului Chișinău, acestea reprezentau niște platforme acoperite cu lemn. O situație similară a fost atestată și la Comisariatul de Poliție Bălți, Anenii Noi, Drochia, Hîncești.

De menționat, că pe marginea situației constatate în ceea ce privește condițiile neadecvate de detenție din izolatorul de detenție preventivă al Comisariatului General de Poliție al mun. Chișinău, avocatul parlamentar a prezentat conducerii Ministerului Afacerilor Interne un aviz cu recomandări în vederea ameliorării tratamentului aplicat persoanelor private de libertate. Urmare a intervenției avocatului parlamentar, de la geamurile celulelor Izolatorului de detenție provizorie al Comisariatului General de Poliție al municipiului Chișinău au fost înlăturate tablele metalice de protecție și sticla organică fapt ce a îmbunătățit iluminarea naturală și ventilarea; au fost construiți pereți despărțitori pentru izolarea veceului de restul suprafeței locative a celulei; au fost montate paturi separate pentru fiecare persoană deținută, cu

luarea în considerare a suprafeței necesare pentru fiecare deținut; au fost instalate lavoare și blocuri sanitare separate; paturile au fost dotate cu plapume, saltele și perne pentru fiecare deținut; au fost reîmprospătați pereții celulelor cu soluție de var; au fost instalate sisteme video pe perimetrul Izolatorului și în interior; a fost completată funcția vacantă de felcer-dezinfectant, care a efectuat o inventariere a medicamentelor, excluzându-le din uz pe cele cu termenul de valabilitate expirat depistate în cadrul vizitei 27 mai 2009.

De asemenea, la recomandarea avocatului parlamentar, conducerea Comisariatului de Poliție a raionului Edineț a sistat activitatea uneia din cele trei celule ale Izolatorului până la identificarea resurselor necesare și efectuarea lucrărilor de reparație în aceasta.

De menționat, că în cazul locurilor de detenție din cadrul Comisariatelor de Poliție din municipiul Chișinău, celulele la fel nu sînt echipate nici cu ferestre și lipsește sistemul de ventilație.

Problema limitei spațiului de detenție a constituit obiectul criticilor Republicii Moldova în rapoartele Comitetul European pentru Prevenirea Torturii urmare a vizitelor efectuate în Moldova în perioada 11 – 21 octombrie 1998, 10 – 22 iunie 2001, 20-30 septembrie 2004, 14-24 septembrie 2007. Problema respectivă s-a evidențiat mai ales în perioada evenimentelor din 7 aprilie, continuînd să existe și pînă în prezent.

În această ordine de idei menționăm că condițiile neadecvate de detenție din subdiviziunile Ministerului Afacerilor Interne rămîn în continuare a fi una din cauzele principale ale condamnării Republicii Moldova la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului. De fapt, starea de lucruri constatată pe parcursul anului 2008 și 2009, cu unele îmbunătățiri neesențiale, corespunde în linii mari cu cea descrisă și apreciată de Curtea Europeană pentru Drepturile Omului în hotărîrea *Becciev versus Moldova* din 4 octombrie 2005. Astfel, reclamantul a pretins că detenția sa timp de 37 de zile în Izolatorul de detenție provizorie al Direcției Serviciilor Operative a MAI a constituit o încălcare a dreptului său garantat de articolul 3 din Convenție. În acest caz Curtea a constatat violarea articolului 3 al Convenției pe motiv că în Izolatorul de detenție provizorie deținuții nu erau asigurați cu suficientă mîncare, reclamantul nu a beneficiat de plimbări la aer liber, fereastra celulei în care a fost deținut era acoperită cu plăci de metal care împiedicau pătrunderea luminii naturale, în celulă lumina electrică era aprinsă în permanență, iar deținuții erau forțați să doarmă pe platforme de lemn fără cearșafuri, saltele și perne asigurate.

În alte două cazuri, *Popovici versus Moldova*⁴² și *Stepuleac versus Moldova*⁴³ Republica Moldova a fost condamnată pentru violarea art.3 din Convenție pentru aceleași omisiuni.

⁴² Cauza Popovici c.Moldovei, cererile nr.289/04 și 41194/04, hotărîrea CEDO din 27 noiembrie 2007

Totodată, pronunțând aceste hotărâri Curtea a făcut trimitere la constatările Comitetului European pentru Prevenirea Torturii urmare a vizitelor în Republica Moldova în perioada, 10-22 iunie 2001⁴⁴ și 20-30 septembrie 2004⁴⁵, considerînd că acestea oferă, cel puțin, o bază credibilă pentru evaluarea condițiilor în care au fost deținuți.

Într-un alt caz⁴⁶, Republica Moldova a fost condamnată pentru încălcarea art.3 din Convenție din cauza condițiilor neadecvate de detenție din izolatorul de detenție preventivă al Comisariatului General de Poliție al mun. Chișinău. Reclamantul a invocat faptul că celulele în care el a fost deținut erau supraaglomerate, întunecoase, umede, murdare și în ele era cald.

⁴³ Cauza Stepuleac c.Moldovei, cererea nr.8207/06, hotărîrea CEDO din 6 noiembrie 2007.

⁴⁴ Par.53-58: În raportul său cu privire la vizita din anul 1998 (paragraful 56), CPT a fost obligat să conchidă că condițiile materiale de detenție în centrele de detenție (IDP-urile) vizitate constituiau în multe privințe tratament inuman și degradant și mai constituiau și un risc semnificativ pentru sănătatea persoanelor deținute. Deși, recunoaște că nu a fost posibil de a transforma peste noapte situația existentă în aceste instituții, CPT a recomandat un anumit număr de măsuri drastice imediate care să garanteze condiții elementare de detenție care să respecte cerințele fundamentale ale vieții și demnității umane. Din păcate, în timpul vizitei din anul 2001, delegația n-a găsit nici o urmă de astfel de măsuri de îmbunătățire, dimpotrivă, ea a constatat doar contrariul. Spre exemplu, renovarea și reconstrucția celulelor din IDP al Departamentului de combatere a crimei organizate și corupției din Chișinău (redeschis în anul 2000), care trebuiau să reflecte recomandările CPT din anul 1998, s-au dovedit a avea un efect contrar. Toate deficiențele conceptuale și organizaționale subliniate de CPT la acea perioadă au fost reproduse în mod conștiincios: celule fără acces la lumina naturală, iluminare artificială de intensitate slabă și aprinsă în permanență, ventilare inadecvată, mobilier care se compunea în exclusivitate din platforme fără saltele (deși unii deținuți aveau cuverturi proprii). O concluzie similară ar putea fi formulată în ceea ce privește noua secție a IDP din Bălți construită pentru deținuții sancționați administrativ. Poate fi doar regretat faptul că în eforturile lor de renovare a acestor clădiri – care în situația economică actuală merită laude – autoritățile moldovenești nu au acordat nici o atenție recomandărilor CPT. De fapt, această stare a lucrurilor sugerează mult că lăsând la o parte considerațiunile economice, condițiile materiale de detenție în secțiile de poliție rămân influențate de un concept referitor la privațiunea de libertate care a fost depășit. În IDP-urile vizitate delegația a primit numeroase plângeri cu privire la cantitatea de hrană. Aceasta includea, în principiu: o cană cu ceai fără zahăr și o felie de pâine dimineața, terci din cereale la amiază și o cană cu apă caldă seara. În unele locuri mâncarea era distribuită doar o dată pe zi și era constituită dintr-o supă și o felie de pâine. Cu privire la accesul la veceu la momentul dorit, CPT dorește să sublinieze că el consideră că practica potrivit căreia deținuții își satisfac necesitățile fiziologice folosind vase în prezența unei sau a câtorva persoane, într-un spațiu atât de limitat precum sînt celulele din IDP, care servesc și ca spațiu în care ei locuiesc, este în sine degradantă, nu numai pentru individul în cauză, ci și pentru cei care sînt forțați să fie martori la ceea ce se întâmplă. Prin urmare, **CPT recomandă ca personalului de supraveghere să-i fie date instrucțiuni clare că deținuții, care sînt plasați în celule fără veceu, trebuie – dacă ei cer acest lucru - să fie scoși din celula lor fără întârziere în timpul zilei pentru a se duce la veceu.**

⁴⁵ Par.41-47: Din anul 1998, când a vizitat pentru prima dată Republica Moldova, CPT are îngrijorări serioase în ceea ce privește condițiile de detenție din instituțiile Ministerului Afacerilor Interne. CPT notează că în 32 din 39 IDP-uri au fost efectuate reparații „cosmetice” și că în 30 au fost create locuri pentru plimbări zilnice. Totuși, vizita din anul 2004 nu a permis înlăturarea îngrijorărilor Comitetului. De fapt, cele mai multe recomandări făcute nu au fost implementate. Dacă facem referire la secțiile de poliție sau IDP-urile vizitate, condițiile de detenție sînt, în mod invariabil, supuse aceluiași critici ca și în trecut. Celulele de detenție nu au acces la lumina zilei sau au acces foarte limitat; lumina artificială – cu puține excepții – era mediocră. Nicăieri persoanele obligate să petreacă noaptea în detenție nu primesc saltele și pături, chiar și cei deținuți pentru perioade mai lungi. Cei care au asemenea lucruri au putut să le obțină doar de la rudele lor... În ceea ce privește hrana ... în IDP-uri aranjamentele făcute erau aceleași ca și cele criticate în anul 2001 (a se vedea paragraful 57 din raportul cu privire la acea vizită): în general, trei porții modeste de mâncare pe zi care includeau ceai și o bucată de pâine dimineața, o farfurie de cereale la amiază și ceai sau apă caldă seara. Uneori era servită doar o masă pe zi. Din fericire, normele cu privire la primirea coletelor au fost îmbunătățite, ceea ce permitea deținuților care aveau rude afară să îmbunătățească un pic aceste porții zilnice insuficiente de mâncare. În concluzie, condițiile de detenție în secțiile de poliție rămân problematice; ele rămân dezastruoase în IDP-uri, continuând în multe privințe să constituie pentru deținuți un tratament inuman și degradant.

⁴⁶ Cauza Străisteanu c.Moldovei, cererea nr.4834/06, Hotărîrea CEDO din 7 aprilie 2009

Lumina naturală lipsea, dar în schimb era instalat un bec electric foarte slab, care era în permanență aprins. Ventilația nu funcționa în modul corespunzător, producând un zgomot puternic și doar mișca aerul dintr-o celulă în alta. Deținuților li se permitea să fumeze în celulă, din care motiv reclamantul avea dureri de cap constante și putea contacta o boală respiratorie. Celula avea veceu, însă fără apă curgătoare, fiind separată restul camerei de un perete de cincizeci de centimetri. În celulă era un miros foarte urât. Celula era infestată cu insecte și șobolani, iar deținuților li se permitea să facă duș doar cu apă rece odată la douăzeci de zile. Celulele aveau suprafața de aproximativ zece sau unsprezece metri pătrați și în ele se aflau tot timpul cel puțin opt persoane.

O situație alarmantă a fost constatată în cauza *Malai versus Moldova*⁴⁷, reclamantul invocând condițiile neadecvate de detenție din izolatorul de detenție provizorie al Comisariatului de Poliție Orhei. Astfel, acesta a relatat că inițial a fost plasat într-o celulă care nu avea pat, scaun, veceu sau lavoar, acestea fiind destinate pentru perioade de detenție nu mai mari de trei ore. Ulterior, a fost plasat în celula nr.9 al izolatorului, care nu avea ferestre. În izolator la fel nu exista ventilație. Lumina electrică era în permanență aprinsă, deși era atât de slabă încât era dificil de a distinge fețele altor deținuți. Celula avea o lungime de aproximativ șapte metri și o lățime de trei metri și în ea se aflau șase deținuți. Celula nu avea veceu, însă într-un colț, care nu era separat de restul celulei, se afla o căldare mare. În celulă nu era lavoar, iar deținuții trebuiau să păstreze apa în sticle din masă plastică pe care li se permitea să le umple din când în când în afara celulei. Nu existau paturi, ci doar o laiță groasă puțin mai înaltă decât podeaua pe care puteau dormi patru persoane. Celula nu era asigurată cu lenjerie pentru pat, iar reclamantul a pretins că el putea să doarmă doar câte o oră pe zi. Mai mult, celula era infestată cu insecte, iar ca rezultat corpul reclamantului era acoperit cu mușcături dureroase, unele dintre care au devenit, mai târziu, vânătăi. Reclamantul a trimis Curții fotografii prin care a arătat mușcăturile de pe corpul său. Hrana era insuficientă și de calitate foarte proastă. Deținuții erau hrăniți doar o singură dată pe zi din farfurii murdare, reclamantul fiind în permanență flămând. Rudelor sale nu li s-a permis să-i aducă hrană, deoarece el nu și-a recunoscut vina. Reclamantul nu putea să aibă vreun contact cu rudele sale și cu lumea din afară. El nu avea hârtie, stilouri sau plicuri. În cameră nu era radio sau televizor, iar din cauza lipsei luminii naturale, reclamantul nu știa niciodată ce perioadă a zilei era.

Cu referire la principiile generale cu privire la condițiile de detenție Curtea a stabilit, că tratamentul poate fi considerat ca fiind „inuman”, deoarece inter alia acesta a fost premeditat, a fost aplicat ore în șir și a cauzat fie leziuni corporale, fie suferințe fizice sau psihice intense.

⁴⁷ Cauza Malai c.Moldovei, cererea 7101/06, Hotărârea CEDO din 13 noiembrie 2008

Curtea a considerat un tratament ca fiind „degradant”, deoarece el a cauzat victimelor sentimente de frică îngrijorare și inferioritate capabile să le umilească sau să le înjosească. Pentru a determina dacă o anumită formă de tratament este degradantă în sensul art.3, Curtea va lua în calcul dacă scopul acestui tratament a fost de a umili și înjosi persoana, și dacă în ceea ce privește consecințele, acest tratament a afectat negativ personalitatea ei, într-un mod incompatibil cu art.3. Chiar și absența unui asemenea scop nu poate exclude categoric o constatare a violării art.3.

Art.3 cere statului să asigure ca persoana să fie deținută în condiții care sînt compatibile cu respectarea demnității sale umane, ca modul și metoda de executare a pedepsei să nu cauzeze persoanei suferințe sau dureri de o intensitate care să depășească nivelul de suferință inerent detenției și, avînd în vedere exigențele detenției, sănătatea și integritatea persoanei să fie în mod adecvat asigurate, printre altele, prin acordarea asistenței medicale necesare. Atunci cînd sînt evaluate condițiile de detenție, trebuie luate în considerație efectele cumulative ale acestor condiții, precum și durata detenției.

Tortura și rele tratamente

De rînd cu tratamentele inumane și degradante, observațiile făcute pe parcursul vizitelor în anul 2009 au arătat că aplicarea torturii față de persoanele aflate în custodia poliției continuă să existe. Analizînd informațiile privind motivele săvîrșirii infracțiunilor drept criteriu, acțiunile ilegale ale colaboratorilor de poliție pot fi caracterizate prin următoarele:

- săvîrșite în scopul obținerii declarațiilor, mărturisirilor, dobîndirii probelor favorabile prin metode ilegale;
- săvîrșite din dorința exteriorizării sentimentului de superioritate față de victimele acțiunilor sale și neglijare a regulilor generale de conduită, precum și posibilitatea aplicării situației de serviciu în scopuri „educative”;
- săvîrșite în procesul exercitării abuzive și fără cunoașterea legislației și a obligațiunilor de serviciu.

În cadrul vizitelor efectuate în instituțiile subordonate Ministerului Justiției majoritatea persoanelor chestionate au invocat aplicarea actelor de violență pe perioada deținerii în incinta Comisariatelor de Poliție. În special, aceste alegații se refereau la faptul că violența era aplicată de către colaboratorii de poliție chiar în primele ore după reținere, în cadrul audierilor și în lipsa unui avocat, iar în caz că aceștia refuzau să dea declarații favorabile, maltratarea continua și pe perioada detenției în izolatoarele de detenție provizorie, perioadă care dura de la 24 la 48 de ore.

În acest context, avocații parlamentari și-au exprimat în repetate rânduri poziția, prin care au condamnat vehement acțiunile de violență și actele de vandalism admise în cadrul manifestațiilor din 7 aprilie 2009, considerându-le ca fiind intolerabile pentru un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sînt garantate.

Desfășurarea evenimentelor au dat avocaților parlamentari suficiente temeiuri a conchide asupra realizării defectuoase a dreptului la libertatea întrunirilor garantat de art.11 al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și art.40 din Constituția Republicii Moldova, precum și asupra existenței carențelor grave în asigurarea dreptului la viață și la integritate fizică și psihică garantat de art.3 al Convenției și art.24 din Constituția Republicii Moldova.

Astfel, în cadrul vizitelor preventive întreprinse în Comisariatele de Poliție în urma evenimentelor din 7 aprilie curent, din cele 45 de persoane reținute de către forțele de ordine în legătură cu dezordinile din centrul capitalei care la acel moment se dețineau în izolatorul de detenție provizorie din cadrul Comisariatului General de Poliție al mun. Chișinău, 11 au invocat aplicarea excesivă a violenței din partea colaboratorilor de poliție la reținere. Doi dintre aceștia, M.A. și M.S. au afirmat că au fost maltratați în birourile de la etajul 2 al Comisariatului General de Poliție.

De menționat că prin ordinul Directorului Centrului pentru Drepturile Omului, la efectuarea vizitelor au fost antrenate și reprezentanțele Centului din teritoriu, fiind efectuate vizite preventive și în Comisariatele raionale de Poliție Cahul, Cantemir, Comrat, Anenii Noi, Leova, Fălești, Edineț, Sîngerei, Bălți, Glodeni, Briceni, Florești, Ocnița, Rîșcani, Dondușeni, Soroca, Drochia.

Practic toate persoanele intervievate au fost reținute în noaptea de 7 spre 8 aprilie, acestea relatînd că au fost maltratate de către colaboratori de poliție mascați, prin aplicarea loviturilor cu pumnii, picioarele și patul armei peste diferite părți ale corpului. Avocatul parlamentar a mai fost informat că după ce au fost aduși la Comisariatul General de Poliție al municipiului Chișinău, au fost loviți cu bastoanele de cauciuc și puși să treacă printr-un coridor, unde pe de o parte și alta erau polițiști care-i loveau cu bastoanele de cauciuc și cu picioarele.

Deși în marea majoritate reținuții au beneficiat de serviciile apărătorilor unii din ei nu au putut beneficia de serviciile unui avocat, pe motiv că Codul cu privire la contravențiile administrative (în red.1985) nu prevedea obligativitatea asigurării contravenienților cu avocat, chiar și în cazul în care pentru comiterea contravenției de care era suspectată persoana în

calitate de sancțiune era prevăzut arestul administrativ. Dar, în același timp acestor persoane le-au fost create impedimente în realizarea dreptului de a beneficia de serviciile unui avocat.

De menționat că avocatul parlamentar a atenționat asupra problemei că majoritatea persoanelor aflate în locurile de detenție din cadrul Comisariatelor de Poliție din sectoarele municipiului Chișinău erau reținute pentru comiterea huliganismului nu prea grav (art.164¹ CCA RM), la care în mod obligatoriu se adăuga opunerea de rezistență colaboratorului de poliție (art.174⁵ CCA RM) sau ultragiurea colaboratorului de poliție (art.174⁶ CCA RM). De asemenea s-a atenționat și asupra consecințelor pe care le generează prevederile art.249 al.3 CCA RM (în red. 1985), în virtutea cărora, pentru comiterea contravențiilor administrative enunțate mai sus, persoana putea fi reținută pînă la examinarea cazului de către instanța de judecată și că colaboratorii de poliție abuzau de această prevederi ori de cîte ori aveau ocazia.⁴⁸

De altfel, persoanelor reținute în legătură cu evenimentele din aprilie 2009 le-au fost incriminate aceleași articole.

Deși tardiv, la 31 mai 2009, a intrat în vigoare noul Cod contravențional, care a introdus o claritate cu privire la temeiurile în baza cărora poate fi reținută persoana, însă, problema nu este soluționată definitiv.

Rezultatele vizitelor au arătat că în cazul persoanelor reținute/arestate penal, avocații desemnați din oficiu își îndeplineau obligațiunile de apărător necorespunzător, asistența fiind de natură pur formală, avocații au manifestat lipsă de inițiativă în protejarea drepturilor și intereselor legitime ale bănușilor.

Prin urmare se impune în mod imperios ca Baroul Avocașilor să monitorizeze mai eficient procesul de acordare a asistenței juridice calificate din oficiu, prin crearea unui mecanism funcțional de evaluare și supraveghere a calității serviciilor prestate de către avocașii din oficiu, capabil să prevină orice greșeală sau violare a legii din partea organelor judiciare.

Un cadru legal care a fost aplicat defectuos de către colaboratorii de poliție se referă la acordarea posibilității deșinușilor de a informa una din rudele apropiate sau o altă persoană despre locul unde se deșin, ceea ce vine în contradicție cu prevederile art.173 CPP și art.247 CCA (în red.1985). Potrivit alegașiiilor reșinușilor, rudele au aflat despre locul deșinșiei lor de la colegi, prieteni, inspeștori de sector. În cazul cetățeanului V.A. (a.n. 1983), deșinșit în Izolatorul de deșinșie preventivă al Comisariatului General de Poliție al mun. Chișinău, locul aflării acestuia nu a fost comunicat nimănușii pînă la momentul vizitei avocatului parlamentar.

Totodată, la capitolul respectării drepturilor deșinușilor de a informa rudele asupra locului aflării lor a fost atestată o situație pozitivă la Comisariatele raionale de Poliție Drochia,

⁴⁸ Raportul cu privire la activitatea Mecanismului Nașional de Prevenire a Torturii în anul 2008, pag.14

Vulcănești și Taraclia, unde conducerea Comisariatelor au întreprins toate măsurile necesare în vederea realizării acestui drept.

În cadrul vizitei la Instituția penitenciară nr.13, mun. Chișinău, unde la acel moment fuseseră transferate 105 persoane din Izolatorul de detenție provizorie al Comisariatului General de Poliție al mun. Chișinău, la 27 dintre acestea au fost depistate și fixate diverse leziuni corporale, relatînd că leziunile le-au fost cauzate de către colaboratorii de poliție la reținere sau în perioada aflării în custodia poliției.

Totodată s-a constatat, că în privința a 24 de persoane procesele-verbale de reținere au fost întocmite cu încălcări procesuale, nefiind indicată fie data, fie ora reținerii. În cazul a 9 persoane procesele-verbale de reținere au fost întocmite după expirarea termenului legal de 3 ore.

De menționat, că în timpul vizitelor în locurile de detenție au fost interviewate 247 din persoanele arestate preventiv sau în privința cărora a fost aplicată sancțiunea arestului administrativ pentru comiterea contravențiilor administrative în legătură cu acțiunile de protest din 07.04.2009, inclusiv și 3 minori care la acel moment se dețineau în Instituția penitenciară nr.13, mun. Chișinău.

Urmare a informației acumulate și încălcărilor constatate în cadrul vizitelor preventive, la data de 17.04.2009, avocatul parlamentar a expediat în adresa Procuraturii Generale un aviz, la care a fost anexată lista nominală a persoanelor reținute, care la momentul transferului în Instituția penitenciară nr.13, mun. Chișinău prezentau leziuni corporale (fixate de medicii penitenciarului), recomandînd dispunerea efectuării unor anchete eficiente și cu celeritate a acestor cazuri de maltratare, cu stabilirea circumstanțelor în care persoanelor respective le-au fost cauzate leziunile corporale și identificarea și pedepsirea vinovaților. De asemenea, au fost anexate și listele persoanelor în privința cărora la întocmirea actelor de reținere au fost admise încălcări procesuale, avocatul parlamentar recomandînd ca organele procuraturii să reacționeze corespunzător.

Tot la 17.04.2009, avocatul parlamentar a sesizat Procuratura Generală, solicitînd de a dispune investigarea cazurilor de deces a cet. V.B., I.Ț, și E.Ț., precum și Procuratura municipiului Chișinău, căreia i-a solicitat investigarea cazurilor de maltratare a cet. B.O., M.A. și C.V.

La 21.04.2009, avocatul parlamentar a sesizat prin intermediul unui aviz conducerea Ministerului Afacerilor Interne, în care a notat asupra carențelor constate în cadrul vizitelor ce vizează neefectuarea adecvată a examenului medical a persoanelor plasate în custodia poliției, neacordarea asistenței medicale corespunzătoare acestora pe parcursul detenției, completarea

defectuoasă a registrelor, condițiile neadecvate de detenție, atenționînd și asupra consecințelor pe care le pot genera omisiunile menționate.

Urmare a informațiilor plasate pe site-urile www.unimedia.md, www.jurnal.md, www.chisinau.md, avocatul parlamentar a solicitat Procuraturii Generale să întreprindă măsurile ce se impun în vederea stabilirii locului aflării cet. D.S. și G.A., care continuau să fie dați dispăruți în urma protestelor din 7 aprilie curent. În cele din urmă aceștia au fost găsiți.

În acest context, trezește nedumerire modalitatea de examinare a sesizării avocatului parlamentar cu referire la pretensele abuzuri sexuale comise de către colaboratorii de poliție față de fetele reținute în incinta Comisariatului de Poliție. Astfel, prin răspunsul Procuraturii mun. Chișinău din 19.05.2009 am fost informați că alegațiile respective nu corespund realității și nu se corelează cu constatările de fapt. Ulterior, prin răspunsul parvenit de la Direcția Securitate Internă a Ministerului Afacerilor Interne din 18.02.2010 am fost informați că asemenea acțiuni totuși au avut loc, în acest sens fiind pornită și o cauză penală.

Cu trimitere la actele de reacționare a avocaților parlamentari sau în temeiul acestora pe marginea evenimentelor din 7 aprilie 2009, organele procuraturii au dispus pornirea urmăririi penale, și anume:

- în 9 de cazuri s-a dispus începerea urmăririi penale în baza art.309/1 Cod penal;
- în 2 cazuri s-a dispus începerea urmăririi penale în baza art.328 alin.(2) lit.a) Cod penal (12 părți vătămate);
- într-un caz s-a dispus începerea urmăririi penale în baza art.152 alin.(2) lit.e) Cod penal;
- într-un caz s-a dispus începerea urmăririi penale în baza art.187 alin.(4) Cod penal;
- într-un caz, pe faptul decesului cet.B.V., s-a dispus pornirea urmăririi penale în baza art.151 alin.(4) Cod penal.

Avocatul parlamentar insistă asupra vulnerabilității persoanelor deținute în izolatoarele de detenție provizorie din cadrul Comisariatelor de poliție, în care colaboratorii poliției au acces nelimitat în orice perioadă a zilei sau a nopții. Acesta constituie un argument irefragabil în favoarea urgentării procedurii de transmitere a izolatoarelor de detenție provizorie din subordinea Ministerului Afacerilor Interne în subordinea Ministerului Justiției. Se creează impresia că menținerea izolatoarelor în cadrul organelor de urmărire este în interesul acelor subiecți, care utilizează detenția propriu-zisă ca mijloc de influență fizică și psihică pentru recunoașterea, chiar și falsă, a vinovăției în comiterea infracțiunilor, cât și în interesul acelor care utilizează metode ilegale de obținere a declarațiilor. Din aceste considerente, realizarea

obiectivului ce se regăsește în Concepția reformării sistemului penitenciar și Planul de măsuri pe anii 2004-2020 pentru realizarea Concepției reformării sistemului penitenciar aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.1624 din 31.12.2003, și anume, construcția celor 8 case de arest a devenit o necesitate stringentă.

Avocatul parlamentar consideră, de altfel după cum rezultă și din Raportul Comisarului pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei urmare a vizitei în Republica Moldova din 25-28 aprilie 2009⁴⁹ și Raportului Comitetului European pentru prevenirea torturii urmare a vizitei în Republica Moldova din 27-31 iulie 2009⁵⁰, că este de datoria autorităților competente ale statului să investigheze și să elucideze cauzele și circumstanțele evenimentelor produse la 7 aprilie 2009, care prin stabilirea realității și adevărului ar aduce o contribuție la vindecarea traumei profunde suferite de poporul moldav.

Un aspect pozitiv constatat în cazul Izolatoarelor de detenție provizorie se referă la amenajarea adecvată a curților pentru plimbări, nefiind auzite careva plângeri de la persoanele aflate în detenție cu privire la refuzul de a fi scoși la plimbare, cu excepția persoanelor reținute urmare a evenimentelor din 7 aprilie, când din cauza supraaglomerării izolatoarelor nu era posibil de realizat acest lucru.

O altă carență sesizată în cadrul vizitelor se referă la completarea neadecvată a registrelor de evidență a persoanelor reținute și registrului de evidență a vizitatorilor, în unele lipsind ordinea cronologică.

Astfel, la Comisariatul de Poliție al sectorului Ciocana deși exista un registru sub forma unui caiet de 48 de file, înregistrarea vizitatorilor nu se efectua. La Comisariatul de poliție al sectorului Botanica înregistrarea se efectua doar la solicitarea vizitatorilor. La Comisariatul de Poliție al sectorului Rîșcani al capitalei, a fost constată o completare defectuoasă a registrului de evidență a persoanelor reținute.

În cazul unui minor care a fost reținut și maltratat în incinta Comisariatului de Poliție al raionului Leova, înregistrarea cu privire la aflarea acestuia în Comisariat lipsea, deși colaboratorii de poliție nu infirmău că minorul s-a aflat în perioada respectivă în comisariat.

Pe parcursul anului 2009, organele procuraturii au examinat 6027 de sesizări în care petenții au invocat aplicarea actelor de tortură, tratament inuman și degradant de către reprezentanții autorităților statului. Acest număr a crescut considerabil comparativ cu ultimii 4

⁴⁹ Par 35-50 Raportul Comisarului pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei urmare a vizitei în Republica Moldova din 25-28 aprilie 2009, <http://www.bice.md/UserFiles/File/chr-rpt-2009-md-ro.pdf>

⁵⁰ Raportului Comitetului European pentru prevenirea torturii urmare a vizitei în Republica Moldova din 27-31 iulie 2009, <http://www.cpt.coe.int/documents/mda/2009-37-inf-eng.pdf>

ani (anul 2005 – 1155 sesizări, anul 2006 – 1386 sesizări, anul 2007 – 1289 sesizări, anul 2008 – 1075 sesizări).

În 5334 de cazuri s-a dispus refuzul în pornirea urmăririi penale, din lipsa în acțiunile persoanelor ale căror acțiuni au fost reclamate a elementelor sau a faptului infracțiunii.

În 693 de cazuri a fost pornită urmărirea penală, și anume:

- 208 cauze au fost pornite în baza art.309/1 CP RM, pentru comiterea actelor de tortură;
- 438 cauze au fost pornite în baza art.328 CP RM, pentru comiterea actelor de violență și exces de putere;
- 47 cauze au fost pornite în baza altor norme pentru aplicarea tratamentului inuman și degradant.

Din numărul total al dosarelor investigate, procurorii au finalizat cercetările cu întocmirea rechizitoriului în 293 de cauze penale, acestea fiind trimise pentru examinare în instanțele de judecată, în total fiind inculpate 383 persoane.

În aceeași perioadă, în legătură cu faptul că în cadrul cercetărilor efectuate nu și-au găsit confirmare alegațiile victimelor care figurau în cauzele penale referitoare la maltratarea lor de către poliție, precum și în legătură cu faptul că în rezultatele investigațiilor efectuate nu s-a reușit administrarea probelor suficiente care să confirme vinovăția unor colaboratori de poliție în aplicarea relelor tratamente, precum și în comiterea altor infracțiuni, în 265 de cauze penale s-a dispus încetarea urmăririi penale din lipsa în acțiunile persoanelor suspectate a faptului sau elementelor infracțiunii.

Urmare a vizitelor efectuate și intervenției avocatului parlamentar cu acte de reacționare, precum și reieșind din jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului cu referire la subiectul dat, avocații parlamentari constată că autoritățile abilitate cu împuterniciri de investigare a cazurilor de aplicare a actelor de violență de către colaboratorii de poliție continuă să admită omisiuni.

Un exemplu elocvent în acest sens îl reprezintă cazul cet. C.S., care la 09.10.2009 a fost transferat din Comisariatul de Poliție al raionului Strășeni în Instituția penitenciară nr.13, mun. Chișinău. Fiind examinat de către medicul de gardă al penitenciarului nr.13, mun. Chișinău, acestuia i-au fost depistate și fixate următoarele leziuni corporale: contuzie și excoriație a țesuturilor moi a feței și trunchiului. Excoriații profunde a frunții.

Fiind vizitat la Instituția penitenciară nr.13, mun. Chișinău, cet. C.S. a explicat că la 09.10.2009, în jurul orelor 12⁰⁰, fiind escortat în celula de detenție preventivă a Comisariatului raional de Poliție a fost izbit cu capul de perete de către colaboratorul de poliție, locotenent-

major C.M., pe motiv că a refuzat de a da careva explicații pe marginea infracțiunilor în comiterea cărora este bănuit. De asemenea, a explicat că în urma loviturii și-a pierdut conștiința, iar când și-a revenit se afla la Spitalul raional. După ce a fost externat din spital a fost escortat înapoi la Comisariatul de Poliție la Judecătoria pentru a fi predat escortei. Inițial, serviciul de escortă al poliției a refuzat să-l primească pentru a fi escortat în penitenciarul 13, mun. Chișinău, pe motiv că avea leziuni corporale, însă după intervenția telefonică a colaboratorului de poliție C.M. către superiorii săi, cet. C.S. a fost acceptat pentru a fi escortat.

Inițial fiind refuzat în pornirea urmăririi penale, în urma documentării cazului, avocatul parlamentar a constatat cu certitudine că leziunile corporale i-au fost cauzate cet. C.S. în perioada aflării acestuia în custodia autorităților statului.

Avocatul parlamentar a intervenit cu un demers către Procuratura Generală, urmare a cărui fapt ordonanța de neîncepere a urmăririi penale a fost anulată și dispusă pornirea urmăririi penale în baza art.309/1 CP RM.

Într-un alt caz care a avut loc la 28 iulie 2009, minorul M.V. a fost adus și plasat în celula din incinta unității de gardă a Comisariatului de Poliție, unde a fost maltratat timp de circa o jumătate de oră de către un colaborator al poliției rutiere și o altă persoană îmbrăcată în civil. Conform raportului de expertiză, întocmit de către medicul legist la 08.07.2009, minorului M.V. i-au fost depistate leziuni corporale medii. Deși examinarea cazurilor de maltratare trebuie să fie efectuată de organe independente, în privința cărora nu există circumstanțe care ar pune la îndoială imparțialitatea acestora,⁵¹ în cazul dat investigația a fost efectuată de către colaboratorii Comisariatului de Poliție, care au intervenit către Procuratura raionului Leova cu propunerea de neîncepere a urmăririi penale. Urmare a intervenției avocatului parlamentar, la 10 august 2009, Procuratura raionului Leova a dispus pornirea urmăririi penale în baza indicilor componenței de infracțiune prevăzute de art.328 alin.(2) lit.a) CP RM.

După cum s-a menționat, maltratarea persoanelor aflate în detenție, precum și lipsa unor anchete efective pe marginea plîngerilor de maltratare constituie violări și omisiuni grave în

⁵¹ Par. 19, 85-87 din Protocolul de la Istanbul din 1999 recomandat prin rezoluția Adunării Generale a ONU 55/89 din 4 decembrie 2000, Manualul ONU de investigare efectivă și documentare asupra torturii și altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante, www.ohchr.org/Documents/Publications/training8Rev1ru.pdf

lumina art.3 din Convenție, fapt constatat și în cauzele examinate de Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, care au avut ca finalitate condamnarea Republicii Moldova.

Curtea europeană reamintește într-o formulare cvasi-permanentă că art.3 consacră una din valorile fundamentale ale societăților democratice. Chiar în condițiile cele mai dificile, precum lupta împotriva terorismului și crimei organizate, Convenția interzice în termeni absoluți tortura și pedepsele sau tratamentele inumane sau degradante. Art.3 nu prevede restricții, nu suferă nici o derogare, chiar în caz de pericol public care amenință viața națiunii.

Potrivit standardelor consacrate în art.3 din Convenție, atunci când unei persoane îi sînt cauzate leziuni corporale, în timp ce ea se află în detenție sau sub un alt control al poliției, orice astfel de leziune va crea o prezumție puternică că acea persoană a fost supusă maltratării. Ține de sarcina statului să dea o explicație plauzibilă despre circumstanțele în care au fost cauzate leziunile, neîndeplinirea căreia ridică o chestiune clară în temeiul articolului 3 al Convenției.

În procesul de apreciere a probelor, Curtea aplică în general, standardul de probațiune „dincolo de un dubiu rezonabil”. Totuși, astfel de probe pot fi deduse și din coexistența unor concluzii suficient de întemeiate, clare și concordate sau a unor similare prezumții incontestabile ale faptelor. Atunci când evenimentele într-o cauză sînt în totalitate sau în mare parte cunoscute numai de autorități, ca în cazul persoanelor aflate în custodia autorităților, se vor crea prezumții puternice ale faptelor în legătură cu leziunile corporale apărute în perioada detenției. Într-adevăr, sarcina probațiunii aparține autorităților, care trebuie să prezinte explicații satisfăcătoare și convingătoare.

Curtea reiterează că atunci când o persoană face afirmații credibile că a fost supusă unor tratamente contrare articolului 3 al Convenției de către poliție sau alți agenți ai statului, prevederile acestui articol, citite în contextul obligației generale a statului impuse de articolul 1 al Convenției de a „recunoaște oricărei persoane aflată sub jurisdicția sa drepturile și libertățile definite în Convenție”, impun efectuarea unei investigații oficiale efective. La fel ca și o investigație efectuată în virtutea articolului 2, o astfel de investigație ar trebui să permită identificarea și pedepsirea persoanelor responsabile. Altfel, interzicerea generală prin lege a torturii, tratamentelor sau pedepselor inumane și degradante, în pofida importanței sale fundamentale, ar fi inefectivă în practică și ar face posibil, în anumite cazuri, pentru agenții statului, să comită abuzuri împotriva persoanelor aflate sub controlul lor, ei beneficiind, astfel, de o imunitate virtuală.

Investigarea acuzațiilor grave de maltratare trebuie să fie deplină. Aceasta înseamnă că autoritățile trebuie să depună întotdeauna eforturi serioase pentru a afla ce s-a întîmplat și

nu trebuie să se bazeze pe concluzii pripite sau nefondate pentru a înceta investigația sau să le pună la baza deciziilor lor. Ele trebuie să întreprindă toți pașii rezonabili și disponibili lor pentru a asigura probe cu privire la incident, inclusiv, declarații ale martorilor oculari și probele medico-legale. Orice omisiune pe parcursul desfășurării investigației care ar putea submina posibilitatea sa de a stabili cauza leziunilor corporale sau identitatea persoanelor responsabile riscă să nu corespundă acestui standard.

Principii similare, la inițiativa Centrului pentru Drepturile Omului, au fost introduse și în legislația națională. Astfel, potrivit art. 10 alin.(3, 3¹) CPP RM⁵², în desfășurarea procesului penal, nimeni nu poate fi supus la tortură sau la tratamente cu cruzime, inumane ori degradante, nimeni nu poate fi deținut în condiții umilitoare, nu poate fi silit să participe la acțiuni procesuale care lezează demnitatea umană. Sarcina probațiunii neaplicării torturii și al altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante îi revine autorității în a cărei custodie se află persoana privată de libertate, plasată la dispoziția unui organ de stat sau la indicația acestuia, sau cu acordul ori consimțământul său tacit.

De asemenea, orice declarație, plângere sau alte circumstanțe ce oferă temei pentru a presupune că persoana a fost supusă acțiunilor de tortură, tratament inuman sau degradant urmează a fi examinate de către procuror, în modul prevăzut la art.274⁵³, în procedură separată, însă constatăm că aceste prevederi nu sînt respectate pe deplin.

În anul 2009, în baza art.309/1 CP RM, instanțele de fond au pronunțat 5 sentințe în privința a 9 persoane, toți colaboratori de poliție. Din acestea, 4 sentințe în privința a 8 colaboratori de poliție au fost de condamnare și o sentință în privința unui colaborator de poliție a fost de achitare. În privința tuturor celor 8 colaboratori de poliție, prin sentințele instanțelor de judecată le-a fost stabilită pedeapsa închisorii, însă cu aplicarea art.90 CP RM, a fost dispusă suspendarea condiționată a executării pedepsei stabilite vinovaților. Totodată, în calitate de pedeapsă complementară le-a fost aplicată privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate în cadrul Ministerului Afacerilor Interne.

În ceea ce privește condamnările în baza art.328 CP RM, pe parcursul perioadei vizate, în privința colaboratorilor de poliție au fost pronunțate 18 sentințe în privința a 23 de persoane, dintre care 14 sentințe în privința a 16 persoane au fost de condamnare, iar 4 sentințe în privința a 7 persoane au fost de achitare. Totodată din cei 16 colaboratori, doar în privința unuia a fost dispusă executarea pedepsei privative de libertate în penitenciar, în privința celorlalți pedeapsa

⁵² Sarcina probațiunii neaplicării torturii și al altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante îi revine autorității în a cărei custodie se află persoana privată de libertate, plasată la dispoziția unui organ de stat sau la indicația acestuia, sau cu acordul ori consimțământul său tacit.

⁵³ Art. 298 alin.(4) Cod de procedură penală nr.122 din 14.03.2003, Monitorul Oficial nr.104-110/447 din 07.06.2003

stabilită fiind suspendată condiționat în temeiul art.90 CP RM.⁵⁴ Sancțiunea complementară sub forma privării de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate în cadrul Ministerului Afacerilor Interne a fost aplicată în privința a 15 persoane.

Este de menționat că sancționarea prea blândă a reprezentanților autorităților statului vinovați de aplicarea torturii și a altor rele tratamente face ca asemenea cazuri să aibă loc în continuare.

Referindu-se la efectul preventiv al interdicției de aplicare a relelor tratamente, prin hotărîrea din 20 octombrie 2009 pronunțată în cauza *Valeriu și Nicolae Roșca versus Moldova*⁵⁵, Curtea pentru prima dată a condamnat Republica Moldova pentru nesancționarea adecvată a persoanelor care au aplicat tortura, aducînd critici serioase modului în care a fost înfăptuită justiția.

Reclamanții au susținut că au fost maltratați de către colaboratorii Comisariatului de Poliție al sectorului Centru, municipiul Chișinău, Comisariatului General de Poliție al municipiului Chișinău și Comisariatului de Poliție al raionului Ialoveni. Potrivit alegațiilor reclamanților, la Comisariatul de Poliție al sectorului Centru, municipiul Chișinău aceștia au fost bătuți timp de cîteva ore de către colaboratorii de poliție care i-au reținut. Ulterior au fost escortați la Comisariatul General de Poliție al municipiului Chișinău, unde au fost încătușați, loviți cu bastonul de cauciuc peste tălpi și electrocuțați, cu scopul de a-i determina să recunoască vina în comiterea unor infracțiuni pe care aceștia nu le-au comis. La 13 iunie 2001, reclamanții au fost transferați la Comisariatul de Poliție Ialoveni, pentru a verifica implicarea lor în comiterea altor infracțiuni.

În aceeași zi, Comisariatul de Poliție Ialoveni a fost vizitat de membrii Comitetului European pentru prevenirea torturii, cărora unul dintre reclamanți le-a relatat despre modul și locul unde a fost maltratat. De menționat, că membrii Comitetului au vizitat Comisariatul de Poliție Ialoveni la 14 și 15 iunie 2001. Abia la 18 iunie 2001 reclamanții au fost examinați de către un medic legist, care a confirmat existența la aceștia a leziunilor corporale ușoare.

Urmare a investigației efectuate de către autorități pe marginea plîngerilor de maltratare a reclamanților, trei colaboratori de poliție au fost recunoscuți vinovați de comiterea infracțiunii

⁵⁴ Dacă la stabilirea pedepsei cu închisoare pe un termen de cel mult 5 ani pentru infracțiunile săvîrșite cu intenție și de cel mult 7 ani pentru infracțiunile săvîrșite din imprudență, instanța de judecată, ținînd cont de circumstanțele cauzei și de persoana celui vinovat, va ajunge la concluzia că nu este rațional ca acesta să execute pedeapsa stabilită, ea poate dispune suspendarea condiționată a executării pedepsei aplicate vinovatului, indicînd numai decît în hotărîre motivele condamnării cu suspendare condiționată a executării pedepsei și termenul de probă. În acest caz, instanța de judecată dispune neexecutarea pedepsei aplicate dacă în termenul de probă pe care l-a fixat, condamnatul nu va săvîrși o nouă infracțiune și, prin comportare exemplară și muncă cinstită, va îndreptăți încrederea ce i s-a acordat. Controlul asupra comportării celor condamnați cu suspendarea condiționată a executării pedepsei îl exercită organele competente, iar asupra comportării militarilor – comandamentul militar respectiv. Termenul de probă se stabilește de instanța de judecată în limitele de la 1 an la 5 ani.

⁵⁵ Cauza Valeriu și Nicolae Roșca c.Moldovei, cererea nr.41704/02, hotărîrea CEDO din 20 octombrie 2009.

prevăzute la art.185 alin.2 CP RM (red.1961), fiindu-le stabilită pedeapsa cu închisoare pe un termen de trei ani, cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a practica anumite activități pe un termen de doi ani. Totodată, instanța a decis să suspende executarea pedepsei închisorii stabilită colaboratorilor de poliție pe un termen de un an.⁵⁶

Reclamanții au invocat că ei sînt în continuare victime ale relelor tratamente, în ciuda dezacordului manifestat de către cei trei colaboratori de poliție. Având în vedere intensitatea și scopul pentru care aceștia au fost supuși relelor tratamente (și anume, de a obține declarații favorabile), acest tratament urma a fi calificat ca tortură, în sensul art.3 din Convenție. Ei de asemenea au pretins că statul nu și-a îndeplinit obligația pozitivă ce decurge din art.3 al Convenției, pe motiv că investigația efectuată pe marginea plîngerii privind maltratarea reclamanților a decurs prea lent, durînd aproape 4 ani, iar prin pedeapsa neprivativă de libertate aplicată colaboratorilor de poliție, statul nu a asigurat efectul preventiv al interdicției legale de aplicare a relelor tratamente. Mai mult decît atît, reclamanții și-au exprimat dezacordul cu calificarea acțiunilor colaboratorilor de poliție, aceștia fiind condamnați pentru exces de putere și nu pentru acte de tortură.

În acest caz, Curtea a reamintit că bătăile peste tălpi aplicate reclamanților (falaka) este o formă de maltratare deosebit de condamnabilă care presupune intenția de a obține informații, a intimida sau a pedepsi (*Corsacov și Levința*), și poate fi considerată ca fiind tortură, în sensul art.3 din Convenție.

Curtea a notat că ține de competența instanțelor naționale să stabilească pedeapsa potrivită persoanelor care au săvîrșit infracțiuni, care va asigura pe de o parte restabilirea echității sociale, iar pe de altă parte prevenirea săvîrșirii de noi infracțiuni. Instanțele naționale au făcut acest lucru în cazul dat, explicînd motivele pentru care în privința colaboratorilor a fost aplicată suspendarea executării pedepsei închisorii, și anume: vîrsta relativ tînăra a făptuitorilor, lipsa antecedentelor penale, toți au familii și se caracterizează pozitiv în societate. Cu toate acestea Curtea a notat că instanțele naționale urmau să țină cont atît de circumstanțele atenuante cît și de cele agravante. Cu toate acestea, instanțele naționale nu au ținut cont de faptul că colaboratorii de poliției nu au regretat săvîrșirea celor comise și pe întreaga durată a procesului au negat aplicarea relelor tratamente față de reclamanți.

⁵⁶ Excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu, adică săvîrșirea de către o persoană cu funcție de răspundere a unor acte, care depășesc în mod vădit limitele drepturilor și atribuțiilor acordate de lege, dacă aceasta a cauzat daune considerabile intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice și juridice, însoțite fie de acte de violență, fie de folosirea armei, fie de acțiuni de tortură și care jignesc demnitatea personală a părții vătămate, - se pedepsește cu privațiune de libertate pe un termen de la trei la zece ani, cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a practica anumite activități pe un termen de pînă la cinci ani.

În cele din urmă Curtea a considerat că efectul preventiv al legislației adoptate, în mod special pentru prevenirea actelor de tortură, poate fi asigurat doar în cazul în care o astfel de legislație se aplică ori de câte ori circumstanțele o impun. Împreună cu aceasta, eșecul autorităților de a iniția o procedură penală în temeiul articolului 101/1 Codul penal (red. 1961)⁵⁷, fără nici o explicație cu privire la alegerea unui alt tip de infracțiune (abuz de putere), este insuficientă pentru a asigura efectul preventiv al legislației adoptate cu referire la prevenirea aplicării actelor de tortură.

Curtea a indicat că normele de procedură prevăzute la art.3 merg dincolo de o investigație preliminară, etapă în care... ancheta conduce la o acțiune în justiție în fața instanțelor naționale: acțiunea în ansamblul său, inclusiv în faza judecării cauzei trebuie să îndeplinească cerințele de interdicție consacrate în art.3. Aceasta înseamnă că autoritățile judiciare naționale trebuie să se asigure că suferințele fizice și psihice provocate nu vor rămâne nepedepsite. Acest lucru este esențial pentru păstrarea încrederii societății în justiție, servind sprijin pentru statul de drept, precum și pentru prevenirea oricărui aspect de toleranță sau implicare a autorităților în comiterea acțiunilor ilicite.

Serviciile medicale

Funcționarea eficientă a serviciilor medicale în Izolatoarele de detenție provizorie pot aduce o contribuție semnificativă la prevenirea torturii și al altor rele tratamente. Împreună cu aceasta, în cadrul vizitelor s-a constatat că examinarea medicală a persoanelor plasate în detenție fie este efectuată superficial, fie este efectuată cu întârziere, fie nu este efectuată deloc. Astfel, în rezultatul investigării circumstanțelor din 7 aprilie curent, examinarea persoanelor de către medic a fost efectuată abia după eliberarea acestora din detenție sau după transferarea lor în instituțiile subordonate Ministerului Justiției.

Tot la capitolul examinării medicale a persoanelor plasate în custodia poliției este de menționat că funcția de felcer este vacantă în Izolatorul de detenție provizorie al Comisariatului de Poliție Comrat din luna mai 2009, în Izolatorul de detenție provizorie a Comisariatului de Poliție Călărași – din noiembrie 2009, în Izolatorul de detenție provizorie a Comisariatului de

⁵⁷ Acțiunile prin care se provoacă în mod intenționat, unei persoane o durere sau suferințe puternice, fizice ori psihice, mai ales cu scopul de a obține de la această persoană sau de la o persoană terță informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis ori este bănuită că l-a comis, de a intimida sau de a face presiuni asupra ei ori de a intimida sau a face presiuni asupra unei terțe persoane, sau pentru oricare alt motiv bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci când asemenea durere sau astfel de suferințe sînt provocate de către un agent al autorității publice sau de orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau la instigarea ori cu consimțămîntul expres sau tacit al unor asemenea persoane, cu excepția durerii ori suferințelor, rezultînd exclusiv din sancțiuni legale, inerente acestor sancțiuni sau ocazionate de ele, - se pedepsesc cu privațiune de libertate pe un termen de la trei la șapte ani.

Poliție Ialoveni – din noiembrie 2009, În Izolatorul de detenție provizorie a Comisariatului de Poliție Strășeni – din anul 2008, în Izolatorul de detenție provizorie din cadrul Direcției Serviciilor Operative a MAI – din anul 1997.

Totodată, în Izolatoarele de detenție provizorie din Izolatoarele de detenție provizorie ale Comisariatelor de Poliție Nisporeni, Cimișlia, Basarabeasca, Cahul, felcerii activează prin cumul, fără a avea un regim de muncă stabilit, vizitînd izolatoarele doar la solicitarea colaboratorilor de poliție.

În custodia poliției, examinarea medicală a persoanei are loc în prezența colaboratorului de poliție, și în special al Șefului Izolatorului de detenție provizorie, ultimii avînd acces la actele de examinare medicală. De fapt, cerința respectivă decurge din pct.2.11 al Anexei nr.2 la ordinul Ministerului Afacerilor Interne cu privire la modul de organizare și desfășurare a activității de pază, escortare și deținere a persoanelor reținute și arestate în izolatoarele de detenție provizorie ale comisariatelor de poliție din 5 ianuarie 2004, în conformitate cu care, persoanele aduse în IDP, înainte de a fi repartizate în camere și celule sînt chestionate de către felcer și în prezența colaboratorului de serviciu cu privire la starea sănătății lor și supuși dezinfecției sanitare.

De menționat că prevederile respective sînt contrare Normelor Comitetului European pentru prevenirea torturii care recomandă ca examinarea medicală din custodia poliției să fie realizată în afara audierilor și, de preferat, nu în prezența ofițerilor de poliție. Mai departe, rezultatele fiecărei examinări, declarațiile relevante ale deținutului cît și concluziile doctorului trebuie înregistrate oficial de către doctor și puse la dispoziția deținutului și avocatului acestuia.⁵⁸

Cu referire la jurisprudența Curții Europene, în cauza **Gurgurov versus Moldova**⁵⁹, statul a fost condamnat pentru omisiunea autorităților de a efectua o investigație adecvată pe faptul pretinsei maltratări a reclamantului, materializată prin dispunerea examinării medico-legale a acestuia cu întârziere de mai mult de o săptămînă. Așa, reclamantul pretindea că imediat după reținere a fost dus la Comisariatul de Poliție al sectorului Rîșcani, municipiul Chișinău unde a fost maltratată de către colaboratorii de poliție în fiecare zi în timpul pauzelor de masă și în timpul serilor. După prima maltratare, acesta a fost dus în celula sa. Colegii săi de cameră l-au pus în pat, unde el a stat culcat două zile. Dat fiind faptul că reclamantul a depus o plîngere la procuratură, acesta din nou a fost adus într-un birou din cadrul Comisariatului General de Poliție al municipiului Chișinău unde a fost lovit din nou cu

⁵⁸ Par.38 din Normele Comitetului European pentru prevenirea torturii, Capitolele din Rapoartele Generale ale CPT, <http://www.cpt.coe.int/lang/rom/rom-standards.pdf>

⁵⁹ Cauza Gurgurov c.Moldovei, cererea nr.7045/08, hotărîrea CEDO din 16 iunie 2009

picioarele și pumnii. Colaboratorii de poliție i-au cerut să-și retragă plîngerea cu privire la maltratare și l-au amenințat cu moartea. Urmare a maltratărilor reclamantului i-a fost acordat gradul doi de invaliditate.

Deoarece reclamantul nu putea să se ridice, la 3 noiembrie 2005 el a fost vizitat de doi medici. Ei au fost însoțiți de unul din colaboratorii de poliție care se pretinde că l-au torturat. Colaboratorul de poliție a spus medicilor că reclamantul a căzut din pat. Medicii au pus reclamantului diagnoza de isterie și au recomandat consultarea lui de un neurolog. După aceasta, reclamantul a fost adus în altă cameră, unde, potrivit lui, colaboratorul de poliție i-a spus să nu spună nimănui despre actele de tortură. El pretinde că a fost amenințat cu moartea sau douăzeci și cinci de ani de închisoare. Un colaborator de poliție a scris o declarație în numele reclamantului, unde se afirma că nimeni nu l-a bătut și că el a căzut din pat și a răcit; reclamantul pretinde că acesta l-a forțat să semneze această declarație.

Ulterior, la 11 noiembrie 2005 și la 16 ianuarie 2006, reclamantul a fost supus examinărilor medico-legale, în cadrul cărora s-a stabilit existența leziunilor corporale la acesta.

Începând cu 15 februarie 2006, reclamantul a efectuat un șir de investigații medicale la Centrul medical de reabilitare a victimelor torturii „Memoria”, care a confirmat leziunile corporale stabilite de medicii legiști. Aici el a fost supus unor analize și examinări medicale detaliate de către diferiți specialiști medicali. Într-un document intitulat „Extras din fișa medicală”, datat din 26 februarie 2006, emis de Centru, se menționa că reclamantul suferea de consecințele unei traume craniale (comoția cerebrală a emisferei stângi predominant în partea temporală), sindrom post-traumatic organic cerebral, otită bilaterală adezivă post-traumatică nevrită post-traumatică a melcului din urechea internă, surditate bilaterală neuro-senzorială și comoția lombară medulară L1-L2 cu o tetrapareză spastică a membrelor inferioare. Au fost, de asemenea, depistate mai multe stări psihologice caracteristice victimelor torturii.

În cauza **Colibaba versus Moldova**⁶⁰, la 28 aprilie reclamantul a depus la Procuratura sectorului Buiucani, municipiul Chișinău o plîngere cu privire la pretinsa maltratare. La 29 aprilie 2006, reclamantul a fost dus de polițiștii care, după cum se pretindea, l-au maltratat la Centrul de Medicină Legală, unde a fost supus unei examinări medico-legale în prezența acestora. Potrivit reclamantului, examinarea medicală a durat doar cîteva minute și a fost superficială. Potrivit raportului de examinare medico-legală din 28 aprilie 2006, în afară de leziunile cauzate prin tentativa de sinucidere, reclamantul nu avea alte semne de violență pe corpul său.

⁶⁰ Cauza Colibaba c. Moldovei, cererea nr.29089/06, hotărîrea CEDO din 23 octombrie 2007

Referitor la o astfel de examinare medicală *Curtea a notat că are dubii în privința credibilității raportului datat din 28 aprilie 2006. Ea notează cu îngrijorare că reclamantul a fost dus la Centrul de Medicină Legală de polițiștii care se pretindea că l-au maltratat și că examinarea medicală a avut loc în prezența acestora. În astfel de circumstanțe Curtea nu poate exclude posibilitatea că reclamantul s-a simțit intimidat de persoanele pe care le-a acuzat că l-au torturat. Curtea se referă la acuzația reclamantului că după ce s-a plîns avocatului, a fost din nou maltratat. Curtea a considerat că este dificil de a acorda importanță unui raport medical bazat pe o examinare medicală efectuată în prezența și sub supravegherea persoanelor care se pretinde că l-au maltratat pe reclamant.*

Situația persoanelor deținute în instituțiile subordonate Ministerului Justiției

Sistemul penitenciar trebuie să garanteze respectarea drepturilor fundamentale ale persoanelor condamnate care execută pedeapsa sau măsuri privative de libertate, accesul acestora la educație în vederea reintegrării, responsabilizării și creșterii gradului de siguranță în societate, prin asigurarea unui mediu custodial sănătos. În acest sens, sistemul penitenciar trebuie să îndeplinească funcția de reinserție socială și reabilitare a persoanelor private de libertate, ținînd cont și de necesitatea reducerii riscului degradării condiției individului pe parcursul executării pedepsei. De asemenea, sistemul penitenciar trebuie să asigure mecanisme de siguranță pentru limitarea îngrădirilor de orice fel, să identifice, să promoveze și să aplice în mod corespunzător o serie de reglementări interne în susținerea legislației ce garantează drepturile individului în scopul descurajării și pedepsirii abuzurilor.

Este evident că în nici o țară, oricât de democratică ar fi, populația nu manifestă interes și, cu atât mai puțin, simpatie față de deținuți. În concepția aproape generală, locul infractorilor este "după gratii". Oamenii liberi par a ignora faptul că după executarea pedepselor, deținuții revin printre ei. Altfel spus, populația percepe mai mult latura punitivă și mai puțin – sau deloc – latura educativă. Consecința directă a acestei aversiuni a populației față de lumea penitenciarelor, atitudine ce se regăsește și la nivelul Parlamentului și Guvernului Republicii Moldova, este încetineala cu care se întreprinde reforma de substanță, absolut necesară, a sistemului penitenciar, sub aspectul îmbunătățirii condițiilor de detenție, accent pe reeducare și resocializare și, nu în ultimul rând, schimbarea mentalităților. Pentru toate acestea este nevoie de voință politică de schimbări radicale ale modului de pregătire profesională a cadrelor și, bineînțeles, de fonduri substanțiale.

Împreună cu aceasta, problemele din penitenciarele Republicii Moldova sînt departe de a fi fost rezolvate. Clasa politică este pe deplin conștientă că reformarea sistemului juridic este

o condiție esențială de îndeplinit în perspectiva aderării la Uniunea Europeană, iar acest lucru înseamnă inclusiv îmbunătățirea condițiilor din penitenciare ca și respectarea drepturilor omului.

Pe parcursul anului 2009, pentru prima dată au fost efectuate vizite de monitorizare complete în Instituțiile penitenciare nr.1, or. Taraclia; nr.2, or Lipcani, nr.3, or. Leova; nr.6, or. Soroca, nr.7, s. Rusca, r-nul Hîncești; nr.8, or. Bender; nr.11, mun. Bălți; nr.16, mun. Chișinău; nr.17, or. Rezina; nr.18, s. Brănești, r-nul Orhei. În unele dintre penitenciarele nominalizate s-a reușit de a efectua vizite repetate, fapt ce a făcut posibil de a urmări măsurile întreprinse de către autorități în baza recomandărilor formulate de către avocatul parlamentar.

Cu referire la perioada vizată, din Instituțiile penitenciare au fost eliberate 2053 de persoane, dintre care:

801 – în legătură cu executarea efectivă și integrală a pedepsei;

348 – în legătură cu executarea efectivă și integrală a pedepsei cu aplicarea compensării privilegiate a zilelor de muncă calcul efectuat în condițiile art.257 Cod de executare;

755 – eliberate condiționat de pedeapsă înainte de termen, în temeiul art.91 Cod penal;

10 – grațiate;

38 – în baza actului de amnistie;

3 – eliberați pe motiv de boală, în temeiul art.95 Cod penal;

59 – eliberați în legătură cu înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă.

De fapt trebuie de menționat că s-a redus și numărul deținuților din penitenciare, acesta fiind inferior plafonului de detenție al penitenciarelor oficial stabilit. De rînd cu aceasta, în pofida plafonului maxim stabilit, nu a fost făcută o evaluare a suprafețelor locative din instituțiile penitenciare, care ar arăta dacă prin acest plafon se respectă norma de 4 m², recomandată de către Comitetul European pentru prevenirea torturii pentru fiecare deținut.

De asemenea, în comparație cu ultimii patru ani, în anul 2009 s-a atestat o scădere nesemnificativă a mortalității în sistemul penitenciar, și anume:

N/o	Denumirea maladiei	2005	2006	2007	2008	2009
1.	Tuberculoză	17	8	17	9	7
	HIV/TB	8	4	8	6	4
2.	SIDA	1	1		2	3
3.	Cancer	9	1	2		1

4.	Bolile sistemului nervos	1	1		2	
5.	Bolile aparatului cardio-vascular	16	16	8	13	11
6.	Bolile aparatului respirator	3	1	3	1	
7.	Bolile aparatului digestiv	3	5	6	2	3
	- <i>diabet zaharat</i>	1		1	1	
	- <i>ciroze</i>	2	5	5		3
8.	Leziuni traumatice, intoxicații	7	6	5	4	3
9.	Suicide	4	3	2	5	6
10.	Altele	2	1		3	
	Total	71	47	48	47	38

Comparativ cu anii precedenți s-a majorat considerabil numărul cazurilor de declarare a grevei foamei și cazurilor de automutilare la deținuți, pentru anul 2009 acestea constituind 473, și respectiv 992 de cazuri. De fapt, acestea reprezintă niște măsuri de protest a deținuților împotriva condițiilor neadecvate de detenție, împotriva tratamentului inuman sau degradant la care sînt supuși din partea personalului penitenciar sau al altor condamnați. În unele cazuri, deținuții recurg la aceste măsuri pe motivul dezacordului cu acțiunile administrației locului de detenție, acțiunile organului de urmărire penală, precum și dezacordului cu deciziile instanțelor de judecată date pe marginea cauzelor penale de învinuire a acestora.

În această ordine de idei, acordarea de drepturi, facilități și un regim de detenție civilizat, corelate cu îndeplinirea strictă a obligațiilor, interdicțiilor și restricțiilor impuse de Statutul executării pedepsei de către condamnați, ar reduce din dorința deținuților de a recurge la astfel de măsuri, majoritatea fiind interesați de ispășirea pedepsei în condiții cît mai avantajoase a timpului de detenție și plecarea din penitenciar.

Drepturile condamnaților se afirmă din ce în ce mai mult pe plan european, majoritatea proceselor cu privire la drepturile omului, intentate la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, fiind soluționate în favoarea persoanelor condamnate, ca urmare a neaplicării sau aplicării incorecte a prevederilor Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

În acest context, prin hotărîrea nr.1624 din 31.12.2003, Guvernul a aprobat Concepția reformării sistemului penitenciar și Planul de măsuri pe anii 2004-2020 pentru realizarea Concepției reformării sistemului penitenciar, scopul principal al căreia în esență constă în

crearea condițiilor decente de detenție întru respectarea normelor internaționale, reformarea procesului de educare a condamnaților și reeducarea lor, perfecționarea și reciclarea resurselor umane pentru activitate în noile condiții. Un aspect foarte important se referă la necesitatea aducerii la îndeplinire a prevederilor art.172 alin.(9) și art.338 Cod de executare prin construcția a 8 case de arest, în diferite regiuni ale Republicii. Deși, potrivit Concepției, inițierea construcției primei case de arest urma să demareze încă în anul 2008, iar în cazul altor două – în anul 2009, constatăm cu regret că autoritățile se conformează prea lent propriilor măsuri preconizate.

Condiții materiale de detenție

Condițiile de detenție din sistemul penitenciar autohton constituie una din prioritățile activității avocaților parlamentari în calitate de mecanism național de prevenire a torturii. În cadrul vizitelor efectuate s-a discutat atât cu deținuții cât și cu personalul penitenciar, constatările și recomandările avocaților parlamentari fiind transmise, de cele mai dese ori, administrației instituției penitenciare vizitate, iar în unele cazuri organelor ierarhic superioare.

Cu referire la ***alimentarea condamnaților*** este de menționat că prevederile dreptului intern sînt conforme standardelor internaționale.⁶¹

Alimentarea condamnaților se face din contul mijloacelor bugetului de stat, cu respectarea normelor minime stabilite de Guvern. Condamnaților li se asigură de 3 ori pe zi, la ore prestabilite, gratuit, hrană caldă. Femeilor gravide condamnate, mamelor care alăptează, condamnaților minori, condamnaților care lucrează în condiții grele și nocive, precum și condamnaților bolnavi, conform indicațiilor medicului, și invalizilor de gradul I și II li se stabilește o rație alimentară suplimentară. Totodată, Legea interzice, în calitate de măsură de constrîngere, reducerea cantității, calității și valorii calorice a hranei eliberate condamnaților. Condamnatului i se asigură acces permanent la apă potabilă.⁶²

⁶¹ Par.22 din **Recomandarea Comitetului de Miniștri ai statelor membre, referitoare la Regulile penitenciare europene REC(2006)2, adoptată la 11 ianuarie 2006 în timpul celei de-a 952 reuniuni a Miniștrilor Delegați**, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=955747>: Deținuții trebuie să beneficieze de un regim alimentar care să țină cont de vîrstă, stare de sănătate, condiție fizică religie, cultură și de natura muncii pe care o pretează. Legislația internă trebuie să stabilească criteriile de calitate ale regimului alimentar, precizînd, în special, conținutul energetic și proteic minimal. Mîncarea trebuie să fie pregătită și servită în condiții igienice. Zilnic trebuie să se asigure trei mese, la intervale de timp rezonabile. Deținuții trebuie să aibă acces în orice moment la apă potabilă. Medicul sau un asistent medical calificat trebuie să prescrie modificarea regimului alimentar al unui deținut, dacă această măsură se impune din motive medicale;

Par.20 din Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților și recomandările referitoare la acestea, adoptate de Primul Congres al Națiunilor Unite pentru prevenirea crimelor și tratamentul delicvenților în 1955, <http://www2.ohchr.org/english/law/treatmentprisoners.htm>: Orice deținut trebuie să primească de la administrație, la orele obișnuite, o hrană de bună calitate, bine preparată și servită, avînd o valoare nutritivă suficientă pentru menținerea sănătății și a forțelor sale. Fiecare deținut trebuie să aibă posibilitatea de a avea apă potabilă la dispoziție.

⁶² Art.247 Cod de executare nr.442 din 24.12.2004, Monitorul Oficial nr.34-35/112 din 03.03.2005

Întru realizarea prevederilor enunțate mai sus, Guvernul a adoptat hotărîrea nr.609 din 29.05.2006 privind normele minime de alimentare zilnică și obiectele de toaletă și menaj ale deținuților, fiind prevăzute regimuri alimentare speciale pentru unele categorii de condamnați.⁶³

Deși pe parcursul anului 2009 alimentarea condamnaților s-a îmbunătățit, problema respectivă a continuat să fie abordată de către condamnați în cadrul vizitelor efectuate în instituțiile penitenciare.

Astfel de plîngeri au fost atestate cu preponderență în Instituțiile penitenciare nr.17, or. Rezina, nr.18, s. Brănești și nr.2, or. Lipcani.

În cadrul vizitelor efectuate la Instituția penitenciară nr.5, or. Cahul și nr.18, s. Brănești, s-a constatat că din produsele alimentare lipseau cartofii, iar substituirea⁶⁴ cartofilor prin alte produse la eliberarea rației alimentare deținuților a generat nemulțumiri serioase din partea acestora în penitenciarul nr.18.

În cadrul discuțiilor cu condamnații, aceștia au afirmat că hrana este proastă din punct de vedere calitativ și insuficientă din punct de vedere cantitativ, este una și aceeași în fiecare zi și se prepară în condiții ce nu permit un nivel de igienă adecvat.

De asemenea, din discuțiile avute cu administrațiile penitenciarelor vizitate s-a constatat că este imposibil de a asigura deținuții cu hrană potrivit varietății produselor prevăzute în Hotărîrea Guvernului nr.609 din 29.05.2006.

Totodată, la momentul vizitelor condițiile din blocul alimentar, precum și inventarul din cantină în Instituțiile penitenciare nr.2, or. Lipcani și nr.18, s. Brănești, nu corespundeau normelor sanitaro-igienice. De menționat că starea sanitară neadecvată existentă în blocul alimentar, constatată de către membrii grupului, nu necesită a fi confirmată prin concluzii ale specialiștilor în domeniu, aceasta fiind prea evidentă. În aceste condiții avocatul parlamentar a statuat asupra realizării insuficiente și ineficiente a obligațiilor serviciului medical, personalul căruia, este obligat să verifice regulat starea sanitaro-igienică a încăperilor și a teritoriului

⁶³ Art.1: Se aprobă: norma minimă generală de alimentare zilnică a deținuților, conform anexei nr.1; norma minimă de alimentare zilnică pentru deținutele gravide și mame care alăptează, conform anexei nr.2; norma minimă de alimentare zilnică pentru deținuții bolnavi de tuberculoză, conform anexei nr.3; norma minimă de alimentare zilnică pentru deținuții minori, conform anexei nr.4; norma minimă de alimentare zilnică pentru deținuții bolnavi și invalizi de gradul I și II, conform anexei nr.5; norma minimă zilnică de asigurare a deținuților cu rație rece în timpul escortării, conform anexei nr.6; norma minimă de obiecte de toaletă și menaj pentru deținuți, conform anexei nr.7; norme de consum al detergenților, săpunului și al sodei caldate la spălatul mecanic (exprimate în grame la 1 kilogram de lenjerie uscată, în funcție de gradul de murdărire și duritatea apei), conform anexei nr.8.

⁶⁴ Ordinul Ministerului Justiției cu privire la aprobarea normelor de alimentare a deținuților pentru cazurile excepționale cînd aprovizionarea deținuților cu hrană caldă nu este posibilă, și a normelor de substituie a unor produse alimentare prin altele nr.100 din 07.03.2007, Monitorul Oficial nr.36-38/149 din 16.03.2007

penitenciarului, și după caz să prezinte șefului penitenciarului un raport însoțit de recomandări pentru ameliorarea situației.⁶⁵

În legătură cu faptul că avocatul parlamentar a fost sesizat de un număr considerabil de condamnați ce-și ispășesc pedeapsa în Instituția penitenciară nr.18, s. Brănești, r-nul Orhei, care invocau calitatea neadecvată și cantitatea insuficientă a hranei, neacordarea asistenței medicale adecvate, nerespectarea normelor sanitaro-igienice, precum și condițiile precare de detenție din penitenciar, s-a solicitat concursul Departamentului instituțiilor penitenciare în vederea verificării situației din penitenciar și elucidării circumstanțelor care au generat nemulțămiri în rândul condamnaților.

Din explicațiile administrației a reieșit, că deratizarea penitenciarului a fost efectuată în luna mai 2009, fiind asigurați prin răspunsul Departamentului instituțiilor penitenciare nr.1/4514 din 28.10.2009 despre starea sanitaro-epidemiologică satisfăcătoare a penitenciarului, stare de lucruri contrară celor constatate în cadrul vizitei din 25 noiembrie 2009. De menționat că problema deratizării continuă să fie invocată de către deținuți, ceea ce permite avocatului parlamentar să conchidă despre atitudinea simplistă a conducerii Departamentului instituțiilor penitenciare asupra carențelor scoase în evidență și recomandărilor avocatului parlamentar.

Cu referire la vizita din 25.11.2009, aceasta a fost cu participarea unui medic igienist din cadrul Centrului Național Științifico-Practic de Medicină Preventivă, care a notat asupra următoarelor: „depozitul pentru păstrarea pîinii este dotat cu 2 stelaje și o masă pentru tăierea pîinii. În încăpere, pe masă și pe stelaje au fost depistate excremente de șoareci. Unele pîini aveau găuri, în urma faptului că au fost roase de șoareci. Nu era marcat inventarul pentru efectuarea curățeniei, geamul era stricat. Pe un raft din aceeași odaie se păstra untul, care conform alegațiilor condamnatului bucătar B.R., fusese eliberat în ziua de luni.

În depozitul pentru păstrarea alimentelor din blocul alimentar erau depozitate un sac cu zahăr, un sac cu hrișcă un sac cu mazăre, un sac cu crupe de grâu pe care au fost depistate excremente de șoareci. De asemenea, există două frigidere, în unul dintre acestea fiind depozitate carne neprelucrată, pește și margarină, fapt ce contravine normelor sanitar-igienice și respectiv, fiind încălcat regimul de păstrare a produselor alimentare.

Alte 8 cutii cu margarină se păstrau pe podea.

Cu referire la Instituția penitenciară nr.2, or. Lipcani, deși rația produselor puse în cazan pentru o persoană pe zi pentru perioada 06.09.2009-05.10.2009 a fost aprobată de către Șeful penitenciarului, pe acest act nu era indicată data aprobării și nu era semnat de către șeful

⁶⁵ Art.252 Cod de executare nr.442 din 24.12.2004, Monitorul Oficial nr.34-35/112 din 03.03.2005

serviciului medical și șeful serviciului logistică. La fel lipsea și tabelul de repartiție a alimentelor (meniul) din cantină.

O atare stare de lucruri, vine în contradicție cu prevederile art.32 din Ordinul Ministerului Justiției cu privire la aprobarea Regulamentului privind organizarea alimentației deținuților în penitenciare nr.512 din 26.12.2007.⁶⁶

O situație adecvată la acest capitol a fost constatată în Instituțiile penitenciare nr.1, or. Taraclia; nr.7, s. Rusca, r-nul Hîncești; nr.11, mun. Bălți.

Este foarte bine că legislația permite condamnaților să primească pachete cu provizii, colete, banderole și să păstreze produsele alimentare, cu excepția celor care necesită preparare termică înainte de a fi consumate și a băuturilor alcoolice, în număr nelimitat.⁶⁷ Însă, vizitele au arătat că foarte mulți deținuți sînt neglijăți de familie sau prieteni, alții provin din familii prea sărace pentru a le putea transmite aceste pachete. Avocatul parlamentar își exprimă îngrijorarea față de cazurile care, deși rare, continuă să existe, cînd administrația penitenciarului în scop de a-și demonstra superioritatea față de condamnat, înmînează tardiv pachetele transmise deținuților.

În ceea ce privește *condițiile sanitare, iluminarea și ventilarea*, aceste probleme persistă practic în majoritatea încăperilor penitenciarelor din Republica Moldova, excepție făcînd Instituțiile penitenciare nr.1, or. Taraclia și nr.7,s. Rusca, r-nul Hîncești.

Republica Moldova a moștenit penitenciare vechi cu edificii degradate, de tip lagăr, conforme standardelor sovietice. Aceste tipuri de penitenciare nu corespund exigențelor înaintate de actele naționale și internaționale în domeniu, iar posibilitățile financiare ale statului nu permit ca acestea să fie reconstruite sau renovate.

În instituțiile penitenciare, cu excepția celor cu statut de izolator de urmărire penală, găzduirea deținuților se face în dormitoare de mare capacitate care nu dispun în deplină măsură de facilitățile utilizate zilnic de către condamnați, cum ar fi: spațiul de dormit, spațiul de zi și

⁶⁶ Tabelele de repartiție a alimentelor se elaborează de către șeful serviciului logistică a penitenciarului, în comun cu șeful unității medicale și cu șeful cantinei. Tabelele de repartiție a alimentelor se semnează de către șeful-adjunct pe logistică al penitenciarului (șeful serviciului logistică) și de către șeful unității medicale. Tabelele de repartiție a alimentelor se aprobă de către șeful penitenciarului. Tabelele de repartiție a alimentelor se întocmesc și se aprobă cu 2-3 zile înainte de începutul lunii, săptămîinii și se transmit la timp la cantină pentru ca personalul să se conducă de normele aprobate la prepararea bucatelor. Tabelele de repartiție a alimentelor pot fi modificate doar în cazuri excepționale și numai cu permisiunea scrisă a șefului de penitenciar. Tabelele de repartiție a alimentelor se elaborează separat pentru fiecare normă de subzistență (inclusiv pentru regimul special de alimentație) pentru o săptămîină cu repetarea ei în decursul lunii. În funcție de condiții și de necesități, tabelele de repartiție a alimentelor pot fi elaborate pentru una sau mai multe zile. Tabelele se elaborează în două exemplare, din care primul (originalul) se păstrează la contabilitatea penitenciarului și servește drept bază pentru comanda produselor pentru cantină; cel de-al doilea exemplar se afișează în secția de preparare a hranei calde.

⁶⁷ Art.230 Cod de executare nr.442 din 24.12.2004, Monitorul Oficial nr.34-35/112 din 03.03.2005; art.87, 163 lit.a) din Statutul executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr.583 din 26.05.2006, Monitorul Oficial nr.91-94/676 din 16.06.2006

instalațiile sanitare. Deținuții sînt ținuti în spații extrem de înghesuite, întunecoase, umede, fără ventilație și în care domină din abundență fumul de țigară. De rînd cu aceasta, în unele penitenciare paturile amenajate în două nivele împiedică esențial pătrunderea luminii naturale în sectoarele locative.

Împreună cu aceasta a fost constatată existența condițiilor adecvate de detenție în blocul pentru minori din penitenciarul nr.2, or. Lipcani și sectorul pentru minori din penitenciarul nr.11, mun. Bălți.

O situație mai gravă a fost atestată în cazul celulelor din carantină, celulelor de tranzit și celulelor izolatorului disciplinar.

Imediat după primire condamnatul se plasează în încăperea de carantină pe o perioadă de pînă la 15 zile, în decursul căreia el este supus examenului medical în vederea determinării stării sănătății și capacității de muncă și prescrierii, după necesitate, a tratamentului individual.⁶⁸

De regulă, încăperile carantinei sînt constituite din 1-3 celule. Astfel, la momentul vizitelor efectuate în Instituția penitenciară nr.18, s. Brănești, r-nul Orhei, în cele două celule ale carantinei era frig, iar ferestrele ambelor odăi erau acoperite cu pături. Totodată s-a constatat că starea ferestrelor era deplorabilă, lemnul fiind putred, și pentru a menține căldura în odăi, condamnații au astupat perimetrul ramelor de la ferestre cu vată de la saltele. În Instituția penitenciară nr.2, or. Lipcani, celulele carantinei erau echipate cu bloc sanitar, lenjeria de pat, paturile și mobilierul pentru păstrarea lucrurilor personale ale condamnaților erau într-o stare deplorabilă. În Instituția penitenciară nr.3, or. Leova, celula carantinei poate fi caracterizată printr-o umiditate excesivă și fum abundent de țigară.

De fapt, la condițiile de detenție din carantină au atras atenție și membrii delegațiilor internaționale care au inspectat penitenciarele din Republica Moldova.⁶⁹

În celulele izolatorului disciplinar se dețin persoanele în privința cărora prin decizia administrației penitenciarului a fost aplicată sancțiunea disciplinară sub formă de încarcerare, precum și cei plasați provizoriu pînă la sosirea șefului penitenciarului. De rînd cu aceștia, în lipsa unor altor spații, în celulele respective se dețin și persoanele izolate de către administrația

⁶⁸ Art.219 alin.(6) Cod de executare nr.442 din 24.12.2004, Monitorul Oficial nr.34-35/112 din 03.03.2005

⁶⁹ Par. 35, Raport al Raportorului Special pentru tortură și alte forme crude, inumane sau degradante de tratament sau pedeapsă, Manfred Nowak, din 12 februarie 2009, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G09/107/71/PDF/G0910771.pdf> : După cum au confirmat autoritățile, persoanele care ajung în instituțiile penitenciare, de regulă, trebuie să petreacă 15 zile în carantină pentru a fi supuși unui examen medical în ce privește starea generală a sănătății și capacitățile lor de muncă. Raportorul special a constatat că condițiile în celulele pentru carantină sînt în linii generale mai rele decît oriunde și s-a arătat îngrijorat de riscul înalt de infecție în aceste celule, dat fiind că deținuții cu boli contagioase nu sînt întotdeauna ținuti separat.

penitenciarului în legătură cu existența pericolului pentru securitatea personală a condamnaților.

S-a constatat că aceste celule sînt de dimensiuni mici, echipate cu un colț sanitar, care în același timp, constituie și un veritabil focar de infecție. În celulă, în partea de sus a veceului există un robinet care servește concomitent și ca scurgere de apă, și ca sursă de apă pentru spălare. Nu de fiecare dată acest spațiu este despărțit de restul suprafeței celulei, ceea ce nu permite păstrarea adecvată a intimității. Efectul cumulat al acestor condiții se dovedește a fi extrem de nefast pentru deținuți. În Instituția penitenciară nr.8 din mun. Bender, în celulele izolatorului se pare că nu au fost efectuate lucrări de reparație un timp foarte îndelungat.

Mai mult decît afit, în aceste celule deținuții sînt în imposibilitate să servească masa în condiții de igienă adecvate, lipsind și inventarul adecvat. De asemenea, în unele celule lipsesc ferestrele cu ieșire directă la lumină naturală, acestea fiind acoperite de alte instalații și construcții, în altele ferestrele sînt acoperite cu plăci metalice găurite.

Pe parcursul anului 2009 au fost efectuate lucrări de reparație în izolatorul disciplinar al Instituției penitenciare nr.9, mun. Chișinău, precum și reparate 2 celule ale izolatorului disciplinar din instituția penitenciară nr.18, s. Brănești, r-nul Orhei. Odăile pentru întrevederi sînt amenajate, în lini mari, adecvat. Odăile pentru întrevederile de lungă durată sînt dotate cu paturi, masă și scaune, iar unele dispun și de aparataj tv, audio și video. De asemenea, condamnații care beneficiază de întrevederi de lungă durată, precum și rudele care îi vizitează au posibilitatea de a utiliza bucătăriile dotate cu mobilierul corespunzător, plite cu gaz, frigidere. La fel, în încăperile unde se află odăile pentru întrevederi sînt amenajate camere pentru duș, cabină de duș și alte instalații sanitare care corespund cerințelor sanitar-igienice.

Cît privește încăperile băii, în cadrul vizitelor s-a constatat că starea acestora variază. În unele penitenciare aceasta este menținută într-o stare adecvată în pofida resurselor financiare limitate (penitenciarul nr.11, mun. Bălți), în altele au fost efectuate lucrări de reparație capitală (penitenciarul nr.2, or. Lipcani, blocul pentru minori), în altele au fost efectuate lucrări de reparație urmare a intervenției avocatului parlamentar (penitenciarul nr.3, or. Leova; penitenciarul nr.18, s. Brănești, r-nul Orhei).

O situație alarmantă a fost constatată la penitenciarul nr.18, s. Brănești, unde în aceeași încăpere cu baia există 4 odăi, una care servește ca vestiar pentru păstrarea hainelor condamnaților ce sînt antrenați la extragerea calcarului din mină, două servesc în calitate de clase pentru școala profesională și o încăpere amenajată pentru traiul temporar a două persoane. Avocatul parlamentar este îngrijorat de condițiile existente în vestiarul destinat condamnaților antrenați la munci subterane.

În această ordine de idei necesită a fi menționat faptul că situația economică precară este un argument adus deseori drept justificare a încălcării drepturilor omului în țările în curs de dezvoltare. Însă, Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu a acordat importanță acestui aspect. În fața Curții, Guvernul Republicii Moldova a menționat că lipsa de mijloace financiare ar putea fi un motiv al încălcării art. 3 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului. Guvernul a argumentat că din cauza finanțării insuficiente nu este întotdeauna posibil să se ofere carne, pește și produse lactate. Totuși, Curtea nu acceptă astfel de argumente pentru justificarea condițiilor proaste de detenție. În cauza **Poltoratskiy versus Ucraina**,⁷⁰ Curtea a statuat că lipsa resurselor în principiu nu poate justifica condițiile din închisori, care sînt atât de proaste încât nu întrunesc condițiile necesare pentru a corespunde articolului 3 al Convenției. În aceste condiții, situația economică a unei țări ar putea explica anumite cazuri de încălcare a articolului 3, însă nu le poate nicidecum justifica. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului nu permite luarea în considerație a situației economice a unei țări atunci când se decide dacă încălcările drepturilor omului sînt acceptabile.

Cu referire la igiena personală, îmbrăcămintea și așternuturile, deși Hotărîrea Guvernului privind aprobarea normelor minime de alimentare zilnică a deținuților și de eliberare a detergentilor nr.609 din 29.05.2006, prevede normele de eliberare a săpunului pentru îmbăierea deținuților și alte necesități sanitaro-igienice, acest lucru rămîne a fi nerealizat și pe parcursul anului 2009.

Conform art.245 Cod de executare și art.495 din Statutul executării pedepsei de către condamnați, condamnatului i se asigură posibilitatea de a face baie sau duș, la temperaturi admisibile, atît de des cît necesită igiena generală, însă nu mai rar de o dată pe săptămînă, cu schimbarea obligatorie a lenjeriei de corp și de pat. În funcție de posibilitățile de asigurare tehnico-materială și în limitele fondurilor alocate, se admite efectuarea zilnică a dușului.

În cadrul vizitelor, reieșind din discuțiile cu administrațiile penitenciarelor, precum și cu deținuții s-a constatat că cel puțin odată în săptămînă ultimilor li se asigură baia. Zilnic este asigurată efectuarea dușului pentru condamnații antrenați în cîmpul muncii la lucrări subterane.

S-a constatat că condamnații fac uz de dreptul de a purta îmbrăcămintă proprie.

Cît privește schimbarea așternuturilor, problema respectivă nu a fost abordată nici de condamnați și nici de personalul penitenciar. Împreună cu aceasta a fost ușor de observat că

⁷⁰ Cauza Poltoratskiy c. Ucrainei, cererea nr.383812, hotărîrea CEDO din 29.04.2003; Pct.4 din Preambulul Recomandării nr. R(87)3 adoptată de Comitetul de Miniștri a Consiliului Europei privind Regulile Europene pentru Penitenciare, [http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/prisons_and_alternatives/legal_instruments/Rec.R\(87\)3.asp](http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/prisons_and_alternatives/legal_instruments/Rec.R(87)3.asp)

așternuturile diferă de la un condamnat la altul, ceea ce denotă faptul că acestea aparțin condamnaților și sînt aduse de către rudele acestora.

Modificările repetate operate la Codul penal cu accent pe reducerea sancțiunilor pentru unele infracțiuni și decriminalizarea altor fapte penale, precum și adoptării celor două Legi cu privire la amnistie a avut drept consecință scăderea gradului de supraaglomerare în penitenciare. Aparent, problema supraaglomerării a fost soluționată, însă, aceasta continuă să mai existe în Izolatoarele de detenție preventivă.

Condițiile de detenție descrise sînt valabile și în cazul penitenciarelor cu statut de Izolator de urmărire penală, în special în Instituția penitenciară nr.13, mun. Chișinău, vizată și în hotărîrile de condamnare a Republicii Moldova la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului.

În cauza ***Ostrovar versus Moldova***,⁷¹ reclamantul a pretins că a fost deținut într-o celulă de 25 m², uneori împreună cu mai mult de douăzeci de persoane. Acolo erau douăzeci de paturi din metal, fără saltele sau cuverturi și nu era posibil întotdeauna de a avea acces la un pat din cauza supraaglomerării. După depunerea cererii sale la Curte, el a fost transferat într-o celulă mai mică de 15 m², unde pretindea că a trebuit să doarmă pe rând, din cauza supraaglomerării și unde condițiile de detenție erau, aparent, considerabil mai proaste decât anterior.

Fumatul în interiorul celulelor nu era interzis de reglementările interne ale închisorii, iar din cauză că lipseau spațiile pentru fumat, deținuții erau nevoiți să fumeze în interiorul celulei. Reclamantul suferea de astm, iar administrația închisorii știa despre acest lucru, deoarece acesta a fost reținut și adus la închisoare la puțin timp după un tratament împotriva astmei, în spitalul unde, de altfel, a și fost reținut. Din cauza expunerii la fumul de țigară, reclamantul a suferit multiple crize de astm, care, de obicei, aveau loc de două sau trei ori pe zi.

Situația sa a fost înrăutățită de faptul că fereastra celulei era închisă cu jaluzele și prin ea nu pătrundea aer proaspăt. Mai mult, celula nu era prevăzută cu un sistem de ventilare, fiind din acest motiv foarte umedă. Din cauza lipsei încălzirii și a izolării termice, celula era foarte rece pe parcursul iernii și foarte caldă pe parcursul verii.

Jaluzelele de la ferestre nu permiteau pătrunderea luminii solare. Totuși, administrația închisorii a limitat livrarea electricității în celule la numai șase ore pe zi; prin urmare, deținuții trebuiau să trăiască în întuneric și aveau mari dificultăți la pregătirea hranei.

Celula era aprovizionată cu apă numai timp de zece ore pe zi, iar câteodată mai puțin. Accesul la apa caldă era limitat la numai o dată în cincisprezece zile. Nu existau spații pentru spălarea și uscarea hainelor. Deținuții trebuiau să-și usuce hainele în celulă.

⁷¹ Cauza *Ostrovar c. Moldovei*, cererea nr.35207/03, hotărîrea CEDO din 13 septembrie 2005

Din cauza asistenței medicale insuficiente și a condițiilor de igienă proaste, celulele au fost infectate cu ploșnițe, păduchi și furnici. Colegii de celulă erau expuși la boli infecțioase ca tuberculoza, infecțiile respiratorii și ale pielii.

Veceul era situat la 1.5 metri de masa folosită pentru a mânca și era în permanență deschis. Era imposibil de a preveni mirosul urât, din motivul lipsei aprovizionării corespunzătoare cu apă și a lipsei produselor de curățat.

Mâncarea servită deținuților era de o calitate foarte proastă, constând din apă fiartă cu un miros urât, fiind aproape necomestibilă. Reclamantul a declarat că Guvernul cheltuia 2.16 lei moldovenești (MDL) (echivalentul a 0.14 euro (EUR) în acea perioadă) pentru hrana zilnică a unui deținut, în timp ce prețul unei pâini era mai mult de 3 MDL.

Avînd în vedere efectele cumulative ale condițiilor din celulă, lipsa asistenței medicale depline, expunerea la fumul de țigară, hrana inadecvată, termenul petrecut în detenție și impactul specific pe care aceste condiții le-ar fi avut asupra sănătății reclamantului, Curtea a considerat că suferințele îndurate de reclamant depășesc nivelul inevitabil inerent detenției și constată că suferințele care au urmat au depășit nivelul de severitate în sensul art.3 al Convenției.

De asemenea, în cadrul examinării cauzei respective, Curtea a luat în considerare actele Comitetului European pentru prevenirea torturii întocmite în urma vizitelor efectuate în Republica Moldova în perioada 11-21 octombrie 1998⁷², 10-22 iunie 2001⁷³ și 20-30 septembrie 2004.⁷⁴

Pentru îmbunătățirea condițiilor de detenție în penitenciare, în timpul pregătirii pentru sezonul rece, în mai multe instituții penitenciare s-au desfășurat lucrări de reparație capitală și reconstrucție a sistemelor de încălzire în penitenciarele nr. 17 , or. Rezina; nr. 4, or. Cricova și nr. 3, or. Leova.

În anul curent, în penitenciarele nr. 6, or. Soroca; nr. 9, mun. Chișinău; nr. 15, or. Cricova și nr. 18, s. Brănești au fost reparate sistemele de încălzire din blocurile locale.

Este de menționat că de către Departamentul instituțiilor penitenciare au fost procurate și deja distribuite în penitenciare 40 de mașini de spălat cu capacitatea de 5 kg și 10 mașini de spălat cu capacitatea de 25 kg și 10 centrifugi cu capacitatea de 10 kg. De asemenea, în contextul asigurării respectării normelor de igienă și soluționării problemei lipsei așternuturilor,

⁷² Par. 77, 80-83 din Raportul cu privire la vizita efectuată în Moldova de Comitetul European pentru prevenirea torturii în perioada 11-21 octombrie 1998, <http://www.cpt.coe.int/documents/mda/2000-20-inf-fra.pdf>

⁷³ Par. 69, 78, 82 din Raportul cu privire la vizita efectuată în Moldova de Comitetul European pentru prevenirea torturii în perioada 10-22 iunie 2001, <http://www.cpt.coe.int/documents/mda/2002-11-inf-rom.pdf>

⁷⁴ Par. 53, 55, 79, 83 din Raportul cu privire la vizita efectuată în Moldova de Comitetul European pentru prevenirea torturii în perioada 20-30 septembrie 2004, <http://www.cpt.coe.int/documents/mda/2006-07-inf-fra.pdf>

au fost achiziționate zece mii de cearșafuri, trei mii de perne, trei mii de plapume, cinci mii de prosoape și trei mii de saltele. Bunurile respective au fost distribuite în mod prioritar categoriilor vulnerabile de deținuți: minori, femei și deținuți bolnavi. Pentru asigurarea igienei și prevenirii maladiilor infecțioase au fost achiziționate două instalații de încălzire a apei cu capacitatea de 1500 litri pentru deținuții din instituțiile penitenciare nr.9, mun. Chișinău și nr.15, or. Cricova și două instalații cu capacitatea de 3000 litri pentru penitenciarele nr.18, s. Brănești și nr.17, or. Rezina.

Pentru păstrarea produselor alimentare în cantități mari de către Departamentul instituțiilor penitenciare au mai fost achiziționate și 6 camere frigorifice cu volumul de 6 și 3 m², în care ulterior vor fi depozitate produsele ce necesită condiții de păstrare la temperaturi joase.

În această ordine de idei, la 5 august 2009, în instituția penitenciară nr.16, mun. Chișinău a avut loc deschiderea oficială a instituției *Casa mamei și copilului*, edificată cu suportul mai multor donatori străini și este destinată detenției femeilor condamnate gravide și a mamelor cu copii care se află în detenție. Deschiderea unei asemenea instituții va oferi posibilitatea acordării femeilor unei asistențe medicale corespunzătoare, precum și oportunitatea de a petrece mai mult timp alături de copii într-un mediu similar celui de la libertate. Clădirea este dotată cu cinci dormitoare a câte două locuri, fiecare odaie fiind echipată cu o bucătărie, duș și grup sanitar. La primul etaj este amplasat cabinetul medical, depozitul și camera de joacă pentru copii, de asemenea, dispunând de o curte pentru plimbări amenajată corespunzător.

Eforturile considerabile depuse de autorități în vederea renovării penitenciarelor prin efectuarea reparațiilor capitale, reutilizarea sistemelor de termoficare, procurarea și instalarea unor mini-cazangerii noi, repararea grupurilor sanitare, efectuarea lucrărilor curente de reparație a apeductelor, rețelelor electrice și termice, demonstrează că se întreprind măsuri pentru redresarea situației, acestea se arată a fi prea timide pe fundalul problemelor existente.

Tortura și rele tratamente

Deși, în raport cu anii precedenți practica aplicării torturii și altor rele tratamente în penitenciare s-a diminuat esențial, totuși pe parcursul anului 2009 au fost constatate cazuri de aplicare excesivă a forței în privința condamnaților, precum și cazuri de violență dintre condamnați.

Avocatul parlamentar a examinat problema aplicării violenței fizice și psihice față de unele categorii de condamnați, plasați de majoritate în condiții defavorizate. În cadrul examinării problemei a fost posibil de conchis că motivul de bază al comportamentului violent

între condamnați rezidă în existența unei divizări ierarhice a condamnaților în penitenciare. Maltratarea condamnaților defavorizați este exprimată cel mai frecvent prin violență fizică și psihică comportament brutal și agresiv, umilințe și constrângerea acestora de a efectua sau dimpotrivă de a nu efectua careva acțiuni, rezultatul cărora este sentimentul de frică și nesiguranță permanentă al condamnaților respectivi.

Astfel, întru asigurarea integrității și securității personale ale condamnaților defavorizați, realizarea căreia este incompatibilă cu deținerea în regim comun, la solicitarea acestora sau din inițiativa administrației penitenciarului, sînt izolați sau plasați în detașamente cu deținuți care au probleme similare, în condițiile art.225 Cod de executare.

Concludent în ceea ce privește forța impactului psihologic care este produs de violența și abuzurile cu care sînt tratați condamnații defavorizați este exemplul unui deținut care din motive de securitate refuză să meargă în locurile de uz comun al tuturor condamnaților – cantina și baia. Astfel, cu toate că securitatea personală a condamnatului era asigurată de către colaboratorii penitenciarului, acesta din motiv că ar putea să se confrunte cu alți condamnați nu a mers la baie pentru o perioadă ce depășea un an, iar hrana îi era adusă de către alți condamnați sau de către rude prin intermediul coletelor.

Alte exemple de abuzuri semnalate de către condamnații defavorizați prezintă antrenarea acestora prin constrângere la lucrări neremunerate de deservire gospodărească a penitenciarelor pentru alți condamnați, fiind astfel nevoiți să presteze o muncă dublă normei prevăzute de legislație. A fost la fel sesizată și problema efectuării transferurilor lunare din conturile de peculiu a condamnaților defavorizați în conturile altor deținuți, contrar voinței acestora.

În această ordine de idei, considerăm că măsurile luate de administrațiile penitenciarelor la depistarea cazurilor de aplicare a violenței fizice și psihice, precum și constrîngerilor de oricare altă natură, ce se rezumă doar la izolarea condamnatului respectiv, sînt insuficiente și lipsite uneori de efect. Mai mult decît atît, din discuțiile cu categoria respectivă de condamnați, nu poate fi exclus faptul că în unele cazuri abuzurile din partea condamnaților sînt efectuate cu acceptul tacit al colaboratorilor penitenciarului, fapt care în opinia avocatului parlamentar este absolut inadmisibil.

În acest context, art.166 Cod de executare, garantează condamnatului dreptul la apărare și respectarea de către instituția sau organul care asigură executarea pedepsei, a demnității, a drepturilor și libertăților pe care le are, inclusiv de a nu fi supus la tortură și nici la pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante.

Este necesar de menționat că anume autoritățile sînt obligate să garanteze și să asigure securitatea și protecția individuală a fiecărei persoane plasate sub pază sau care se află sub controlul său. Concluzionînd asupra acestei probleme, considerăm insuficiente și ne semnificative acțiunile întreprinse de către administrațiile penitenciarelor în vederea asigurării securității personale și protejării condamnaților defavorizați împotriva violenței și abuzurilor, consecințele cărora pot constitui obiect de abordare în eventualele procese pornite împotriva Republicii Moldova la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, invocîndu-se violarea art.3 al Convenției, fapt ce nu exclude condamnarea statului pe plan internațional.

Pe parcursul anului 2009, cazuri de manifestare a violenței între condamnați au fost atestate la Instituțiile penitenciare nr.17, or. Rezina, nr.13, mun. Chișinău, nr.5, or Cahul și nr.2, or. Lipcani.

La 15.09.2009, avocatul parlamentar a fost informat asupra unui incident care a avut loc în Instituția penitenciară nr.5, or. Cahul, în cadrul căruia condamnatul I.A. a fost maltratat de către alți doi condamnați, care i-au tatuat pe fruntea primului un cuvînt necenzurat.

*Pe acest fapt a fost dispusă efectuarea unei anchete de serviciu, care s-a finalizat cu sancționarea disciplinară a patru colaboratori ai Instituției penitenciare nr.5, or. Cahul, și cu atenționarea unuia, pentru neglijență de serviciu la îndeplinirea obligațiilor de serviciu. Astfel, cu **avertisment** a fost sancționat ajutorul ofițerului de serviciu al serviciului regim și supraveghere, locotenent-major de justiție Carastan Alexandru; cu **muștrare** – supraveghetorul serviciului regim și supraveghere, ostaș de justiție Suverjan Iurie; cu **avertizare asupra corespunderii incomplete în serviciu** – ajutorul ofițerului de serviciu al serviciului regim și supraveghere, căpitan de justiție Crotogolov Valeriu și supraveghetorul superior al serviciului regim și supraveghere, plutonier major de justiție Rogoza Ion. Totodată, **a fost strict atenționat** specialistul serviciului securitate, locotenent major de justiție Ciobotaru Alexandru.*

De asemenea, pe acest fapt, Procuratura raionului Cahul, prin ordonanța din 22.09.2009 a dispus începerea urmăririi penale în privința condamnaților care l-au maltratat pe I.A. în baza indicilor componenței de infracțiune prevăzute de art.151 alin.(1) Cod penal.

Avocatul parlamentar a considerat că aplicarea sancțiunilor disciplinare față de colaboratorii penitenciarului care din neglijență au admis acte de violență între condamnați, în cazul dat sînt insuficiente, deoarece în cadrul investigațiilor s-a constatat cu certitudine că condamnatului I.A. i-au fost cauzate suferințe psihice și fizice puternice, i-au fost create sentimente de frică anxietate și inferioritate, care în lumina art.3 al Convenție ating pragul de gravitate pentru a fi calificat drept tratament inuman și degradant. Urmare a intervenției

avocatului parlamentar, prin ordonanța Procuraturii Generale din 6 noiembrie 2009 a fost dispusă începerea urmăririi penale în privința colaboratorilor penitenciarului în baza indicilor infracțiunii prevăzute de art.327 alin.(1) Cod penal, cauza fiind instrumentată la moment de către Procuratura militară Cahul.

Avocatul parlamentar consideră, că sancțiunile disciplinare aplicate colaboratorilor sistemului penitenciar, care se fac vinovați de neglijență la îndeplinirea obligațiilor de serviciu și prin aceasta au admis manifestarea actelor de violență între deținuți, fără nici o explicație privind această alegere, este insuficientă pentru asigurarea efectului preventiv al legislației ce vizează tortura. Mai mult, aplicarea sancțiunilor disciplinare nu comportă careva consecințe serioase pentru cei admonestați, iar pe de altă parte autoritățile nu oferă o redresare suficientă persoanei maltratate.

În cadrul vizitei preventive întreprinse în instituția penitenciară nr.17, or. Rezina la 11 decembrie 2009, toți condamnații intervievați, care la acel moment se dețineau în blocul nr.3, au relatat că în cadrul perchezițiilor din 23-30 noiembrie 2009, 07 și 10 decembrie 2009, colaboratorii penitenciarului au aplicat neîntemeiat și excesiv forța fizică și mijloacele speciale.

În timpul vizitei 6 dintre cei intervievați prezentau diverse leziuni corporale și semne de neacordare a asistenței medicale adecvate.

Toate aceste persoane, cu excepția unuia, au explicat că leziunile corporale le-au fost cauzate de către colaboratorii penitenciarului în cadrul perchezițiilor, urmare a aplicării forței fizice și mijloacelor speciale. De asemenea, aceștia au fost examinați de către medicul legist delegat pentru participare la efectuarea vizitei de Centrul de Medicină Legală Chișinău în baza solicitării avocatului parlamentar.

În așa mod, deținutul P.A. a declarat că dorește ca datele oferite avocatului parlamentar să fie utilizate conform competenței acestuia, menționînd că la 23.11.2009 a fost maltratată de către colaboratorul G.M. și alți doi colaboratori, tocmai în momentul în care acesta urma să iasă la plimbare. La 08.12.2009 din nou în urma unei abordări special conturate de a-i demonstra inferioritatea, colaboratorul G.M. l-a impus să se scoale în picioare, deși avea asupra sa numai lenjeria de corp și în pofida faptului că în celulă în acel moment se afla o persoană de sex feminin (medic). Pentru refuzul de a se scula în picioare, a fost încătușat și escortat în una din celulele izolatorului disciplinar (avînd asupra sa doar lenjeria de corp), unde a fost bătut cu bastonul de cauciuc peste fese și picioare de către colaboratorul G.M., în timp ce colaboratorii M.I. și B.D. îl țineau.

Deținutul G.S. a relatat că la 29.11.2009 a fost maltratat de către colaboratorii penitenciarului, fiindu-i aplicate lovituri cu pumnii, picioarele și bastoanele de cauciuc peste diferite părți ale corpului. El a explicat că conflictul s-a declanșat în urma unei simple cerți iscate de faptul că medicul nu a fost să-i examineze, deși acesta adresase două cereri în acest sens. A notat că numele și prenumele colaboratorilor care l-au maltratat nu le cunoaște dar i-ar putea recunoaște la necesitate.

Deținutul L.I. a explicat că la 31.11.2009 se afla în atelierul de prelucrare a lemnului, când fără nici o explicație a fost agresat de 7 colaboratori ai penitenciarului, care i-au aplicat lovituri cu pumnii peste față și bastoanele de cauciuc peste corp și membre.

De fapt, declarațiile condamnaților referitoare la aplicarea forței fizice și mijloacelor speciale erau identice. Avocatul parlamentar a statuat că în cazul dat forța fizică nu a fost justificată și proporțională, scopul propus de angajații penitenciarului a fost de a impune condamnatul la un comportament „legal”.

Administrația penitenciarului a argumentat necesitatea aplicării forței fizice și mijloacelor speciale pentru înfrângerea rezistenței fizice opuse de către condamnați în timpul efectuării perchezițiilor, manifestată prin refuzul de a fi percheziționați, deși la acel moment unii dintre condamnați urmau să iasă la plimbare.

În aceste condiții, avocatul parlamentar constată că acțiunile nehibzuite ale administrației penitenciarului, care au avut scopul de a pune în evidență superioritatea față de deținuți, au dus la crearea unei atmosfere extrem de tensionate în penitenciar.

De asemenea, faptul existenței leziunilor corporale la condamnații nominalizați, confirmă bănuiala rezonabilă potrivit căreia și ceilalți condamnați din blocul 3, care au pretins aplicarea relelor tratamente dar care nu prezentau careva urme de violență au fost subiecții unor repetate acte de violență, umilință și înjosire.

Urmare a intervenției avocatului parlamentar, în baza ordonanței Procuraturii raionului Rezina din 28.12.2009 a fost dispusă pornirea urmăririi penale în baza art.328 alin.(2) Cod penal, cauza penală fiind instrumentată la moment de către Procuratura Militară Chișinău.

În conformitate cu jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului, statului îi revine obligația de a respecta interdicția impusă de art.3 al Convenției, o obligație esențialmente negativă de a nu aplica relele tratamente persoanelor aflate în jurisdicția sa,

precum și obligația de a proteja integritatea fizică a persoanelor din jurisdicția sa și în mod special a persoanelor private de libertate datorită situației de vulnerabilitate în care se află.

Integritatea fizică a oricărei persoane este garantată în mod absolut chiar și în situații de luptă împotriva terorismului sau a crimei organizate. În cauza **Selmouni versus Franța**,⁷⁵ Curtea a statuat că orice folosire a forței împotriva unei persoane aflate într-o situație de inferioritate, întrucât este privată de libertate, este interzisă și intră în sfera de aplicare a art.3 al Convenției. Acest principiu se aplică și în cazul violențelor comise asupra deținuților de personalul din sistemul penitenciar (**Labita versus Italia**⁷⁶). În cauza **Tomasi versus Franța**⁷⁷, Curtea a stabilit că „față de o persoană privată de libertate, orice folosire a forței fizice a cărei necesitate nu este determinată în mod strict de comportamentul respectivei persoane aduce atingere demnității umane și constituie, în principiu, o violare a dreptului garantat de art.3.

Investigarea cazurilor de tortură în prisma Protocolului de la Istanbul

Standardele internaționale cu privire la eficacitatea investigațiilor cauzelor de pretinsă tortură sînt extrem de înalte și, ca o chestiune de principiu, uneori este foarte dificil dacă nu chiar imposibil ca statele să le respecte în întregime.

În forma cea mai completă, aceste principii își găsesc reflectarea în documentul intitulat Principiile cu privire la investigarea efectivă și documentarea torturii și a altor pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante recomandate de rezoluția Adunării Generale a ONU 55/89 din 4 decembrie 2000.

Scopul investigării efective și documentării torturii și al altor pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante (în continuare, „tortura sau alte maltratări”) include următoarele:

- Clarificarea faptelor și stabilirea și recunoașterea responsabilității individuale și a statului față de victime și familiile lor;
- Identificarea măsurilor necesare pentru prevenirea unor fapte similare;
- Facilitarea urmăririi și/sau, dacă este corespunzător, sancționarea disciplinară a celor indicați în investigație ca fiind responsabili și demonstrarea necesității pentru o reparație și redresare deplină din partea statului, care include compensații financiare echitabile și adecvate și acordarea mijloacelor pentru îngrijire medicală și reabilitare.

⁷⁵ Par.87, Cauza Selmouni c. Franței, cererea nr.25803/94, hotărîrea CEDO din 1999

⁷⁶ Par.120, Cauza Labita c. Italiei, cererea nr.26772/95, hotărîrea CEDO din 06.04.2000

⁷⁷ Par.113, Cauza Tomasi c. Franței, hotărîrea CEDO din 27.08.1992

Statele vor asigura ca plângerile și raportările cu privire la tortură sau maltratare să fie investigate prompt și efectiv. Chiar și în absența unei plângeri exprese, o investigație va fi efectuată dacă există alte indicii ca tortura sau maltratarea ar fi putut avea loc. Anchetatorii, care trebuie să fie independenți de făptuitorii bănuți și autoritatea pentru care ei lucrează, trebuie să fie competenți și imparțiali. Ei vor avea acces la/ori vor avea competențe de a efectua investigații cu ajutorul experților medicali imparțiali sau al altor experți imparțiali. Metodele folosite pentru efectuarea unor astfel de investigații vor corespunde standardelor profesionale celor mai înalte, iar constatările vor fi făcute publice.

Autoritatea de investigație va avea competența și obligația de a obține toată informația necesară pentru anchetă. Persoanele care conduc investigația vor avea la dispoziție toate resursele bugetare și tehnice necesare pentru o investigație efectivă. De asemenea, ele vor avea competența să-i oblige pe toți cei care acționează în exercitarea atribuțiilor oficiale care se pretinde că au fost implicați în actele de tortură sau maltratare să se prezinte și să depună mărturii. Același lucru se va aplica și față de orice martor. În acest scop, autoritatea de investigație va fi în drept să citeze martorii, inclusiv orice persoană oficială care se pretinde că a fost implicată și să ceară prezentarea probelor.

Pretinsele victime ale torturii sau maltratării, martorii, cei care conduc investigația și familiile lor, vor fi protejate împotriva violenței, a amenințărilor de violență sau a oricăror forme de intimidare care pot surveni ca rezultat al investigării. ***Cei potențial implicați în acte de tortură sau maltratare vor fi înlăturați din orice funcție de control sau influență, directă sau indirectă, asupra petiționarilor, martorilor și familiilor lor, precum și asupra celor care conduc investigația.***

Pretinsele victime ale torturii sau maltratării și reprezentanții lor legali vor fi informați despre și vor avea acces la orice audiere, precum și la toată informația relevantă pentru investigație și vor avea dreptul să prezinte alte probe.

În cazurile în care procedurile de investigație stabilite sînt inadecvate datorită experienței insuficiente sau suspiciunii de parțialitate, sau datorită existenței aparente a unei posibilități de abuz, sau din alte motive temeinice, statul va asigura ca investigațiile să fie efectuate prin intermediul unei comisii independente de anchetă sau a unei proceduri similare. Membrii unei astfel de comisii vor fi aleși în baza imparțialității, competenței și independenței lor personale recunoscute. În special, ei vor fi independenți de făptuitorii bănuți și de instituțiile sau autoritățile pentru care ei lucrează. Comisia va avea competența să obțină toată informația necesară pentru anchetă și să efectueze ancheta așa cum este prevăzut de aceste principii.

Un raport întocmit într-un termen rezonabil va include scopul anchetei, procedurile și metodele folosite pentru aprecierea probelor, precum și concluziile și recomandările bazate pe constatările de fapt și pe legislația aplicabilă. După definitivare, raportul va fi făcut public. De asemenea, el va descrie în detaliu evenimentele concrete care au fost constatate ca având loc și probele pe care aceste constatări s-au bazat, precum și lista numelor martorilor care au depus mărturii, cu excepția celor ale căror identitate nu a fost dezvăluită pentru a asigura protecția acestora. Statul, într-un termen rezonabil, va răspunde la raportul de investigație și, în dacă este necesar, va indica măsurile care urmează a fi luate în răspuns.⁷⁸

În Republica Moldova marea majoritate a plîngerilor nu sînt investigate în mod corespunzător și sînt respinse practic automat. De asemenea, faptul că investigațiile ex-officio nu funcționează în practică constituie o problemă majoră. Judecătorii, procurorii sau personalul penitenciar cu greu inițiază vreodată investigații, chiar dacă există dovezi medicale sau de alt gen că s-a comis tortura. Faptul că sistemul remediilor interne nu funcționează este, de asemenea, ilustrat de numărul relativ mare de violări ale art. 3 al Convenției, stabilite de Curtea Europeană pentru Drepturile Omului în ultimii ani.⁷⁹

Un alt aspect care prezintă îngrijorări serioase la investigarea cazurilor de tortură se referă la persoanele care au calitatea de parte vătămată, sau figurează în calitate de martori pe cauzele penale pornite pe faptul aplicării torturii sau relelor tratamente de către colaboratorii sistemului penitenciar. De cele mai dese ori condamnații care au fost maltratați continuă să-și ispășească pedeapsa în instituțiile sistemului penitenciar. De rînd cu aceasta, dat fiind caracterul închis al acestor instituții, persoanele care ar putea furniza informații relevante cu privire la maltratarea unui deținut sînt aceiași condamnați care de asemenea își ispășesc pedeapsa în penitenciar. Tot datorită caracterului închis al instituțiilor, administrațiile acestora dispun de suficiente pîrghii de influență psihologică directe sau indirecte de natură să determine un condamnat sau altul să renunțe la declarațiile făcute anterior.

Astfel, în cadrul vizitei întreprinse la 14 septembrie 2009 în Instituția penitenciară nr.13, mun. Chișinău, patru dintre deținuții intervievați au relatat că sînt supuși în permanență presiunilor psihice din partea altor condamnați, precum și intimidați prin intermediul aplicării neîntemeiate a sancțiunilor disciplinare de către administrația Instituției penitenciare nr.13,

⁷⁸ Cap.III, lit.B) par. 78-82 din Protocolul de la Istanbul din 1999 recomandat prin rezoluția Adunării Generale a ONU 55/89 din 4 decembrie 2000, Manualul ONU de investigare efectivă și documentare asupra torturii și altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante, www.ohchr.org/Documents/Publications/training8Rev1ru.pdf

⁷⁹ Par. 67, Raport al Raportorului Special pentru tortură și alte forme crude, inumane sau degradante de tratament sau pedeapsă, Manfred Nowak, din 12 februarie 2009, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G09/107/71/PDF/G0910771.pdf>

mun. Chișinău cu scopul de a-i determina să renunțe la mărturiile făcute pe marginea dosarului penal în care, în calitate de inculpat figurează un colaborator al sistemului penitenciar.

Pe parcursul desfășurării urmăririi penale pe cauza penală de învinuire a colaboratorului Instituției penitenciare nr.4, or. Cricova, dlui P.S., în comiterea infracțiunii prevăzute de art.328 alin.(2) lit.a) CP RM, prin ordonanțele Procuraturii Militare Chișinău din 19.08.2008, pentru asigurarea securității personale a condamnaților B.G., C.V. și M.E. au fost aplicate măsuri de protecție de stat, în conformitate cu Legea RM privind protecția de stat a părții vătămate, a martorilor și a altor persoane care acordă ajutor în procesul penal nr.1458 din 28.01.1998 (în vigoare la acel moment). Însă, datele colectate în cadrul vizitei din 14.09.2009 la Instituția penitenciară nr.13, mun. Chișinău, cât și în cadrul celei din 13.02.2009 la Instituția penitenciară nr.18, s. Brănești, r-nul Orhei, unde la acel moment se dețineau aceștia, au permis avocatului parlamentar să statueze asupra realizării defectuoase a prevederilor atît ale Legii nominalizate cât și a Legii RM cu privire la protecția martorilor și al altor participanți la procesul penal nr.105 din 16.05.2008.

În timpul efectuării vizitei în Instituția penitenciară nr.18, s. Brănești, r-nul Orhei (13.02.2009), condamnatul B.G. era izolat, ca urmare a cererii adresate administrației penitenciarului în acest sens, pe motivul existenței pericolului pentru securitatea personală a acestuia. La fel, au parvenit plîngerii din partea părților vătămate și celorlalți martori care invocau că sînt amenințați de alți condamnați. În urma intervenției avocatului parlamentar situația a fost aplanată. Însă, s-a constatat că problema a reapărut odată cu transferarea acestora în Instituția penitenciară nr.13, mun. Chișinău. Astfel, s-a stabilit că la 07.09.2009 condamnații nominalizați au fost transferați din Instituția penitenciară nr.18, s. Brănești, r-nul Orhei în Instituția penitenciară nr.13, mun. Chișinău, cu scopul de a asigura participarea acestora la ședințele de judecată la Curtea de Apel Chișinău. Însă, în dosarele personale ale acestora nu se conțineau deciziile directorului Departamentului instituțiilor penitenciare prin care ar fi fost dispus transferul și deținerea acestora în Instituția penitenciară nr.13, mun. Chișinău, fapt care contravine prevederilor art.218 Cod de executare⁸⁰ și art.98, 99 din Statutul executării pedepsei de către condamnați.⁸¹

⁸⁰ Trimiterea condamnaților la locul executării pedepsei și transferarea lor într-un alt penitenciar au loc sub escortă, cu respectarea regulilor de deținere separată a femeilor de bărbați, a minorilor de adulți, condamnaților la pedeapsa detențiunii pe viață de alte categorii de deținuți. Condamnații bolnavi de tuberculoză în formă activă sau care nu au urmat tratamentul complet al bolilor venerice ori cei care suferă de dereglări psihice, ce nu exclud răspunderea penală, vor fi transportați separat de condamnații sănătoși, iar după necesitate, conform raportului medical, vor fi însoțiți de lucrători medicali. Transferarea condamnaților se face din contul statului, în modul și în condițiile stabilite de Codul de executare și Statutul executării pedepsei de către condamnați.

⁸¹ Transferul deținuților dintr-o instituție penitenciară în alta se efectuează în temeiul deciziei directorului Departamentului instituțiilor penitenciare. Transferul poate fi dispus în următoarele cazuri: la solicitarea organului de urmărire penală sau a instanței de judecată în procedura căroră se examinează o cauză penală în care deținutul

În acest context, condamnații nominalizați au invocat dezacordul cu deținerea lor în Instituția penitenciară nr.13, mun. Chișinău, precum și cu faptul că nu le-a fost adus la cunoștință actul în temeiul căruia au fost transferați, menționând că motivul pentru care au fost transferați le-a devenit cunoscut din alte surse.

De asemenea, condamnatul B.G. a relatat că în perioada deținerii în Instituția penitenciară nr.13, mun. Chișinău a avut o convorbire cu șeful serviciului securitate al penitenciarului nominalizat și, respectiv, a fost vizitat de către un alt condamnat P.A., care i-au cerut în mod categoric să renunțe la declarațiile făcute anterior, ultimul amenințându-l cu răfuială fizică. Un alt colaborator al Instituției penitenciare nr.13, mun. Chișinău, la care face referință condamnatul B.G. și care exercita presiuni asupra sa, este dl V.I. Este de menționat că colaboratorul nominalizat la data maltratării cet. L.V. și L.P. activa în Instituția penitenciară nr.4, or. Cricova, unde s-a produs incidentul și, de asemenea, figurează ca martor în dosarul penal respectiv.

Starea de fapt constatată acordă suficiente temeiuri de a bănuși că tratamentul condamnaților nominalizați nu este conform prevederilor art.6 alin.(1) lit.c), d) din Legea RM cu privire la protecția martorilor și al altor participanți la procesul penal nr.105 din 16.05.2008, potrivit căreia organul abilitat cu protecția martorilor și altor participanți la proces trebuie să identifice soluțiile necesare și suficiente în scopul aplicării măsurilor de protecție optime, precum și să elaboreze, în comun cu persoana protejată, programul de protecție.

Toate acestea au avut loc în condițiile în care potrivit art.9 din Legea RM cu privire la protecția martorilor și a altor participanți la procesul penal nr.105 din 16.05.2008, administrația locului de deținere este abilitată cu atribuții de a aplica măsurile urgente și măsurile de asistență respective, iar art.225 Cod de executare obligă administrația penitenciarului să întreprinde astfel de măsuri.

În aceste circumstanțe, avocatul parlamentar a conchis asupra existenței unei bănușeli rezonabile precum că asemenea acțiuni de intimidare a martorilor și părților vătămate au avut și continuă să aibă loc.

Pe marginea acestui caz avocatul parlamentar a sesizat Procuratura Generală în vederea întreprinderii măsurilor ce se impun pentru îngrădirea condamnaților respectivi de orice acțiuni și amenințări ce vin din partea altor condamnați sau colaboratorilor Instituției penitenciare

respectiv este parte sau martor în proces; pentru asigurarea repartiției uniforme a deținuților conform necesităților sistemului penitenciar; reorganizarea, lichidarea sau schimbarea categoriei penitenciarului; necesitatea separării deținuților implicați în același caz penal în calitate de inculpați, martori și victime; derularea măsurilor de securitate, regim și profilaxie; prevenirea situațiilor de conflict dintre deținuți; conform indicațiilor medicale; în legătură cu situația familială excepțională (la femei – existența copiilor sugari sau a sarcinii).

nr.13, mun. Chișinău. De asemenea, el a solicitat Ministerului Justiției să verifice legalitatea transferării și deținerii acestora în Instituția penitenciară nr.13, mun. Chișinău.

În cele din urmă s-a constatat că transferul condamnaților respectivi a fost efectuat fără informarea Departamentului instituțiilor penitenciare nefiind respectate prevederile art.218 alin.(2) Cod de executare.⁸² În legătură cu încălcările constatate șefii penitenciarelor nr.6, or. Soroca și nr.18, s. Brănești au fost atenționați asupra necesității respectării prevederilor legislației în vigoare.

Serviciile medicale

În ceea ce privește asistența medicală în penitenciar, aceasta se acordă de către un personal medical calificat, în mod gratuit, ori de câte ori este necesar. Orice penitenciar trebuie să aibă un medic generalist, un medic stomatolog și un medic psihiatru. Condamnații beneficiază în mod gratuit de tratament medical și medicamente.⁸³

În practică realizarea adecvată a prevederilor enunțate mai sus rămîne a fi problematic, în primul rînd, pe motivul că lipsesc cadre medicale specializate în penitenciare. În cadrul vizitelor s-a constatat că multe funcții de medic psihiatru, farmacist, felcerul, precum și alte categorii de personal medico-sanitar în instituțiile penitenciare sînt vacante, după cum urmează:

N/o	Instituția penitenciară	Funcția	Data cînd funcția a devenit vacant
1.	Departamentul Instituțiilor Penitenciare	Șef, Direcția medicală	29.12.2009
		Șef adjunct, concomitent șef al secției curative și al comisiei medico-militare	28.12.2009
		Specialist principal, medic internist, secția curativă și comisia medico-militară	27.11.2009
		Specialist principal, medic, psihiatru, narcolog, secția curativă și comisia medico-militară	30.12.2009
2.	Penitenciarul nr.1, or. Taraclia	Specialist, psihiatru	22.08.2005
		Farmacist	10.07.2008
3.	Penitenciarul nr.2, or. Lipcani	Șef, medic	24.03.2008

⁸² Transferarea condamnaților se face din contul statului, în modul și în condițiile stabilite de Codul de executare și Statutul executării pedepsei de către condamnați.

⁸³ Art.249 Cod de executare nr.443 din 24.12.2004, Monitorul Oficial nr.34-35/112 din 03.03.2005; Sec.41 din Statutul executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr.583 din 26.05.2006, Monitorul Oficial nr.91-94/676 din 26.05.2006

		Medic psihiatru	18.02.2007
4.	Penitenciarul nr.3, or. Leova	Şef, medic	12.10.2009
		Specialist, psihiatru narcolog	23.04.2008
		Medic, radiolog	22.10.2005
5.	Penitenciarul nr.4, or. Cricova	Şef, medic	31.12.2008
		Specialist, terapeut	16.12.2009
		Specialist, psihiatru	13.12.2005
6.	Penitenciarul nr.5, or. Cahul	Şef, medic	18.02.2009
7.	Penitenciarul nr.6, or. Soroca	Specialist, terapeut	26.01.2009
		Felcer	08.12.2009
8.	Penitenciarul nr.7, s. Rusca	Asistentă medicală	08.09.2008
9.	Penitenciarul nr.10, com. Goian	Psihiatru, narcolog	01.02.2009
		Stomatolog	01.02.2009
		Felcer	01.02.2009
		Farmacist	01.02.2009
10.	Penitenciarul nr.12, mun. Bender	Specialist, terapeut	25.11.2005
11.	Penitenciarul nr.13, mun. Chişinău	Medic, dermatovenerolog	23.03.2009
		Specialist, fiziolog	06.09.2007
		Specialist, psihiatru, narcolog	11.06.2007
		Felcer	08.12.2009
		Felcer (salariat civil)	11.09.2006
		Laborant - radiolog	10.05.2007
		Asistente medicale (4 funcții)	01.01.2009
	Penitenciarul nr.16, mun. Chişinău	Şef adjunct pentru activitate curativă	23.09.2009
		Specialist, fiziolog, secția boli contagioase	16.02.2010

12.		Specialist, infecționist, secția boli contagioase	11.04.2008
		Specialist, neuropatolog, secția psihoneurologică	31.12.2008
		Șef, secția boli interne	29.12.2009
		Șef, secția radiologie	07.10.2009
		Specialist, fiziolog, secția fiziologie nr.1	09.11.2009
		Specialist, fiziolog, secția fiziologie nr.2 (2 funcții)	09.11.2009
		Specialist, fiziolog, secția fiziologie nr.3	18.06.2008
13.	Penitenciarul nr.17, or. Rezina	Șef adjunct, concomitent șef al spitalului	27.03.2009
		Șef	27.03.2009
		Specialist, terapeut	15.10.2004
		Șef, secția de fiziologie nr.1	15.10.2005
		Șef, secția de fiziologie nr.2	15.10.2005
		Specialist, fiziolog (3,5 funcții)	15.10.2004
		Medic - ginecolog	01.06.2009
		Asistentă medicală superioară	01.06.2009
14.	Penitenciarul nr.18, s. Brănești	Felcer	10.09.2008

Deși, pentru acordarea asistenței medicale deținuților a fost creat un grup mobil de specialiști (chirurg, psihiatru, oculist, otorinolaringolog, dermatovenerolog, infecționist, terapeut, fiziolog) din Instituția penitenciară nr.16, mun. Chișinău, care pe parcursul anului 2009 au efectuat examinări medicale în toate penitenciarele din Republică insuficiența cadrelor medicale nu poate să nu comporte consecințe asupra calității asistenței medicale acordate.

De rînd cu aceasta este obligația serviciului medical al penitenciarului să verifice cu regularitate starea sanitaro-igienică a încăperilor și a teritoriului penitenciarului. S-a constatat că medicii din penitenciare sînt prea rezervați în ceea ce privește prezentarea concluziilor asupra rezultatelor inspecției în care s-ar conține și recomandări cu privire la măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru lichidarea neajunsurilor. Deseori medicii se limitează la lipsa

plîngerilor din partea deţinuţilor.⁸⁴ Aici pot fi menţionate Instituţiile penitenciare nr.2, or. Lipcani şi nr.18, s. Brăneşti.

Au mai fost constatate carenţe în ceea ce priveşte realizarea prevederilor art.251 alin.(3) Cod de executare manifestate prin neîndeplinirea obligaţiilor de către medicul care a efectuat examenul medical la condamnaţi, de a sesiza avocatul parlamentar în cazul în care a constatat că condamnaţii au fost supuşi actelor de tortură, tratamente cu cruzime, inumane sau degradante sau la alte rele tratamente. În acest sens, art.251 alin.(3) Cod de executare cu modificările introduse prin Legea RM pentru completarea unor acte legislative nr.13 din 14.02.2008, clar stipulează că medicul care efectuează examenul medical are obligaţia să sesizeze **procurorul** şi **avocatul parlamentar** în cazul în care constată că persoana condamnată a fost supusă torturii, tratamentelor cu cruzime, inumane sau degradante ori la alte rele tratamente, precum şi obligaţia de a consemna în fişa medicală cele constatate şi declaraţiile persoanei condamnate în legătură cu acestea.

Astfel, avocatul parlamentar nu a fost informat de către medicul Instituţiei penitenciare nr.17, or. Rezina despre cazul de maltratare a condamnatului S.S. care la momentul vizitei preventive din 13.07.2009 se afla în celula izolatorului disciplinar şi prezenta leziuni corporale vizibile.

Urmare a intervenţiei prin care s-a solicitat pornirea unui proces disciplinar în privinţa medicului care se face vinovat de această omisiune, avocatul parlamentar a fost informat de către administraţia penitenciarului nr.17, or. Rezina că art.251 alin.(3) Cod de executare nu prevede o asemenea obligaţie pentru medic, ceea ce indică faptul că administraţia penitenciarului nu ţine cont de amendamentele operate la legislaţie. În cele din urmă, pentru îndeplinirea necorespunzătoare a obligaţiunilor de serviciu, felcerul de bloc A. Peşchin a fost sancţionat cu reducerea indemnizaţiei unice cu 10%.

S-a constatat că neîndeplinirea acestei obligaţii, în cele mai dese cazuri, este determinată de necunoaşterea standardelor consacrate în art.3 din Convenţie, administraţiile penitenciarelor şi cadrele medicale în argumentarea poziţiei invocînd propria omisiune.

O situaţie ieşită din comun a fost constată la 11.12.2009 în cadrul efectuării vizitei preventive la Instituţia penitenciară nr.17, or. Rezina, unde condamnaţilor li se eliberau pentru administrare pastile „CINARIZINĂ” cu termenul de valabilitate expirat. Mai mult, în farmacia penitenciarului au mai fost depistate încă 200 de ambalaje cu pastile „CINARIZINĂ” cu

⁸⁴ Art.252 alin.(2) Cod de executare nr.443 din 24.12.2004, Monitorul Oficial nr.34-35/112 din 03.03.2005: Şeful penitenciarului este obligat să ia cunoştinţă de raportul şi de recomandările medicului şi ale serviciului medical şi să întreprindă urgent măsurile necesare. Dacă şeful penitenciarului consideră că în cadrul penitenciarului, respectarea recomandărilor este imposibilă sau că acestea sînt inacceptabile, el prezintă Departamentului instituţiilor penitenciare un raport, cu anexarea opiniei medicului sau a serviciului medical.

termenul de valabilitate expirat. În urma acestui fapt, avocatul parlamentar a statuat asupra exercitării defectuoase a atribuțiilor de serviciu a personalului medical și conducerii penitenciarului care în detrimentul atribuțiilor sale de serviciu sînt obligați să coordoneze și să controleze modul de prescriere, eliberare și gestionare a medicamentelor.

Pe marginea neregulilor depistate, urmare a intervenției avocatului parlamentar, Procuratura Generală a dispus începerea urmăririi penale în baza art.327 Cod penal.

Deși, potrivit legislației naționale asistența medicală se acordă condamnaților ori de cîte ori este necesar sau la cerere, realizarea acestor prevederi este efectuată defectuos în unele penitenciare.

Astfel, în cadrul aceleiași vizite întreprinse la Instituția penitenciară nr.17, or. Rezina, condamnații în privința cărora a fost aplicată forța fizică și mijloacele speciale în cadrul perchezițiilor din 23-30 noiembrie 2009, 07 și 10 decembrie 2009, au invocat neacordarea asistenței medicale, deși solicitaseră în repetate rînduri acest lucru, inclusiv de a fi examinați în vederea fixării leziunilor corporale existente.

Doar doi dintre condamnați dispuneau de acte ce confirmau efectuarea examenului medical, însă, în ambele cazuri actele examenului medical nu corespundeau cerințelor elementare ale consultației medicului: culegerea datelor personale, anamneza, stabilirea datelor obiective, diagnosticul și recomandările.

În acest sens, cu referire la standardele examinării persoanelor maltratate, Protocolul de la Istanbul⁸⁵ stipulează că experții medicali implicați în investigația cayurilor de tortură sau a maltratării se vor comporta întotdeauna în conformitate cu standardele etice cele mai înalte și, în special, vor obține consimțământul după informare înainte de efectuarea oricărei examinări. Examinarea trebuie să fie conformă standardelor stabilite cu privire la practica medicală. În special, examinările vor fi efectuate în condiții de confidențialitate, sub controlul expertului medical și fără prezența agenților de securitate și al altor oficiali guvernamentali. Expertul medical va pregăti prompt un raport scris care va conține date corecte și care va include cel puțin următoarele date:

- circumstanțele interviuării: numele subiectului, numele și apartenența celor prezenți la examinare; ora și data exactă; amplasarea, natura și adresa instituției (inclusiv, dacă este necesar, a camerei) unde se efectuează examinarea (de ex., centru de detenție, clinică sau casă); circumstanțele subiectului la momentul examinării (de ex., natura oricăror

⁸⁵ Par. 83-84 din Protocolul de la Istanbul din 1999 recomandat prin rezoluția Adunării Generale a ONU 55/89 din 4 decembrie 2000, Manualul ONU de investigare efectivă și documentare asupra torturii și altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante, www.ohchr.org/Documents/Publications/training8Rev1ru.pdf

restrângeri la sosire sau pe parcursul examinării, prezența forțelor de securitate în timpul examinării, comportamentul celor care însoțesc deținutul sau amenințările față de persoana care efectuează examinarea); precum și alți factori relevanți;

- istoria: expunerea detaliată a faptelor de către subiect, după cum el le-a declarat în timpul interviewării, inclusiv preținsele metode de tortură sau maltratare, timpul la care tortura sau maltratarea se pretinde că a avut loc și toate plângerile cu privire la simptomele fizice și psihice;
- examinarea fizică și psihică: expunerea tuturor constatărilor fizice și psihice după examinarea clinică inclusiv testele diagnostice corespunzătoare și, unde este posibil, fotografiile colorate ale tuturor leziunilor;
- opinia: interpretarea cu privire la relația probabilă dintre constatările fizice și psihice și posibila tortură sau maltratare. Va fi dată o recomandare pentru orice tratament medical și psihologic necesar și/sau examinări ulterioare;
- autorii: raportul va identifica în mod clar persoanele care au efectuat examinarea și va fi semnat.

Raportul va fi confidențial și va fi comunicat subiectului sau reprezentantului numit al acestuia. Opiniile subiectului și ale reprezentantului acestuia despre procesul de examinare vor fi solicitate și înregistrate în raport. De asemenea, în caz de necesitate, el va fi prezentat în scris autorității responsabile de investigarea acuzației de tortură sau maltratare. Este responsabilitatea statului de a asigura că el este transmis în siguranță acestor persoane. Raportul nu va fi disponibil nici unei alte persoane, cu excepția consimțământului subiectului sau în urma autorizării unei instanțe competente să dispună o astfel de transmitere.

Recomandările avocaților parlamentari:

1. *Asigurarea implementării în practică a prevederilor Protocolului de la Istanbul, în vederea investigării eficiente a cazurilor de aplicare a actelor de tortură, tratament inuman și degradant;*
2. *Asigurarea efectuării unor anchete eficiente, complete și cu celeritate pe marginea cazurilor în care persoanele pretind că au fost supuse torturii și altor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, excluzând astfel eventuale condamnări ale Republicii Moldova la CEDO;*
3. *Punerea în responsabilitatea directă a Comisarilor de poliție a pretinselor acte de tortură, tratament inuman și degradant prin prisma art.10 (alin.3¹) CPP RM și reacționarea promptă și consecventă în aspect disciplinar și penal față de acei conducători în subdiviziunile cărora s-a pretins aplicarea relelor tratamente și care ar pune în dificultate Guvernul de a oferi explicații plauzibile pe marginea maltratărilor persoanelor pe perioada aflării acestora în custodia poliției;*
4. *Întreprinderea măsurilor în vederea instituirii unui sistem eficient de protecție și reabilitare a victimelor torturii, totodată, consolidând și fortificând activitatea celor existente;*

5. *Asigurarea realizării unui program de pregătire profesională inițială și continuă a efectivului Ministerului Afacerilor Interne și Departamentului Instituțiilor Penitenciare în domeniul respectării drepturilor omului (Centrul pentru Drepturile Omului își exprimă disponibilitatea de a asigura în acest sens resursele umane necesare realizării acestei acțiuni și financiare din cadrul Proiectului „Susținere pentru consolidarea Mecanismului Național de Prevenire a Torturii în conformitate cu prevederile Protocolului opțional CAT”, încheiat între Centrul pentru Drepturile Omului și Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare în Republica Moldova);*
6. *Întreprinderea măsurilor pe verticală în cadrul organelor Ministerului Afacerilor Interne ce ar asigura respectarea de către colaboratorii de poliție de toate nivelurile a Legii RM cu privire la avocații parlamentari nr.1349 din 17.10.1997, în sensul acordării accesului necondiționat în locurile de detenție sau în locurile unde se pot deține persoane;*
7. *Intensificarea eforturilor și urgentarea construcției caselor de arest, pentru a asigura executarea măsurilor preventive și a sancțiunii arestului contravențional în condiții ce ar împiedica aplicarea relelor tratamente față de persoanele aflate în aceste instituții;*
8. *Asigurarea realizării reale a dreptului la un proces echitabil suficient și eficient pretinselor victime ale torturii, prin încredințarea cercetărilor unor subdiviziuni ce ar exclude atitudinea subiectivă față de soluția adoptată;*
9. *Aducerea condițiilor de detenție existente în Izolatoarele de detenție preventivă aflate în jurisdicția Ministerului Afacerilor Interne în concordanță cu standardele naționale și internaționale în domeniu.*

CAPITOLUL IV

RESPECTAREA DREPTURILOR COPILULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Copiii au drepturi oriunde s-ar afla - acasă la părinții naturali, în familii substitutive, în instituții de îngrijire sau la școală. Părinții și familiile, grupurile profesionale care lucrează cu copiii, dar și orice cetățean responsabil ar trebui să știe de existența acestor drepturi.

Drepturile copilului sînt stabilite clar: pentru prima dată, ca principala responsabilitate de a crește un copil îi revine întîi de toate părinților naturali al acestuia. Legea obligă de asemenea statul să acorde sprijin familiei la întreținerea și educația copiilor.

Statul are rolul de a fi garantul acestor drepturi și de a asigura respectarea lor. Acest lucru contrazice percepția majoritară potrivit căreia statul poate înlocui părinții, din moment ce poate asigura copilului adăpost și mîncare. Pentru a înlătura acest principiu, a fost promovată ideea serviciilor de alternativă de tip familial, acestea fiind un sprijin pentru prevenirea separării copilului de părinții săi, spre deosebire de instituțiile rezidențiale.

Dacă drepturile îi sînt încălcate, copilul este expus unor riscuri mari: dezvoltare fizică și mentală anormală, sănătate precară, neînscriere în sistemul de învățămînt, abandon școlar, lipsa unui adăpost.

Este de datoria întregii societăți să prevină încălcarea drepturilor copilului și să facă posibilă aplicarea Legii privind drepturile copilului, care și-a propus să promoveze respectarea drepturilor tuturor copiilor din Republica Moldova.

§ 1. Ocrotirea copiilor orfani și a copiilor rămași fără îngrijire părintească

Fiecare copil are dreptul să locuiască în familie, să-și cunoască părinții, să beneficieze de grija lor, să coabiteze cu aceștia, cu excepția cazurilor în care despărțirea de un părinte sau de ambii părinți este necesară în interesul copiilor. Copiii care temporar sau permanent sînt lipsiți de mediul familiei sau care, în propriul lor interes, nu pot fi lăsați în acest mediu se bucură, conform legislației, de protecție și ajutor special din partea statului.

Copiii orfani și cei rămași fără îngrijire părintească sînt înfiați sau plasați în alte familii sau în instituții de stat pentru copii. Copiilor instituționalizați trebuie să le fie create condițiile pentru dezvoltarea fizică intelectuală și spirituală, pentru păstrarea limbii materne, culturii, tradițiilor și obiceiurilor naționale, cultivîndu-le, totodată, deprinderi pentru o viață independentă. Întru asigurarea dreptului copilului de a crește într-un mediu familial, prin Hotărîrea Guvernului nr. 784 din 09.07.2007 a fost adoptată Strategia națională privind reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului pe anii 2007- 2012.

Pornind de la faptul că sistemul actual de protecție a copilului este fragmentat, instituțiile rezidențiale sînt orientate spre servicii educaționale sau de asistență medicală, în funcție de ministerul căruia se subordonează, în multe cazuri responsabilitatea familiei în creșterea și educația propriilor copii este diminuată, comunitatea se implică insuficient în rezolvarea problemelor sociale ale familiei și copilului, Strategia promovează ideea bazată pe necesitățile și dreptul copilului de a crește într-o familie sau într-un mediu cît mai apropiat de aceasta, indiferent de vîrsta, boala, dezabilitatea pe care o are sau de școala pe care o frecventează.

Studiile în domeniul protecției copilului demonstrează că îngrijirea rezidențială afectează grav dezvoltarea personalității copilului și creează multiple probleme în procesul de reintegrare socială a acestuia. Totodată, sub aspect financiar, îngrijirea instituțională este o formă costisitoare și ineficientă în raport cu sistemele de protecție, bazate pe sprijin familial și servicii comunitare.

Din circa 788,417 mii copii din Republica Moldova (fără regiunea de pe malul stîng al Nistrului și municipiul Bender), 9196 sînt plasați în 61 de instituții rezidențiale. Conform informațiilor oferite avocatului parlamentar de către autoritățile publice locale, doar 262 copii sînt plasați în Case de Tip Familial, și 152 copii sînt în serviciul asistenților parentali.

Cu toate că statul a recunoscut ineficiența sistemului rezidențial existent din mai multe puncte de vedere, nu se constată o stimulare care ar determina creșterea numărului de Case de Tip Familial sau a numărului asistenților parentali.

În cadrul vizitelor de monitorizare în Casele de Tip Familial avocatul parlamentar pentru protecția drepturilor copilului a fost informat că resursele financiare alocate pentru fiecare copil și ajutoarele oferite familiei care are în îngrijire cel puțin trei copii nu le oferă acestora un nivel de trai decent.

În opinia avocatului parlamentar pentru protecția drepturilor copilului, numărul mic de copii aflați în îngrijirea asistenților parentali și a Caselor de Tip Familial este determinat de resursele insuficiente alocate pentru îngrijirea acestor copii. Populația nu își poate asuma astfel de obligații fără a fi asigurată material. Este important de menționat că cheltuielile suportate de stat pentru copiii instituționalizați sînt mai mari decît pentru cei aflați în sistemul de îngrijire alternativă. Astfel, în anul 2009 cheltuielile, în medie, pentru un copil aflat într-o instituție rezidențială au constituit aproximativ 29,394 mii lei în timp ce pentru un copil plasat într-o instituție comunitară (îngrijire alternativă)- în medie 17,8 mii lei.

Conform unui studiu finanțat de către UNICEF Moldova și realizat în anul 2009 de către Fundația de Investigații Sociale și Economice- CASE din Moldova, în urma implementării cu succes a reformării sistemului rezidențial de îngrijire a copilului, statul ar economisi

aproximativ 210,9 mln. lei pînă în 2012, și circa 272,3 mln. lei pînă în 2020. În cazul în care reforma ar fi stopată atunci pentru aceeași perioadă s-ar înregistra pierderi de circa 310,5 mln. lei, respectiv 452,7 mln. lei.

În acest sens, în urma analizei variantei combinate a celui de-al doilea și al treilea raport periodic prezentat de Republica Moldova asupra măsurilor pe care le-a adoptat pentru a da efect drepturilor recunoscute în Convenția internațională cu privire la drepturile copilului, Comitetul pentru Drepturile Copilului a înaintat un șir de recomandări referitor la asigurarea cu resurse financiare și umane necesare pentru implementarea Strategiei Naționale și a Planului de Acțiuni privind reforma sistemului rezidențial de îngrijire a copilului pe anii 2007-2012. Comitetul a insistat să fie elaborate programe și politici de prevenire a instituționalizării copiilor; asupra consolidării acțiunilor de progresare către dezinstituționalizare asigurînd faptul că alternativele instituționalizării sînt dezvoltate (susținerea familiilor, extinderea rețelei de asistență parentală).

În opinia avocatului parlamentar pentru protecția drepturilor copilului, implementarea recomandărilor propuse de Comitetul pentru Drepturile Copilului va contribui la realizarea reformei sistemului rezidențial de îngrijire a copilului.

§ 2. Drepturile copilului care locuiește separat de părinți

Un efect negativ, rezultat al fenomenului migrației, este rata sporită a divorțurilor.

Din totalul de petiții parvenite în adresa avocatului parlamentar pentru protecția drepturilor copilului, aproximativ 30% sînt examinate prin prisma respectării drepturilor copilului separate de un părinte în urma divorțului.

De regulă, părintele care a fost plecat la muncă peste hotare, la revenirea în țară solicită desfacerea căsătoriei și determinarea domiciliului copilului minor în favoarea sa, după ce acesta a fost crescut și educat de părintele rămas în țară. Ținînd cont de atribuțiile avocatului parlamentar și existența unor hotărîri judecătorești vis-a-vis de acțiunile cu privire la desfacerea căsătoriei între soții care au copii minori, intervenirea în examinarea și/sau soluționarea fiecărui caz în parte este imposibilă. În majoritatea situațiilor de acest gen ombudsmanul intervine cu acțiuni îndreptate spre asigurarea garantării respectării drepturilor copilului, călăuzindu-se în primul rînd de interesul superior al acestuia.

Astfel, minorul A. a fost crescut și educat 4 ani de tatăl său. Mama, fiind plecată la muncă în Italia, a revenit în țară peste 4 ani cu un alt copil și cu concubinul său. A înaintat acțiunea cu privire la desfacerea căsătoriei și a obținut custodia copilului, motivînd în fața

instanței de judecată că copilul are nevoie de îngrijire specială deoarece este bolnav, iar tatăl său nu îi poate oferi tratamentul necesar din motive financiare. În adresarea sa către avocatul parlamentar, tatăl minorului și-a arătat îngrijorarea față de faptul că este împiedicat să comunice liber cu copilul și față de lipsa informației privind școlarizarea acestuia. Un alt motiv de îngrijorare al părintelui a fost trecerea frontierei de stat de către minor fără înregistrarea acestuia la banca de date a Serviciului Grăniceri, fapt stabilit de către avocatul parlamentar.

Avocatul parlamentar a solicitat concursul reprezentanților autorităților Republicii Moldova în Republica Italiană pentru a verifica dacă minorului îi sînt respectate drepturile. În timpul întocmirii raportului, Departamentul Afacerilor Consulare al Republicii Moldova nu a oferit un răspuns distinct la solicitarea avocatului parlamentar, invocînd lipsa informației oficiale din partea autorităților italiene.

În cazul minorei B. de 4 ani, după desfacerea căsătoriei între părinți, aceasta a rămas în îngrijirea unei persoane străine. Mama nu a instituit tutela asupra copilului conform prevederilor legale, dar a împuternicit o persoană străină prin procură autenticată notarial pentru a fi reprezentantul legal al copilului și pentru a avea grijă de acesta. Tatăl întâmpină dificultăți în comunicarea cu copilul.

În situațiile descrise nu sînt respectate prevederile art. 64, alin.(1), din Codul Familiei unde se menționează că “părintele care locuiește împreună cu copilul nu are dreptul să împiedice contactul dintre copil și celălalt părinte care locuiește separat”. Totodată, nu este respectat dreptul copiilor de a comunica cu părinții, drept prevăzut în art. 17 din Legea cu privire la drepturile copilului.

În opinia avocatului parlamentar pentru protecția drepturilor copilului, în cadrul examinării acțiunilor cu privire la desfacerea căsătoriei între soții care au copii minori, instanțele de judecată trebuie să țină cont de interesul superior al copilului, valorificînd pe deplin prevederile art. 54 din Codul familiei (Dreptul copilului la exprimarea opiniei). În același context, autoritățile tutelare sînt chemate să-și exercite cu diligență atribuțiile atunci cînd depun concluziile referitoare la pretențiile privind determinarea domiciliului copilului minor.

§ 3. Răspunderea familiei pentru copil

Fenomenul migrației rămîne una din cauzele sporirii numărului copiilor separați de unul sau de ambii părinți.

Conform datelor oficiale peste hotarele Republicii Moldova se află circa 400.000 de persoane. În urma plecării acestora copiii lor rămîn fără supraveghere. Potrivit informațiilor

oferite de autoritățile publice locale, numărul copiilor, ai căror părinți au migrat la muncă peste hotare, este de circa 86 647, dintre care 61 089 - copii separați de un părinte și 25 558 - copii separați de ambii părinți. Raportînd numărul copiilor separați de ambii părinți la numărul de 4065 de copii, asupra cărora a fost instituită curtea, rezultă că pentru cei aproximativ 20 000 copii rămași neoficial în grija terțelor persoane nu poartă nimeni responsabilitate. Autoritățile publice locale nu duc o evidență exactă a fiecărui copil aflat în astfel de situații, prin urmare acesta nu este asigurat cu asistența necesară. Deseori, unii copii lăsați în îngrijirea bunelor manifestă devieri de comportament, abandonează școala, ajung chiar și în instituții penitenciare.

În această ordine de idei, ar fi binevenită o receptivitate mai mare din partea autorităților publice față de problemele copiilor, în special, din partea administrației publice locale, care este familiarizată cu situația la subiect. Ea trebuie să reacționeze prompt la diversele inițiative și cereri înaintate la nivel local.

Este de menționat că Comitetul pentru Drepturile Copilului este preocupat de faptul că copiii lăsați în custodia îngrijitorilor, în locul părinților, nu primesc întotdeauna educația și susținerea morală de care au nevoie, că aceștia sînt neglijăți, forțați să-și asume responsabilități de oameni maturi și sînt mai susceptibili de a deveni exploatați sau delincvenți juvenili. Astfel, Comitetul recomandă Republicii Moldova să implementeze măsuri pentru atenuarea efectelor migrației asupra bunăstării copiilor afectați, mai ales prin oferirea de sprijin la nivel local, printr-o susținere socială și psihologică îmbunătățită a copiilor afectați, prin instruirea îngrijitorilor.

În acest context, avocatul parlamentar a înaintat Parlamentului propuneri de modificare a legislației, care ar avea impact asupra combaterii fenomenului și asigurării respectării drepturilor copilului. Printre acestea este de menționat propunerea de a obliga pe fiecare cetățean care pleacă la muncă peste hotare, să prezinte la traversarea frontierei de stat dovada instituirii tutelei asupra copilului minor.

Totodată, avocatul parlamentar reiterează necesitatea elaborării unui nou Regulament cu privire la organizarea activității autorității tutelare în privința minorilor, care să reglementeze condițiile organizării și realizării activității autorităților tutelare privind protecția drepturilor și intereselor legitime ale copiilor minori, inclusiv ale celor orfani și cei rămași fără ocrotire părintească stabilirea responsabilităților autorităților tutelare și ale tutorilor/curatorilor. Or, Centrul pentru Drepturile Omului înființat din anul 2006 asupra necesității elaborării acestui act normativ.

§ 4. Dreptul la odihnă

Conform prevederilor art. 12 din Legea privind drepturile copilului, fiecare copil are dreptul la odihnă și timp liber, dreptul de a participa la jocuri și la activități recreative proprii vârstei sale, poate participa de asemenea la viața culturală și artistică. Statul stimulează și susține material crearea unei rețele largi de instituții extrașcolare, edificii sportive, stadioane, cluburi, tabere de odihnă și alte obiective ce contribuie la întremarea sănătății, stabilește înlesniri pentru frecventarea instituțiilor de cultură și învățământ, a celor sportive de întremare și a bazelor de odihnă în timpul vacanței.

Dreptul copiilor la odihnă, timp liber și joc este încălcat atunci când sînt supraîncărcăți cu teme pentru acasă, când părinții se implică în alegerea unei activități ce ține de timpul lor liber, atunci când în preajma locurilor de agrement siguranța copiilor nu este garantată.

Copiii nu dispun de suficiente locuri special amenajate pentru petrecerea timpului liber în comunitate. Sînt cazuri în care adulții schimbă destinația spațiilor existente. În unele curți ale blocurilor locative sînt construite baruri, iar majoritatea terenurilor pentru joacă sînt transformate în parcuri pentru mașini.

Multe locuri în care copiii se pot recrea sînt nepotrivite și prezintă risc pentru sănătatea acestora: dispozitivele de care dispun terenurile de joc sînt învechite, defectate, ruginite; în apropierea imediată a terenurilor de joc și de sport se află stâlpi de înaltă tensiune neîngrădiți; pe terenurile de sport și de joc se plimbă câini; terenurile de sport sînt amplasate lîngă șosele, piețe agro-alimentare care nu sînt curățate, lîngă rîpe, gunoiști neautorizate; în majoritatea locurilor de agrement (parc, stadion) nu există WC-uri sau acestea nu sînt îngrijite; în sălile de sport și dans nu există cabine de duș și lavoare.

Locurile de petrecere a timpului liber nu sînt adaptate pentru copiii cu nevoi speciale. Aceștia nici nu doresc să participe la activități de timp liber, deoarece personalul din instituții nu le acordă atenție și nu creează o atmosferă favorabilă pentru interacțiunea dintre copii.

În cadrul întrunirilor avocatului parlamentar pentru protecția drepturilor copilului cu reprezentanții autorităților publice locale și cu participarea copiilor, au fost semnalate mai multe probleme cu referire la gradul de respectare a dreptului la odihnă și la timp liber. Persoanele prezente la întrunirile respective au ținut să își expună opinia nu doar în calitate de funcționari publici, dar și în calitate de părinți. În urma acestor discuții au fost evidențiate cîteva probleme.

Programul școlar încărcat îi determină pe copiii care își doresc să obțină rezultate bune la învățătură să își dedice tot timpul liber pregătirii temelor, materialul predat fiind foarte complex

și depășește necesitățile reale care ar dezvolta anumite abilități menite să pregătească copiii pentru un mod de viață independent.

Conform studiului Ministerului Sănătății “Morbiditatea copiilor din instituțiile de învățământ preuniversitar în perioada anilor 2006-2008”, copiii, întrădevăr, dispun de puțin timp liber. Astfel, în 134 instituții de învățământ preuniversitar (9%) durata recreațiilor este de 5 minute; în 153 instituții (10,2%) se menține numărul majorat de ore în decursul săptămânii; în unele instituții se admite includerea lecțiilor suplimentare în timpul săptămânii și a vacanțelor, pentru a pregăti elevii pentru examene; suprasolicitarea procesului instructiv-educativ are loc în majoritatea instituțiilor atât în clasele I-IV, cât și în clasele V-XII.

În studiul realizat de Ministerul Educației în contextul Reformei curriculare în Republica Moldova se menționează despre un program instructiv-educativ încărcat al copiilor. Programul școlar este solicitant din cauza numărului prea mare de discipline la nivelul liceului (un total de 19 discipline care apar cu ponderi diferite la nivelul claselor liceale); programele sînt încă prea încărcate cu informații, în detrimentul atenției pe care ele ar trebui să o acorde dezvoltării capacităților, structurării atitudinilor și valorilor necesare educației tinerilor; informațiile nu sînt relevante din punct de vedere al interesului populației școlare; ele nu sînt relevante nici pentru formarea pe termen lung al tinerilor; cunoștințele de tip academic, teoretic sînt încă preponderente și din acest motiv, aspectele de învățare funcțională au de suferit, iar elementele de “cunoaștere” sînt neînsemnate.

Un alt indicator al sănătății copiilor îl reprezintă activitățile recreative. S-a constatat că nu în toate instituțiile de învățământ se asigură desfășurarea activităților recreative, culturale și artistice, la perfectarea orarului nu se ține cont de alternarea obiectelor de matematică fizică cu cele de muzică și educație fizică.

Efectele negative asupra sănătății copiilor influențate de factorii sus-menționați sînt îngrijorătoare. Se înregistrează o creștere a cazurilor pe unele maladii cum ar fi: dereglări de ținută- de 6 ori; afecțiuni ale sistemului gastrointestinal- de 5,4 ori; bolile aparatului circulator- de 3,4 ori; bolile ochilor și anexelor sale - de 2,7 ori; afecțiunile sistemului osteo-articular, ale mușchilor și țesutului conjunctiv, cât și celor endocrine, de nutriție și metabolism- de 2,6 ori. Se constată creșterea numărului de elevi cu surplus de masă – de 2,1 ori, creșterea numărului de elevi cu deficit de masă de gradul I și II - de 1,6 ori, reținerea în dezvoltarea fizică - de 1,4 ori.

Avocatul parlamentar recomandă Ministerului Educației să vegheze la respectarea dreptului la odihnă al copilului și să întreprindă măsuri pentru evitarea situațiilor cînd elevii sînt impuși să recupereze orele în timpul săptămânii sau în timpul vacanțelor, să depună efort pentru implementarea noului curriculum care să corespundă în primul rînd

intereselor copilului, și care să dezvolte capacități, structurarea atitudinilor și valorilor relevante pentru formarea pe termen lung al tinerilor.

În anul 2009 a fost redus numărul biletelor de odihnă pentru copii în taberele de vacanță. Din cauza numărului mic de bilete acordate, în raionul Nisporeni a fost semnalată distribuirea incorectă a acestora de către conducerea sindicatului raional. Persoana care a sesizat avocatul parlamentar a menționat că al doilea an consecutiv a primit răspuns negativ sub pretextul că nu au fost acordate bilete de odihnă.

Conducerea Consiliului Republican al Sindicatului Educației și Științei a informat avocatul parlamentar precum că cererea solicitantului a fost satisfăcută. Mai mult decât atât, a fost satisfăcută și solicitarea de a se acorda un bilet de odihnă pentru un alt copil din aceeași localitate, gest, prin care conducerea Consiliului Republican al Sindicatului Educației și Științei a sugerat că de fapt a fost încălcat dreptul la odihnă al copiilor care nu au beneficiat de bilet de odihnă, și nu dreptul copilului reclamantului.

Avocatul parlamentar a calificat acest răspuns ca avînd scopul de deculpabilizare, deoarece problema a fost soluționată imediat după vizita în teren a reprezentanților Centrului pentru Drepturile Omului.

În acest context se impune necesitatea elaborării unui mecanism de repartizare a biletelor de odihnă într-un mod transparent și echitabil.

În localitățile rurale lipsesc activitățile destinate copiilor și adolescenților. Tinerii cu vîrsta sub 18 ani nu dispun de posibilități pentru a-și petrece timpul liber într-un mod sănătos, prin antrenarea lor în activități sportive. Conform aceluiași studiu realizat de către Ministerul Sănătății, în circa 329 de instituții de învățămînt (22,1%) nu au fost organizate secții sportive și doar 39 de instituții (5,1%) dispun de piscine, dintre care numai două sînt funcționale. În același timp nu sînt organizate activități culturale, precum cercuri, ateliere etc. Excepție fac doar centrele rationale, unde se depun eforturi pentru a susține în măsura posibilităților astfel de activități.

Primăriile din sate nu dispun de specialiști pentru tineret. În lipsa unei persoane responsabile pentru organizarea unor astfel de activități s-a creat un vid în petrecerea timpului liber, consecințele acestei situații fiind reflectate în statisticile privind creșterea infracționalității în rândurile minorilor, devieri de comportament etc.

În cadrul meselor rotunde organizate în raioanele republicii a fost înaintată solicitarea către avocatul parlamentar pentru a interveni către autorități în vederea instituirii acestei funcții.

Avocatul parlamentar recomandă să se revină la practica specialiștilor pe problemele tineretului și sportului și să fie fortificată activitatea în acest domeniu care reprezintă o prioritate pentru țara noastră.

§ 5. Dreptul la învățătură

În opinia copiilor dreptul la educație este încălcat atât în familie, cât și la școală. Problema cea mai mare cu care se confruntă aceștia este migrația părinților. Copiii rămân singuri acasă sau sînt lăsați în grija bunelor ori a rudelor. Acest fapt se răsfrînge negativ asupra educației lor.

În instituțiile de învățămînt pot fi constatate situații în care elevii sînt tratați în mod inegal, în funcție de anumite criterii: rezultate școlare, pregătire pentru ore, poziție socială a familiei, relația pe care profesorii o au cu părinții lor.

În majoritatea școlilor există situații în care copiii sînt nevoiți să abandoneze școala sau să lipsească mult de la ore, pentru că muncesc ca să se întrețină. Deseori, copiii cu un singur părinte muncesc alături de aceștia. Mulți copii, ale căror părinți sînt plecați la muncă peste hotare, nu frecventează școala pentru că persoanele în grija cărora se află nu asigură sau nu urmăresc acest lucru.

Conform prevederilor art. 35 din Constituție, în Republica Moldova învățămîntul de stat este gratuit. Contrar acestei prevederi constituționale se atestă colectarea sumelor bănești de la părinți sub diferite pretexte, pentru diferite necesități și prin diferite forme. Astfel, în majoritatea școlilor elevii plătesc cu regularitate bani pentru fondul clasei/școlii, din acești bani fiind reparate clasele. Sînt frecvente cazurile în care se adună bani pentru foi, cerneală, etc. înainte de lucrări sau examene. În multe școli elevii claselor gimnaziale și liceale închiriază sau procură manuale.

La Centrul pentru Drepturile Omului nu au fost înregistrate plîngerii de acest fel, însă, problema a fost adusă la cunoștința avocatului parlamentar în timpul multiplelor vizite în teritoriu.

Persoanele care își manifestă dezacordul cu tendința de colectare a banilor evită să sesizeze organele competente, fiindcă își fac griji pentru copiii lor, încercînd astfel să evite neplăcerile care ar putea afecta rezultatele copilului, izolarea și discriminarea lui etc.

În multe cazuri taxele școlare sînt colectate prin intermediul asociațiilor părintești, înregistrate oficial la Ministerul Justiției în baza Legii cu privire la asociațiile obștești nr. 837-XIII din 17.05.1996, care reglementează activitatea asociațiilor obștești.

Între timp fenomenul a luat amploare, de la părinți fiind solicitate sume exagerate care nu pot fi justificate.

Există cazuri în care copiii care provin din familii social vulnerabile sînt scutiți de achitarea taxelor școlare. Totodată, copiii ai căror părinți nu își îndeplinesc obligațiile de membrii ai asociației (obligațiile financiare) sînt discriminați și stigmatizați.

Fondurile “benevole” devin obligatorii din momentul cînd copilul este înscris în instituția de învățămînt. O condiție obligatorie pentru părinți este calitatea de membru al asociației părintești. Astfel, procesul benevol devine unul de constrîngere, deoarece părinților nu li se oferă o alternativă, existînd deja o practică universal valabilă, în special în instituțiile de învățămînt din municipiul Chișinău.

În urma abordării acestui subiect de către mass media din țară, autoritățile au fost nevoite să își expună poziția, care nu a fost una tranșantă. S-a creat impresia că autoritățile sînt de acord și aprobă ceea ce se întîmplă în sistemul educațional din Republica Moldova.

În opinia avocatului parlamentar este oportună verificarea legalității colectării taxelor școlare de către organelle competente.

În același timp, lichidarea asociațiilor părintești nu ar fi o soluție optimă pentru soluționarea problemei colectării taxelor școlare, deoarece ar încălca dreptul la asociere, prevăzut în art. 22 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice.

În decursul anului 2009 s-a resimțit problema asigurării transportului gratuit al elevilor spre și de la instituțiile de învățămînt în localitățile rurale, la distanțe ce depășesc 3 km.

Au fost identificate circa 100 de localități rurale în care copiii parcurg zilnic distanțe mari pentru a frecventa școală, indiferent de anotimp.

Drept exemplu elocvent în acest sens este situația din raionul Telenеști, constatată de avocatul parlamentar în urma examinării sesizării depuse la Centrul pentru Drepturile Omului de către un grup de petiționari, locuitori ai satului Chițcanii-Noi.

În urma vizitelor avocatului parlamentar în teritoriu au fost făcute următoarele constatări.

Cei 45 de copiii, care domiciliază în această localitate, își fac studiile în instituția de învățămînt din localitatea vecină, situată la o distanță de 6 km. Copiii se trezesc zilnic la ora 05:00 pentru a merge la școală cu un autobus de rută, conform graficului stabilit în baza contractului de prestare a serviciilor încheiat între primăria localității și transportator. În condițiile în care lecțiile încep la ora 07:30, elevii așteaptă afară o perioadă de timp considerabilă pînă este descuiată ușa instituției de învățămînt.

Conform prevederilor art. 17 din Legea învățămîntului nr. 547 din 21.07.1995, pregătirea copiilor preșcolari către școală este obligatorie de la vîrsta de 5 ani și se realizează în grupe pregătitoare, în grădiniță sau școală ori, la solicitarea părinților, în familie. Statul asigură condițiile materiale și financiare necesare bunei desfășurări a procesului instructiv-educativ în

grupele pregătitoare. În funcție de condițiile locale acestea pot fi organizate și în cadrul școlii primare.

Copiii preșcolari, locuitori ai satului Chițcanii-Noi, care frecventează grupa pregătitoare organizată în cadrul școlii primare din localitatea vecină, sînt antrenați în procesul educațional pînă la ora 19.00. În aceste condiții părinții au de ales între două oportunități: fie să accepte deplasarea pe jos a copiilor minori a unei distanțe de 6 km sau să decidă abandonarea procesului instructiv-educativ.

Conform informației oferite avocatului parlamentar de către reprezentanții administrației publice locale, aceeași problemă este actuală pentru locuitorii satelor Chițcanii-Noi, Sărătenii-Noi Valea 1, Sărătenii-Noi Valea 2, Zahareuca, Zăicanii-Noi din raionul Telenești. Autoritățile publice locale invocă imposibilitatea soluționării problemei asigurării transportului gratuit al elevilor spre și de la instituțiile de învățămînt din localitățile rurale, invocînd lipsa resurselor financiare.

Atribuind o importanță majoră respectării dreptului la învățătură, avocatul parlamentar a solicitat intervenția Guvernului Republicii Moldova în vederea acordării unui mijloc de transport Primăriei satului Chițcanii-Noi din raionul Telenești. Totodată, avocatul parlamentar a solicitat examinarea posibilității de a interveni în situații similare, atestate în alte localități ale țării.

În opinia ombudsmanului pentru soluționarea problemei privind asigurarea transportului gratuit al elevilor spre și de la instituțiile de învățămînt în localitățile rurale, la distanțe ce depășesc 3 km, este necesară intervenția statului.

<i>Localitatea</i>	<i>Nr. elevilor</i>	<i>Localitatea în care se află instituția frecventată</i>	<i>Distanța între localități</i>
Chițcanii-Noi	45	Chițcanii-Vechi	6 km
Sărătenii-Noi, Valea 1	30	Ratuș	8 km
Sărătenii-Noi, Valea 2	40	Coropcenii	4 km
Zahareuca	35	Sărătenii-Vechi	6 km
Zăicanii-Noi	20	Ratuș	3 km

§ 6. Ocrotirea drepturilor copilului în instituțiile educative speciale

La 17 iunie 2009 avocatul parlamentar pentru protecția drepturilor copilului a efectuat o vizită de lucru la Școala de tip internat pentru copii cu devieri de comportament de la Soloneț, raionul Soroca, în cadrul căreia au fost depistate mai multe nereguli ce țin de respectarea drepturilor copilului.

Toți copiii deținuți în instituția educativă specială la momentul vizitei avocatului parlamentar se aflau în școala-internat mai mult de 6 luni - termenul minim de aflare în instituția educativă specială.

Conform Statutului școlii speciale de tip internat pentru copii și adolescenți cu devieri în comportament, minorii-delincvenți se află în școlala specială-internat până la vârsta de 16 ani; până la revenirea la un nou mod de viață, dar nu mai mult de 3 ani. S-a constatat că majoritatea copiilor se află în această instituție o perioadă ce depășește 3 ani; a fost înregistrat un caz în care copilul se afla în instituție de 5 ani și 9 luni. Aceste nereguli au fost aduse imediat la cunoștința Ministerului Educației.(Anexa nr.)

Copiii deținuți în această instituție educativă au invocat faptul că membrii comisiei pentru minori de la Soroca - autoritatea care se expune în ultimă instanță asupra eliberării minorilor - tergiversează examinarea dosarelor. P de altă parte, președintele comisiei respective a afirmat că directorul școlii nu a perfectat și nu a expediat în adresa comisiei dosarele copiilor care urmează să fie eliberați.

Avocatul parlamentar a fost informat că copiii participă, în mod obligatoriu, la muncile ce țin de „administrarea gospodăriei” școlii: fac curățenie în școală și pe teritoriul ei, participă la muncile agricole (școala avînd 28 hectare de teren arabil), îngrijesc de animale. Pentru munca prestată copiii nu au fost remunerați, directorul școlii afirmînd că din acești bani au fost procurate obiecte necesare pentru școală. În urma controlului corectitudinii antrenării copiilor la muncă efectuat la demersul avocatului parlamentar de către Inspectoratul teritorial de muncă Drochia a fost întocmit Procesul verbal de control, prin care a fost interzisă antrenarea copiilor cu vârsta de pînă la 15 ani la muncă în afara orelor de educație tehnologică iar admiterea la muncă a copiilor cu vârsta de peste 15 ani să se efectueze în conformitate cu cerințele legislației muncii.

Una dintre cele mai grave probleme depistate este lipsa unui psiholog. În opinia avocatului parlamentar, prezența unui specialist-psiholog într-o instituție specială de tip internat pentru copii cu devieri de comportament este imperios necesară. Or, o condiție obligatorie a deținerii copiilor în instituții educative speciale este reeducarea în vederea revenirii lor la un mod normal de viață.

În acest context, avocatul parlamentar a expediat un aviz cu recomandări în adresa Ministerului Educației, solicitînd : eliberarea imediată a copiilor care au depășit termenul maxim de aflare în această instituție; angajarea unui psiholog pentru ca minorii să beneficieze de o reabilitare psihologică calificată și reintegrare socială conform statutului școlii; stabilirea

unui curriculum școlar special, adaptat necesităților și capacităților acestei categorii de copii; întreprinderea măsurilor de rigoare pentru prevenirea exploatarei copiilor prin muncă.

În urma examinării avizului avocatului parlamentar, Ministerul Educației a elaborat „Planul de acțiuni în vederea redresării situației în Școala internat pentru copii cu devieri de comportament de la Soloneț, raionul Soroca”.

Totodată, dintre recomandările înaintate de către avocatul parlamentar au fost realizate doar două: prin Decizia Consiliului raional pentru protecția drepturilor copilului nr. 39 din 06.07.2009 au fost eliberați copiii care au depășit termenul maxim de aflare în această instituție; a fost angajat un psiholog.

Considerînd importante acțiunile formulate în „Planul de acțiuni în vederea redresării situației în Școala internat pentru copii cu devieri de comportament, Soloneț, Soroca”, avocatul parlamentar va monitoriza gradul de implementare a acestora.

§ 7. Dreptul la inviolabilitatea persoanei, la protecție împotriva violenței fizice și psihice

Prin abuz asupra copilului se înțelege orice acțiune voluntară a unei persoane, prin care este pusă în pericol viața, dezvoltarea fizică mentală, morală sau sănătatea fizică ori morală a copilului. Copilul trebuie protejat față de toate formele de violență, vătămare sau abuz fizic/mental, neglijare ori tratament neglijent, inclusiv față de abuzul sexual.

Cadrul legal național este reglementat în acest domeniu prin art.24 din Constituție, care garantează dreptul la viață și la integritatea fizică și psihică prin art. 6 din Legea privind drepturile copilului, care obligă statul să ocrotească inviolabilitatea persoanei copilului, protejîndu-l de orice formă de exploatare, discriminare, violență fizică și psihică.

Ratificînd Convenția cu privire la drepturile copilului, Republica Moldova și-a asumat angajamentul să vegheze ca nici un copil să nu fie supus actelor de tortură, altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante.

Deși există și familii sau clase în care copiii, părinții și profesorii «se înțeleg din cuvinte », totuși mulți copii suferă din cauza violenței aplicate de adulți sau semenii.

Violența este des întîlnită în școli, în stradă, în familie, aproape oriunde.

Cu scopul de a disciplina elevii și a-și exprima nemulțumirea față de aceștia, unii profesori dau dovadă de un comportament incompatibil cu nobilul titlu de profesor utilizînd cuvinte jignitoare sau obscene, fac gesturi umilitoare, îi amenință cu bătaia, note negative sau exmatriculare. Unii profesori pedepsesc întreaga clasă pentru încălcarea făcută de un elev, notîndu-i pe toți cu 2 la purtare. De multe ori, această situație provoacă certuri între elevi. Unii

profesori distrug obiectele personale transmise între elevi în timpul orelor sau le cer să efectueze genuflexiuni pentru a-i pedepsi.

În majoritatea școlilor sînt profesori care aplică forța fizică pentru a disciplina copiii. Violența la care se recurge în unele instituții școlare din Republica Moldova urmînd a fi condamnată în orice formă de manifestare a sa.

Avocatul parlamentar s-a autosesizat într-un caz de aplicare a forței fizice asupra elevilor care a avut loc în una din localitățile din raionul Criuleni. Incidentul a fost filmat și a ajuns în atenția mass media, iar profesoara a negat veridicitatea imaginilor, recunoscînd, totodată, că este dură cu copiii.

Avocatul parlamentar a sesizat Ministerul Educației, solicitînd investigarea acestui caz. Astfel, Ministerul Educației a constatat că în instituția vizată se admit cazuri de disciplinare prin note joase, manifestarea violenței față de elevi (etichetări, tonalitate ridicată, aplicarea pedepselor corporale etc.), acestea fiind tolerate de către administrație. Totodată, s-a confirmat faptul că acel caz apărut în mass media nu este unic, în trecut fiind înregistrate și alte situații similare.

În urma constatării faptului că manifestarea violenței împotriva copiilor de către profesoara B. nu se rezumă doar la acest caz, în baza rezultatelor investigării psiho-pedagogice realizate în instituția de învățămînt de echipa constituită din colaboratori ai ministerului și ai Institutului de Științe ale educației, prin ordinul nr. 153 din 16 martie 2009, Ministerul Educației a dispus angajatorului – directorul școlii medii – concedierea profesoarei și luarea atitudinii față de tolerarea de către direcția instituției de învățămînt a stilului pedagogic violent. Prin ordinul menționat ministerul și-a exprimat atitudinea față de fenomenul respectiv, considerînd manifestarea violenței față de copii incompatibilă cu profesia de pedagog.

Conform informației parvenite din partea Direcției Generale Învățămînt, Tineret și Sport Criuleni, acest pedagog își continuă activitatea, deoarece biroul executiv al centrului teritorial Chișinău al sindicatului învățămîntului și științei, în temeiul art. 209 p. 2 din Codul muncii a decis să nu elibereze acordul pentru concedierea profesoarei, care este președinte al comitetului sindical din școală.

Pornind de la prevederile Legii învățămîntului, care prevede interzicerea pedepselor corporale, aplicarea sub orice formă a metodelor de violență fizică sau psihică și prevederile Codului muncii conform cărora aplicarea, chiar și o singură dată, a violenței fizice sau psihice față de discipoli constituie temei de încetare a contractului individual de muncă avocatul parlamentar este de părerea că concedierea profesoarei era inevitabilă.

În viziunea multor părinți violența verbală și cea fizică reprezintă un mod de educare a copiilor. Însă, nu există nici un motiv pentru care copilul poate fi atacat, lovit sau numit urât. Educația nu are nevoie de violență din partea părinților. Dimpotrivă, copilul devine agresiv cu ceilalți sau închis în sine, neprietenos. Deseori, victime ale violenței devin copiii ai căror părinți consumă alcool sau copiii orfani.

În multe familii părinții își bat copiii cu scopul de a-i educa sau pentru că îi învinuiesc pentru propria nefericire. Părinții își lovesc copiii peste față, îi bat cu diferite obiecte (vargă, curea, mătură, bățator pentru covoare), aruncă cu diverse obiecte în ei, sting țigări de mâinile copiilor.

Maturii nu înțeleg adesea consecințele violenței asupra copiilor, însă această atitudine lasă urme adânci în sufletul, comportamentul și personalitatea lor. Orice lovitură provoacă durere, orice cuvînd de ocară aduce suferință psihică. Copiii care sînt supuși abuzului fizic nu simt doar durere, dar și umilință, înjosire. În ambele cazuri, copiii se simt neajutorați, nedreptățiți, neglijați. În consecință, dezvoltarea lor este stopată de adulți și de toți cei care sînt indiferenți față de suferința altora.

În contextul celor expuse, fiind alarmat de situația privind violența în școală, avocatul parlamentar pentru protecția drepturilor copilului reiterează îngrijorarea Comitetului pentru drepturile copilului privind fenomenul pedepsei corporale atît în condițiile casnice cît și în școală, care este utilizată în mod frecvent pentru a disciplina copiii și recomandă instituirea unei statistici oficiale cu privire la pedeapsa corporală aplicată copiilor de către părinți și de către pedagogi, demararea unor campanii de informare orientate către familii, sistemul școlar și alte instituții educaționale.

Protestele tinerilor din 7 aprilie au ridicat multe semne de întrebare privind respectarea dreptului la viață și la integritatea fizică și psihică. În mass-media au apărut informații despre maltratarea tinerilor, printre care și copii minori. La solicitarea avocatului parlamentar, Direcția municipală pentru protecția drepturilor copilului a confirmat informația din presă, menționînd că copiii au fost audiați mai mult de 2 ore, părinții

„Statele părți recunosc oricărui copil suspect, acuzat sau dovedit că a comis o încălcare a legii penale, dreptul de a fi tratat într-un mod de natură să favorizeze simțul său de demnitate și al valorii personale, să întărească respectul său pentru drepturile omului și libertățile fundamentale ale altora și să țină seama de vîrsta sa ca și de necesitatea de a promova reintegrarea copilului și asumarea de către acesta a unui rol constructiv în societate”.

(Art. 40 din Convenția internațională cu privire la drepturile copilului)

nu au fost înștiințați imediat după reținerea lor, au fost exercitate presiuni psihologice asupra minorilor, unii din cei reținuți prezentau vătămări corporale.

Avocatul parlamentar s-a autosesizat și a înaintat către instituțiile competente recomandări în vederea respectării drepturilor copiilor reținuți. În acest sens au fost expediate recomandări către Procuratura Generală, prin care s-a solicitat verificarea comisariatelor de poliție, intentarea proceselor disciplinare sau penale în privința persoanelor care au comis încălcări, respectarea prevederilor Convenției cu privire la drepturile copilului și a Convenției împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante.

Ministerului Educației și Tineretului i s-a recomandat să intervină pentru a preveni ieșirea copiilor din școli la protestele organizate de tineri în timpul orelor și, totodată, să-i informeze despre drepturile și obligațiile lor, despre pericolul și consecințele participării la întruniri.

În recomandările înaintate Ministerului Afacerilor Interne se regăsesc următoarele: informarea în timp de 6 ore a rudelor sau al altor persoane despre locul reținerii minorilor; respectarea legislației de către colaboratorii de poliție; respectarea prevederilor art. 40 din Convenția internațională cu privire la drepturile copilului.

Răspunsurile autorităților vizate sînt formale și lipsite de esență.

Avocatul parlamentar pentru protecția drepturilor copilului consideră că autoritățile nu au luat o atitudine corespunzătoare față de recomandările înaintate privind asigurarea respectării drepturilor minorilor reținuți.

De altfel, nu este prima dată cînd Ministerului Afacerilor Interne sînt înaintate un șir de recomandări din partea avocatului parlamentar de care nu se ține cont.

Este vorba despre cazul unui minor din raionul Hîncești care a fost maltratat de către colaboratorii de poliție pentru a recunoaște comiterea unei infracțiuni. Cu toate că s-a dovedit că infracțiunea nu a fost comisă și că colaboratorii de poliție au aplicat forța fizică urmărirea penală în privința acestora nu a fost începută îndată. Abia după intervenția avocatului parlamentar au fost întreprinse unele măsuri în acest sens pentru ca ulterior urmărirea penală să fie încetată din lipsa elementelor infracțiunii. Urmărirea penală a fost reluată, pentru a fi încetată repetat. Nici pînă în momentul de față problema nu a fost soluționată, partea vătămată declarînd că va apela la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului.

Avocatul parlamentar pentru protecția drepturilor copilului insistă ca autoritățile statului să țină cont de cadrul normativ național și de tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte și să asigure fiecărui cetățean minor toate drepturile prevăzute conform normelor menționate anterior. Totodată, este oportună sancționarea

dură a reprezentanților organelor de forță care aplică tortura, tratamentele inumane și degradante.

§ 8. Interzicerea discriminării

Principiul nediscriminării presupune că toți copiii ar trebuie să se bucure de drepturi, fără nici o distincție nejustificată. Prin ratificarea Convenției internaționale cu privire la drepturile copilului, Republica Moldova s-a angajat să respecte drepturile care sînt enunțate în Convenție și să le garanteze tuturor copiilor care țin de jurisdicția sa, fără nici o distincție, indiferent de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie a copilului sau apărunților sau a reprezentanților săi legali, de originea lor națională, etnică sau socială, de situația lor materială, de incapacitatea lor, de nașterea lor sau de altă situație. Statul trebuie să întreprindă măsurile corespunzătoare pentru ca copilul să fie efectiv protejat împotriva oricărei forme de discriminare sau de sancțiuni motivate de situația juridică activitățile, opiniile declarate sau convingerile părinților săi, ale reprezentanților săi legali sau ale membrilor familiei sale.

În cadrul analizei variantei combinate a celui de-al doilea și al treilea raport periodic al Republicii Moldova, Comitetul pentru Drepturile Copilului, constînd existența fenomenului în Republica Moldova, și-a manifestat îngrijorarea asupra faptului că în “pofida garanțiilor legislative împotriva discriminării, principiul nediscriminării nu este pe deplin respectat în practică și că copiii din familiile social-vulnerabile, copiii cu dezabilități, copiii cu HIV/SIDA sau copiii care aparțin diferitor grupuri etnice sau de orientări religioase diferite pot să se confrunte cu fenomenul discriminării”.

Discriminarea copiilor care aparțin diferitor grupuri etnice este un fenomen cu care se confruntă cetățenii de etnie rromă. În opinia avocatului parlamentar, discriminarea față de aceștia se manifestă cel mai puternic în domeniul educației - accesul la educație, investițiile în domeniul învățămîntului etc.

Motivele nefrecventării instituțiilor de învățămînt de către copiii rromi sînt atît de obiectiv, cît și de ordin subiectiv. Din punct de vedere obiectiv, rromii invocă lipsa de capacitate financiară pentru a susține studiile copiilor, probleme legate de sănătatea copiilor, probleme ce țin de infrastructura instituțiilor de învățămînt. Partea subiectivă vizează eforturile reduse ale părinților pentru ași încuraja copiii să se implice în efectuarea studiilor în timp ce mulți consideră că ei deja au ajuns la nivelul necesar de educație, căsătoriile timpurii și discriminarea percepută de rromi. Un alt factor important care ar putea influența procesul educațional este emigrarea peste hotare, un proces în care rromii implică întreaga familie.

În urma monitorizării situației de către reprezentanții societății civile s-a constatat că fondurile alocate pentru educația copiilor de alte etnii sînt de pînă la 200 ori mai mari. Copiii rromi în cele mai multe cazuri studiază în una sau 2 săli, unde sînt copii de diferiți ca vîrstă și nivel de cunoaștere. Școlile din localitățile unde populația majoritară o constituie rromii nu sînt suficient dotate cu hîrtie, pixuri și alte atribute sau rechizite necesare pentru buna desfășurare a procesului educațional. Fondurile de carte din biblioteci sînt de ordinul cîtorva sute de unități, și în proporție de pînă la 80% sînt cărți din perioada sovietică scrise în chirilică. Grădinițele lipsesc în toate localitățile locuite de populația rromă.

Deoarece profesorii nu sînt de etnie rromă, iar mulți copii rromi nu cunosc limba de stat în măsura suficientă, acestora le este foarte greu să învețe, fiind astfel descurajați să frecventeze instituțiile de învățămînt. În cadrul vizitelor de monitorizare efectuate în localitățile respective s-a stabilit că doar cîțiva copii au știut să scrie și să citească.

Copiii de etnie rromă care studiază în școli împreună cu copiii de alte etnii sînt discriminați și stigmatizați, în adresa lor fiind adresate apelative neplăcute.

Uneori sînt expuși violenței fizice din partea colegilor. Astfel, un student al Colegiului nr. 1 din Soroca a fost agresat fizic de către un coleg, într-un atac motivat rasial. Profesorii nu au intervenit pentru a împiedica incidentul și nici nu au intervenit post-factum pentru a pedepsi studentul care a încălcat legea.

Problemele expuse mai sus constituie principalii factori care influențează indicatorul frecventării școlii de către copiii rromi.

Comitetul pentru Drepturile Omului s-a arătat a fi preocupat de faptul că în Republica Moldova persoanele infectate cu HIV/SIDA se confruntă cu discriminarea și stigmatizarea.

În cadrul întîlnirilor sale cu reprezentanții societății civile și cu autoritățile municipiului Bălți, avocatul parlamentar s-a convins de persistența acestui fenomen. Astfel, în municipiul Bălți, localitatea cea mai afectată de incidența HIV/SIDA, părinții copiilor infectați cu această maladie întîmpină greutăți la înscrierea lor în instituțiile preșcolare. Cu toate că fiecare caz aparte este soluționat în mod individual, situația existentă reprezintă un motiv de alarmă pentru avocatul parlamentar, care și-a propus ca prioritate în anul 2010 studierea fenomenului discriminării în Republica Moldova.

În același context este de menționat că discriminarea față de acest gup vulnerabil se manifestă nu numai prin comportamentul și atitudinea societății, dar și prin acte normative în vigoare. Astfel, în anul 1994, printr-un ordin comun al Ministerului Științei, Ministerului Sănătății și Ministerului Justiției au fost aprobate Indicațiile metodico-instructive cu privire la adopție, care sînt în vigoare pînă în prezent. Conform acestui document, maladia HIV/SIDA, de

rînd cu alte maladii, este inclusă în lista contraindicațiilor absolute din partea copilului candidat pentru a fi adoptat.

Avocatul parlamentar a fost informat despre faptul, că acest ordin stă la baza hotărîrilor judecătorești în cazul adopției.

Avocatul parlamentar pentru protecția drepturilor copilului consideră necesară revizuirea urgentă a acestui document, care nu corespunde standardelor internaționale și care a fost elaborat în baza unor acte normative naționale deja abrogate.

În același context sînt de menționat prevederile art. 116 alin. (2) din Codul familiei, conform căroră adopția fraților și surorilor de către persoane diferite este interzisă, cu excepția cazurilor cînd această cerință contravine intereselor copiilor sau cînd unul dintre frați (surori) nu poate fi adoptat din motive de sănătate.

Avocatul parlamentar este de părerea că prevederile art. 116 în partea ce ține de restricțiile de adoptare din motive de sănătate sînt discriminatorii și urmează a fi revizuite. În același context este oportună adoptarea unei legi speciale care ar reglementa procedura de adopție.

§ 9. Justiția juvenilă

În urma unor studii realizate de UNICEF Moldova s-a constatat că copiii în conflict cu legea se confruntă cu probleme grave. Chiar și perioadele scurte de detenție influențează negativ asupra dezvoltării lor. Cel mai des aceasta se manifestă prin stigmatizare, izolare de comunitate și familie, oportunități pentru educație mai restrînse. Doar un număr foarte mic de copiii care au petrecut cîtiva ani în închisoare adoptă un nou mod de viață atunci cînd ajung la libertate. Cele mai multe infracțiuni comise au caracter economic și sînt comise în special de băieți cu vârste cuprinse între 16-17 ani. Acești copiii provin din familii socialmente vulnerabile și au avut probleme cu școala, familia, fiind fără adăpost, victime ale abuzului.

Din aceste considerente copiii aflați în conflict cu legea reprezintă o prioritate pentru societate. Acesta este un subiect aflat de mult timp în vizorul instituțiilor statului dar și a organismelor internaționale (UNICEF) și ONG-uri. Avocatul parlamentar urmărește cu atenție implementarea prevederilor actelor internaționale la care statul este parte și monitorizează situația copiilor aflați în detenție.

Cu toate că s-au făcut pași importanți în reformarea domeniului justiției juvenile, implementarea acestora lasă de dorit.

În urma vizitelor de monitorizare efectuate de avocatul parlamentar au fost depistate mai multe nereguli. Astfel, deseori prezența psihologilor care trebuie să asiste minorul la audieri este formală, aceștia semnând doar pentru prezență.

Pentru a contribui la dezvoltarea intelectuală a acestor copii și pentru a-i pregăti pentru reintegrarea socială atunci când vor fi eliberați, sau chiar de a reduce rata analfabetismului care este foarte ridicată, ei beneficiază de instruire. Există săli special amenajate în acest scop.

Înainte de a ajunge în penitenciar minorii declară că sînt bătuți de către polițiști pentru a recunoaște infracțiuni pe care nu le-au comis. Comitetul pentru Drepturile Copilului a menționat în recomandările sale și acest aspect. Avocatul parlamentar nu afirmă faptul că aceste declarații corespund în totalitate realității și că persoanele sînt condamnate pe nedrept, dar evidențiază anume factorul ce ține de practica violentă în scopul de a obține confesiuni, care, cu regret, este aplicată și în cazul minorilor.

Minorii aflați în instituții penitenciare au invocat că avocații din oficiu nu își îndeplinesc obligațiunile, sînt doar niște umbre care asistă în instanța de judecată. În cele mai multe cazuri avocatul vizitează doar o singură dată minorul ale cărui interese le „apără” în instanță.

Pronunțarea sentinței durează foarte mult. În tot acest răstimp minorii sînt ținuti sub arest. Există cazuri în care minorii erau în așteptarea sentinței mai bine de jumătate de an, termen care în opinia avocatului parlamentar nu poate fi considerat rezonabil.

Avocatul parlamentar recomandă instituirea instanțelor judecătorești pe probleme juvenile și numirea judecătorilor instruiți pe probleme juvenile; aplicarea alternativelor la privațiunea de libertate.

Provocări și perspective.

Pe parcursul anului 2009, avocatul parlamentar a identificat un șir de probleme în domeniul respectării drepturilor copilului. O parte dintre acestea au fost abordate în anul 2009, altele reprezentînd o prioritate pentru avocatul parlamentar pentru anul 2010. Acestea au fost identificate fiind de un interes major și sînt următoarele:

- 1) Dreptul la învățătură
- 2) Non-discriminarea copiilor
- 3) Interzicerea violenței împotriva copiilor
- 4) Copiii în conflict cu legea

CAPITOLUL V

INFORMAREA ȘI PROMOVAREA DREPTURILOR OMULUI ÎN COMUNITATE

Drepturile omului sînt drepturile cetățenilor, esențiale și inerente pentru existența și libera dezvoltare a personalității umane. Participarea cetățenilor la viața societății e condiționată de informarea lor corectă și permanentă, factor determinant în stabilirea unei culturi juridice vizavi de drepturile omului.

Informarea și educarea juridică a populației privind drepturile și libertățile fundamentale ale omului prevăzute de legislația națională ce ține de domeniu și actele juridice internaționale la care Republica Moldova este parte, constituie una din prerogativele instituției naționale a ombudsmanului.

În perioada de referință, instituția a desfășurat activitatea de informare în domeniul drepturilor omului cu accent pe reflectarea tematicii juridice, conștientizarea necesității de cunoaștere a respectării drepturilor și libertăților fundamentale și oferirea posibilităților de exercitare în ceea ce privește protecția lor, precum și promovarea instituțională, mediatizarea activității avocaților parlamentari.

În vederea realizării segmentelor nominalizate au fost utilizate diverse instrumente: mijloacele de informare în masă – TV, radio, presa scrisă și electronică pagina web a instituției, Linia fierbinte în problemele torturii 0 8001 2222, Linia fierbinte – telefonul copilului – 0 8001 1116, publicațiile informative, materialele promoționale cu vizualizarea logo-ului și coordonatele instituției, alte activități.

Este dificilă verificarea calității acoperirii mediatice cu referire la mediatizarea Centrului pentru Drepturile Omului și a activității avocaților parlamentari, fiind evaluate aparițiile și referințele în mass-media, constituind un număr de 230 de materiale media. Astfel, în decursul anului 2009 au fost prezentate 34 materiale media TV, în care a fost reflectată activitatea instituției, autosesizările sau intervențiile avocaților parlamentari în cadrul diferitor evenimente. Printre instituțiile media TV care au transmis mesajele avocaților parlamentari către public cu frecvență mai mare sunt TRM, TV7, PRO TV Chișinău, Eu TV și televiziunea on line – Jurnal TV, mai rar, N4, TVC21, NIT.

Media radio a transmis 36 de reportaje de la evenimentele organizate de CpDOM, circa 10 din ele fiind în limba rusă. Produsele radiodifuziunii au fost prezentate în cadrul buletinelor de știri și altor emisiuni. O relație de colaborare constantă s-a stabilit cu Radio Moldova, Vocea Basarabiei, Antena C, Europa Liberă, Europa Plus.

În presa scrisă au fost numărate în jur de 40 de articole. Deschis spre colaborare cu avocații parlamentari a fost ziarul DREPTUL, prin intermediul căruia publicul a fost informat despre activitatea Centrului pentru Drepturile Omului, schimbul de practici cu instituțiile

similare de peste hotare ș.a. Alte ziare, precum Moldova Suverană, Ziarul de Gardă, Timpul, Jurnal de Chișinău, Asigurare Socială au reflectat ocazional secvențe din activitatea instituției. Totodată, au fost publicate 6 articole în limba rusă în paginile ziarelor Социальное Страхование, Время, Труд 7, Молдавские Ведомости.

În anul de referință avocații parlamentari au susținut 5 conferințe de presă:

„Prezentarea Raportului privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2008” (17 martie 2009) – a fost făcută o prezentare a domeniilor în care s-au atestat încălcări frecvente ale drepturilor și libertăților fundamentale ale omului;

„Prezentarea Raportului privind activitatea instituției avocaților parlamentari în semestrul I 2009” (20 iulie 2009) – a fost prezentată și activitatea Mecanismului național de prevenire a torturii în perioada 2008 și primul semestru 2009.

„Lansarea Liniei fierbinți pentru copii – Telefonul Copilului – 0 800 11116” (20 august 2009) - copiii din Republica Moldova au în premieră un Telefon al Copilului, la care pot reclama cazuri de încălcare a drepturilor lor și pot solicita consultație juridică în orice domeniu care ține de protecția drepturilor copiilor.

„Douăzeci de ani de la adoptarea Convenției ONU cu privire la drepturile copilului” (20 noiembrie).

Sesizarea Curții Constituționale privind încălcarea drepturilor persoanelor care locuiesc în satul Palanca, raionul Ștefan Vodă (23 decembrie).

Centrul pentru Drepturile Omului, conducându-se de prevederile art.33 din Legea cu privire la avocații parlamentari nr. 1349 din 17.10.1997, conform căruia „avocații parlamentari desfășoară activitatea de propagare a cunoștințelor în domeniul apărării drepturilor și libertăților constituționale ale omului”, a organizat și a desfășurat reuniuni de lucru, mese rotunde, o conferință, vizite tematice care au avut drept scop informarea populației și provocarea participanților la dezbateri în cadrul unor subiecte de interes public.

La 16 februarie 2009 Ministerul Justiției, în în parteneriat cu Instituția avocaților parlamentari, a organizat o masă rotundă cu scopul lansării unui dialog între autoritățile publice și societatea civilă cu privire la acțiunile întreprinse întru asigurarea exercitării dreptului la libera întrunire, la care a fost abordat modul în care se realizează dreptul la libera întrunire în Republica Moldova. La acest eveniment au participat reprezentanții Ministerului Afacerilor Interne, Procurorul General, Agentul guvernamental, reprezentanții Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene, reprezentanții Consiliului Superior al Magistraturii, Misiunii OSCE în Moldova și ONG-urile care activează în domeniul drepturilor omului.

La 1 iunie, de Ziua internațională a copiilor, copiii de la Centrul de zi pentru protecția copiilor din familii socialmente vulnerabile “Prometeu” din Strășeni au avut parte de o adevărată sărbătoare organizată de profesori și avocații parlamentari, activitate devenită deja tradițională. În cadrul evenimentului a fost organizat un Concurs de desene cu genericul „Drepturile Tale”, cu scopul cunoașterii de către elevi a drepturilor consfințite în Convenției ONU cu privire la drepturile copilului. La finalul sărbătorii lucrările copiilor au fost evaluate, iar copiii au fost premiați.

De Ziua Mondială împotriva exploatării copiilor prin muncă (4 iunie), instituită de Organizația Internațională a Muncii în anul 2002, Centrul pentru Drepturile Omului a fost vizitat de mai mulți copii care au discutat despre drepturile copilului în cadrul unei mese rotunde cu avocatul copilului și managerul Programului Internațional pentru eliminarea muncii copilului (ILO IPEC) în Republica Moldova. Întâlnirea a fost un prilej bun pentru copiii, care au reprezentat mai multe ONG-uri din Moldova (CCF-Moldova – Copil, Comunitate, Familie, Centrul de zi „Speranța”, „Amici dei Bambini”) să-și expună ideile, temerile și sugestiile la capitolul exploatării copilului prin muncă. Participanții la masa rotundă au ajuns la concluzia că familia, statul și comunitatea trebuie să-și unească eforturile în procesul de combatere a exploatării copilului prin muncă.

La 30 iunie avocatul parlamentar pentru protecția drepturilor copilului și ONG-urile preocupate de protecția drepturilor copilului au organizat o masă rotundă prin care au pus piatra de temelie a viitoarei colaborări. Participanții la acest eveniment au abordat mai multe probleme cu care se confruntă în activitatea cotidiană, precum și diverse aspecte ce țin de procesul de dezinstituționalizare și plasare a copiilor în familii, de prevenire a abandonului copiilor de către părinți, de prevenire a traficului și migrației ilegale, acțiunile în sfera justiției juvenile etc.

Reprezentanții ONG-urilor au propus soluții pentru problemele identificate, vizînd modul de organizare a asistenței sociale, gestionare a fondurilor financiare, reformare a sistemului fiscal, revizuire a responsabilităților și obligațiilor autorităților publice locale și centrale. În contextul dat, a fost menționată necesitatea creării în localități a unor echipe multidisciplinare care să monitorizeze toate cazurile de încălcare a drepturilor copilului; flexibilizarea prestării serviciilor sociale; integrarea copiilor din instituțiile rezidențiale în școlile comunitare; redirecționarea surselor financiare din instituțiile de tip rezidențial spre cele de tip familial; elaborarea unor politici fiscale care ar avantaja familiile cu mulți copii etc.

Avocatul copilului și reprezentanții ONG-urilor au convenit asupra necesității sincronizării eforturilor întru realizarea propunerilor înaintate, în acest sens, avocatul

parlamentar asumându-și responsabilitatea de a aduce la cunoștința factorilor de decizie și de a înainta propuneri de perfecționare a cadrului normativ ce vizează protecția copilului.

Cu prilejul Zilei internaționale pentru susținerea victimelor torturii, la 26 iunie 2009, avocații parlamentari au organizat masă rotundă cu genericul „Prevenirea torturii – prioritate pentru autorități și societate civilă”, pentru identificarea soluțiilor în eradicarea fenomenului torturii în Republica Moldova, conform datelor Raportului privind activitatea Mecanismului național de prevenire a torturii pe parcursul anului 2008 și semestrul I al anului 2009. În cadrul evenimentului a fost anunțată lansarea, în premieră pentru Republica Moldova, a „Liniei fierbinți – 0 8001 2222” pentru eventualele victime ale fenomenului torturii. La eveniment au participat reprezentanți ai Ministerului Afacerilor Interne, Procuraturii Generale, Departamentului Instituțiilor Penitenciare, reprezentanții instituțiilor internaționale acreditate în Republica Moldova, precum și ONG-uri care activează în domeniul drepturilor omului.

Instituția Națională a Ombudsmanului, în colaborare cu Centrul de Drept Căușeni, a desfășurat la data de 24 noiembrie 2009, prima masă rotundă regională „Constituirea parteneriatelor în prevenirea și combaterea torturii și altor pedepse ori tratamente crude, inumane sau degradante”, scopul căreia a constituit inițierea unui parteneriat între avocații parlamentari și factorii de decizie din regiune implicați în prevenirea și combaterea fenomenului torturii.

La 7 decembrie 2009, la Ștefan Vodă a fost desfășurată a doua masă rotundă cu același generic, la finele întrunirii fiind punctate un șir de recomandări pentru Planul de acțiuni în domeniu, pentru perioada 2010-2011.

Cele două mese rotunde desfășurate la Căușeni și Ștefan Vodă fac parte din șirul de activități, organizate datorită proiectului „Susținerea pentru consolidarea Mecanismului Național de Prevenire a Torturii în conformitate cu prevederile Protocolului opțional la Convenția împotriva Torturii (OPCAT)” cu susținerea financiară a Uniunii Europene și Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare în Moldova. În cadrul acestor întruniri, avocatul parlamentar și-a exprimat disponibilitatea pentru inițierea unui parteneriat constructiv și lucrativ cu toți actorii implicați în prevenirea și combaterea torturii și altor pedepse ori tratamente crude, inumane sau degradante.

În contextul Zilei Internaționale a Persoanelor cu Dizabilități, Uniunea Organizațiilor Invalizilor din Republica Moldova, în colaborare cu Instituția avocaților parlamentari, a desfășurat la 1 decembrie 2009 o masă rotundă cu genericul „Drepturile și oportunitățile persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova”, la care a fost prezentat Raportul tematic

privind monitorizarea instituțiilor publice în vederea adaptării acestora la necesitățile persoanelor cu dizabilități.

Urmare a discuțiilor, participanții întrunirii au propus ratificarea Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități; adoptarea cadrului legal pentru determinarea și utilizarea minimului de existență; perfecționarea legislației în vigoare cu privire la drepturile invalizilor și persoanele care îi îngrijesc; modificarea art.16 din Constituția RM, în sensul excluderii oricărei forme de discriminare pe criteriul de dizabilitate și/sau urgentarea adoptării Legii privind prevenirea și combaterea discriminării; implicarea constructivă a societății civile în vederea elaborării proiectelor de acte normative din domeniul social, avizarea proiectelor de acte normative de societățile invalizilor.

La finele anului 2009, Instituția Națională a Ombudsmanului a organizat tradiționala conferință anuală consacrată Zilei Internaționale a Drepturilor Omului. Avocații parlamentari și reprezentanții autorităților publice, PNUD Moldova, Misiunii OSCE în Moldova, experți rezidenți ai misiunilor diplomatice, membrii Consiliului consultativ în cadrul Mecanismului Național de Prevenire a Torturii, precum și reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale - actori importanți în procesul de promovare și protecție a drepturilor omului s-au întrunit la 9 decembrie 2009 pentru a marca Ziua Internațională a Drepturilor Omului.

Evenimentul cu genericul: „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului – valori supreme”. Pornind de la interesul pentru soluționarea în comun a problemelor din sfera repunerii în drepturi a cetățenilor și năzuința spre o colaborare reciprocă în interesele cetățenilor în baza respectului față de drepturile și libertățile omului și a supremației legii, avocatul parlamentar Anatolie Munteanu, a chemat participanții prezentei întruniri la un parteneriat eficient întru promovarea și apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Pe 23 decembrie 2009 Avocatul parlamentar pentru protecția drepturilor copilului a organizat o masă rotundă cu genericul „Programa școlară încărcată și consecințele acesteia asupra sănătății elevilor” cu participarea reprezentanților Ministerului Educației, Ministerului Sănătății, Institutului de științe ale educației, UNICEF, ONG-urilor, profesorilor și elevilor. Necesitatea dezbaterii acestui subiect a fost motivată de abordarea frecventă a acesteia în cadrul celor 46 de mese rotunde, desfășurate de avocatul copilului și autoritățile publice locale în raioanele republicii și în municipiul Chișinău.

În contextul subiectului abordat au fost prezentate acțiunile pe care Ministerul Educației le-a întreprins din 1999 pentru reformarea programei școlare, menționând că cea de-a treia și ultima evaluare s-a realizat în 2009 și urmează ca noul curriculum să fie aprobat în februarie

2010, după consultarea cu beneficiarii și specialiștii din domeniu, astfel, încât la 1 septembrie noul an școlar să înceapă cu o programă nouă care să corespundă intereselor elevilor.

Noul curriculum a fost elaborat în urma evaluări efectuate de către Institutul de științe ale educației (IȘE) cu sprijinul UNICEF, pe un eșantion de 1000 elevi, 500 părinți și 400 profesori și adaptat necesităților elevilor.

Elaborarea, editarea și diseminarea materialelor informative privind standardele și mecanismele de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale este o componentă importantă a procesului de informare și promovare a drepturilor omului prin faptul, că permit cetățeanului de rând să-și cunoască mai bine drepturile și libertățile constituționale, posibilitățile și mecanismele existente în realizarea respectării și protecției lor.

La acest segment, Centrul pentru Drepturile Omului a elaborat 7 publicații din sursele financiare alocate din bugetul de stat:

Raportul anual privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2009 face o prezentare succintă a domeniilor în care se atestă încălcări frecvente ale drepturilor și libertăților constituționale în baza audienței cetățenilor și petițiilor examinate, investigațiilor inițiate de avocații parlamentari;

În Pliantul „Drepturile persoanelor cu dizabilități” sînt reflectate cadrul legal, instituțional și garanțiile stabilite de stat în vederea realizării drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor cu dizabilități, informație referitoare la facilitățile oferite acestei categorii de cetățeni conform legislației în vigoare;

Pliantul „Aspecte privind egalitatea de șanse pentru femei și bărbați” face, în baza Legii cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați nr.5-XVI din 09.02.2006, o sinteză a informației cu referire la exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale pentru femei și bărbați în sfera politică economică socială și culturală, cu respectarea egalității de șanse și tratamentului nondiscriminatoriu;

Pliantul „Drepturile copilului lipsit de sprijinul familial” specifică obiectivele prioritare ale politicilor de protecție socială a familiei și, în particular, familiilor cu copii promovate de stat, drepturile specifice pentru copilul lipsit de mediul familial sau ocrotire părintească;

Pliantul „Violența în familie” face o prezentare a fenomenului violenței în familie, a factorilor care favorizează acest fenomen, enunță standardele și mecanismele privind prevenirea și combaterea fenomenului violenței;

Prospectul „Prevenirea și combaterea discriminării” pune accent pe prevenirea fenomenului toroturii, deoarece fiecare persoană prevalează de drepturi și libertăți

fundamentale, iar discriminarea violează principiile egalității în drepturi și respectului demnității umane;

În Ghidul „Mecanismul național de prevenire a torturii” sînt reflectate obiectivele Mecanismului național de prevenire a torturii, atribuțiile și drepturile membrilor Consiliului consultativ în activitatea de prevenire și eradicare a fenomenului torturii, creat în vederea acordării de asistență avocatului parlamentar în exercitarea atribuțiilor sale în calitate de Mecanism național de prevenire a torturii.

Cu regret, se atestă faptul că dependența financiară a Centrului pentru Drepturile Omului de bugetul de stat, face ca numărul publicațiilor să fie modest. În acest context, Misiunea OSCE a fost receptivă la apelul avocaților parlamentari, cu sprijinul căreia au fost editate:

Buletinul informativ „Avocatul parlamentar”, în care au fost prezentate diverse aspecte ce țin de activitatea instituției în procesul de informare, promovare și protecție a drepturilor omului, s-au reflectat intervențiile și actele de reacționare ale avocaților parlamentari în vederea contribuției la respectarea și protecția drepturilor cetățeanului. Constituind sursă de informare în domeniul drepturilor omului întru dezvoltarea procesului de promovare și protecție a drepturilor și libertăților fundamentale, în cele trei numere s-a accentuat rolul avocaților parlamentari în intensificarea dialogului și cooperării la nivel național, regional și internațional între CpDOM și instituțiile preocupate de domeniul drepturilor omului;

Raportul privind activitatea Mecanismului național de prevenire a torturii în perioada 2008 oferă o retrospectivă a activității Mecanismului Național de Prevenire a Torturii în Republica Moldova, în special, pașii determinanți în instituirea mecanismului, activitatea acestuia, rezultatele vizitelor efectuate la instituțiile subordonate Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Justiției, Ministerului Sănătății și Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei;

În *Pliantul „Mecanismul național de prevenire a torturii”* sînt prezentate succint standardele și mecanismele internaționale și naționale de prevenire și interzicere a torturii, precum și modul de organizare și funcționare a Consiliului consultativ, care acordă consultanță și asistență în exercitarea atribuțiilor avocatului parlamentar în calitate de Mecanism național de prevenire a torturii;

Posterul „Să prevenim tortura” în care este specificat că tortura, pedeapsa sau tratamentul cu cruzime, inuman sau degradant ca fenomen constituie o problemă care ne afectează pe fiecare dintre noi. În acest sens, publicația enunță, că în cazul supunerii la rele tratamente, persoana poate apela la ajutorul avocatului parlamentar, care este investit cu misiunea de Mecanism național de prevenire a torturii;

Pliantul „Avocatul parlamentar pentru protecția drepturilor copilului” care reflectă atribuțiile avocatului parlamentar pentru protecția drepturilor copilului (Avocatul copilului) în vederea garantării respectării drepturilor și libertăților constituționale ale copilului și realizării, la nivel național, de către autoritățile publice centrale și locale, de către persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile, a prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului în baza Legii cu privire la Avocații parlamentari;

Reeditarea pliantului „Drepturile copilului”, care conține informație succintă privind cadrul legal de protecție a drepturilor copilului și statutul juridic al copilului ca subiect independent.

Materialele informative editate au fost diseminate în cadrul activităților instituției, al partenerilor din domeniu, de asemenea, expediate instituțiilor și organizațiilor de peste hotare preocupate de domeniul drepturilor omului, reprezentanțelor străine acreditate în Republica Moldova, precum și tuturor celor interesați de problematica drepturilor omului.

Cu suportul financiar al proiectului „Susținere în consolidarea Mecanismului Național de Prevenire a Torturii”, finanțat de Uniunea europeană și co-finanțat și implementat de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, în perioada de referință au fost realizate diverse materiale promoționale ale instituției cu simbolică instituției: 2 banere, stegulețe, carnete, pixuri.

Avocații parlamentari, asistați de instituția națională a ombudsmanului, în activitatea sa se ghidează de Principiile privind Statutul Instituțiilor Naționale pentru Promovarea și Protejarea Drepturilor Omului (Principiile de la Paris), unul dintre documentele fundamentale ale ONU care constituie principala sursă de standarde normative și îndrumar în activitate.

Instituția națională a ombudsmanului este autoritatea care înlesnește dialogul dintre autoritățile publice și societate, asigurând garantarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și implicându-se, prin procedee proprii specifice, în repunerea cetățenilor în drepturile încălcate. Experiența altor state dovedește că funcționarea corectă a Instituției Naționale de apărare a drepturilor omului poate fi eficientă, premisa importantă constituind gradul de pregătire a societății pentru susținerea instituției. În acest sens, eficiența activității avocatului parlamentar depinde de dialogul cu autoritățile publice și activismul și gradul de maturitate al societății civile, materializat prin înțelegerea existenței scopului comun – asigurarea respectării drepturilor omului.

Dialogul deschis și angajat consolidează și dezvoltă procesul de promovare, respectare și protecție a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. În acest sens avocații

parlamentari au avut o prestație activă, optînd pentru intensificarea dialogului și cooperării la nivel național, regional și internațional între instituții.

În contextul dialogului deschis și angajat pot fi menționate cele 22 de întrevederi ale avocaților parlamentari cu reprezentanții diferitor instituții și organizații de peste hotare aflate în vizita de lucru/studiu în Republica Moldova, de asemenea, oficialități ale reprezentanțelor străine acreditate în Republica Moldova:

Întrevedere cu ombudsmanul din Ungaria (11 februarie 2009). Avocatul parlamentar pentru protecția drepturilor copilului Tamara Plămădeală a avut o întrevedere cu omologul său, Aary Tamas Lajos, avocatul copilului din Ungaria, în cadrul căreia au fost discutate aspecte ale situației privind respectarea drepturilor copilului din ambele țări, fiind subliniată necesitatea semnării unui acord de colaborare dintre Centrului pentru Drepturile Omului și Instituția Ombudsmanilor din Ungaria în vederea schimbului de practici în domeniu.

Întrevedere cu un grup de experți ai Consiliului Europei (23 aprilie 2009). Avocații parlamentari au avut o întrevedere cu un grup de experți ai Consiliului Europei aflați în vizită la Chișinău cu scopul monitorizării procesului de implementare în Republica Moldova a Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale și a stabilirii unor relații de cooperare durabile întru realizarea actului respectiv.

Întrevedere cu Comisarul pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei, dl Thomas Hammarberg, aflat în vizită în Republica Moldova cu scopul evaluării stării de lucruri în urma evenimentelor din 7 aprilie 2009 și a prezentării în acest sens a unui raport la plenara Adunării Parlamentare a Consiliului Europei din 29 aprilie 2009 (28 aprilie 2009). În cadrul întrevederii, avocatul parlamentar Anatolie Munteanu a informat oficialul european despre acțiunile întreprinse de avocații parlamentari în vederea asigurării drepturilor deținuților aflați în custodia Ministerului Afacerilor Interne și a Ministerului Justiției sub aspectul asigurării respectării garanțiilor fundamentale la reținere. S-a menționat că neregulile depistate au fost specificate în Raportul preliminar privind respectarea drepturilor persoanelor reținute în legătură cu evenimentele din 7 aprilie 2009 și aduse la cunoștința autorităților responsabile.

Vizita Delegației Parlamentului European. În perioada 27-29 aprilie 2009, o delegație a Parlamentului European în componența reprezentanților grupurilor parlamentare din Parlamentul European: Marianne Mikko, Marian-Jean Marinescu, Karin Resetarits, Anne Isler Béguin, a întreprins o vizită de monitorizare postelectorală în Republica Moldova. În cadrul întrevederii cu delegația Parlamentului European, avocații parlamentari au familiarizat oficialii europeni despre rezultatele investigării circumstanțelor evenimentelor respective. La rîndul lor,

oaspeții au informat că vor elabora un raport despre situația politică și modul în care sînt respectate drepturile omului în Republica Moldova.

Întrevedere cu membrul Consiliului Coordonator al organizației britanice Hope and Homes for Children (HHC), (4 iunie 2009). Membrul Consiliului Coordonator al organizației britanice Hope and Homes for Children (HHC), Richard Storey și avocatul copilului Tamara Plămădeală au discutat la această întrevedere despre necesitatea intensificării procesului de dezinstituționalizare a copiilor în Republica Moldova. Avocatul parlamentar a accentuat că reducerea numărului de copii din instituțiile rezidențiale și integrarea lor în familiile biologice sau în alte instituții de tip familial se află pe lista priorităților sale. În opinia avocatului copilului, procesul de plasare a minorilor în familie ar trebui să se desfășoare într-un timp mai rapid, statul urmînd să-și asume responsabilități în promovarea reformei dezinstituționalizării, asigurarea financiară a beneficiarilor (familia), luarea de măsuri pentru abandonul copilului, etc.

Întrevedere cu expertul internațional în domeniul drepturile omului (30 iunie 2009). Avocații parlamentari au avut o întrevedere cu expertul internațional în domeniul drepturilor omului, Clarisa Beneomo, aflată în vizită la Chișinău pentru a se documenta în privința situației din domeniul drepturilor omului creată în urma evenimentelor din 7 aprilie 2009. Avocatul parlamentar Anatolie Munteanu a informat asupra acțiunilor întreprinse începînd cu ziua de 7 aprilie, menționînd în special Apelul lansat de avocații parlamentari către autorități și societatea civilă de a stopa toate acțiunile de protest degenerate în acțiuni violente, șirul de vizite întreprinse în penitenciare, izolatoare de detenție, comisariate etc. În finalul întrevederii avocatul parlamentar a asigurat că și în viitor vor fi întreprinse măsurile necesare pentru asigurarea respectării drepturilor constituționale ale cetățenilor.

Întrevedere cu delegația CPT (27 iulie 2009). În contextul vizitei de lucru în Republica Moldova (27-31 iulie) a delegației Comitetului European pentru prevenirea torturii și pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante din cadrul Consiliului Europei (CPT), avocatul parlamentar Anatolie Munteanu s-a întîlnit cu șefa delegației CPT Silvia Casale (Marea Britanie), membru al Comitetului European pentru prevenirea torturii și pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante din cadrul Consiliului Europei (CPT) și Marija Definis Gojanovic (Croatia), membru al CPT, interesați de aspectul organizatoric și funcțional al activității Mecanismului Național de Prevenire a Torturii. Ținînd cont de solicitările membrilor delegației, Anatolie Munteanu, avocat parlamentar și președinte al Mecanismului Național de Prevenire a Torturii, a făcut o retrospectivă a structurii, componenței și activității MNPT din momentul instituirii acestuia, evidențiind problemele și dificultățile cu care se confruntă. La

finele întreprinderii, s-a menționat că în viitor urmează a fi depuse eforturi susținute în scopul dezvoltării conlucrării avocatului parlamentar, în calitate de Mecanism Național de Prevenire a Torturii, cu Consiliul Europei în domeniul prevenirii și combaterii torturii și pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante.

Vizita delegației Consiliului Europei (13 octombrie 2009). Instituția Avocaților Parlamentari a fost vizitată de delegația Consiliului Europei, condusă de Claudia Luciani. Scopul vizitei desfășurate în perioada 12 – 14 octombrie a fost familiarizarea cu evoluțiile din cadrul etapei de cooperare Republica Moldova – Consiliul Europei și examinarea proiectelor ce ar putea fi incluse în Pachetul privind Democrația pentru Moldova. Avocații parlamentari au punctat cele trei direcții strategice de dezvoltare instituțională: perfecționarea cadrului legal care reglementează activitatea avocaților parlamentari, inclusiv completarea Constituției RM cu un capitol consacrat avocaților parlamentari; fortificarea activității colaboratorilor instituției prin preluarea celor mai bune practici de activitate de la instituțiile tip ombudsman cu tradiții în domeniul protecției drepturilor omului și asigurarea tehnico-materială a instituției. La finele întreprinderii, membrii delegației s-au arătat dispuși să susțină avocații parlamentari în inițiativele de a spori utilitatea și funcționalitatea instituției.

Acțiuni eficiente și importante în contextul relațiilor internaționale sînt schimbul de practici cu instituțiile similare ale altor state, întrunirile organizate de Institutul Internațional al Ombudsmanului (IOI), Asociația Ombudsmanilor și Mediatorilor Francofoni (AOMF), Consiliul Europei, Rețeaua Europeană a Ombudsmanilor pentru copii (ENOC), Misiunea OSCE în Moldova, PNUD Moldova, alte instituții și organizații internaționale care activează în domeniul drepturilor omului, la care avocații parlamentari, colaboratorii instituției au avut o prezență activă, optînd pentru intensificarea și dezvoltarea dialogului la nivel internațional și regional.

Pentru anul 2010 avocații parlamentari și-au propus să organizeze mai multe ședințe de lucru, mese rotunde, întruniri cu reprezentanții autorităților publice centrale, precum ar fi: Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Ministerul Justiției, Ministerul Muncii Protecției Sociale și Familiei, Procuratura Generală. Alte activități preconizate pentru anul viitor sînt: realizarea spoturilor video și audio, elaborarea materialelor informative și de promovare, organizarea periodică a conferințelor de presă, briefing-uri, crearea unor rubrici permanente în ziare care vor avea drept scop informarea populației referitor la apărarea drepturilor omului și Conferința națională, organizată tradițional cu prilejul Zilei drepturilor omului, marcată pe data de 10 decembrie.

CAPITOLUL VI

ACTIVITATEA CENTRULUI PENTRU DREPTURILE OMULUI

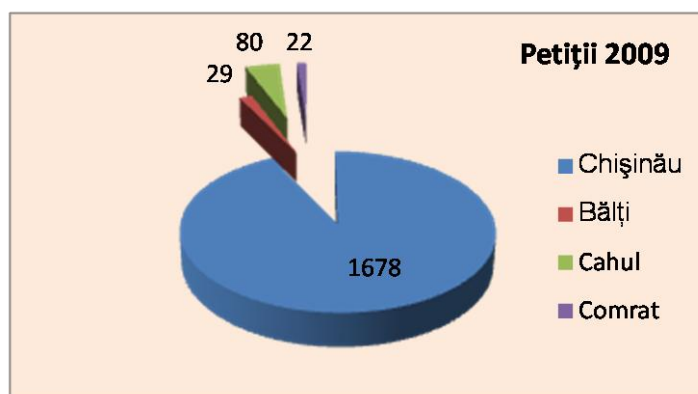
§ 1. Activitatea Centrului pentru Drepturile Omului în cifre

Activitatea avocatului parlamentar este menită să asigure garantarea respectării drepturilor și libertăților constituționale ale omului de către autoritățile publice centrale și locale, instituții, organizații și întreprinderi, indiferent de tipul de proprietate, asociațiile obștești și persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile.

În realizarea scopului instituției avocații parlamentari au sarcina de a contribui la apărarea drepturilor omului prin pre-

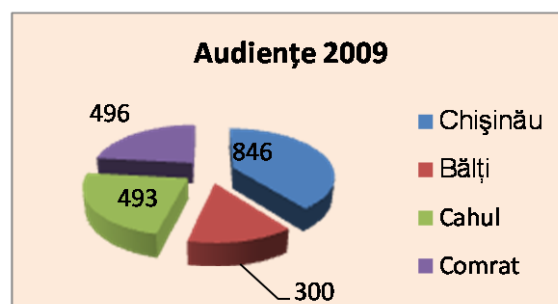
ANEXA 1

Venirea încălcării și repunerea în drepturi, la perfecționarea legislației ce ține de domeniul apărării drepturilor omului și la instruirea juridică a populației, precum și de a promova aplicarea uniformă a legilor, semnalînd inadvertențele legislative, prin aplicarea procedeeleor menționate în Legea cu privire la avocații parlamentari.

ANEXA 2

Principalele surse de identificare a problemelor de sistem și lacunelor legislative pentru avocații parlamentari rămîn plîngerile cetățenilor și informația primită în cadrul audiențelor, care sînt desfășurate zilnic de avocații parlamentari și funcționarii Centrului pentru Drepturile Omului în oficiul central din mun. Chișinău și în oficiile reprezentanțelor din or. Bălți, Cahul și Comrat.

Conform art.13 din Legea cu privire la avocații parlamentari nr.1349 din 17 octombrie 1997, avocații parlamentari examinează sesizările cetățenilor Republicii Moldova, cetățenilor străini și apatrizilor care locuiesc permanent sau se află temporar pe teritoriul ei, denumiți în continuare petiționari, ale căror drepturi și libertăți au fost încălcate în Republica Moldova.

Astfel, fiecare cetățean este în drept să solicite avocatului parlamentar investigarea cazurilor de încălcare a

ANEXA 3

drepturilor și libertăților, cu condiția ca dreptul pretins lezat să fie unul constituțional, iar încălcarea să fie imputată uneia din instituțiile enumerate expres în art.15 din aceeași lege.

Pe parcursul lui 2009 la Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova au parvenit 1800 petiții semnate de 2257 de petiționari. Cifra 1800 însumează adresările recepționate de oficiul Chișinău și Reprezentanțele din Cahul, Comrat și Bălți, după cum se prezintă în Anexa1.

O altă

Tematică	Audiență Chișinău	audiente Comrat 2009	audiente Cahul 2009	audiente Bălți 2009	total CpDOM 2009
Proprietate privată	163	105	92	74	435
Dreptul la muncă	53	89	142	78	362
Securitatea și demnitatea personală	32	6	4	4	46
Dreptul la asistență și protecție socială	91	35	79	56	261
Dreptul la mediu înconjurător sănătos	6	2	2	2	12
Accesul liber la informație	120	100	15	5	240
Accesul liber la justiție	187	29	36	44	296
Dreptul la ocrotirea sănătății	15	7	34	3	59
Viața familială	21	44	21	8	94
Libera circulație	9	3	1	2	15
Dreptul la cetățenie	7	25	1	5	38
Dreptul la administrare	3	3	10	0	16
Dreptul la petiționare	11	3	1	3	18
Libertățile personale	2	6	7	0	15
Dreptul la instruire	12	3	2	0	17
Dreptul la apărare	27	19	2	2	50
Viata intimă și privată	3	0	2	0	5
Altele	66	13	44	35	156
Total	827	496	493	319	2135

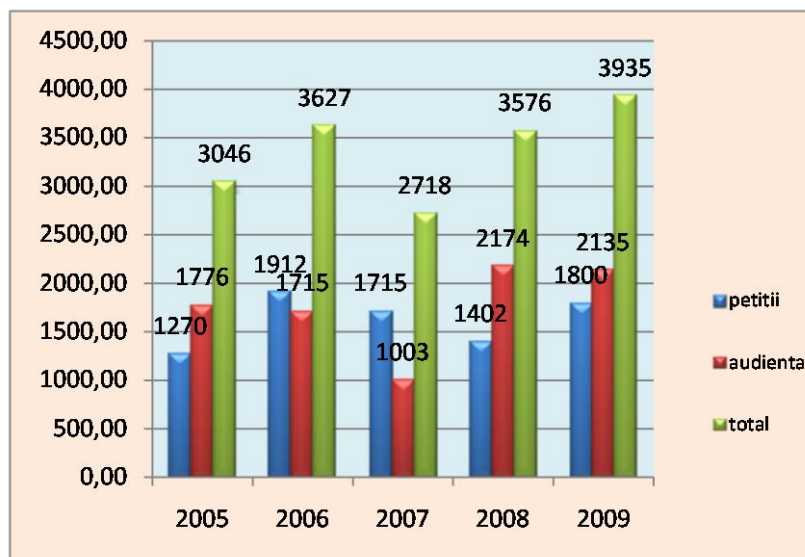
metodă de a primi informația privind presupusele violări de drepturi din prima sursă, sînt audiențele zilnice.

Conform art.38 din Legea nr. 1349, avocații parlamentari primesc în audiență petiționari, nu mai rar decît de

ANEXA 4

trei ori pe lună, în municipiul Chișinău, în alte municipii și orașe, conform unui grafic aprobat lunar prin ordinul directorului instituției. În alte zile audiențele sînt desfășurate de funcționarii Centrului pentru Drepturile Omului.

Urmărind crearea unor condiții echitabile în vederea accesului la serviciile

instituției naționale de protejare a drepturilor omului pentru toți cetățenii Republicii Moldova, în cadrul Centrului funcționează trei Reprezentanțe, cu sediile în Bălți, Cahul și Comrat.

Potrivit art.40 din Legea cu privire la avocații parlamentari, una din atribuțiile filialelor instituției este primirea cetățenilor în audiență la sediul reprezentanței, cu prezentarea datelor privind tematicile abordate de cetățeni, iar dacă pretinsa încălcare poate fi examinată în sensul Legii cu privire la avocații parlamentari, să-i încurajeze să depună cerere.

Scopul acestor audiențe este depistarea încălcărilor care pot fi investigate de instituție, apelantului fiindu-i recomandată adresarea unei cereri către avocatul parlamentar prin completarea unui model tipizat, iar în cazul în care problema abordată se află în afara mandatului avocatului parlamentar, cetățeanul este îndrumat spre organul competent, concomitent beneficiind și de o consultație în domeniul dreptului.

Astfel cum în 2009 au fost recepționate 1800 cereri, semnate de 2257 de cetățeni și au fost primite în audiență 2135 persoane (Anexa 2 și 3), concluzionăm că în perioada de referință de serviciile instituției au beneficiat circa 3935 de cetățeni (Anexa 4).

După cum este prezentat în Anexele 3, 5 și 6 cele mai frecvente motive de adresare la Centru, în mod constant, sînt legate de încălcarea dreptului la garanții sociale, dreptului la proprietatea privată, dreptului la muncă îngrădirea accesului liber la justiție și violarea dreptului la securitate și demnitate personală.

Din totalul de 1800 de petiții, parvenite pe parcursul anului, 1351 sau în jur de 75 % abordează una din tematicile menționate (Anexa 3, 5, 6)

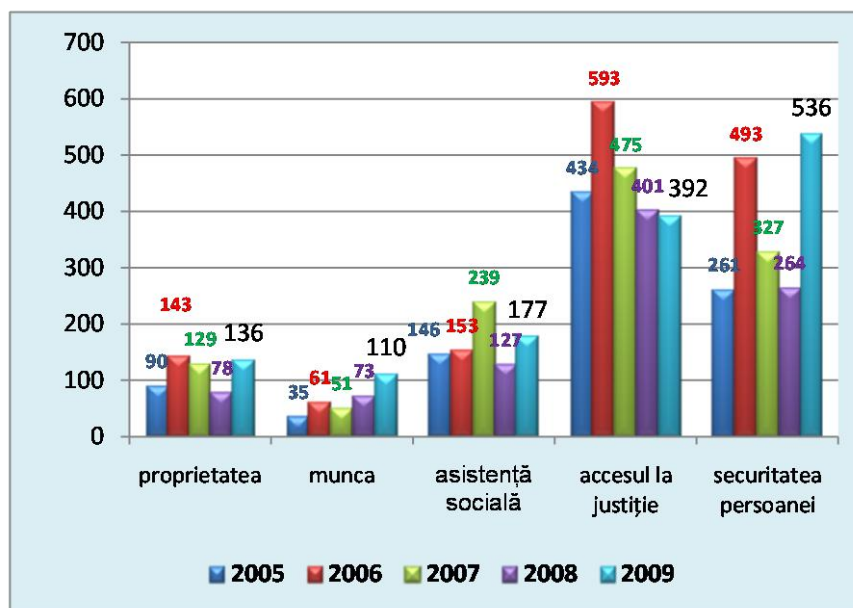
Acest fapt poate fi explicat atât prin plenitudinea și complexitatea acestor drepturi fundamentale, cât și datorită unor factori subiectivi, legate de persoana reclamantului.

Astfel, lezarea dreptului la asistență și protecție socială este de regulă invocat de pensionari și persoanele cu dizabilități, care consideră că statul nu întreprinde eforturile necesare pentru garantarea acestor categorii de cetățeni a unui trai decent.

Sau, spre exemplu, violarea securității și demnității personale este una din problemele cu care se confruntă

ANEXA 5

cetățenii bănuți de săvârșirea unei infracțiuni, fie cei care deja ispășesc pedeapsa privativă de libertate, și susțin că nu li s-au adus la cunoștință drepturile la reținere, au fost perchezitionați ilegal, au fost maltratați de agenții statului, precum și reclamând condițiile de

detenție și atitudinea ostilă și discriminatorie din partea administrației instituțiilor penitenciare.

O situație aparte este cea din domeniul accesului la justiție, iar plîngerile încadrate la această tematică denotă probleme esențiale în ceea ce ține de independența și imparțialitatea instanțelor judecătorești, și asigurarea executării hotărîrilor judecătorești. Din momentul creării instituției, tematica respectivă se afla permanent în vizorul avocatului parlamentar, acesta în repetate rînduri accentuînd necesitatea asigurării accesului liber al cetățenilor moldoveni la justiție prin reducerea birocrăției în sistemul judecătoresc și apropierea lui de cetățeni.

În Anexa 6 sînt prezentate numărul cererilor recepționate de Centrul pentru Drepturilor Omului în 2008 și 2009, prin prisma tematicilor abordate de petiționari. În context, este de menționat că solicitarea redusă a unor tematici nu atestă neapărat nivelul ridicat de respectare a drepturilor cetățenilor în aceste domenii, ci mai degrabă imposibilitatea sesizării Centrului, din diverse motive subiective, tolerarea încălcărilor cu un grad prejudiciabil redus, fie soluționarea problemei prin intermediul instanțelor judecătorești.

ANEXA 6

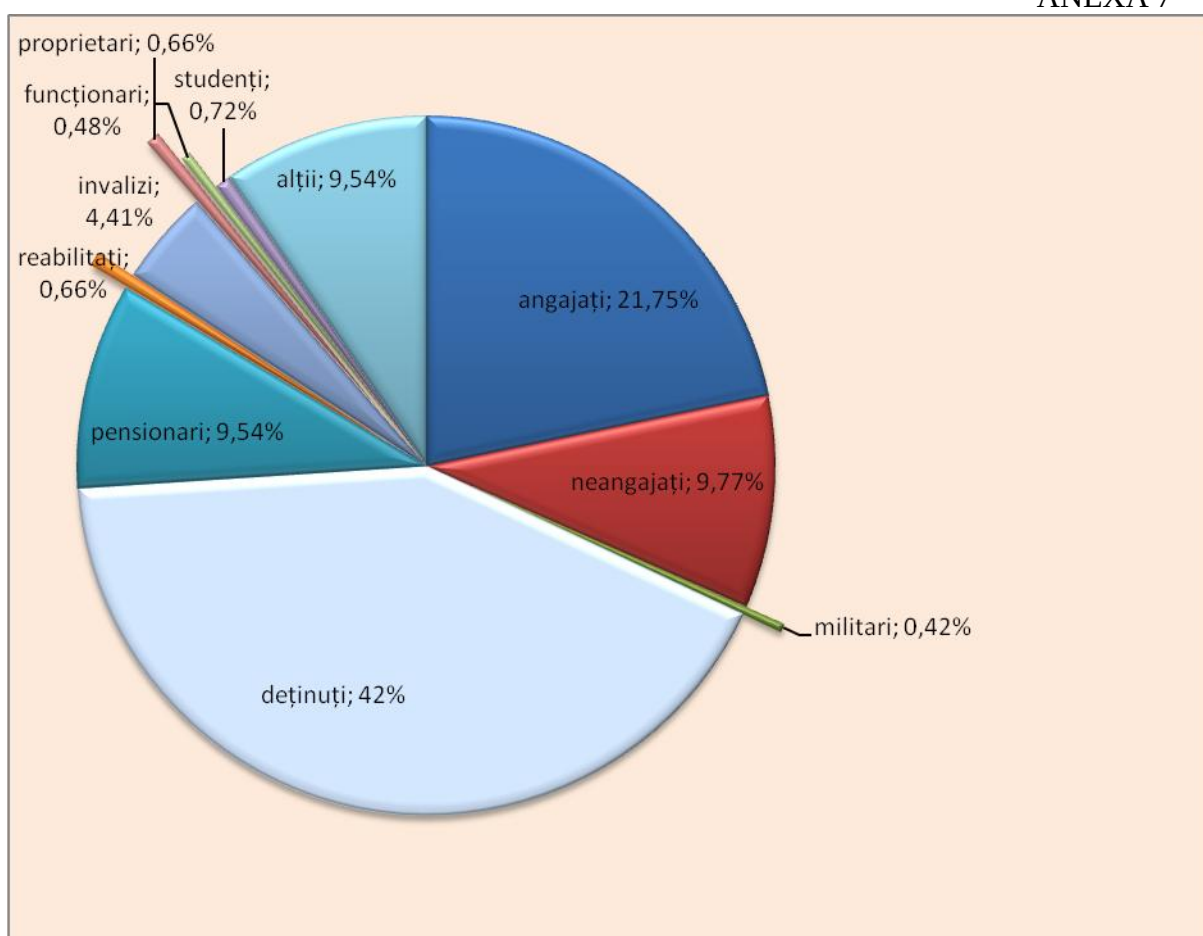
	Chişinău			Comrat			Cahul			Bălţi			total		
Tematică	Petiții 2008	Petiții 2009	comparat	petiții 2008	petiții 2009	comparat	petiții 2008	petiții 2009	comparat	petiții 2008	petiții 2009	comparat	total 2008	total 2009	comparat
Proprietate privată	69	114	+45	0	2	+2	5	16	+11	4	2	-2	78	136	+58
Dreptul la muncă	51	72	+21	1	4	+3	19	31	+12	2	3	+1	73	110	+37
Securitatea și demnitatea personală	259	517	+258	1	0	-1	4	14	+10	0	5	+5	264	536	+272
Dreptul la asistență și protecție socială	122	172	+50	1	2	+1	4	2	-2	0	1	+1	127	177	+50
Dreptul la mediu înconjurător sănătos	4	6	+2	1	0	-1	1	2	+1	0	1	+1	5	9	+4
Accesul liber la informație	127	142	+15	1	0	-1	1	4	+3	2	0	-2	131	146	+15
Accesul liber la justiție	379	381	+2	3	0	-1	5	4	-1	14	7	-7	401	392	-9
Dreptul la ocrotirea sănătății	42	42	=	0	0	=	2	1	-1	0	0	=	44	43	-1
Viața familială	26	86	+60	0	2	+2	1	0	-1	0	0	=	27	88	+61
Libera circulație	10	18	+8	0	0	=	0	0	=	0	0	=	10	18	+8
Dreptul la cetățenie	5	4	-1	0	0	=	1	0	-1	0	1	+1	6	5	-1
Dreptul la administrare	2	0	-2	0	0	=	3	2	-1	0	0	=	5	2	-3
Dreptul la petiționare	21	15	-6	0	1	=	2	0	-2	0	0	=	23	15	-12
Libertățile personale	11	9	-2	0	4	+4	0	2	+2	1	0	-1	12	15	+3
Dreptul la instruire	1	9	+8	1	0	-1	0	0	=	0	0	=	2	9	+7
Dreptul la apărare	8	63	+55	2	5	+3	0	1	+1	2	0	-2	12	69	+57
Viata intimă și privată	4	14	+10	0	0	=	0	0	=	0	0	=	4	12	+8
Altele	172	12	-160	0	2	+2	3	10	+7	3	0	-3	178	98	-80
Total	1313	1678	+365	11	22	+11	50	80	+30	28	20	-8	1402	1800	+392

La rubrica „alte” sînt incluse cererile, în care nu se invocă încălcarea unui drept constituțional și care nu pot fi încadrate în una din rubricile existente, ca spre exemplu drepturile consumatorului.

Cine apelează la ajutorul avocaților parlamentari?

Analiza datelor statistice după categoriile de petiționari demonstrează că pe parcursul anului 2009 la Centru pentru Drepturile Omului au depus petiții 705 deținuți, 365 angajați, 170 de pensionari, 175 persoane neangajate, 85 de invalizi, precum și alte categorii mai puțin numeroase, date reflectate procentual în anexa de mai jos.

ANEXA 7

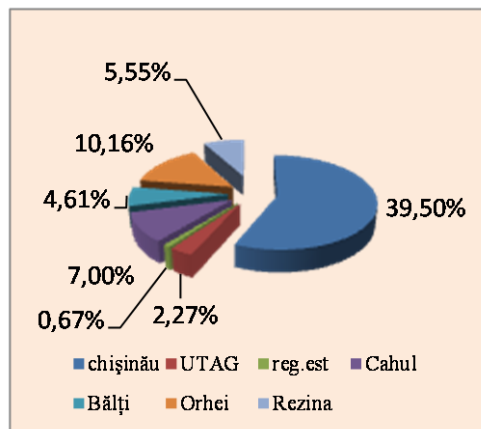

În ceea ce ține de geografia petițiilor, datele statistice demonstrează că majoritatea adresărilor, ca și în anii precedenți, parvin din raza municipiului Chișinău (în jur de 40% din cereri și circa 38% din numărul persoanelor audiate), fapt ce se explică prin accesibilitatea instituției pentru locuitorii municipiului și ai localităților din vecinătate.

De-a lungul anilor regiunea din stînga Nistrului rămîne un spațiu în care respectarea drepturilor omului necesită o abordare conformă tendințelor contemporane ale unei societăți democratice. Lipsa competențelor oferite de autoritățile moldovenești față de drepturile

cetățenilor din stînga Nistrului explică numărul mic de adresări la Centrul pentru Drepturile Omului (Anexa nr.8) . Astfel, imposibilitatea avocaților parlamentari de a interveni întru apărarea drepturilor și libertăților populației din stînga Nistrului rămîne o problemă nesoluționată de-a lungul anilor. După mai multe încercări de a stabili relații de colaborare cu ombudsmanul transnistrean, în anul de referință s-a înregistrat un progres la acest capitol, datorită căruia a fost posibilă abordarea reciprocă a unor subiecte de interes sporit pentru locuitorii de pe ambele maluri ale Nistrului.

De altfel, pentru această categorie de cetățeni ai Republicii Moldova sînt actuale problemele ce țin de încălcarea dreptului la libera circulație, dreptului la viață și la integritate fizică și psihică, dreptului la vot, la asistență și protecție socială, la învățătură ș.a. (Raportul privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2008)

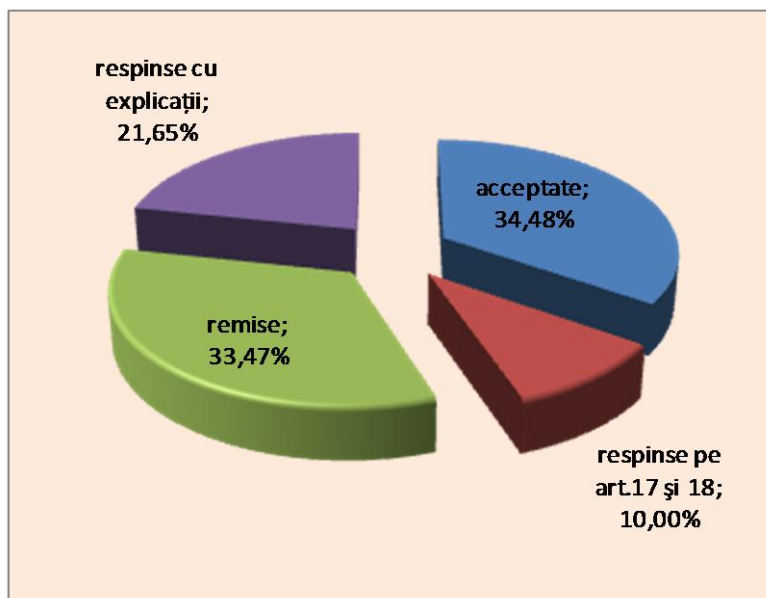
Grație sprijinului și colaborării eficiente cu Asociația „Promo-LEX”, care din anul 2004 și-a axat activitatea în regiunea transnistreană, avocații parlamentari au posibilitatea să monitorizeze situația la capitolul drepturile omului în acest teritoriu și intenționează să stabilească relații de colaborare cu organizațiile preocupate de același subiect.

În anul trecut au fost planificate și realizate un șir de măsuri care au apropiat activitatea Centrului pentru Drepturile Omului de localitățile rurale, totuși mult prea puține pentru a modela o opinie despre Instituția avocaților parlamentari. Aflîndu-se în teritoriu, avocații parlamentari și juriștii Centrului au avut întâlniri cu colectivele de muncă de la întreprinderi, cu reprezentanți ai autorităților publice locale, au luat cunoștință de activitatea diferitelor instituții de stat cum sînt școlile speciale pentru copii cu deficiențe fizice și psihice, aziluri pentru bătrîni și persoane bolnave, unități militare, penitenciare etc.

Practica desfășurării audiențelor avocaților parlamentari în teritoriu urmează să fie dezvoltată în anul 2010. Trebuie menționat faptul că mulți cetățeni se adresează la Centrul pentru Drepturile Omului cu probleme ce nu țin de competența avocaților parlamentari. Totuși, ținând cont de starea reală de lucruri și încercând să fie pro-activi în raport cu cetățenii, avocații parlamentari și juriștii preiau examinarea unor cazuri mai grave, sau în cazul când solicitantul, din diverse motive, nu este capabil să le soluționeze singur, contribuind la rezolvarea lor. Aceasta se întâmplă și datorită faptului că Centrul, fiind instituția Națională pentru Protejarea și Promovarea Drepturilor Omului pe teritoriul țării, este și unica instituție de stat de acest gen, cu dreptul de a investiga cererile individuale ale cetățenilor.

Motivele expuse în aliniatul anterior, dar și mediatizarea insuficientă a scopului general, sarcinilor și metodelor de lucru ale instituției ombudsmanului în Republica Moldova stau la baza numărului mare de cereri care sînt în afara mandatului avocatului parlamentar, care nu poate nici substitui și nici asuma atribuțiile altor organe de stat, abilitate cu numeroase funcții legale.

După primirea cererii, conform art.20 alin.1 din Lege cu privire la avocații parlamentari, avocatul parlamentar este în drept să accepte cererea spre examinare să respingă cererea, explicînd petiționarului procedura pe care acesta este în drept să o folosească pentru a-și apăra drepturile și libertățile, sau să remită cererea organelor competente pentru a fi examinată în conformitate cu Legea cu privire la petiționare. În practică toate cererile primite trec examinarea primară, care are drept scop identificarea dreptului pretins lezat, verificarea temeiniciei cererii în raport cu cadrul legislativ și normativ național și internațional, examinarea posibilității de implicare a ombudsmanului, iar în cazul în care cererea se află în afara mandatului, determinarea instituției competente de soluționa cazul. Indiferent de soarta cererii (acceptare, remitere, restituire), avocații parlamentari iau act de cele invocate.

După cum rezultă din Anexa 9, din totalul cererilor înregistrate în cancelarie 34,48 % au fost investigate cu resurse proprii, 21,65% - în urma controlului premergător efectuat au fost restituite, concomitent indicându-se petiționarului căile și procedeele de repunere în dreptul pretins lezat, altele 33,47 - au fost transmise spre examinare organelor competente, în majoritatea cazurilor sub controlul avocatului parlamentar.

Referitor la cererile transmise altor instituții este important de menționat că reieșind din scopul instituției de asigurare a respectării drepturilor omului de autorități publice, întreprinderi, organizații și persoane cu funcții de răspundere, este firesc ca sesizarea adresată ombudsmanului împotriva acestora să fie precedată de o solicitare către instituția reclamată, sau cea ierarhic superioară în vederea soluționării problemei iscate. Anexarea dovezii examinării cazului de organele abilitate la cererea adresată avocatului parlamentar, deși este cerută expres și în pct.22 Regulamentul Centrului pentru Drepturile Omului din Moldova, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr.57 din 20.03.2008, este o practică întâlnită mai rar. În asemenea cazuri, sau când este evident că adresarea individuală a petiționarului către organele competente nu va da rezultatul scontat, avocatul parlamentar remite cererea, cu scrisoare de însoțire în care, de regulă, este expusă atât fabula cât și viziunea sa asupra cazului, solicitând informarea asupra mersului și rezultatului examinării, după caz. Astfel, pe de o parte, se evită birocratismul excesiv, iar pe de altă parte iese la iveală activitatea instituției reclamate în stăpânirea plîngerilor.

Este notoriu faptul că o serie de autorități au ajuns să recunoască împluternicirile, dar și competența profesională a angajaților Centrului pentru Drepturile Omului, ce se poate proba și prin atenția deosebită cu care sînt tratate adresările avocaților parlamentar de către unele instituții. În context, instituțiile din sistemul penitenciar, organele procuraturii și poliției, cele subordonate Ministerului Sănătății și Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Ministerul Justiției iau atitudine nu doar la solicitările prin care se solicită în mod expres concursul, dar și pe marginea cererilor remise, înștiințînd avocatul parlamentar despre rezultatele examinării

Totuși o serie de instituții, mai cu seamă cele ce fac parte din organele administrației publice locale, și cele cu capital privat examinează superficial sesizările sau solicitările avocaților parlamentari, deseori răspunzînd formal cu încălcarea termenului solicitat.

Cu referire la diagrama din Anexa 9, se explică respingerea cererilor cu trimitere la art.17 și 18 din Legea cu privire la avocații parlamentari. Conform prevederilor articolelor menționate cererile anonime și cele depuse după expirarea unui an din ziua în care petiționarul a aflat, sau trebuia să afle despre presupusa încălcare, urmează a fi respinse. Astfel cererile ce nu puteau fi examinate din aceste motive au fost respinse.

În urma depistării încălcărilor drepturilor și libertăților constituționale, avocații parlamentari sînt îndreptățiți să solicite autorităților repunerea în drepturi, cu, sau fără, atragerea la răspundere a persoanelor ce s-au dovedit culpabile de aceste încălcări.

În anexele 11 și 12 sînt prezentate actele de reacționare ale avocaților parlamentari, precum și cui au fost adresate acestea.

ANEXA 10

Tipul actului de reacționare	2008	2009	comparat
Aviz (în temeiul art.27)	13	68	+55
Demersuri și sesizări (în temeiul art.28 lit. b și d)	8	33	+25
Sesizării Curtea Constituțională	2	2	=
Propuneri perfecționare legislației în domeniul drepturilor omului (Parlament și Guvern)	10	5	-4

ANEXA 11

Instituția vizată	Avize	Demers (28/b)	Sesizare (28/d)
Guvernul și autorități publice centrale	3	-	1
Ministerul sănătății, inclusiv instituțiile subordonate	-	-	1
Ministerul construcțiilor și dezvoltării regionale	1	-	-
Ministerul Muncii Protecției Sociale și Familiei, inclusiv instituțiile subordonate	3	-	-
Casa Națională Asigurări Sociale și subdiviziunile teritoriale	4	-	2
Ministerul Tehnologiilor Informaționale și Comunicațiilor (fost MDI) și subdiviziunile sale	1	-	-
Ministerul educației și instituțiile subordonate	5	-	4
Ministerul Afacerilor Interne, inclusiv subdiviziunile subordonate și serviciile desconcentrate	6	1	2

Ministerul Justiției, inclusiv instituțiile subordonate	12	3	2
Sistemul judecătoresc	4	1	-
Procuratura Generală și organele procuraturii	5	11	4
Administrația Publică Locală de nivelul 1	5	-	3
Primăria/Consiliul mun. Chisinau	8	-	2
Administrația Publică Locală de nivelul 2	4	-	1
Întreprinderi de interes public	3	-	1
Persoane juridice	4	-	-
TOTAL	68	16	23

O altă sursă de informare asupra deficiențelor în domeniul respectării drepturilor omului, utilizată și pentru promovarea cunoștințelor și deprinderilor în acest domeniu sînt **serviciile informaționale**, sau așa zisele linii verzi, ce pot fi accesate gratuit din orice parte a țării, care funcționează fără pauză de la ora 8.00 la ora 20.00.

La 1 iulie 2009 în cadrul proiectului „Prevenirea Torturii” a fost lansată Linia Fierbinte a Mecanismului Național pentru Prevenirea Torturii (în continuare MNPT). Proiectul este finanțat de Uniunea Europeană și co-finanțat și implementat de Programul Națiunilor Unite Pentru Dezvoltare. Activitatea Liniei Fierbinți a MNPT ține de înregistrarea și monitorizarea încălcărilor drepturilor omului, iar mai exact a cazurilor de tortură, de asemenea consultarea și educarea persoanelor ce au reclamat astfel de încălcări.

Inițial, preocuparea nemijlocită a operatorilor Liniei Fierbinți era de a înregistra cazurile de tortură, de a oferi o consultație juridică apelantului și, desigur, sesizarea imediată a MNPT. Reieșind din faptul, ca pe lîngă cazurile de tortură, un număr impunător de sunete demascau încălcări ale altor drepturi constituționale, care de fapt puteau fi considerate temei de autosesizare pentru instituția avocatului parlamentar, s-a luat decizia de a înregistra toate cazurile de încălcări ale drepturilor omului. Această decizie a contribuit la creșterea eficienței activității Liniei Fierbinți și nemijlocit la productivitatea muncii prestată de consilierii juridici implicați în proiect.

Astfel, persoanele care au apelat la Linia Fierbinte, au beneficiat de consultații juridice bazate pe legislația în vigoare din multiple domenii. Linia Fierbinte a MNPT a obținut statutul unui telefon unde se oferă consultații juridice gratuite din orice domeniu. În perioada iulie-decembrie 2009 au fost înregistrate 689 de apeluri. Dintre acestea 21 de apeluri telefonice au

fost înregistrate ca cereri și distribuite spre examinare executorilor ca, în final, pe marginea acestor informații să fie aplicată o sancțiune disciplinară, pornite 3 cauze penale pe indicii componenței de infracțiune prevăzute de art.189 al.(3) lit.b), art.309 indice 1 al.(3) lit.c) e) și art.328 al.(2) a) din Codul penal, totodată, fiind anulată decizia procurorului de neîncepere a urmăririi penale fiind dispus control premergător suplimentar.

Linia fierbinte Telefonul copilului a fost oficial lansată la 20 august, în cadrul unei conferințe de presă organizate de avocatul copilului, Tamara Plămădeală, în parteneriat cu CCF Moldova – Copil, Comunitate, Familie și finanțatorul proiectului, Misiunea OSCE în Moldova.

Scopul acestui serviciu este de a oferi consiliere privind protecția și promovarea drepturilor copilului, de a informa și îndruma beneficiarii către instituțiile abilitate, de a sesiza autoritățile centrale, locale și organele de drept cu privire la cazurile de încălcare a drepturilor copilului, etc. Beneficiari pot fi copii, părinții sau viitori părinți, specialiști ce lucrează în domeniul protecției copiilor și orice altă persoană care dorește să obțină informație privitor la drepturile copilului sau care dorește să relateze despre un caz de încălcare a drepturilor acestora.

În perioada august 2009 – februarie 2010 au fost înregistrate 440 de apeluri. În acest număr sînt incluse apelurile repetate, reprezentînd aproximativ 9% din numărul total, în timp ce cele mai multe apeluri s-au referit la problemele de ordin social: prestații sociale, alocații și compensații nominative - 127 apeluri.

§ 2. Alte aspecte ale activității Instituției avocaților parlamentari

De la declararea independenței Republicii Moldova drepturile omului au devenit extrem de importante în discursul politic autohton. De către instituțiile internaționale, în special, cele Europene (Comisia Europeană, Consiliu Europei, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, etc.) „gradul de democratizare, sau chiar “civilizare” a Moldovei este evaluat în mare parte prin progresul obținut în respectarea drepturilor omului.

Numeroasele rapoarte ale Comisiei Europene atenționează Moldova asupra lacunelor în asigurarea drepturilor politice (prima generație a drepturilor), precum este dreptul la libera exprimare, și/sau libertatea presei, dreptul la întruniri, și, mai puțin, în respectarea drepturilor sociale sau economice (a doua generație a drepturilor), în cumul cu asemenea elemente ca corupția, lipsa independenței justiției și asigurarea insuficientă a supremației legii.

În acest context, au devenit deja proverbiale numeroasele condamnări ale Moldovei de către C.E.D.O. (conform diferitor surse despăgubirile constituind deja aprx. 18 mln. Euro), iar organizațiile neguvernamentale internaționale și autohtone au devenit extrem de influente prin

apariția frecventă în mijloacele naționale media, acuzînd statul în asigurarea insuficientă a respectului drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Necesitatea promovării imaginii țării a ținut guvernarea să demonstreze permanent disponibilitatea sa în onorarea angajamentelor asumate, iar în raport cu organismele Europene, și capacitatea de implementare a priorităților convenite în comun, inclusiv și în acest domeniu sensibil cum este drepturile omului.

Supravegherea asupra respectării drepturilor fundamentale de către autorități și persoane cu funcții de răspundere din Moldova a fost încredințată Centrului pentru Drepturile Omului care, în virtutea competențelor atribuite avocaților parlamentari, este instituția publică ce “contribuie la apărarea drepturilor omului prin prevenirea încălcării acestora și repunerea în drepturi a omului, la perfecționarea legislației ce ține de domeniul apărării drepturilor omului, la instruirea juridică a populației” prin metodele și procedeele stipulate în legea de constituire.

Din momentul creării instituției, avocații parlamentari au fost puși în situația să confrunte o serie de obstacole în realizarea atribuțiilor, în special, datorate lacunelor existente în cadrul normativ și legislativ, asigurării logistice insuficiente și nu mai puțin important, atitudinii formale, ba chiar, ostile a unor autorități.

În încercarea depășirii acestor dificultăți avocații parlamentari, prezentînd situația privind respectarea drepturilor omului în Moldova, și nu doar atunci, au insistat să atragă atenția legislativului asupra discrepanțelor între sarcinile înaintate instituției și mijloacele puse la dispoziție pentru realizarea acestora.

Cu referire la capacitatea de reacție a instituției s-au menționat deficiențele infrastructurii Centrului pentru Drepturile Omului în raport cu exigențele Principiilor privind instituțiile naționale pentru promovarea și protecția drepturilor omului (Principiile de la Paris), conform cărora instituția națională trebuie să dispună de suficiente resurse financiare. Totodată, conform Principiilor de la Paris, alocarea resurselor financiare pentru funcționare (personal, sediu, transport etc.) trebuie să fie făcută în așa mod, încât să nu fie știrbită independența instituției și ca aceasta să nu se afle în dependență directă de guvern a cărei activitate o controlează.

Privind în retrospectivă putem observa că deși Instituția avocaților parlamentari a început să activeze din anul 1998, ca rezultat al adoptării la 5 februarie 1998 a Hotărîrii Parlamentului nr.1484 privind aprobarea Regulamentului CpDOM, iar Guvernul urma să asigure instituția cu sediu și cu mijloacele tehnico-materiale necesare, precum și să soluționeze problema transportului, în termen de o lună, aceasta nu a avut loc. Ca rezultat executivul a fost somat în mod repetat, prin Hotărîrea Parlamentului Nr.254 din 07.06.2001 să execute, “în

termen de două luni, hotărârile Parlamentului nr.1484-XIII din 5 februarie 1998 și nr.909-XIV din 30 martie 2000 în ceea ce privește asigurarea Centrului pentru Drepturile Omului și a filialelor lui cu sediu, mijloace tehnico-materiale și de transport”, prezentînd Parlamentului informația privind executarea.

Avînd parte de o asemenea atitudine chiar de la bun început, nu poate trezi mirarea nici felul în care au fost îndeplinite cerințele legale, privind calitatea infrastructurii instituției ombudsmanului, cu prezentare succintă a stării de fapt a lucrurilor la momentul pregătirii raportului pentru anul 2009:

Edifițiul situat în mun. Chișinău pe str. Sfatul Țării nr.16, unde pe suprafața de 323,8 m² este amplasat oficiul central al Centrului pentru Drepturile Omului din Moldova, în pofida poziționării reușite, poate satisface doar cerințele minimale de funcționare a unei instituții, însă, nicidecum a celei care are menirea „să asigure garantarea respectării drepturilor și libertăților constituționale ale omului de către autoritățile publice centrale și locale, instituții, organizații și întreprinderi, indiferent de tipul de proprietate, asociațiile obștești și persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile” (art.1 din Legea cu privire la avocații parlamentari).

Mai mult, însăși clădirea în cauză, care a fost dată în exploatare în anul 1948, se află într-o stare avariată, cu un grad de seismicitate redus și nu corespunde normativelor în construcție și standardelor tehnice, fapt confirmat prin actul de expertiză tehnică efectuată de Serviciul de stat pentru verificarea și expertizarea construcțiilor de pe lîngă Ministerul construcției și dezvoltării regionale, din 1998.

Acest fapt poate fi observat și în prezent, grație numeroaselor fisuri în tavan și pereții portanți, doar voalate prin reparația cosmetică datorită vibrațiilor pereților portanți și a tavanului la cea mai mică mișcare a personalului, sau a mașinilor ce se deplasează prin nemijlocita apropiere. Vibrația amintită face imposibilă înlocuirea sistemului actual de pază printr-un sistem autonom, dorit pentru a reduce cheltuielile curente.

Este de remarcat și concluziile expertizei din 1998, unde se recomandă ordonatorului examinarea posibilității demolării clădirii în cauză cu ridicarea unei alte construcții, cu respectarea cerințelor actuale în domeniu.

Pe lîngă faptul că angajații Centrului pentru Drepturile Omului sînt ținuți să activeze practic în condiții de risc, mai există problema suprapopulării birourilor pe de o parte și uzării fizice și morale a unei mari părți a tehnicii de calcul și a mobilierului, pe de altă parte.

Rezumînd cele expuse, luate în ansamblu și cu aspectul exterior al sediului CpDOM, sîntem de părerea că starea lucrurilor la acest capitol periclitează imaginea Instituției Naționale

pentru Promovarea și Protecția Drepturilor Omului și, la prima vedere, trezește vizitatorilor dubii privind capacitatea acesteia de „repunere în drepturi”.

Ce ține de mijloacele de transport, Centrul pentru Drepturile Omului are la dispoziție următoarele autovehicule:

Toyota HIACE (microbuz) – a.f.1998 și primită în 2001, în baza proiectului PNUD;

VAZ 2107 - a.f.2002, transmisă în baza Hotărîrii Guvernului nr.1193 din 13.10.2006;

În baza Hotărîrii Parlamentului nr.163 din 18.05.2001 și conform deciziei Aparatului Parlamentului 31 nr.254 din 18.07. 2008 Centrului i-au fost transmise două automobile de marca GAZ 2410 (a.f. 1991) și GAZ 3102 (a.f. 1993), cu un consum de 156 litri la 1000 km, ce este destul de costisitor pentru bugetul instituției și așa limitat.

Menționăm că cele două vehicule primite în 2008, în urma demersului către prim-ministrul Republicii Moldova, nu sînt utilizate datorită costurilor considerabile de exploatare.

Referitor la Reprezentanțele din or. Cahul, Comrat și Bălți, comunicăm că astfel cum cea din Cahul - la etajul 4 al clădirii Primăriei Cahul (pe 29,4 m2), amplasarea ei la etajul superior, într-o anumită măsură, limitează accesul persoanelor în etate, sau cu dizabilități la serviciile instituției.

De asemenea, amplasarea Reprezentanțelor din Bălți și Cahul în clădirile administrației publice locale are, în mod inevitabil, o înrîurire negativă asupra independenței acestora în raport cu locatorii, astfel limitându-le capacitatea de a reacționa prompt la sesizările împotriva acestor autorități.

Diferită este situația Reprezentanței din Comrat care, fiind amplasată separat, cu ieșire spre stradă, în centrul municipiului este mult mai accesibilă publicului larg.

Buget 2009

Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova este o instituție de stat independentă, care are statut de persoană juridică și dispune de buget propriu care face parte din bugetul de stat. Proiectul bugetului instituției, cu avizul Ministerului de Finanțe, este aprobat de către Parlament concomitent cu bugetul de stat.

În baza Legii bugetului de stat pe anul 2009 nr.244-XVI din 21.11.2008, pentru Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova au fost aprobate surse financiare la componența bugetară cheltuieli de bază – 3944 mii lei.

Conform scrisorii Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova Nr.08/1-17 din 08.04.2009 privind revizuirea bugetului de stat aprobat pe anul 2009 și a propunerilor de reducere a alocațiilor, în mod obligatoriu, indicate în anexa 1 al scrisorii sus menționate, suma

cheltuielilor componente de bază a bugetului de stat a fost redusă cu 789,0 mii lei. Astfel, în anul bugetar instituția națională pentru protecția drepturilor omului a primit la acest capitol 3155,9 mii lei, dintre care au fost cheltuiți 3082,4 mii lei.

La componența bugetară mijloace speciale au fost aprobate surse financiare - 5357,3 mii lei. Din motivul că administrarea financiară a proiectului privind Consolidarea Mecanismului Național de Prevenire a Torturii este efectuată direct de către Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, Centrul pentru Drepturile Omului a solicitat modificarea planului de finanțare aprobat inițial, astfel suma precizată pe an la cheltuieli, la mijloace speciale este de 312,7 mii lei.

Modificările anterior menționate au fost aprobate prin Legea nr.82-XVIII din 03.12.2009.

Din alocațiile aprobate pentru anul 2009 și conform limitelor de cheltuieli finanțate de la bugetul de stat, Centrul pentru Drepturile Omului a avut posibilitatea să planifice următoarele cheltuieli:

1. Cheltuieli pentru retribuirea muncii - 2297,4 mii lei (inclusiv: contribuții de asigurări sociale de stat obligatorii-373,0 mii lei, prime de asigurare obligatorie de asistență medicală-56,7 mii lei) ceea ce constituie 79% din suma total alocată.

2. Cheltuieli pentru asigurarea funcționării instituției și desfășurarea nemijlocită a activității avocaților parlamentari-814,1 mii lei (inclusiv: 131,7 mii lei arenda și serviciile comunale, 138,6 mii lei paza interdepartamentală, 59,1 mii lei cheltuieli de transport (combustibil), 132,2 mii lei servicii editoriale ect.) ceea ce constituie 10% din suma total alocată.

3. Cheltuieli pentru plata cotizațiilor de membru al organizațiilor internaționale de specialitate-12,0 mii lei.

4. Cheltuieli pentru deplasări în interes de serviciu 32,4 mii lei (inclusiv: 2,4 mii lei deplasări în interiorul țării și 30,0 mii lei deplasări peste hotare).

Executarea bugetului pentru anul 2009 este de 97,7%.

Salarizarea

La etapa actuală, pe plan internațional, Instituția Ombudsman-ului este apreciată ca un atribut important al unei societăți democrate, bazate pe supremația legii. Avocații parlamentari consideră că și în Republica Moldova statul ar trebui să fie interesat nu doar în existența acestei instituții, dar și în activitatea sa eficientă. În acest context, procedura actuală de aprobare a mijloacelor financiare necesare pentru buna funcționare a instituției nu corespunde uneia dintre principiile de bază specifice instituției ombudsmanului –

independența financiară față de executiv, care este/trebuie să fie specifică Instituțiilor Naționale pentru Promovarea și Protejarea Drepturilor Omului, conform celor menționate în Principiile de la Paris.

Angajații Centrului pentru Drepturile Omului sînt salarizați în baza Legii cu privire la sistemul de salarizare în sectoru bugetar nr.355 din 23.12.2005. Nivelul salariilor de funcții a funcționarilor instituției, deși aceasta face parte din autoritățile publice centrale, este la nivelul salariilor de funcții ale funcționarilor autorităților publice locale la nivel de sate (comune), și mai mic comparativ cu cele ale funcționarilor din alte autoritățile publice centrale, după cum se vede din Anexa 2.

Spre exemplu la instituția avocatului poporului din România (similară CpDOM) funcțiile de conducere și de execuție de specialitate sînt asimilate cu cele din aparatul Parlamentului. Această atenție față de motivația persoanelor care asigură activitatea ombudsmanului rezidă în vocația instituției, care de la înființare (Suedia 1809) era definită ca autoritatea numită de Parlament și răspunzătoare față de acesta, căreia i se conferă prin Constituție sau printr-o lege specială dreptul de a soluționa plîngerile ce i se adresează de către cetățenii, care pretind că organele executive le-au încălcat sau nesocotit drepturile recunoscute la nivel constituțional.

În perioada vizată, în cadrul *cooperării internaționale* avocații parlamentari și angajații Centrului pentru Drepturile Omului au participat la o serie de conferințe, seminare și ateliere de lucru, ca la revenire să utilizeze cunoștințele și deprinderile cîpătate în activitatea zilnică (detaliat participările la evenimentele internaționale sînt expuse în Anexa .IV)

De menționat că insuficiența resurselor financiare nu a permis onorarea tuturor invitațiilor printre care și Conferința mondială a IX a Institutului Internațional al Ombudsmanului petrecută în Suedia.

Fiind conștienți de importanța parteneriatului cu instituțiile de breaslă, se constată cu regret, că din cauza acelorași resurse limitate pe parcursul lui 2009 Centrul pentru Drepturile Omului nu a desfășurat nici o conferință sau o altă reuniune la nivel internațional.

Mediul intern

În condițiile expuse supra, la data raportării Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova avea în componență următorul personal real încadrat: 3 avocați parlamentari, după plecarea avocatului parlamentar, dlui Oleg Efrim în legătură cu numirea în funcția de viceministru al Justiției la 11.11.09, 25 funcționari care asigură avocaților asistență organizatorică informațională și științifico-analitică inclusiv 6 - din Reprezentanțele din

teritoriu, precum și 8 unități personal tehnic (șoferi, îngrijitori de spații, etc.), în total numărând 36 persoane, în raport cu cele 55 de unități din schema de încadrare.

Toți funcționarii publici angajați dispun de studii superioare în domeniul funcției ocupate, iar 3 de studii postuniversitare de profil, 3 persoane au absolvit două facultăți.

Structura instituției, potrivit Regulamentului Centrului pentru Drepturile Omului, a structurii, a statului de funcții și a modului de finanțare, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr.57 din 20.03.2008 și gradul de completare a serviciilor este prezentat detaliat în Anexa III.

În context, este de menționat că Centrul pentru Drepturile Omului se confruntă cu insuficiența specialiștilor formați, pentru ca la moment instituția avocaților parlamentar să activeze în condițiile unei înalte fluctuației de personal, angajații îndreptându-se în direcțiile cu un grad mai înalt de motivare financiară.

Astfel, în 2008 la Centrul pentru Drepturile Omului au fost angajate 9 persoane, însă s-au concediat 3, pentru ca în 2009 să fie angajate 7 persoane, pe fondul plecării a 4 funcționari publici.

Executarea planului de finanțare pentru anul 2009
conform clasificării economice a cheltuielilor

Mii lei

Denumirea indicilor	Clasif.econ.		Plan de finantare 2009	Realizat 2009
	Art.	Alin.		
Remunerarea muncii	111	00	1 867.7	1 865.5
Contributiile la bugetul asigurarilor sociale de stat	112	00	373.0	371,0
Contr.la asistenta medicala	116	00	56.7	56.3
Total cheltuieli pentru remunerarea muncii	111 112 116		2 297.4	2 292,8
Rechizite de birou, materialele si obiectele de uz gospodaresc	113	03	84.9	77,3
Cartile si editiile periodice	113	06	10,0	9,2
Serviciile de telecomunicatie si de posta	113	11	57,4	46,2
Arendarea mijloacelor de transport si intretinerea mijloacelor de transport proprii	113	13	94,0	76,6
Reparatiile curente ale utilajului si inventarului	113	18	0,8	0,3
Arenda incaperilor	113	19	131,7	124,9
Simbolurile de stat si locale, semnele de distinctie de stat	113	20	2,0	
Serviciile editoriale	113	22	132,22	131,3
Cheltuieli de protocol	113	23	4,9	1,5
Paza interdepartamentala	113	29	138,6	138,3
Lucrarile de informatica si de calcul	113	30	38,0	31,9
Salubritatea	113	35	2,4	2,2
Marfurile si serviciile neatribuite altor alineate	113	45	66,2	62,6
Total cheltuieli pentru plata marfurilor si serviciilor	113	00	763,1	702,3
Deplasarile in interiorul tarii	114	01	2,4	1,4
Deplasarile peste hotare	114	02	30,	26,7
Total cheltuieli pentru deplasarile in interes de serviciu	114	00	32,4	28,1
Alte transferuri peste hotare(cotizatii de membru al organizatiilor internationale)	136	03	12,0	11,4
Total transferurile peste hotare, plata cotizațiilor de membru al organizațiilor internaționale de specialitate	136	00	12,0	11,4
Procurarea mijloacelor fixe	242	00	51,0	47,9
TOTAL			3 155,9	3 082,4

ANEXA II

CpDOM		Primăriile (comunelor) mare de locuitori		satelor mai 6500		Aparatele centrale ale ministerelor		Aparatul Parlamentului	
Funcția	Grila de salarii, lei	Funcția	Grila de salarii, lei	Funcția	Grila de salarii, lei	Funcția	Grila de salarii, lei	Funcția	Grila de salarii, lei
Consilier al avocatului parlamentar	1100-1650	Secretar al primăriei	1100-1650	Director direcție generală	1850-2600	Șef direcție	2250-3000		
Sef serviciu	1100-1650	Contabil-șef al primăriei	1000-1500	Șef direcție	1700-2450	Consilier al vicepreședintelui Parlamentului	1900-2650		
Contabil-șef	1100-1650	Specialist: pentru reglementarea regimului funciar; în problemele perceperii fiscale; pentru planificare	800-1200	Șef secție, consilier al ministrului	1500-2250	Șef secție, contabil-șef	1900-2650		
Șef reprezentanță	1100-1650	Specialist în alte domenii	700-1000	Șef direcție (secție) administrativă, șef serviciu (sector)	1400-2100	Șef serviciu, sector	1800-2550		
Consultant principal	1000-1500			Consultant principal	1300-1950	Consultant principal	1750-2450		
Consultant superior	900-1400			Consultant superior	1200-1800	Consultant superior	1400-2100		
Specialist principal	800-1200			Consultant	1100-1650	Referent principal	1400-2100		
Specialist coordonator	750-1100			Specialist principal	1000-1500	Referent superior; referent al comisiei permanente	1300-1950		
				Specialist coordonator	900-1400	Referent	1100-1650		
				Specialist	800-1200	Specialist	900-1400		

ANEXA III

	Conform schemei de încadrare	Personal efectiv
Avocați parlamentari	4	3
Aparatul avocaților parlamentari	8	6
Serviciul programe instructive, relații cu publicul	3	2
Serviciul protecție a drepturilor copilului	3	2
Serviciul recepționare a petițiilor și organizare a audiențelor	3	1
Serviciul investigații și monitorizare	19	9
Cancelaria	2	2
Serviciul administrativ	7	5
Reprezentanțe	6	6
TOTAL		

***Recomandările și Observațiile concludente a organismelor internaționale
elaborate vizavi de Centrul pentru Drepturile Omului***

Comitetul pentru Drepturile Omului a studiat cel de-al doilea raport periodic prezentat de Republica Moldova care include informație utilă cu privire la măsurile adoptate de către statul-parte pentru implementarea în continuare a *Pactului cu privire la drepturile civile și politice* (CCPR/C/MDA/2) în cadrul ședințelor 2559 și 2560 din 13 și 14 octombrie 2009, și a adoptat următoarele observații concludente în cadrul ședinței 2582 din 29 octombrie 2009:

Comitetul este preocupat de faptul că Centrul pentru drepturile omului nu este finanțat în modul adecvat și depinde de Executiv pentru primirea mijloacelor financiare. Se mai denotă cu îngrijorare precum că majoritatea plîngerilor adresate Centrului pentru drepturile omului nu sînt investigate în mod oficial. Comitetul denotă absența informației cu privire la măsurile întreprinse pentru a mediatiza și face publică existența și funcțiile Centrului pentru Drepturile Omului și cele ale Mecanismului Național de Prevenire a Torturii. (art. 2):

Statul-parte trebuie să întreprindă toate măsurile necesare pentru a asigura ca Centrul pentru Drepturile Omului să dispună de resurse umane și financiare adecvate pentru a-și exercita mandatul în mod eficient. De asemenea, măsuri active urmează a fi întreprinse pentru a spori conștientizarea cu privire la existența acestor mecanisme și mandatele lor, în conformitate deplină cu articolul 2(3) din Pact”.

Cu referință la avocații parlamentari și MNPT (Mecanism Național de Prevenire a Torturii), **Comitetul împotriva Torturii** denotă cu îngrijorare (în cadrul ședinței sale Nr. 922 (CAT/C/SR.922) organizată la 19 noiembrie 2009) faptul *existenței unor constrângeri legislative și logistice serioase care împiedică funcționarea efectivă a Mecanismului național de prevenire constituit sub egida Protocolului Opțional la Convenția împotriva torturii și altor pedepse și tratamente crude, inumane sau degradante. Comitetul își exprimă o preocupare specifică referitor la lipsa de claritate cu privire la constituirea Mecanismului național de prevenire (art. 2, 11 și 16):*

Statul-parte trebuie să clarifice constituirea Mecanismului național de prevenire, precum și să fortifice independența și capacitățile avocaților parlamentari și a Mecanismului național de prevenire, inclusiv cele ale Consiliului Consultativ, în domeniul realizării vizitelor regulate și ne-anunțate în locurile de detenție. În special, statul-parte trebuie:

(a) să clarifice prevederile legale în legătură cu drepturile membrilor Mecanismului național de prevenire vizând realizarea vizitelor regulate și ne-anunțate în locurile de detenție,

fără restricții și de a asigura ca toți membrii Consiliului consultativ să se bucure de statut egal drept parte a Mecanismului național de prevenire pentru a-i acorda posibilitatea de a-și îndeplini pe deplin rolul de Mecanism de prevenire a torturii;

(b) să ofere Mecanismului național de prevenire, ca un tot întreg, incluzând Consiliul consultativ, suport și resurse adecvate, inclusiv suport logistic și de secretariat;

(c) să ofere instruire și să implementeze măsuri relevante pentru a asigura ca toate persoanele care realizează vizite sub egida Protocolului Opțional la Convenție să poată să-și îndeplinească rolul în ceea ce privește documentarea tratării persoanelor în detenție;

(d) să asigure ca toate persoanele din administrația locurilor de detenție să conștientizeze drepturile membrilor Mecanismului național de prevenire în ceea ce privește accesul neînsoțit și neîmpiedicate la toate sectoarele din cadrul tuturor locurilor unde persoanele sînt private de libertate, fără oricare formă de notificare în prealabil; aceste drepturi trebuie să includă posibilitatea pentru Mecanismul național de prevenire să examineze, la cerere, registrele ce țin de detenție, inclusiv registrele medicale, luând în considerație în modul convenit drepturile persoanelor cointeresate;

(e) să intenteze procese disciplinare împotriva colaboratorilor care împiedică accesul liber al tuturor persoanelor care realizează vizite sub egida Protocolului Opțional la Convenție la toate locurile unde persoanele sînt private de libertate, sau le neagă în orice alt mod accesul privat și confidențial la deținuți, le restricționează posibilitatea de a revizui și copia registrele și alte documente relevante, sau interferează în orice alt mod cu îndeplinirea funcțiilor lor;

(f) să asigure ca, de regulă, cu excepția cazurilor existenței unor motive convingătoare ce contravin drepturile omului, raportul și recomandările fiecărei vizite în partea Mecanismului național de prevenire să fie făcute publice și amplasate pe site-ul web al Centrului pentru Drepturile Omului din Moldova imediat după realizarea vizitei, drept urmare a întreprinderii măsurilor de asigurare a drepturilor de securitate personală și intimitate a deținuților, precum și drept urmare a aprobării colegiale în cadrul Mecanismului național de prevenire ca un tot întreg;

(g) să elaboreze alte măsuri pentru a asigura conștientizarea publică a torturii și altor forme de maltratare în unitățile de detenție din Republica Moldova”.

Comitetul pentru Eliminarea Discriminării Rasiale observă (în cadrul ședinței din 16 mai 2008 asupra rapoartelor periodice combinate 5-7 prezentate de Republica Moldova cu privire la măsurile adoptate de către statul-parte în conformitate cu articolul 9 din *Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială*) că *avocații*

parlamentari, la rubrica Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova, au avut în procedura de examinare doar câteva plângeri legate de discriminare rasială.

Comitetul recomandă ca statul parte să promoveze și să consolideze rolul și activitățile avocaților parlamentari în legătură cu plângerile privind discriminarea rasială, și să ia în considerare statutul Centrului pentru Drepturile Omului cu cea a unei instituții naționale pentru drepturile omului, în conformitate cu Principiile de la Paris (Rezoluția Adunării Generale a 48/134, anexa din 20 decembrie 1993)”.

Potrivit celui de-al III-lea Raport asupra Republicii Moldova adoptat de **către Comisia Europeană împotriva Rasismului și a Intoleranței** (ECRI) la 14 Decembrie 2007:

ECRI reiterează recomandările sale ca autoritățile din Moldova să insereze în Constituție statutul instituției Ombudsman, pentru a-i spori independența. Ele vor trebui de asemenea să ia măsuri de garantare a implementării deciziilor Ombudsman și de asigurare a tuturor mijloacelor și resurselor pentru ca acesta să-și îndeplinească diversele sale funcții, inclusiv combaterea rasismului și a discriminării rasiale.

În același context este reiterată *Recomandarea 1615 (2003) a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei privind Instituția Ombudsman-ului:*

Astfel, Adunarea concluzionează că anumite caracteristici sînt esențiale pentru orice instituție de ombudsman pentru a opera în mod eficient, și anume: stabilirea, la nivel constituțional într-un text care garantează esența caracteristicile descrise în acest paragraf, cu elaborarea și protecția acestor caracteristici în legislația care să permită și statutul de birou.